

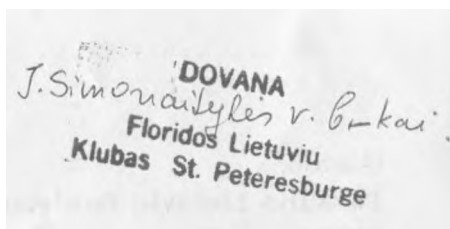
NAK TIS

Kun. PETRAS

N A K T I S

Kunigas Saugumo Pinklėse
AUTOBIOGRAFINIAI POKALBIAI

1986

Pasaulio Lietuvių Bendruomenė

Išleido:

Pasaulio Lietuvių Bendruomenė

5620 South Claremont Ave

Chicago, IL 60636

Iliustravo dail. Zita Sodeikienė

T U R I N Y S

Leidėjo žodis.....	7
Atbudimas.....	11
Juoda - balta	81
"Ir vis dėlto esu	141
Baltasis judas	221
Epilogas	303

LEIDĖJO ŽODIS

Kunigas Petras - tai kun. Leono Šapokos, buv. Luokės ir Upynos parapijų klebono, slapyvardis, Šioje knygoje spausdinami pokalbiai yra kun. Šapokos gyvenimo patirties atspindžiai: išvėlimo į saugumo voratinklį ir iš jo išsipainiojimo istorija, kurios tik vardai ir vietos yra masuojami dėl suprantamų priežasčių. Manome, kad šioje tragiškoje istorijoje, kuri skaitoma kaip romanas, skaitytojas galės pajusti nužmogintos tarybinės santvarkos esmę ir vergystę, kurią išgyvena kiekvienas tos santvarkos gyventojas.

Šie kun. Šapokos autobiografiniai dialogai buvo paskelbti pogrindžio žurnale "Dievas ir Tėvynė" kurio vienu iš leidėjų, ir tikriausiai redaktorių, buvo ir šios knygos autorius. Pokalbiai pasirodė "Dievas ir Tėvynė" žurnalo keturiose dalyse: Nr. 9 (1979), Nr. 12 (1979), Nr. 14 (1980). Epilogas paimtas iš Nr. 17 (1980 lapkritis). Čia šios dalys yra perspausdinamos su atskirais pavadinimais, kuriuos parinko knygos leidėjas. Kalba ir stilius netaisyti. Spausdiname mašinėle perrašytą tekstą, kuris priartins skaitytoją prie pogrindžio spaudos pobūdžio ir dvasios.

Knygos epilogas - tai "Dievas ir Tėvynė" redakcijos laiškas Lietuvos Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetui, kuriame atskleidžiama kun. Šapokos paslaptis ir nužudymo aplinkybės. Iš šio ilgo laiško aiškėja, kad kun. Šapoka buvo represuotas Stalino laikais už tariamą dalyvavimą nacionalistiniame judėjime. Iškalėjęs daugiau kaip dešimt metų, grįžo Lietuvon apie 1957 m. Atrodo, kad apie tą laiką buvo įtrauktas į KGB informatorių tink-

lą. Kiek ilgai ir ką kun. Šapoka informavo, ir kokią žalą jis galėjo padaryti, laiške nepaaiškinama. Tačiau, tikriausiai 1970-ųjų dešimtmetyje, atsisakė su KGB toliau bendradarbiauti, išjungė į pagrindį ir siekė atitaisyti savo klaidas. Kun. Šapoka buvo žiauriai kankintas ir nužudytas 1980 m. spalio 10 d. "Dievo ir Tėvynės" redakcija, detaliai išanalizavusi nužudymo aplinkybes, priėjo išvados kad nužudymas buvo saugumo suorganizuota "speciali akcija" prieš buvusį savo bendradarbį, nutraukusį su saugumu ryšius.

Sovietiniam režimui mesta kaltė užgavo jautrią stygą. Į pagrindžio ir užsienio kaltinimus sovietinis režimas atsiliepė "Tiesoje" 1981 m. lapkričio 16 d. nr. Straipsnyje rašoma, kad policijos investigacija sugavo ne tik kun. Šapokos, bet ir kito nužudyto kunigo Mažeikos, žudikus ir kad kun. Šapokos pagrindinis žudikas - Jonas Sabaliauskas - nuteistas mirties bausme. Tarp kitko šiame straipsnyje rašoma:

Deja, ši trijų žmonių grupė turėjo tik vieną tikslą - bet koku būdu prisigrobtį pinigų, o po to užti, lengvai gyventi. Noras per vieną naktį pralobti, besaikis gobšumas vedė juos į nusikaltimą... Jie padarė žiaurų nusikaltimą, kurio negali nepasmerkti nė vienas doras žmogus. Tačiau atsirado ir tokių, kurie iš skaudaus įvykio pabandė susikrauti sau politinio kapitalo. Atsirado šmeižikų, kurie Luokėje įvykusį nusikaltimą siekė pavaizduoti kaip kažkokią planingą akciją prieš kulto tarnus... Teisingumas įvyko nepriklausomai nuo nukentėjusių tikėjimo ar kitokių savybių...

Šalia "Dievo ir Tėvynės" redakcijos ir policijos versijų apie žmogžudystę gali būti ir trečioji. Pastebėti dažni kunigų ir bažnyčių užpuolimai bei apiplėšimai gali būti

valstybės suradytos antireliginės ir antiklerikalinės nuotaikos pasekmė. Plėšikaujantys gali susidaryti nuomonę, kad policija jų darbų per daug nesistengs išaiškinti, todėl mažiau rizikinga apiplėšti kunigus ir bažnyčias. Kun. Šapoka galėjo būti tokios nuotaikos auka.

Galbūt niekad tikrai nesužinosime, ar kun. Šapokos mirtis turėjo ką bendro su jo praeitimi ir šios knygos pokalbiais. Tai gal ir nėra taip svarbu. Kun. Šapoka savo darbu pogrindyje lyg ir siekia atsilyginti tautai ir bažnyčiai už padarytas skriaudas. Ir šie pasakojimai yra to paties atsisteisimo dalis. Kun. Šapoka yra žmogaus, tapusio nužmogintos prievartinės sistemos įrankiu, prisikėlimo, atgimimo pavyzdys. Tačiau šie kun. Šapokos pokalbiai skaitytini ir dėl jų visuotinės reikšmės. Visose prievartos sistemose yra nepaprastai sunku žmogui išlikti ištikimu didžiosioms žmonijos vertybėms - tiesai, teisingumui, artimo meilei - ir sau pačiam.

atbudimas

Ilgas durų skambutis pažadino iš negilaus popietinio miego. Šeimininkė, matyti, pakvietė viešnią į kambarį, nes girdėjau, kaip ją paprašė sėstis ir palaukti. Supratau, kad viešnia ne eilinė kaimo moterėlė, nes tokiais atvejais šeimininkė, jei aš užimtas, paprašo užėti vėliau. Aš atsikėliau.

Išjęs į svečių kambarį, pamačiau importiniu kostiumu ir balta palaidine vilkinčią mėlyną moterį, vidutinio amžiaus. dažytais šviesiais plaukais. Ji sėdėjo ir skaitė ar tik apsimetė skaitanti savo pačios knygą. Dėdama ją į baltą rankinuką - taip ir nepamačiau, ką ji skaitė, - atsistojo, pasisveikino, prisistatė :

- Esu lietuvių ir literatūros mokytoja. Auklėju vienuoliktą klasę. Norėčiau pakalbėti dėl savo mokinių. Kada galėčiau ?

- Bet kada. Jei jums patogiu, galima tuoj pat. Prašau, sėskitės.

- Ačiū. Manau, ilgai netrukdysiu.

Mokytoja atsisėdo ir gana atvirai žiūrėjo tiesiai į akis. Ėmiau svarstyti, kodėl ji tyli, taip atkakliai žiūri. Toks atviras nepažįstamos moters mano išorės tyrinėjimas nebuvo man malonus. Mintyse pavadinęs ją išūlia, nusiteikiau kuo greičiau baigti dar nepradėtą pokalbį.

- Prašau pasakyti, kuo galiu padėti jūsų mokiniams.

- Nesistebėkite dėl mano elgesio. Pirmą kartą kalbuosi su kunigu. Nežinau, kaip išdėstyti prašymą, nors jis nedidelis. Tik labai noriu, kad jūs mane teisingai suprastumėte.

- Prašau sakyti tiesiai, nesivaržyti, - stengiausi su-trumpinti jos vizitą, nes man pasirodė, kad ji ne nedrįs-ta, bet tyčia delsia.

- Esu komunistė, mano vyras taip pat; dirba partijos komitete. Pasakysiu tiesiai: keletas mano mokinių lanko jūsų bažnyčią. Kadangi žinau, jog jūs su jais nebendrau-jate, ryžausi prašyti pagalbos. Tie mokiniai žlugdo savo ateitį. Sakau, gal pagailėkite jų. Be to, viena mano au-klėtinė lanko jūsų bažnytinį chora.

Mokytoja, lyg išsigandusi savo žodžių, nutilo. Vėl įbedė savo žvilgsnį į mane. Aš tiesiog nesupratau, ko ji siekia.

- Ką aš galiu padaryti ?

- Pasigailėkite prašau mergaitės, jos ateities. Galė-tumėte patarti jai nelankyti choro.

- O jūs šito negalite padaryti ?

- Jau padariau. Kitus įtikinau, pažadėjo jūsų bažny-čios nebelankyti bent iki išleistuvių. Atrodo pažada tęsi. Tik Marytės Sabutytės negaliu įtikinti. Išūliai pasakė, kad dėl universiteto - mat, ji gabi, labai gerai mokosi - Die-vo neišsizadės. Buvo galima laukti iki vienuoliktos klasės, bet abiturientai jau privalo turėti tvirtą materialistinę pa-saulėžiūrą. Jei ir neįstos į komjaunimą, ką padarysi, ir daugiau yra nekomjaunuolių. Bet jei abiturientė viešai lanko Bažnyčią, net jos chora, mokyklai didelė negarbė, ir auklėtojos niekas nepateisins. Supraskite mane. Jau nebežinau nė kaip aiškintis susirinkimuose, posėdžiuose, ataskaitose. Viską bandžiau. Man neoficialiai patarė pa-prašyti jūsų pagalbos. Mes labai džiaugiamės jūsų santū-rumu. .. Tegul Sabutytė neina tik į mūsų bažnyčią. Niekas nematys, jei ji kur nors Vilniuje ar kitur eis. Gal jūsų ji paklausytų. Jai pačiai būtų naudinga: gautų geresnę cha-rakteristiką. Ir man jūs padėtumėte, nes į mane žiūri

kiti auklėtojai. Taip ir šnabzdasi : "Jei partijos sekretoriaus žmona nesusitvarko, tai ko jums plėšytis ?" Juk dėl vieno choristo choras neiširs. Be to, ji jūsų chorui nelabai tinka, nes kiti choristai pagyvenę. Būsiu dėkinga ir aš, ir mano vyras. Jei jums ko reikės, visada prašome kreiptis. Pažadu niekam apie mūsų pažintį neprisitarti.

- O jei nepadėsiu? Visiems skelbsite?

- Ką jūs? Tik ateisiu dar kartą prašyti. Nejaugi jums negaila žmonių?

Supratau, kad neateis. Tik partijos komitetas bus mano priešas. Ką aš laimėsiu? Nieko. Persekios net visokie finansų darbuotojai. Aš jau žinojau, ką reiškia nesugyventi su rajono valdžia. Bet sugalvok tu man tokį prašymą. Tačiau lengvai daryti nuolaidą net ir partijos komitetui nenorėjau. Todėl ramiai, lyg svarstydamas, pasakiau:

- Žinote, aš čia dar neseniai. Neprisimenu, kaip ta jūsų auklėtinė atrodo, nepažįstu jos, nežinau, ar ji paklaustyta manęs. Be to, aš negaliu jai įsakyti neiti į bažnyčią. Tai neįmanoma. Juk ji man nepažadės niekam nepasakoti. Aš suprantu, kad jūs turite būti pavyzdžiu kitiems auklėtojams, supraskite ir mane.

- Puikiai suprantu, - gyvai nutraukė mane mokytoja.

- Ji gali nepaklaustyti ir jūsų. Kiek aš jos prašiau, įrodinėju! Gyvena ji sunkiai. Tėvai taip pat tamsūs, religingi, nedaug teuzdirba. Bandžiau materialinę pagalbą pasiūlyti. Atstūmė. Niekas nepadeda. Manoma, kad ji buvo jūsų pirmtako įtakoje. Būsiu jums dėkinga, jei ji bent choro nebelenkys.

- Matote, chorui vadovauja vargonininkas. Negaliu juk aš jam duoti tokius patvarkymus. Visa parapija kalbės.

- Jūs pats juk galite su ja susipažinti. Pasiūlykite jai

koki kitą užsiėmimą. Gal ką nors sugalvosite. Pamėginkime!

- Ką gi, pabandyti galiu. Tik dėl jūsų. . . Už rezultatus negaliu garantuoti. Po kokio mėnesio paaiškės.

- Būsiu jums ypač dėkinga. Neabejoju, pavyks, rasite būdą. Man būtų įdomūs ir jūsų samprotavimai apie mergaitę. Aš jai tik gero linkiu. Jei leisite, po kokio mėnesio užsuksiu pas jus. Tik vėliau vakare, nes nenoriu, kad kas pamatytų. Ir jūsų prašau šį mano pokalbį laikyti paslapyje.

- Dėl to prašau nesirūpinti. Malonu buvo susipažinti.

Porą dienų svarsčiau, ką daryti. Iš pokalbio buvo aišku, kad mokytoja atsilankė su vyro žinia, neblogai jo informuota ir gerai suprato, kad ji padėties šeimininkė. Galima manyti, pateiktą ultimatumą. . .

Ką gi, susidariusia proga reikia pasinaudoti. Žinoma, didelių nuolaidų nėra ko tikėtis. Bet bažnyčią suremontuoti nebebus sunku. Visa parapija bus patenkinta, vietoje vienos choristės dešimt ateis. Vis tiek anksčiau ar vėliau Saugumas pareikalaus, kad mokiniai choro nelankytų. Juk taip jau ne kartą buvo.

Pasikviečiau Marytę Sabutytę. Sėdėjo išsitempusi, į mane visai nežiūrėjo. Kalbėjo tyliai, atsakinėjo trumpai. Nieko nei patrauklaus, nei atstumiamčio. Atrodė, kad ji tik ir laukia, kada leisiu jai išeiti. Aš neskubėjau, stengiausi pasirodyti jai jautrus. Domėjausi viskuo. Pagaliau ryžausi pradėti iš anksto apgalvotą pokalbį:

- Ar sunku mokytis?

- Ne.

- Kokį dalyką labiausiai mesti, kuo ruošiesi būti?

- Istorija.

- Istorija? Bet ar priims į universitetą, jei lankai bažnyčią ?

- Mokytis galima ir ne universitete.

- Mokytiis ne universitete? Ak taip, privačiai. Bet diploma neturėsi. Reikės daug laiko, stiprios valios. Žinoma, galima. Turbūt daug skaitai ?

- Visą laisvalaikį.

- Džiaugiuosi. Aš galėsiu padėti. Mano bibliotekoje yra šiek tiek knygų ir iš istorijos. Be to, turiu draugų. Jei reikės, surasiu literatūrą.

- Ačiū.

- Ar mokykla žino, kad esi tikinti?

- Žino.

- Kaip reaguoja?

- Atkalbinėja, daugiausiai auklėtoja.

- Tikiuosi išlaikysi ?

- Išlaikysiu.

- Ką padažysi? Visi dabar turime nemalonumų. Aš taip pat. Kartais nežinau, nė ką daryti. Labai norėčiau, kad visa bažnyčia aktyviau giedotų, bendrai melstųsi. Ilgai galvojau, kaip čia padarius. Reikia vedančiųjų. Jau kalbinau kelis. Gal kartais ir tu sutiktum padėti? Turi gražų balsą. Jei giedotum tarp žmonių, savo pavyzdžiu greit visus patrauktum. O tada ir chorą sustiprintume. Ar galėtum padėti ?

- Gerai, klebone, - teatsakė Marytė.

Aš tuojau nusukau kalbą. Pasiūliau jai pažiūrėti biblioteką. Pavarčiusi keletą knygų, Marytė pažadėjo užėti jų kitą kartą.

Jos klusnumas, "Gerai, klebone" nuaidėjo kaip priekaištas. Jaučiau, kad ji manimi nepatikėjo. Bet bažnyčia suremontuoti juk reikia? Skylės net grindyse, sienos nusilupusios, stogas - lopas ant lopo. O melstis ar ne vis tiek kur: ant vargonų ar prie altoriaus. Be to, ji tikrai padės žmonėms giedoti. ..

Mokymoja aplankė mane po dviejų mėnesių.

- Aš jums labai dėkinga. Nepaprastai sunkus tas auklėjamasis darbas. Marytei jūs tikrai padėjote. Pasistengsiu parašyti jai tokią charakteristiką, kad universitetan priimtų. Jei jau sulaužėm jos užsispyrimą, gal pavyks įtikinti, kad bent į vietinę bažnyčią neitų. Visai būtų gerai. Vis tiek universitete, kai daugiau paragaus mokslo, susipras. Neabejoju, kad stojamuosius išlaikys penketais. Retų gabumų mergaitė. Ir man padarėte didelę paslaugą. Pasisakysiu, partiniame susirinkime jau atžymėjo mano darbo gerus rezultatus. O rezultatai juk ne mano, jūsų...

Mokytojos lūpos ir mėlynos akys šypsojosi. Atrodė, ji tikrai džiaugėsi, gal kiek vaikiškai.

- Vakar vyras grįžo iš Maskvos. Atvežė neblogą prancūziško konjako. Norėčiau pavaišinti jus ir jūsų draugus. Leiskite palikti porą buteliukų. Tik prašau teisingai suprasti: tai ne atlyginimas, tai tik mūsų draugiškumo simbolis.

Mokytoja ėmė žvalgytis, kur padėti butelius. Nesitikėjau tokios atomazgos. Ugtelėjau visu aršinu: sekretorius vaišina mane konjaku. Ne aš jį, o jis. Reiškia, tikrai nenori, kad visuomenė sužinotų, kokiais metodais pasiekiami auklėjimo rezultatai. Ką gi, gerai. Reikia pasinaudoti ir šia proga - padaryti sekretorių dar labiau nuo manęs priklausomą.

- Aš nieko ypatingo nepadariau ir tokių vaišių nesu vertas. Man pačiam malonu buvo patarnauti. Nebent jūs pati išgertumėte taurelę į mano sveikata.

- Geriau nereikia... aš tam nepasiruošusi, jau vėlu.

Tačiau aš butelį atkimšau. Šeimininkė paruošė vakarienę. Mokytoja pasiūlė ją vadinti vardu, Birute. Stebėjosi, kad aš turiu ir unguorio, ir skilandžio.

- Norėjau jums pasiūlyti savo paslaugas prekyboje, juk parduotuvės tuščios... Pasirodo, nereikia. Mus ap-

rūpina tiesiai iš bazės, bet tokių deficitų ir mes ne visada tarime.

Gėrė mokytoja Birutė mažiau, negu kalbėjo. Savo ruožtu aš gyriau jos konjaktą, klausinėjau apie mokyklą, ją pačią. Pasisakė, kad tėvas mirė dar jaunystėje, motina iki šiol retkarčiais nueinanti į bažnyčią, vaikystėje ji pati ją lankiusi. Studijuodama susipažino su partinės mokyklos klausytoju Alfonsu, ištekėjo. Vyras visą laiką dirbo partijos komitetuose, išaugo iki sekretoriaus. Turinti sūnų Alfonsą, kuris pradėjęs studijuoti matematiką. Mokytojauti jai patinka, bet mokyklos direktore dirbti nenorinti; didelė atsakomybė, nes jaunimas nepasiduodas auklėjimui. Anot jos, žmonių sąmoningumo- augimas atsilieka nuo materialinių sąlygų augimo. Į kiekvieną klausimą ištraukdavu iš marksistinės filosofijos vadovėlių standartinį atsakymą. Pagalvojau, kad jei taip kokį mėnesį pabendraučiau, pramokčiau ir marksizmo-leninizmo.

- Jus visai malonus, - pagyrė mane mokytoja Birutė.
- tik beviltiška mano padėtis privertė mane surizikuoti ir kreiptis pagalbos į jus. Jei mokytojai ar partinė organizacija sužinotų, aš žuvusi. Ir pačiai buvo nejauku kreiptis į priešingų pažiūrų žmogų. Ir vyras iš pradžių neleido, tik paskui sutiko, kaip jis sakė, nusileido moteriškam kaprizui. Iš tikrųjų tai vyro idėja, nes mintis kreiptis į jus man kilo po to, kai išgirdau tokį vyro posakį: nenugalimą priešą galima nugalėti paties priešo jėgomis. Jau visai buvau praradusi viltį. Tris metus auklėju šią klasę, pažįstu kiekvieną. Kruopščiai ruošiau auklėjimo valandėles, lankiau tėvus, kalbėjau individualiai, visose pamokose yra ideologinio auklėjimo elementai - atrodo, seniai demaskuotas reakcingas religijos vaidmuo. Visi mokiniai nuolat cituoja Markso, Engelso, Lenino pasisakymus. Ne kartą auklėtinių pažiūros, auklėjimo spragos ištirtos įvai-

rių ankečių pagalba, patys ruošia referatus, kviečiamės žymiausius ateistus, įkurti ateistiniai būreliai ir pan. Dauguma mokinių nebetiki, jie pritvirtinti prie atsilikusių, tikinčiųjų. Net tie, kurie tiki, pažadėjo bent viešai nelankyti bažnyčios. Tik su Maryte nerandu bendros kalbos. O mergaitė gabi. Ar ne opijas ta religija?

- Patinka man jūsų Marytė. Argi blogai, jei žmogus laikosi savo pažiūrų?

-Taip, gerai. Aš gerbiu ir priešingų įsitikinimų žmones. Kitaip nebūčiau atėjusi. Kaip matote, neapsirikau. Bet jei žmonės klysta? Ar nereikia jiems padėti? Juk visame pasaulyje komunistinės idėjos suranda vis platesnį atgarsį. Tiesa, pas mus kol kas yra ir neigiamų bruožų. Reikia juos išgyvendinti, kovoti. Tačiau ateitis mūsų. Prašau neįsižeisti, bet, man atrodo, kad ateis diena ir jūs atsisakysite atgyvenusios pasaulėžiūros. Ir mokslas įrodė, kad nėra jokio antgamtinio pasaulio.

- Nepasakyčiau. Aš manau, kad mokslas kaip tik įrodo priešingai. Dievas yra. Visi nueisime pas jį, tik skirtingais keliais.

- Nemandagu būtų iš mano pusės išbrauti pas kuniga, kuris padarė man gero, ir versti jį atsisakyti savo religinių įsitikinimų. Todėl susilaikysiu nuo atsakymo, necituosiu nei mokslininkų, nei gyvenimo. Manau, kad mūsų pasaulėžiūros nebus mums kliūtis likti draugais. Juk yra begalybė temų, įdomių temų, ir be pasaulėžiūros klausimo.

- Žinoma. Be to, ir jūs mano svečias...

Atėjo žiema. Palyginti lengvai susipirkau statybines medžiagas bažnyčios remontui, gavau leidimą. Kartą vykdomojo komiteto laukiamajame sutikau partijos komiteto sekretorių. Sustojo, nusišypsojo, paklausė, kaip sekasi, pasiūlė: "Jei kas, prašau užėti". Bet užėti nereikėjo.

Naujųjų Metų proga pasveikinau mokytoją Birutę, nu-

siunčiau jai siuntinuką. Kurį laiką laukiau jos atsakomojo atviruko. Paskui pamiršau ją. Nebeužėjo pas mane nė jos auklėtinė Marytė, nebesimatė jos bažnyčioje. Kodėl? Nebuvo nė laiko galvoti apie ją, nes paskendau rūpesčiuose dėl remonto.

Po Sekminių mokytoja vėl aplankė mane.

- Vyras išvykęs. Turiu daug laisvo laiko, - pradėjo ji pokalbį. - Gal, sakau, leisite pasveikinti su Sekminėmis ?

- Ačiū. Labai malonu, džiaugiuosi, seniai laukiau jūsų. Aš jums labai dėkingas. Pats ruošiausi ateiti padėkoti. Jau įpusėjome remontą. Visai kitokia bus bažnyčia.. .

- Bažnyčia? - nutraukė mane mokytoja Birutė. -Bažnyčia? Argi jums rūpi bažnyčia? Labai norėčiau žinoti, kaip jūs suprantate "bažnyčia"?

Aš net atsistojau, išgirdęs tokį jos norą. Mokytoja nė nesujudėjo. Atrodė, kad ji net pati negirdėjo, ką pasakė. Pamačiau visai kitą mokytoją. Nė šešėlio jos laisvumo, linksmumo. Žiūrėjo ji ne į mane, o į didelį, iš kedro medžio meniškai padarytą (aš pats juo didžiavausi) kryžių, prie kurio vinimis prikaltas dramblio kaulo Nukryžiuotasis. Tylėjau, nes nesuvokiau, ką slepia jos klausimas.

- Kodėl jūs namuose laikote tokį gražų kryžių?- išgirdau kitą, dar daugiau mane apstulbinusį klausimą.- Aš turiu puikų, taip pat menišką ir dabar labai madingą Lenino bareljefą. Galėčiau jums perleisti. Ne, jums geriau tinka Markso portretas. Atsiųsti kartu su jūsų puikiais skilandžiais, kurių vis tiek negaliu valgyti? Juk ir jūs, kaip Marksas, manote, kad religija - opijas.

Nugalėjo tik smalsumas. Joks mandagumas nebūtų padėjęs susivaldyti. Norėjosi atidaryti duris ir jėga išmesti akiplėšą.

- Neimsite dovanos? - tęsė mokytoja, vis dar nenuleisdama akių nuo kryžiaus. - Juk jūs netikite, jūs tik šarlatanai, apgaudinėjantis žmones. Prisipažinkite! - šūktelėjo ir staigiu judesiu atsistojo.

Mūsų žvilgsniai susitiko. Jos klaikios akys žiūrėjo į mane, bet manęs nematė. . . "Kažkokia nelaimė ją prislėgė",- dingtelėjo mintis.

- Kas atsitiko? Nusiraminkite. Sėskitės. Sėskitės, prašau! Sakykite, kas atsitiko?

- Kas atsitiko? Visiškai nieko. Visi sveiki, gyvi, gyvenu gerai, esu soti, visomis materialinėmis gėrybėmis aprūpinta. Maisto produktus, kokių net nemato dauguma mano mokinių, kiekvieną savaitę slaptai nuo liaudies prekybininkai atveža tiesiai į namus. Pramonės gaminius, drabužius, tarp kitko, importinius, sau ir savo draugėms pati pasirenku bazėse. Už juos kartais net nemokame. Gyvename, kaip žinote, rajono "kremliuje", atostogaujame arba užsienyje, arba specialiai mums pastatytose vilose. Liaudis net netrokšta tokių atostogų, nes nežino, kad tokios vilos iš viso yra. Gydome taip pat ne ten ir ne taip, kaip visi. Už "Volgą" su vairuotoju (jais naudojamės vergvaldžių teisėmis) nereikia mokėti nė kapeikos. Sūnus studijuoja pasirinktą specialybę. Vyra visi gerbia, lankstosi prieš jį, ir jis puikiausiai moka įtikti aukštesniems. Tiesa, laiminga nesijaučiu, bet taip buvo visą laiką, kiek tik save prisimenu. Bet dabar, kaip matote, nieko neatsitiko nepasikeitė. O kas galėjo atsitikti?

- Jūs sunerimusi... Man pasirodė... tokie klausimai.

- Klausimai? Į juos jūs neatsakysite. Nereikia. Aš pati galiu atsakyti. Atėjau dar kartą pažiūrėti į tikrą savo draugą. Taip, taip, draugą. Juk mes vienuodų įsitikinimu, taip sakant, abu turime tvirtą materialistinę pasaulėžiūrą - abu netikime, kad yra Dievas. Tik aš viešai tai sa-

kau, neveidmainiauju. o jūs tą patį darote slaptai, t.y. veidmainiaujate. Kai dėl mano elgesio, kaltinkite mano specialybę. Klasikinė literatūra savo įtaką padarė ir man. Juk nėra pasauliui žinomo rašytojo, kuris teigiamu herojumi laikytų žmogų, kito žmogaus paslaptis sužinanti per rakto skylutę. Tiesa, paskutiniu metu tarybinėje literatūroje, spaudoje kartais parodoma, kad ideologinės kovos fronte net melas, apgaulė ar pamazgų kibiras gali būti ginklu.

- Atsipeikėkit! Ką jūs kalbate? Juk tai išeidimas.

Kaip drįstate ?

- Žiūriu į jus ir gėriuosi talentu. Galėtumėte būti geru artistu. Sąžiningiau duoną pelnytumėte. O prieš mane be reikalo stengiatės vaidinti. Perdaug gerai žinau visą jūsų pasaulėlį. Juk jūs Saugumo agentas, taip sakant, slaptas kovotojas už socialistinės revoliucijos, komunistinės valstybės politikos ir ideologijos pergalę visame pasaulyje. Tamsi liaudis tokius vadina : šnipais, išdavikais ir panašiai. Bet tik tamsi liaudis taip kalba, o tarybinė liaudis pažangi...

Geriau jau perkūnas, kaip ta jos liaudis sako, būtų trenkęs į mane. Ką daryti? Iš kur ir ką ji žino? Ne, jos vyras šito negali žinoti, ir niekas jai negalėjo pasakyti. Turbūt kokie gandai ją pasiekė. Tik todėl ji taip nesuprantamai, kategoriškai vertina juos? Juk ji mokytoja, turėtų žinoti, kad gandai dažnai ir tėra gandai.

- Nesąmones tauškiate, - išsprūdo man.

- Nebijokite, aš ne jūs, paskalomis neužsimenu. Nė vyras nežino, - lyg skaitydama mano mintis - pasakė. - Negaliu jam pasakyti, nes jis labai nenorom leido man prašyti pagalbos dėl Marytės. Jei viską sužinotų, mane papjautų be peilio. Juk net šnipai nenori turėti reikalų su šnipais, vengia jų ir partijos komitetas. Vyras nebeuž-

migtų, nes jei jūs viską pranešėt Saugumui, už partijos vardo kompromitaciją nukapatų ir jo karjeros medžio šakas. O aš per visus mokymosi ir darbo dešimtmečius net neįtariau, kad kunigas galėtų dirbti ir Saugume. Tiesa, Marytė žino, kad tokie yra. Norėčiau paklausti, kodėl jūs nemetate kunigystės? Juk garbingiau būtų. . .

- Dar kartą prašau, atsipeikėkite. Mane išprovokuoti nepavyks. Ko jūs norite?

- Jau pasakiau. Kodėl jūs nemetate kunigystės?

- Į tokius klausimus aš neatsakinėju. Ne jūsų čia reikalas.

Norėjau pasakyti "Sudiev". Bet sąmonėje iškilo žodžiai: "Marytė žino". Ką žino? Kodėl ji nebesirodo? Jei mokytoją išvysiu, nebesužinosiu, kas įvyko. O po tokių užuominų nežinojimas bus nepakeliama kančia. Vadinas, reikia susitvarkyti, reikia kalbėti, reikia... gal kas paaiškės. Prisivertęs pakėliau akis į mokytoją. Ji, o siaube, ramiausiai apžiūrinėja mane. Aišku, pastebėjo mano kenčiančią sąžinę, suprato, kad negaliu žodžio ištarti.

-Kaip matote, nelaimė atsitiko ne man, o jums. Reikėtų man jus raminti. Žmonių man visada būdavo gaila. Tik nerandu žodžių, kurie tikėtų tokiai užuojautai.

- Užtenka įžeidinėjimų. Prašau paaiškinti, išsiaiškinkime. .. Jūs pamatysite, kokia jūs neteisi.

- Jei atėjau, nesiruošiu ką nors slėpti. Aš pati noriu išsiaiškinti, nes jūs man tikras stebuklas. Nežinau, kaip jūs suprantate tą žodį, bet aš jūsų elgesį negaliu išsprauti į jokios filosofijos, literatūros, net gyvenimo futliarą. Jūs man naujas, nesuprantamas, nedėsningas, negyvenimiškas. Visus dvidešimt metų žinojau, kad pasaulyje vyksta ideologinė kova. Mūsų idėjinė vėliava - marksizmas-leninizmas. Materialistinė pasaulėžiūra - mokslinė, vienintelė teisinga. Jokių kompromisų. Ateitis priklauso

tik jai. Neveltui visokie materialistinės pasaulėžiūros klubai vadinami "Ave, vita". O religija juk skelbia, kad ne materija yra būties pradžia ir priežastis, kad yra dar kažkokia Dvasia, Dievu vadinama. Taigi visi religininkai, tamsūs ir neišprusę, nepripažįsta materializmo. Visi, girdite ? Tuo labiau visi kunigai, nuo kurių įtakos virš dvidešimties metų saugau savo mokinius. Kitaip būti negali, kaip negali materialistinė pasaulėžiūra pripažinti Dievą. Ir tik šiais metais sužinojau, kad yra kunigų, kurie kovoja prieš Dievą lygiai taip, kaip ir aš. Ir jų kova galbūt sudėtingesnė, nes juk kiekviena slapta kova siejama su didesniais sunkumais, didesne rizika. Taigi, staiga aš sutinku kunigą - Saugumo agentą! Gerai žinau, kad Saugumas - mūsų valstybės pamatai. Jis ją sukūrė, jis ją saugo nuo užsienio ir vidaus priešų. Be jo Tarybų Sąjunga neišsilaikytų nė dienos. Pasirodo, aš visus tuos metus kovojau prieš tą Saugumą, t.y. prieš kunigus-agentus, prieš jus, politinę Saugumo ląstelę. Aš, siekdama, kad kiekvienas mano mokinys turėtų tvirtą materialistinę pasaulėžiūrą, kiek galėdama juodinau, smerkiau, laikiau tamsybininkais visus kunigus. Sakau, net neįtariau, kad dalis jų taip pat materialistai. Tai kas mano priešai, kas draugai? Kodėl aš naikinū, šmeižiu savo draugus?

- Nesuprantu aš jūsų. Niekados nebuvau, nesu ir nebūsiu materialistinės pasaulėžiūros skleidėjas, kovotojas už ją. Jūs kažką sumaišėte.

- Sumaišiau? Argi nėra kunigų-agentų?

- Gal ir yra, kaip yra agentų ir mokytojų tarpe. Kodėl jūs jų nepuolate ?

- Saugumo agentų yra ir mokytojų, ir mokslininkų, ir gydytojų, ir juodžiausią darbą dirbančių tarpe. Bet juos galiu suprasti. Tai žmonės, kurie arba neturi jokios pa-

saulėžiūros, ir yra tik, kaip sakė dar Leonardas da Vinci, aparatai maistui perdirbti, arba turi gilius įsitikinimus ir už juos kovoja. Jie materialistai viena ar kita šio žodžio prasme ir eina su materialistais. O jūs viešai sakote, kad yra Dievas, o slaptai padedate tiems, kurie sako, kad Jo nėra. Sakau, man nė karto nė į galvą neatėjo mintis, kad kunigas galėtų padėti komunistinei valdžiai. Juk tai šlykštus veidmainiavimas, bauriausias savo pažiūrų išniekinimas, nužmogėjimas, sušunėjimas... Tik šuo vienodai ištikimai gali laižyti kojas ir bedieviui, ir tikinčiam - svarbu, kad jį šertų ir visai nesvarbu, kokie jo šeimnininko įsitikinimai. Jei aš pamatyčiau, kad mano vyras, komunistų partijos vadovaujantis darbuotojas, valandą ar dvi kokiame nors partijos plenumo reikalavęs aktyviau, nuoširdžiau kovoti už materialistinę pasaulėžiūrą, naktį nueitų į bažnyčią garbinti Dievą, aš jam spiaučiau į veidą ir nė dienos nebegyvenčiau net viename bute. O jūs juk save laikote tikinčiųjų vadovu, o dirbate ateistų naujai. Ką įsakysite jūmyse gerbti: kunigą ar saugumietį? Oho, jei jūsų parapijiečiai pamatytų tikrąjį jūsų veidą... Nejaugi jie sutaupyta rublį atiduotų jums, eiliniam saugumiečiui? Geriau jau tiesiai Saugumo viršininkui. Iš tikrųjų, kodėl nepasiskelbiate iš sakyklos, kas jūs?

- Jūs vėl įžeidinėjate,- bandžiau nutraukti jos baisius kaltinimus. Mane domino tik viena: ką ir iš ko ji žino apie mane.

- Jeigu tiesą jūs laikote įžeidimu, aš ir toliau jus įžeidinėsiu. Jau pusmetis, kai mintyse jus kasdien įžeidinėju. Pusę metų! Atrodo nedaug. Tačiau pergyventa daugiau, negu per dvidešimt. Mat, lygiai prieš pusmetį aš jus pamačiau Vilniuje. Buvau bepasijėjanti. Džiaugiau-si, galėsianti pasikalbėti. Staiga jūs išmukote į viešbučio vestibulį. Aš paskui, bet spėjau pamatyti, kaip jūs priė-

jote prie mūsų rajono Saugumo viršininko, kuris, matomai, jūsų laukė, ir abu dingote. Po kokių trijų valandų iš viešbučio išėjote jūs, vienas, o po 12 minučių - jis. Negalėjau jo nepažinti, nes jo draugijoje ne kartą pietavau, vakarėnavau, maudžiaus suomiškose pirtyse. Gal, sakysite, jūsų neatpažinau? Ko tylite?

Iš tikrųjų aš tylėjau. Ką pasakyti? Taip buvo. Nė kiek neabejojau, kad, jei jos šeima draugauja su saugumiečio šeima, toks atsitikimas jai pasako viską. Neigti beprasmiška, tik dar labiau suerzinau ją. Būtina priversti ir ją tylėti. Kaip? O siaube, ką ji pasakė Marytei? Ir pasitarė nėra su kuo, ir pagalvoti nėra laiko. Reikia kalbėti. Bet tylėjau. Ilgai tylėjo ir ji. Negalėčiau pasakyti, kiek mes tylėjome. Bijojau net žvilgtelėti į ją. Išgirdau tik jos jau visiškai ramų balsą:

-Jūs nesiginiate. Laukiau visokiausių pasakų. Sutinkate, kad mes tikri draugai ir sėdime vienoje kėdėje? Jau nebeprisakysite, kad jus išeidinėju, kad visi nueisime pas Dievą, tik skirtingais keliais, kaip sakėte tada, kai konjaku jums mokėjau už išdavystę.

Ji vėl spiovė man į veidą. Tik šį kartą ir sau: atėjo mintis, kad ir ji ne tokia jau švari. Jai irgi galima papriekaištauti dėl tos pačios Marytės. Neveltui sakoma: skęstantis ir skustuvo griebiasi.

- Viešbutyje matėte mane. Teisingai, buvau. Bet tai anaipol nereiškia, kad aš materialistas - netikiu Dievą, kuo jūs mane, pati netikėdama ir nežinodama, ką reiškia tikėti, kaltinate. Dievas tikrai yra, aš tikiu ir prieš tikinčiuosius neveidmainiauju. Jūs pati nežinote, ką sakote. Aš nesakau, kad jūs išdavikė, nors ir jūs atėjote pas mane slaptai. Be to, jūs prašėte paslaugos, kuri anaipol neparodo, kad jūs garbingai kovojate su religija.

Birutė šyptelėjo, pirmą kartą aną vėlu vakarą nugalė-

tojos šypsena.

- Laukiau tokio priekaišto. Tačiau ne dabar, anksčiau, kol dar, pagal jus, ižeidinėjau. Manote, per pusmetį aš apie tai negalvočiau? Kaltinti mane, mokyklą, jei norite ir partorganizaciją dėl prašymo neleisti mokiniams eiti į bažnyčią ar jos chorą mažiausiai nelogiška, nes ir partija ir net mūsų įstatymai skelbia, kad tik marksizmas-leninizmas yra visos mūsų valstybės pagrindas, ateitis. Todėl ir mokiniai turi būti auklėjami be Bažnyčios įtakos. Kitas klausimas, ar tie įstatymai teisingi. Bet tokia mūsų teisybė, ideologija, ir mūsų tikslas pateisina visas mūsų priemones. Nesakau, kad ir tai teisinga. Bet mes čia neveidmainiuojame. Apie tai viešai skelbia visa oficialioji spauda, gyvenimas. Nejaugi jūs šito nematote? O šiuo atveju buvo tik neoficialus mano prašymas, kuris neprieštarauja oficialiai mūsų politikai. Aš net nesitikėjau iš jūsų nuolaidos. Jei jūs būtumėte manęs paprašęs leisti jums įeiti į klasę, norint suagituoti mano mokinius dalyvauti kokiose nors pamaldose, būčiau išvijusi jus, nors ir aukso kalnus būtumėte žadėjęs. Tik dabar man paaiškėjo, kodėl manęs neišvijote. Man atsitiktinai pasisekė, nes jūs jau buvote įpratęs nuolaidžiauti. Dar daugiau, juk jūs suinteresuotas įtikti savo šefams, materializmo sargams, todėl, kaip ir aš, vežite jaunimą iš bažnyčios. Taigi, nelogiška priekaištauti vienas kitam dėl to, ką mes abu darome. Jūs galite man priekaištauti tik dėl to, kad norėjau nuslėpti savo vizitą. Už tai pati save pasmerkiau, nors ir čia mano slapto vizito negalima nė palyginti su jūsų slapto susitikimu viešbutyje. Jūs man buvote tik privatus priešingos pasaulėžiūros asmuo, kuris gali man padėti, gali ir nepadėti. Jokių rašytinių sandėrių su jumis nesudarinėjau. O jūsėjote į susitikimą ne su koku nors privačiu ateistu, bet su valstybės atstovu, kuris vykdo valstybės

politiką, kurio pagrindinis uždavinys ir yra skleisti materialistinę pasaulėžiūrą nelegaliomis priemonėmis. Ir, svarbiausia, jūs su Saugumu pats laisva valia susirišote politiniais ryšiais - juk jūs sudarėte sutartį, pažadėjote apie savo santykius niekam nepasakoti. Negi jūs neigsite, kad priklausote politinei organizacijai? Todėl jei aš, nors ir slapta, palenksiu jus prisidėti prie mano pasaulėžiūros, parodysiu tik savo pažiūrų stiprumą. Tuo tarpu jūs, eidamas į slaptą sandėrį su valstybe, niekad nepriversite jos pakeisti savo politikos ir parodote tik savo pažiūrų silpnumą. Vienok prisipažįstu, kaip minėjau, ir mano bandymas nuslėpti vizitą nėra gėris. Tačiau šis įvykis man išėjo į naudą; aš pirmą kartą pradėjau mąstyti. Neatsitiktinai aš išsirinkau šį "slaptą" būdą priversti mokinę išeiti iš bažnyčios. Neatsitiktinai! Kitaip būti negalėjo. Tokiais būdais mes platiname savo idėjas. Apgaulė juk visur, net nebepastebime jos. Ir aš nesuvokiau jos. Kai pradėjau galvoti, pamačiau ją visur, visur, visur... Aš jau sakiau kaip gyvenu. Ar čia ne apgaulė? Ar ne "slaptai" mus ap rūpina viskuo? Ar mes neturime ilgiausio draudžiamų knygų sąrašo? Ar aš galiu pamokose kalbėti taip, kaip mąstau? Ar liaudis žino, kad rašoma dokumentuose su grifu "slaptai"? Ar visuomenė žino, kas vyksta už "Slaptų" komunistų partijos ar saugumo komiteto durų. Net pirminių partorganizacijų susirinkimai slapti. Ar mums ne "slaptas" gyvenimas užsienyje? Ar mes jam rodome savąjį? Ar žinome, kokiuose rūmuose gyvena, dirba, ilsisi liaudies tarnai - vyriausybė ir partiniai vadovai? Ar neslepiami nuo liaudies istoriniai įvykiai, net naujausių amžių, ką bekalbėti apie viduramžius? Ar neslepame tikrąją lietuvių literatūros istoriją? Net naujoji lietuviškoji enciklopedija, vos pradėta leisti, jau slepia, kad pavyzdžiui, broliškoji Rusijos komunistų partija išžudė visus lietuvius

komunistus, patekusius Rusijon, ir t.t. ir t.t. Ir svarbiausia, mes ypač slepiame faktą, kad pas mus viskas daroma "slaptai". .. Su tuo "slaptai" aš ir anksčiau kasdien susidurdavau, bet pati nežinau, kodėl nesuvokiau jo prasmės. Todėl ir dariau taip, kaip visi aplinkui darė. Sakau, tik kai buvau priversta pamąstyti, kodėl jūs "slaptai" einate į susitikimus su Saugumu, kodėl aš "slaptai" atėjau pas jus, supratau, kad man, kaip ir kitiems, svarbu ne tiesa, - ne, ypač mes giliname s, yra tas Dievas ar ne, - svarbu tik, kad mūsų mokiniai neitų į bažnyčia, kad mus nekritikuotų susirinkimuose, kad vienas ant kito sėdintieji vadovai būtų patenkinti, kad jiems įtiktume. Juk kuo geriau prisitaikysime, tuo daugiau materialinių gėrybių gausime. Pasirodo, ir jūs panašiai gyvenate. Jei tikėtume Dieva, taip negyventumėte. Jums nerūpėtų valdžiai įtikti, nes Dievas aukščiau už visas valdžias...

Atleiskite, aš blaškausi. Dvidešimt metų kasdien kalbėjau planingai, o dabar blaškausi. Juk aišku, kad ir jūsų gyvenimo prasmė - glėbiais grobstyti žemiškas gerybes.. . Kitaip argi jūs žiūrėtumėte pro rakto skylutę? Per pusę metų jūsų saugumietis net nesuprato, kad aš žinau jo agentą-kunigą. O jūs turbūt rytoj pat, drebėdamas dėl savo garbės, pasiskųsite. Nieko nelaimėsite. Iš manęs pareikalaus pažado tylėti. Gal tylėsiu, gal ne. Nuspręsiu tada, kai sužinosiu, kodėl jūs Saugumo agentas.

Mokytoja pasižiūrėjo į mane. Aš nususukau. Visa jos laikysena sakyte sakė, kad ji ne tokia jau "lengvo charakterio", kokia man pasirodė praėjusį kartą. Ką jai pasakyti? Juk ji nesupras manęs, jei ir visus devynis savo sielos užraktus atrakinčiau. Paaiškinti iš esmės, kodėl aš sutikau bendradarbiauti, nemokėjau net sau. Jaučiau tik, kad jei ką sumeluosiu, padėties nepataisysiu. Ji vis tiek, turėdama tiek pažįstamų, vadovų tarpe, gali demaskuoti

mano melą. Tada ji iš tikrųjų pradės mane niekinti viešai, materialinės gyvenimo sąlygos, matomai, jau nebeveidina jai lemiamo vaidmens. Ji jau kritikuoja savo gyvenimą. Kažkos šešėlis užstojo jos aiškia ideologija. Ir vienas Dievas žino, ką ji gali padaryti. Jau ir taip gandai apie mane sklido. .. Viena buvo aišku, kad ji tikrai gali žmogaus pasigailėti, kaip pati pasakė. Gal pagailės ir manęs, jei supras, kad man nelengva. Bet kaip paaiškinti?

- Juk sakėte, kad mes draugai. Iš tiesų, kodėl mums nebūti draugais? Nors jūs žiauri draugė. Tiesos nebijau, pasakyčiau, jei žinočiau. Bet aš pats nežinau, kodėl einu tą lažą... Manau, nė vienas kunigas jums aiškiai neatsakytų. Mes gyvename tokius sunkius laikus, kad ne visada įmanoma suprasti net save. Juk jūs žinote, kad ne kiekvienas moka paaiškinti savo elgesio priežastis. Taigi, kodėl? Nežinau. Žinau tik, kad Dievą tikiu ir net abejonių užkluptas jo neišsižadėsiu. Nesu joks materializmo skleidėjas. Aš kunigas. Tik ką mes galime padaryti? Juk ir kunigui reikia gyventi, nešti savo kryžių. Na, suklypau, bet ir vėl keliuosi ir nešu. Kas žino, gal net daugiau Dievui garbės bus, jei nepykinsiu valdžios, jei tyliai tarnausiu tikintiesiems. Jei nebūčiau sutikęs, nebūčiau nė kunigas. O kunigu būti norėjau. Jums tai sunku suprasti... Būna juk tokių momentų žmogaus gyvenime, arba, arba. Vienas mano draugas pasakojo, kad Sibire užsiverbuodamas jis išgelbėjo savo gyvybę, o dabar gelbėja žmonių sielas - jis labai uolus kunigas. Argi tai bloga? Draugų aš neišdavinėju, niekam blogo nepadariau. Nesiruošiu nė jūsų skųsti, kaip jūs pasakėte.

-Jei ir pasiskųsite, man blogo nepadarysite. Savo valdžiai aš nenusižengiau. Kaip norite. Ne apie "kas bus" kalbu. Mane domina dorovinė pusė. Mano nuomone, žema

skaityti svetimus laiškus, skleisti svetimas paslaptis, šnipinėti. Mes, mokytojai, ir tai negerbiame tų, kuriuos įtariame šnipinėjant. . . "Draugų neišdavinėju. . ." Tai apie ką jūs kalbate po kelias valandas?

- Apie reikalus, kurie neturi jokio ryšio su materializmu ar politika. Visokios smulkmenos. . . Man niekas nedraudžia būti kunigu, tik reikalauja laikytis įstatymų. O įstatymų laikytis juk reikia. Visame pasaulyje dvasininkai laikosi įstatymų tos valstybės, kurioje gyvena. Argi mes kalti, jei įstatymai draudžia mokyti jaunimą religijos? Tėvai tegul moko. Jiems niekas nedraudžia. Jie ir atsakys prieš Dievą už savo vaikus. Ką mes galime padaryti? Ar geriau bus, jei kunigai kalėjimuose išmirs?

- Visa tai man nauja, sunku susigaudyti... Visą gyvenimą maniau, kad visi kunigai mano ideologiniai priešai. Pusę metų - ir kunigų tarpe yra mano ideologinių draugų. Dabar jūs norite man įrodyti ir viena ir antra: kunigai ir tarnauja ateizmui, ir tiki Dievą. Kažkas ne taip. "Visame pasaulyje dvasininkai laikosi įstatymų tos valstybės, kurioje gyvena". Bet juk visame pasaulyje nėra tokios valstybės, kurios politinis pagrindas - ateizmas. Gerai žinau, kokia brangi kiekviena darbo valanda atsakingiems ideologinio fronto darbuotojams. Todėl jei valstybei nebūtų naudingos jūsų "smulkmenos", ji su jumis neflirtuotų po tris valandas. O jei jūsų pokalbiai neturi ryšio nei su materializmu, nei su politika, iš kur tada Saugumas - tiesa, per partinius komitetus - mus informuoja apie mokinių ir jų tėvų nuotaikas, religingumą, "slaptai" teikiamus sakramentus, net kunigų morale, šeimines ir t.t. Beto, pasirodo, ir jums Saugumas kala tą patį, ką ir mums. Mes visi gerai žinome (kiekviename pasitarime tai vis labiau ryškinama), kad dvasininkai tiek pavojingi, kiek jie klaidina jaunimą. Jį reikia saugoti. O patys kunigai ir senu-

tės jokio pavojaus nesudaro. Pas mus juk religijos laisvė, tegul sau tiki, kol numirs su visomis savo klaidomis. Kaip sau norite, bet ir jūs, laikydamiesi įstatymų - neliesdami jaunimo, ir mes, auklėdami jaunimą komunistinėje dvasioje, darome tą patį: verčiame jį materialistais. Kitaip sakant, jūs mums netrukdotė. Ačiū. Pradedu suprasti, kaip saugumiečiai "daro" politiką. . . Iš tikrųjų ačiū, nes kitas nė nebūtų kalbėjęs su manimi. Norite, aš jums papasakosiu apie vieną jūsų kaimyną, kuris tikrai įstatymų nesilaiko.

- Labai prašau.

- Tik gal nukrypsiu kiek į šalį - papasakosiu kartu, kaip susiklostė mano santykiai su Maryte. O gal ji jūsų nebedomina ?

- Aš ir dabar apie ją galvoju. Vis norėjau klausti, kaip ji gyvena. Su didžiausiu dėmesiu klausau.

- Prieš pusmetį aš pasakiau jai : "Tik tu užsispyrusi ožka. O kunigai, kurie už tave geriau žino visas Biblijos paslaptis, seniai suprato, kad mums priešintis beprasmiška, kad mokslas ir religija nesiderina". Po šio pokalbio Marytė pradėjo užeidinėti pas mane pati, nekviečiama. Greitai pasakė "Aš paklausysiu jūsų, neisiu į mūsų bažnyčią. Bet tik tada, jei jūs leisite man parodyti jums, kad ne visi kunigai veja mokinius iš bažnyčios. Nuvažiuokite su manimi bent kartą į kitą bažnyčią, ir į mūsų aš daugiau neisiu". Sutikau, nes tikrai daug lengviau valandą - kitą pabūti bažnyčioje, negu kiekviename susirinkime aiškintis, kodėl mažai dirbu su Maryte. Vyras, žinoma, nepritarė. Išvažiavau "slaptai". Tikėjau, kad geri rezultatai ir šį kartą suminkštins jį.

Maža parapijos bažnyčia buvo pilna. Pusė - jaunimo. Adoravo virš dvidešinties jaunų mergaičių. Mišiose patarnavo paaugliai. Visi priėmė komuniją. Visa tai man

buvo staigmena. Pirma mintis : kur žiūri mokykla? Aš pati žiūrėjau į Marytę, o ji stovėjo ramiai, nesizvalgydama, kaip aš. Buvau patenkinta, kad ji, atrodo, mane pamiršo (tik vėliau sužinojau, kad ji meldėsi už mane). Likau viena su savo mintimis. Negalėjau negalvoti, kodėl toks skirtumas dviejose parapijinėse bažnyčiose. .. Kaip tyčia, pamoksle buvo kalbama apie tikėjimą. Pirma kartą sužinojau, kad Pavlovas tikėjo, kad Darvinas nebuvo netikintis. Kodėl nė viename vadovėlyje apie tai nerašoma? Juk tai svarbu. Nejaugi ir čia meluoja mums. Pagaliau argi aš protingesnė už juos ?...

Pati nesuprantu, kodėl per Pakylėjimą atsiklaupiau. Kas nugalėjo: noras neišsiskirti, neatkreipti dėmesio į save, ar dar kažkas. pasąmonės lindo ir lindo klausimas:"O jei jie visi, mokslininkai, Marytė, tos jaunos adoruotojos ir visos senutės neklysta? Jei Dievas yra? Įsivaizduoju save karste... Pradėjau perkratinėti visus Dievo nebuvimo įrodymus, girdėtus konferencijose, seminaruose, paskaitose, ir pasitarimuose. Visi jie tokie banalūs, nai-vūs... Neradau nė vieno svaraus, neabejotino, nė vieno, už kurio būčiau užsikabinusi. Supratau, kad aš taip ir nežinau, iš kur atsirado ta amžina materija, kodėl ji neturėjo pradžios, neturės pabaigos, kaip galėjo iš vienos lastelės vandenyje per tą patį laiką, prie tokių pat aplinkybių išsivystyti milijonai skirtingiausių gyvybės rūšių, kodėl dabar neatsiranda nė viena nauja rūšis, kaip materija virto dvasia, sąmone, protu, kodėl darbas beždžionžmogį padarė protingą, o pavyzdžiui, bebro - ne? Kažkuria minutę net pasirodė, kad Dievas čia pat, šalia manęs, kad man reikia tik pakelti akis ir jį pamatysiu. Net galvą pakreipiau taip, kad matyčiau altorių, ieškojau Ostijos.. . Deja, mačiau tik baltą Plotkelę monstrancijoje, nieko daugiau. Pradėjau suvokti, kad iki šiol aš rimtai nesigilinavau į pasaulėžiūros klausimą, kad man tai nebuvo labai

svarbu. Iš tikrųjų, ką aš žinau apie Dievą? Kas man neginčijamai įrodė, kad Jo nėra? Iš viso, jei neįmanoma įrodyti, kad Jis yra, juk lygiai neįmanoma įrodyti, kad Jo nėra. Jei būtų nors vienas neginčijamas įrodymas, kad Jo nėra, ar būtų pasaulyje tokia daugybė maistančių žmonių, mokslininkų, gabių politikų, kurie Jį tikėtų? O gal taip ir turi būti? Gal toks neaiškumas būtinas, paties Dievo pramatytas, nes čia yra tas hamletiškasis klausimas, į kurį atsakyti privalo kiekvienas individualiai. Gal čia ir yra laisvos valios paslaptis? O Kristaus paslaptis? Ne, ne paslaptis, nes juk dabar nė ateistai nebesako, kad Jo nebuvo. Jei Jis buvo, Jis yra. .. Visas mano pragyventas gyvenimas man pasirodė įdėtas į vieną svarstyklių lėkštelę - kitoje buvo vienintelis sakinytis "O jei Dievas yra?"

Iš bažnyčios išėjau kitokia. . . Marytė tepasakė, kad Lietuvoje yra nemažai bažnyčių, kuriose daug jaunimo.

- Ir jie tiki taip atkakliai, kaip tu?

- Žinoma.

Autobuse apie religiją nekalbėjome. Po kelių savaičių paklausiau Marytės, kas jai įrodęs, kad yra Dievas.

- Pats Dievas, - atsakė. Žinoma, daug skaičiau.

- Ar gali parodyti, ką skaitei?

Marytė man davė visą eilę mašinėle perspausdintų knygų. Ryte prarijau mūsų filosofo Maceinos veikalus, skaičiau Girniaus, Jucevičiaus, Gaidamavičiaus, Prunskio ir kt. kūrinius. Apie juos visus nebuvau nė girdėjusi.

Dabar, nors aš dar labai mažai žinau, bet jokių būdų negalėčiau pasakyti, kad Dievo nėra. Taigi be pagrindo manote, kad aš jūsų negaliu suprasti. Pasakysiu dar daugiau: važiauvau ir į kitų rajonų bažnyčias dar ne kartą. Kur tik Marytė pasiūlydavo, ten važiauvau. Vilniuje aplankiau visus.

- Nuo to gal ir reikėjo mums pradėti kalbėtis. .. Viskas būtų kitaip... Nors ir dabar jūsų žodžiai man jau ne

tokie nesuprantami, žiaurūs. . .

Mokytoja išėjo. Aš džiaugiasi, kad taip audringai prasidėjus pokalbis baigėsi kone nuoširdžia bičiulyste. Pirmą kartą mačiau mokytoją, kuri ieškojo, o gal net surado atskymą į jos mokinės iškeltą klausimą. Aš pats pasijutau prieš Marytę neteisiu... Ypač džiaugiasi, kad mokytoja pažadėjo apie mane su niekuo nekalbėti...

Sulaukiau jos tik žiemą. Marytė - Vilniaus universiteto studentė. Jos susitinkančios dažnai, nes Birutė dažnai važiuojanti lankyti sūnaus, Vilniuje jai patogiau ir į bažnyčią nueiti, nes dabar iš tikrųjų į bažnyčią nueiti galinti tik slaptai. Vyras dažnai priekaištaujas dėl jos buvusių kelionių į bažnyčias. Apie jas ji išpėjęs saugumietis. Tačiau jai atrodė, kad ir vyras, ir saugumietis patikėjo, jog į bažnyčią ji važiavusi dėl savo mokinių. Tik kadangi kelionių ji nesuderinusi su vadovybe, vyras uždraudęs jai be jo žinios daryti bet kokią eksperimentą.

Knygas, kurias gauna iš Marytės, ji parodo tik sūnui. Bet jis ypatingo susidomėjimo nerodęs, nes, atseit, ateistinio darbo dirbti nesiruošia, todėl nesą reikalo apkrauti smegeninę nereikalingu balastu. Vyro bijanti kaip ugnies. Knygas slepia.

Mokytoja ypač džiaugiasi savo draugyste su Maryte. Stengiasi jai padėti visai, nuomojanti net kambarėlį. Jau senokai ji girdėjusi (iš vyro), kad Lietuvoje vėl pasirodė pagrindinė spauda. Tačiau laikraščio pavadinimo nei iš vyro, nei iš kitų negalėjusi sužinoti. Pastebėjo tik, kad su dviguba energija keliamas mokinių ir ypač mokytojų politinis-idėjinis lygis. Ir štai jau kelis kartus pas Marytę ji laikė savo rankose garsią "LKB Kroniką". Žavėjosi ja iki ašarų.

- Ar jūs skaitote tą laikraštį?

- Reguliariai ne. Skaičiau tik kelis numerius.

- Gaila. O gal jūs bijote man prisipažinti ?

- Jums ? O jūs manęs ar bijote ?

- Kažkodėl ne, nors Marytė išpėjo ir dėl jūsų. Bet aš netikiu, kad jūs galėtumėte apie mane ką nors pasakyti savo saugumiečiui. Tiesa, ar jie jums apie "Kroniką" nieko nesakė ?

- Klausia, ar negaunu.

- O jūs ką sakote ?

- Sakau, kad negaunu. Nejaugi jūs iš tikrųjų manote, kad aš nežinau, kaip su jais kalbėti?

- Nemanau. Bet, jei atvirai, niekaip nesuprantu, kaip galima viešai skelbti Dievą, tikėti Jį, o slaptai būti valstybinio ateizmo politiniu ramsčiu. Nereikia nė aktyvios veiklos. Ne tik čia esmė. Juk ir Saugume dirbą žmonės turi protą. Jie taip lengvai nesileis mulkinami - reiškia, jiems naudingas net jūsų vadinamas "draugų neišdavinėju". Be to, kiekvienas jūsų susitikimas parodo jiems, kad abejojate savo pasaulėžiūros teisingumu, kad, nors ir "draugų neišdavinėjate", pritariate valdžios politikai. Taip taip, jūs politinis varžtelis ir jokių būdu negalite girtis, nesikišas į politiką. Šis faktas stiprina jūsų ideologinių priešininkų - ateizmo pozicijas. Juk jie galvoja, - aš tokias mintis perskaičiau jūsų šefo posakiuose, - kad jei kunigai, studijavę filosofiją ir teologiją, prisideda prie marksizmo-leninizmo idėjų šeiminkų, vadinasi, materializmas tikrai yra vienintelė teisinga pasaulėžiūra. Taigi jau vien jūsų, t. y. kunigų-Saugumo agentų, nebylus egzistavimas skatina saugumietį ir tuos partinius vadovus, kurie apie tą faktą žino, būti tvirtu ateistu. Neslėpsiu, jei ne Marytė, ir aš taip būčiau supratusi jūsų susitikimą viešbutyje. Mano nuomone, tai nesiderina net su eilinio krikščionies - juk skaitėte Maceinos "krikščionis pasauly-

je" - sąžine. Kaip kunigai tai suderina?

- Negaliu jums meluoti, bet taip pat nežinau, kaip paaiškinti. Prisipažįstu, niekad taip negalvojau. Iš tikrųjų, jei aš savo pavyzdžiu saugumiečius darau užkietėjusiais bedieviais, baisu. Bet ar jie gilinasi į pasaulėžiūros klausimus? Niekad to nepastebėjau, niekad apie tai nekalbėjo nė vienas mano viršininkas. Juos domina visai kitokie reikalai.

- Už tai, kaip matot, jie kalba apie jus, kaip apie savo įsitikinimų išdavikus, kai jūs to negirdite. Dabar jie kalba siaurame ratelyje, ateityje istorija kalbės visiems. Galų gale istoriją palikime istorijai. Kaip toki papiktinimą pateisinti prieš save patį, prieš tikinčiuosius? O prieš Dievą kaip pasiaiškinti?

- Dievui nereikia nieko aiškinti. Tik vienas Dievas ir temato slapčiausius sielos kampelius, ir tik Jis teisingiausias teisėjas.

- Sutinku. Prašau negalvoti, kad aš pretenduoju į teisėjus. Bet aš tik dabar pradėjau mąstyti, atsirado daugybė problemų. Neįsiseiskite.

- Dėkoju jums už tiesumą, atvirumą. Tikrai apie tai niekad nepagalvojau, todėl neturiu ką pasakyti. Man užteko supratimo, kad blogis, kuriam aš leidau įvykti, yra mažesnis už tą gėrį, kurį turinti atnešti jo pasekmė. Aš norėjau būti kunigu ir nusileidau... Juk kunigų taip trūksta: Matomai, aš nesuvokiau viso blogio. .. Jums sunku suprasti. ..

- O ne! Suprantu. Jūs turbūt pasielgėte taip, kaip ir daugelis anų laikų revoliucionierių-idealų, trumpiau, anų laikų komunistų. Apie tai kalba visi literatūriniai bei kino filmų herojai. Juk gėris buvo jų aukos varomoji jėga. Juk jie manė, kad kuria teisingą, gražų gyvenimą, amžiną šventę žemėje. O jei jie bent akies krašteliu būtų pa-

matę, kaip gyvens jų vaikai, kažin ar būtų kovoje už tokią teisybę. Net šiandien, kai tenka vyresnių klasių mokiniam (dažnai ir sau) paaiškinti tas visas blogybes, kurios knibždėte knibžda aplinkui, mes, mokytojai, kai pritrūkstame argumentų, imame įrodinėti, kad blogis pas mus laikinas, nes šiaip ar taip komunistų partija siekia geresnio gyvenimo, kovoja su išisaknijusiomis blogybėmis, kurias išugdė kapitalistinė santvarka, kad jei kapitalistai, apsupę mus, nenorėtų mūsų praryti, mūsų gyvenimas jau dabar būtų gražus, be jokių blogybių. Juokingais pasidarė visi panašūs argumentai, nebėgiu jų kartoti. Amžinas mulkinimas, apgaudinėjimas, juk 60 metų taip: blogiu naikiname blogį. Rezultatai - gimsta dar didesnis blogis. Žmogus visiškai sužvėrėjo. Nebetikiu, kad materialistinės gyvenimo sąlygos yra lemiamas faktorius, kuris apsprendžia žmogaus sąmonę ir gali žmogų padaryti geresnį. Nesąmonė kažkokia, ir ją kartojau virš dvidešimties metų! Juk ir aš pati, turėdama viską, net nesisielojau, kad mano mokiniai turi tik mano trupinius. Ar rūpinasi mūsų partija, kad mūsų karta taip ir išmirs, nepamačiusi tos šventės, už kurią kovojo jos tėvai, protėviai? Plačioje tėvynėje yra ir tokių rajonų, kur žmonės net materialiai gyvena daug blogiau, negu prieš revoliuciją. Tai gi dėl ko aukojosi revoliucionieriai-idealistai? Dėl šventės vaikų vaikams? Bet lengviau patikėti geru, teisingu, laimingu gyvenimu amžinybėje, pas Dieva, negu visuotine gerove Tarybų Sąjungoje. Ir kaip jie nematė, kad visa istorija, tas pats kapitalizmas įrodė, jog geros materialinės sąlygos - jei pamirštas Dievas - nepadaro žmogaus geresnio? Ar pergyvena užsienio milijonieriai, kad pas mus mindomos visos žmogaus teisės? Jei pergyventų, neieškotų būdų, kaip pelningai investuoti kapitalą Tarybų Sąjungoje ar vystyti prekybą su ja. Dar daugiau, nemanau, kad jie nesuprastų, jog toks "abipusės naudos siekimas",

visokie kultūriniai ryšiai, visoks bendradarbiavimas galų gale padeda komunistų partijai skleisti savo politinę ideologiją jų šalyje. Jiems nerūpi net, kad ir jų vaikaičius kada nors viešai ar neviešai išžudys tie patys komunistai. Ne, ne, ne, nei geros materialinės sąlygos negali žmogaus padaryti geresnio, nei kraujas, melas, apgaulė negali panaikinti blogio. Kas? Nejaugi tik Dievas, jei Jis gyventų kiekvieno žmogaus širdyje ?

-Tai sena filosofinė problema. Tačiau, kaip matome, paskui Marksą ir ypač Leniną, kurie siūlė per kraują ir ašaras kurti "rojų" žemėje, nuėjo ir tebeeina tūkstančiai.

- Nepasakyčiau, kad tebeeina. Jūs nežinote jaunimo.

Jie piktinasi mūsų blogiu, tik iš baimės, dėl geresnio darbo ar charakteristikos pataikauja, nuolaidžiauja. Mes, mokytojai, tai matome, žinoma, aš kalbu apie sveiką jaunimą. O užsienio visuomenė? Juk girdėjote, koks ten jaunimas ?

- Jūs pati ką tik paminėjote, kad biznį daranti užsienio visuomenė stengiasi stiprinti ryšius su Tarybų Sąjunga, nors tie ryšiai stiprina ne tiek juos, kiek Tarybų Sąjungą. Argi jie tuo nepalaiko blogio? Ir niekas nepasikeis, jei mes čia perplyšime apie tai rėkdami. Ką reiškia užsienio ar mūsų jaunimas ? Jis pasidarys senimas ir rūpinasis tik savuoju individualiu gyvenimu.

- O, koks jūs pesimistas! Nemanau, kad užsienio jaunimą lengviau mulkinti, negu mūsų. Jei visi taip galvotų, kaip jūs, šiandien mes net kalbėti negalėtume apie žmonijos pažangą. Bet juk yra Dievas, krikščionybė plinta. O kuo giliau žmogus tiki Dievą, tuo ryžtingiau kovoja už gėrį. Galų gale, jei mes konstatuojame, kad yra blogis, dar nereiškia, kad patys turime būti blogi. Žinoma, aš savęs neteisinu. Juk auklėjau jaunimą komunistinėje dva-

sioje - sėjau blogi. Pati nežinojau, kas tas komunizmas. Dieve, atleisk man. Tikrai daugiau taip nebebus. Užtenka akelai vykdyti kitų valią. O, jeigu tos visos knygos, kurias dabar perskaičiau, būtų pakliuvusios į mano rankas prieš 20-30 metų?... Žinote, aš dabar vėl pradėjau studijuoti marksizmą-leninizmą. Skaitau tuos pačius klasikų veikalus, ir visai kitaip juos suprantu. Tiesiog stebiuosi savo buvusių bukumu. Tiesa, visą laiką mačiau, kad mūsų teorija kažkaip neišbaigta, kad jis kažkaip nesiderina su praktika. Mačiau prieštaravimus, tik nesuvokiau kodėl jie yra. Tik dabar supratau, kad trūko Dievo ir man, ir teorijai, ir praktikai.

- Mes visi keičiamės. Aš neperskaičiau nė vieno marksizmo veikalo ir nesigailiu.

- Argi jums neįdomu, kaip mulkinami milijonai? Kartais mes stebimės, kai vienas sukčius apgauna dešimt. O čia milijonus...

- Nejaugi jūs iš tiesų manote, kad, pavyzdžiui, Leninas buvo sukčius? Argi jis nesiekė gėrio? Na, klydo, gal nemokėjo, bet pikta valia kažin ar galima jį apkaltinti.

- Oho! Iš kur pas jus tokios mintys? "Leninas siekė gėrio, Lenino negalima kaltinti pikta valia..." Taip galėčiau pasakyti tik apie jo suklaidintą anų laikų revoliucionierių, - ir tokių buvo mažai, - bet ne apie Leniną. Net mes, komunistai, kai apie Leniną kalbame tarp keturių sienų ir prie keturių akių, nesakome, kad jis siekė gėrio. Juk Lenino nacionaline politika jau piktinasi net už partinių kabinetų durų. Tik pagalvokite: visos tautos galų gale turi įsilieti į rusų tautą. Pasaulyje turi būti tik viena rusų tautai Nieko sau gėris. O gal jūs tik man taip sakote?

- Ne. Aš tiktai jaučiausi nejaukiai, kai koneveikiami mirę žmonės. Bet juk iš tikrųjų pasaulyje yra tūkstančiai,

kurie, jei ir suranda Lenino teorijoje spragų, patį Leniną laiko genialiu žmogumi.

- Net šitaip! Jūsų nuomonė aiški. Todėl leiskite man pasakyti savąją. Galite nesutikti su manimi - jūsų valia. Bet aš garsiai dar nė karto visko negalėjau išsakyti, o norėčiau. Laiko mes juk turime. Aš pasistengsiu trumpai, ar galima ?

- Prašau, būsiu dėkingas. Man labai įdomu.

- Pirmiausia, mano nuomone, kiekvienas žmogus, mirdamas palieka pasauliui, tautai, šeimai, vaikams ar draugams dalį savojo "aš", apie kurį ne negalima, bet būtina kalbėti. O jeigu žmogus palieka blogi, tai tuo labiau reikia kalbėti - reikia jį pašalinti.

Aš klausiausi visokio išsilavinimo lektorių, kurie kėlė mūsų politinį-idėjinį lygį, paskaitų. Visiems jiems įsakytą apie Leniną kalbėti kaip apie dievą. Taip apie jį kalba net poetai, kai siekia karjeros. Prisimenate: "Leninas visada su tavimi; Leninas manyje; noriu su tavimi pakalbėti, pasitarti kaip ir ką; noriu pabūti šalia; toksai šviesus; tu amžinas" ir t.t. Juk ir jūs tai girdite, jei klausote radiją, skaitote spaudą, žiūrite televizorių. Kai taip kasdien kalbama, nežinančiam tiesos nesunku patikėti, kad Leninas ir genijus, ir pačios aukščiausios moralės dievukas. Stabą iš jo padarė sąmoningai, nes juk reikia tamsiai liaudžiai duoti kažką, ką būtų galima garbinti. Nemanykite, ir marksistai supranta, kad poreikis garbinti yra įgimtas, kaip ir poreikis valgyti. O patys lektoriai dažnokai vienas kitam pasakoja "naujiena - anekdotą": esere Kaplan šovė į Leniną todėl, kad jis ją apkretė sifiliu. . . Dėl jo Leninas negalėjo turėti vaikų. . . Dėl jo kasmet remontuoja mauzoliejų, nes blyškioji spirocheta nepasiduoda jokiam balzavimui... Dėl jo sušaudė visus, kurie balzavavo Lenino lavoną... Leninas partijos lėšas švaistė ir

meilužems... Leninas net bažnyčioje tuokėsi (berods, Lenkijoje), nes kitaip aristokratai tėvai jam nedavė dukros. . . Leninas buvo labai žiaurus: net Dzeržinskis, prieš patvirtindamas mirties nuosprendžius, pasidomėdavo nuteistaisiais, o Leninas pasirašydavo ištikus miriopasmerktųjų sąrašus, jų nė neskaitęs.. . Leninas meluodavo visiems ir kiekvienam... Leninas nesukūrė revoliucijos, bet paprasčiausiai pasinaudojo Rusijos tamsumu, kitų sudaryta situacija... ir pan. Niekam ne paslaptis, kad Lenino laikais ištisi konclagerių salynai dygo kaip grybai po šilto lietaus. Iki šiol neįmanoma suskaičiuoti tų, kuriuos Leninas išžudė, siekdamas valdžios. Stalinas tik jo mokinys, tarp kitko, nespėjęs pralenkti savo mokytojo, nesugebėjęs išmokti nė jo konspiracijos meno. Jei mokslininkas suranda kokį nors naują (aišku, Dievo sukurtą) gamtos dėsnį, tai jis pasitvirtina viso pasaulio laboratorijose, gyvenime. O kas išėjo iš Lenino teorijos gyvenime ? Todėl apie kokį genialumą galima kalbėti ? Man Leninas - gudrus plėšikų, vagių, žmogžudžių ir paleistuvių vadas, kuris siekia gėrio tokio, kokio siektų pastarasis. (Kaip sakiau, į gaują įviliodavo ir geros valios žmones). Visą laiką būdavo nejauku, o dabar net silpna darosi, kai pionieriai gieda : "Leninas tavyje, Leninas manyje..." O kai išgirstu Lenino vardą prie pietų stalo, darosi taip šlykštu, kad nė valgyti nebenuoriu. Ar jūs pats sutiktumėte nusišluostyti rankšluosčiu, kuriuo šluostėsi Leninas? Ar nebijotumėte apsikrėsti? Prisiliesti prie jo man būtų baisu, todėl apie jokią Leniną manyje" negali būti nė kalbos. Pasakykite prašau, ar žmogus kitam gali duoti tai, ko pats neturi? Taigi ar nesikartoja jo "aukšta moralė" mūsų gyvenime? Na, gerai, sakykim, jo asmeninės nuodėmės neturi įtakos jo sukurtos valstybės gyvenime. Sakykim, kad leninizmo pagrindiniai bruožai - gamybos

priemonių valstybinė, t. y. komunistų partijos, nuosavybė ir klasių kova, t.y. kitaip pavadintas karas, klastingiausias ir žiauriausias masinės žudynės ir plėšikavimai, moderniškas žmonijos naikinimas, būtini tam, kad mūsų vaikų vaikai kada nors žemėje sukurtų teisingą santvarką, vieną tautą, amžiną taiką. Nors ir tai, kaip matome, pati nelogiškiausia utopija. Bet juk ir materializmas yra pagrindinis leninizmo bruožas, net, kaip patys sako, jo filosofinis pagrindas. Mano nuomone, čia slypi pati didžiausioji visos Lenino klastos dalis. Jei materializmas nebūtų pagrindas ir komunistai pripažintų Dievą ar bent leistų kiekvienam savo šalies gyventojui turėti savo nuomonę, niekas nebūtų sutikęs ir nesutiktų taip akiai, šaltakraujiškai žudyti, mulkinti ir kurti tikrai gerą gyvenimą saujelei išnaudotojų. Čia taip pat ir viso ideologinio jaunimo auklėjimo esmė bei prasmė. Ir argi ne Lenino nurodymu, žalodami sveiką žmogaus prigimtį, kište kišame tą materializmą kiekvienam jaunuoliui? Neleidžiame garbinti Dievą, verčiame garbinti gudrų apgaviką Leniną. Juk tūkstančiai tikrai genialių mokslininkų nepateikė nė vieno neabejotino Dievo nebuvimo įrodymo. Tai iš kur Leninas taip gerai galėjo žinoti, kad Jo nėra? Vadinas, jis arba nežinojo, net nesidomėjo, ką žino pasaulis apie Dievą, arba žinojo ir tyčia slėpė. Ir vienas ir kitas atvejis parodo ne jo genialumą bet pikta valią. Be to, žinome, kad negali būti nė vienos nuodėmės be piktos valios. Todėl kaip galima pasakyti, kad žmogus, kuris ir pats gyveno amoraliai, ir yra milijonų žmonių mirčių bei kančių, o taip pat milijardų baisiausių nuodėmių bei nusikaltimų priežastis, buvo geros valios? Tada aš visai nebesuprantu, kas yra bloga valia. Tada ir plėšikas siekia... gėrio. Juk, pagal tokio supratimą, iš tiesų jis jo siekia sau ir savo sėbrams.

Mokytoja nutilo. Kurį laiką tylėjau ir aš. Vis tik kai

kur, kaip man tada atrodė, ji sutirština spalvas. Kažkodėl prisiminiau Kristaus žodžius: blogas medis negali duoti gerų vaisių. O gal ji ir teisi? Gal todėl pas mus žmogus savo dvasia smunka? O kaip pasaulis?

- Bet kodėl pasaulis tiki tuo marksizmu-leninizmu?

- paklausiau.

- Pasaulis? Pasaulis, man atrodo, netiki. Tiki maža dalelė... Nors ji turbūt didėja. Šiaip, ar taip jiems reikia pagyventi Tarybų Sąjungoje. Pagyventi, o ne pakeliauti specialiai iš anksto užsieniečiams kruopščiai paruoštais takeliais, išbarstytais baltučiu smėliu. Taip jau yra: mes visi mokomės tik iš savo klaidų, o ne iš kaimynų, draugų ar tėvų. Tie, kurie čia pagyvena (žinoma, jei jie neįkliūna į specialiai sudarytas dirbtines sąlygas), greit pamato, kad mes tik svajojame apie tokį gyvenimą, kokį turi, pavyzdžiui, daugelis užsienio bedarbių ar tinginių. O jei jie mūsų nesupranta ir negirdi, manau, nėra ko stebėtis - gražiais pažadais, demagoginiais priesakais sulipdyta "moksline" teorija ar "draugiška" pagalba galima išbadyti net akis. Man atrodo, visiems, kurie neturi gilaus tikėjimo. Juk jei aš būčiau tikėjusi, tai marksizmas-leninizmas nebūtų man "mokslas" jau vien dėl jo materializmo.

O kai žmogus akių nebeturi, kaip jis pamatys, kad Leninas, sukūręs pirmą pasaulyje komunistinę valstybę, iškasė marksizmui duobę. Stalinas ją užkasė, o visokie Brežnevai krauna ant kapo sunkesnius ir lengvesnius, didesnius ir mažesnius geležinius vainikus. Aš tuo įsitikinau, stebėdama savo kolegas (ko anksčiau niekada nedarydavau). Beveik visi mokytojai nesupranta, kokį baisų nusikaltimą jie daro. Prisiklausę visokio melo, per baime įvilioti į komunistinės narkozės sapnų karaliją, jie mano, kad veda savo mokinius pažangos keliu. Nemato, kad prie-

varta ir apgaule brukdami komunistinę ideologiją, kasdien jaunimui paduoda sulėtinto veikimo nuodų lašelį, atpratina savo mokinius, lyginti, mąstyti. Jie net nežino, kad pasaulyje didesnė dalis mąstančios visuomenės niekad nebuvo ir nėra materializmo garbintojai. Dar daugiau, jie net nesuvokia, kad iš žmogaus negalima atimti teisės mąstyti, kad tik pas mus partija reikalauja, jog visi visi turėtų tik materialistinę pasaulėžiūrą. Juk visa mūsų spauda, mokslas, kultūra vienpusiška, nėra iš ko pasirinkti. Imame tai, kas paduota. Ar tai ne pačios storiausios grandinės, kuriomis supančiota laisvė, žmogaus teisė į laisvę, žmogaus orumas ? Ar ne laisvė mąstyti ir skelbti savo įsitikinimus yra pati pagrindinė, pati svarbiausioji mąstamčio žmogaus teisė? Iš jos išplaukia visos kitos teisės. O pas mus ant materializmo pamatų pastatytas visas mūsų gyvenimas. Juk niekur negalima parodyti kitokių pažiūrų. Užmiršti tai ir džiaugtis, jei turime duonos ir degtinės, arba kovoti vien tik už teisę turėti duonos, reiškia žmogų nužmoginti, atimti jo pagrindinį, kaip žmogaus, bruožą - teisę mąstyti. Argi kiekvienas iš mūsų, jei galėtų pasirinkti: arba numirti badu, arba išprotėti ir voliotis šalia pilno lovio purvyne, nepasirinktų pirmo varianto ?

Taigi mūsų mokytojai skaitė literatūroje apie juoda naktį, tamsią naktį, balta naktį, bet nemato, kad mes taip pat gyvename naktį, raudoną naktį, kuri yra pati baisiausia naktis iš visų, nes gimdo raudonus lavonus...

Jūs pažiūrėjote į mane taip, kaip aš žiūriu į savo kolegas. Nebijokite manęs, nors partijos ir jūsų saugumečių akimis žiūrint, aš jau išprotėjau. Todėl aš dažnai galvoju, ką daryti, kad tie mano kolegos pasižiūrėtų į save iš šalies, kad jie pabustų iš raudonos narkozės. Nieko nesugalvoju. Jiems trūksta elementariausios tiesos abėcėlės.

Aš gi negaliu jiems paduoti tą spaudą, kurią skaitau pati - žinau, kad dar tą pačią dieną mane įskustų Saugumui.

- Aš jums pasakysiu, ką jūs galite padaryti. Melstis. Svarbiausia, melstis. Melstis ir už juos, ir už mokinius, ir už mus, kunigus.. .

- O taip! Tik gal jūsų maldų Dievas greičiau išklausytų. Juk aš baisi nusidėjėlė. Vis tiek norėčiau žinoti, ką daryti. Man atrodo, neužtenka norėti gero. Reikia jo siekti, dirbti. Juk negalima užkasti nė vieno gauto talento. Ar ne taip mokė Kristus ?

- Teisingai. Tik jūsų pastangų pakanka. Dievas nė vienam neuždeda tokio kryžiaus, kokio žmogus negalėtų pakelti...

Mokytoja Birutė aplankė mane tik po metų.

- Bijojau, kad pamiršote mane. Nieko nežinau apie jus. Teirautis nesiryžtu. Aš pats juk negaliu jūsų ieškoti,

- prasiveržė mano priekaištas ir džiaugsmas.

- Mielai kviesčiau jus pas save arba lankyčiausi dažnai dažnai, jei būtų įmanoma. Tiesa, vyro beveik nebūna namuose, bet mano drąsa išblėso. Kaip viskas keičiasi Čia teisūs marksistai. Prisimenate, prieš tris metus aš jūsų prašiau išvyti mano mokinę iš bažnyčios. Dabar pati ištisom parom suku galvą, kaip pasidaryti nematomai ir nueiti į bažnyčią. Jei jūs ar kas kitas prieš tris metus būtų pasak3s, kad aš taip pakeisiu savo pažiūras, būčiau apšaukusi toki "trumpo" proto svaičiuotoju.

- Ir aš būčiau susilažinęs. Ką ten susilažinęs... Dar šiandien man sunku patikėti, kad jūs einate į bažnyčią. Na, kaip sekasi ? Kaip Marytė ?

- Marytė patarė nesilankyti pas jus. Tik nepagalvokite, kad aš jai ką nors nereikalingo pasakiau. Ji puiki, protinga, labai nuoširdi. Per porą metų universitete labai subrendo, nes daug dirba. Tačiau ji nesusidūrė su intui-

cija. .. Aš, nepatikėsite, pasidariau jos auklėtinė. Taip taip, vykdu jos nurodymus. Kitaip negaliu. Ypač ji mane sužavėjo pagrindine spauda. Tiesa, kiekvienais metais, kalbėdama savo mokiniams apie knygnešius, pastariesiems jausdavau ypatingą šilumą, tiesiog didžiavausi jų pasiaukojumu, meile Tėvynei. Tačiau maniau, kad jų neštą laisvę, mes jau turime. Niekaip negaliu sau atleisti, kad tą jų atneštą meilę lietuvių kalbai, tautai, tikėjimui aš pati smaigiau... . Jums sunku įsivaizduoti, kaip aš dėkinga Dievui už tas laimės valandas, kai laikau savo rankose tuos kartais kalbos klaidomis mirgsinčius, grubiai į paprasčiausius sąsiuvinius susegtus pagrindžio laikraščius. Nebeįsivaizduoju savo gyvenimo be jų. Nebeužmiegu, kol neperskaitau naujo numerio. Skaitau ir nagrinėju viską, kenčiu dėl klaidų, džiaugiuosi dėl kiekvienos drąsios minties. Gyva mūsų tauta! Nebijo tiesos! Juk taip?

- Žinoma, bet yra ir kitaip manančių.

- Žinau. Yra nemažai ir kunigų, kurie kaltina Kroniniką" vienybės ardymu. Tai Saugumo įpiršta mintis. Mūsų net kunigai-saugumiečiai nėra taip smukę, kad didžiutuoti savo amoraliu gyvenimu, išdavyste. Todėl savaime suprantamas jų noras paslėpti savo ydas, neleisti jų iškelti viešumon. Ar ne taip? Tik labai prašau, negalvokite, kad aš ką nors taikau jums.

- Galite drąsiai taikyti ir man. Aš irgi daug galvojau. Dėkingas jums už atvirumą. Nereikia slėpti savo minčių. Taip geriau. Juk viskas liks tarp mūsų.

-Tuo aš jau neabejoju. Jei jūs būtumėte bent užsiminęs apie mūsų pokalbius, mane ir galbūt net vyrą seniai būtų iš darbo išviję. Nors aš ir pati suprantu, kad nebegaliu dirbti tarybinėje mokykloje. Vis tiek išvys, nes naujieji mano auklėtiniai, jau vienuoliktokai, visai nepanašūs į buvusius mano auklėtinius. Su jais kalbu daugtaškiais,"t. y. leidžiu jiems patiems mąstyti. Ir žinote ką aš pamačiau?

Mūsų mokiniai instinktyviai nepritaria komunizmui ir jo materializmui. Tik viešai nedrįsta parodyti savo nepriitarimo, abejonių. Tiesos nežino, melo neperpranta. Pasiduoda netikrumo, baimės ir ypač prisitaikymo srovei.

Aš jiems tik šiek tiek praskleidžiau melo užuolaidą, ir jie jau nebesileis tyliai kaustomi vergijos pančiais. Žinau, kad daugiau kaip pusė mano auklėtinių lanko bažnyčią, tiesa, ne mūsų, bet lanko. Kartais susitinkame...

- Kiek ilgai taip tęsis ?

- Nežinau. Tai pagaliau man nesvarbu... Vyras turi kitą... Aš džiaugiuosi, kartais sąmoningai aštrinu santykius. Negaliu gi aš gyventi nesusituokusi. Atsargiai mėginau jo pažiūrose sukelti abejonių. Nieko neišėjo. Aš vaikystėje tikėjau, o jis iš netikinčios šeimos. Tačiau, man atrodo, kad ne tai svarbu. Žmogaus protas ir jausmai paprastai tikėjimui nesipriešina. Tikėti ar netikėti - apsprendžia žmogaus valia. Tie, kurie netiki, bet ieško tiesos, greičiau įtikės, negu tie, kurie abejoja ir gyvenime ieško tik apčiuopiamos medžiaginės naudos, garbės, malonumų, pasiduoda aplinkos įtakai, minios nuomonei. O vyras negali atsisakyti dabartinės padėties, "gero" darbo, padlaižių armijos - savo garbės, perdaug priprato pats pataikauti. Tiesa jam nesvarbu. Jam svarbu "gerai" gyventi. Nežinau, ką daryti. Kartais atrodo, būtų lengva, jei galėčiau tiesiai pasakyti: arba santuoka, arba skyrybos.

- Sunku man patarti. Žinote pati tvirtą Bažnyčios nusistatymą santuokos atžvilgiu. Gal vyras sutiktų, kad bent jūs viena priiimtumėte Moterystės sakramentą?

- Negaliu apie tai nė užsiminti. Neverta, nes vis tiek jis nesutiks. Bijos. Palauksiu, kol mokykloje paaikšės mano nekomunistiškas darbas. O iki tol, kol vyras manęs neįtarinėja, aš galiu perrašinėti "Kroniką" ir kitus pogrindinius leidinius. Žinoma, ne kažką padarau, bet nors kar-

ta perspausdinu, - jau pramokau, - vis 7 egzemplioriai.

- Ką jūs darote? Juk tai beprotybė. Kur spausdinate? Kieno mašinėlė ?

- Mano. Vyras prieš kokius 15 metų ją parsinešė ir rašė, kol buvo instruktorium. Dabar neberašo, nes turi savo sekretores. Mūsų namas iš plytų, mažai girdisi, kas darosi pas kaimynus. O jei ir išgirstų, kas, nepavojinga, nes niekas nė nepamanytų, kad aš galiu perrašinėti po - grindinę spaudą. Net agentas, manau, dėmesio neatkreiptų. Vienu žodžiu, mažai kas dabar turi tokias sąlygas, kokias turiu aš. Didžiausias pavojus - vyras, nes jis turi buto raktą. Todėl rašau tik tada, kai gerai žinau, kad negali grįžti. Jis juk gerai informuotas ir apie pagrindinę spaudą.

- Atvirai pasakius, nežinau kuo jus laikyti: šaunuole ar... O sūnus ? apie jį ar pagalvojate ? Kaip jis pažiūrės į jūsų areštą ?

- Jis, aišku, ne tėvas. Jis, kaip ir daugumas studentų, mato mūsų gyvenimą tokį, koks yra, ir dar, bent man taip atrodo, nespėjo sumedžiagėti. Visa nelaimė, kad jie visiškai izoliuoti nuo pasaulio, tautos, jos istorijos. Gir-di ir skaito tik nudailintą melą. O, jei juos pasiektų "Kronika" ir kiti leidiniai?... Kaip nespausdinti? Vien dėl jų reikia spausdinti. Juk pagrindinė spauda pirmiausiai reikalinga mums patiems, o ne užsieniui. Ten jie ir be mūsų leidinių turi pakankamai informacijos - kas nori, gali sužinoti tiesą ne tik apie tikinčiųjų padėtį, bet ir apie mūsų politiką. Radijas tikslo neatsiekia, nes mažai kas gali jo klausytis sistemingai (be to, juk trukdo), o viena kita atsitiktine laida nepalieka lemiamo išpūdzio. Taigi ar reikia perrašinėti, platinti?

- Aš ne apie tai. Kas bus sūnui, kai Saugumas suži-

nos ?

- Nieko nebus. Universitetą, manau, leis baigti. O jei ir neleis - jis sveikas, pragyvens ir gal nebepakartos mano klaidos. Jums sunku įsivaizduoti, ką reiškia suprasti, kad visą gyvenimą klydai. . . Geriau gatvę šluoti. . . Nebetardykite manęs. Apie viską aš pagalvoju. Kasdien galvoju. Dabar aš laiminga. Dingo baimė. Netikite ? Savo jungtuvių dieną aš nebuvau tokia laiminga. Radau lobį, kurio nekeisčiau į visą pasaulį. Vienos valandos šiandien nekeisčiau į visą savo tuščią gyvenimą. Mados, svečiai, vakarienės ir garbė, kai aplenki savo bendradarbį ar pažįstamą - štai visa mano buvusi "laimė". Gėda net pasisakyti. Vyra matydavau tik naktį ir svečiuose. Meilė? Maniau, kad mylėjau sūnų. Tačiau dabar supratau, kad tik šiandien jį myliu ir trokštu jam tikros laimės.

Jums turbūt nuobodų manęs klausyti? Juk jūs dažnai girdite panašias išpažintis.

- Negi jūs pati tikite tuo, ką pasakėte? Su didžiausiu dėmesiu gaudau kiekvieną jūsų žodį. Bijau ne tik paklausti, bet net pajudėti, kad tik jums netrukdyti. Nuoširdžiausiai dėkoju, kad bent metuose mane aplankote.

- Ačiū jums! Kalbėdama su jumis, aš gilinuosi į save. Marytė man duoda įvairiausios literatūros, ji pati su manimi, atrodo, noriai bendrauja. Bet ji - ne jūs. Apie save kalbėtis su ja negaliu. Be to, ji studentė, gaila jos laiko. Ji ir negalėtų mane suprasti, man patarti, nes visą savo gyvenimą tikėjo, neklaidžiojo kaip aš. Gal todėl jos nėra ne domina filosofiniai klausimai. Ji net Maceinos veikalų neskaito. Už tai ji ištisas paras gali kalbėti apie Mindaugo ar Vytauto politiką, Jogailos pažiūras ar visokius karus. Man net gėda prieš ją - pamačiau, kad Lietuvos istorijos aš nežinau. Visa mūsų karta nežino. Kiekvienam vidurinės mokyklos mokytojui reikėtų po dvejetą parašyti. Ne-

žino Lietuvos istorijos ir visa mūsų dabartinė inteligenti-ja, jaunimas, iškyrus tokius, kaip Marytė. Taip turbūt pradeda atmirti tauta. Kai tik surasiu laiko, pradėsiu rimtai mokytis. Tik dar nežinau, kada tai bus, nes visą mano laisvą nuo pamokų laiką surija spauda. Kai kuriais straipsniais tiesiog žaviuosi ir skaitau juos po kelis kar-tus.

- Kas jums ypač patiko?

- Daug kas. Labai patiko kun. Masilionio prašymas iš-leisti jį į Vakarus aplankyti gimines. Po kelis kartus per dieną ištisą savaitę skaičiau šį prašymą. Tai vienas iš į-domiausių, gal net pats geriausias pogrindinėje spaudoje. Kaip taikliai, tiksliai, logiškai apibūdinta visa Tarybų Są-jungos politikai Kiekvienas sakinytis - vaizdingas lyg poema. Taip ir norisi liepti mokiniams išmokti visą prašymą min-tinai. Kai ką net pacitavau pamokose, neiškenčiau. Niekur neskačiau tokios trumpos ir taip išsamios mūsų valsty-bės charakteristikos. Labai labai norėčiau bent pamatyti tą kunigą. Būtinai, kai tik rasiu laiko, nuvažiuoju į Pa-svalio rajoną, nors ir toli. O gal jūs jį pažįstate?

- Ne. Tik esu matęs. Išore niekuo nepasižymi. Eili-nis pagyvenęs kunigas.

- Tik ne eilinis. Tai asmenybė. Iš kiekvienos jo eilu-tės trykšta protas, logika, valia, nepajudinami įsitikini-mai. Neabejoju, kad ateis laikas ir jo prašymas bus na-grinėjamas mokyklose ne tik kaip istorinis dokumentas, bet ir kaip literatūros kūrinys. Nesutinkate su manimi?

- Kodėl? Savaimė aišku, istorija įvertins kiekvieną mūsų dieną. Niekas nuo jos nepasislėps. Aš džiaugiuosi, kad jūs taip susižavėjusi kalbate apie kunigą. Ačiū. Deja, jūs retą kunigą giriate.

- Netiesa. Mačiau daug gerų kunigų. Juk aš aplankiau

beveik pusę Lietuvos bažnyčių. Kunigas ir turi būti tik geras. Tai savaime suprantama. Kalba, kad ir kun. Starkus sakydavęs gerus pamokslus. Gaila, bet jo pasiklausyti taip ir nespėjau. Nieko, sutiksiu Vilniuje. Berods, mokykla ruošiasi pasikviesti į ateistinę valandėlę.

O kokią išpūdį paliko jums jo straipsniai "Tiesoje" ?

- Ar jūs jį pažinojote?

- Džiaugiuosi, kad nepažinojau.

- Į jo straipsnius ypatingo dėmesio neatkreipiau. Kažkokie pilki. Aišku, kad kunigystę jis metė, jei taip galima pasakyti, ne todėl, kad pasikeitė jo pasaulėžiūra, o todėl, kad jo moralė smuko iki žemiausios ribos. Tai parodo visas jo gyvenimas, net straipsniai.

- Apie jo moralę "Tiesa", atrodo, nerašė.

- Kaip nerašė? Tiesa, aš jau daug ką pamiršau. Bet argi nesijautė, kad straipsnius "Tiesai" rašė ne jis, o Saugumas. Jis buvo tik įrankis. Jau vien tai parodo jo žemą moralę.

- Nemanyčiau. Juk buvo atspausdinta jo parašo faksimilė. Nemanykite, kad aš jį teisinu. Priešingai, aš tos nuomonės, kad kunigas visais atvejais privalo juo būti iki mirties. Juk Kunigystė - sakramentas, ir jį panaikinti nebeįmanoma. Tik, deja, buvo ne vienas atvejis, kai kunigas atsisakydavo savo pareigų. Kodėl taip negalėjo padaryti ir kun. Starkus?

- Sutinku. Tokių atvejų buvo, dar bus ir tai visiškai suprantama. Tačiau kun. Starkus - išimtis. Jis buvo tik įrankis. Perdaug aišku, ir nėra ko užstoti, nors jis ir kunigas. Nieko nesakyčiau, jei tikrai jo įsitikinimai būtų pasikeitę, jei jis būtų supratęs, neturįs pašaukimo. Jei taip būtų, jis paprasčiausiai būtų nustojęs eiti pareigas, vestų ir augintų vaikus. Tačiau taip teatrališkai demonstruoti, kad jis dešimt ar daugiau metų buvo kvailas, net

viešai girtis tuo, gali tik iš tikrųjų savęs nebeberbiantis, smukęs žmogus. Kažkaip primena tarybinius vagis, kurie didžiuojasi savo specialybe. Spektaklis, kurį jis suvaidino, naudingas tik Saugumui, jį demaskuoja ir įrodo, kad jis yra šios komedijos autorius. Tik ne kun. Starkus. Ar gi tai neaišku ?

- Galbūt. Tikrai, iki šiol negirdėjau, kad kunigas tokiu būdu išeitų iš Bažnyčios.

- Saugumas save demaskavo ir pačiu kun. Starkaus asmeniu. Tikėjosi, kad niekas nieko taip ir nesužinos. Juk kun. Starkaus gyvenimas nepasižymėjo nė aukštu moraliniu lygiu. Todėl jo "didvyriškumas" ne pavyzdžiu nušvito, o tik pasišlykštėjimą sukėlė daugeliui tikinčiųjų. Nors jums ir nemalonu, kad apie kunigą taip atsiliepia, bet faktų neįmanoma lengvai paslėpti. Vis tiek visi žino.

- Girdėjau. Bet spėliojimais, įtarinėjimais negaliu tikėti.

- Aišku, jūs nenorite, kad apie kunigą blogai kalbėtų. Bet juk yra tiesa.

- Tiesą labai norėčiau žinoti. Tuo labiau, jei jūs žinote tikrą tiesą.

- Aš irgi iš pradžių netikėjau. Net Marytei nepatikėjau. Bet kai mus slaptame susirinkime įpareigojo pranešti viską, kas kalbama apie kun. Starkų, patikėjau. Vadinausi, Saugumas užinteresuotas užgniaužti "paskalas", vadinausi, tiesa. Svarbiausia, norima nusišlykštinti, kad kun. Starkaus sugyventinė gydytoja Žitkevičiūtė, sužinojusi, kad jis, metęs kunigystę, vedė kitą, pasikorė (ji buvo nėščia). Žinoma, ji ir jo negimęs kūdikis - ne vienintelės aukos. Jis net savo motiną, kuri su juo gyveno, mušdavo. Tokių saugumiečiai ir ieško, tokį lengva priversti suvaidinti materialistinės pasaulėžiūros apologeto vaidmenį. O "kun. Starkaus pasisakymai" spaudoje dar labiau išduoda jo še-

fus.

- Labai įdomu. Skaičiau kelis kartus, bet turbūt ne viską pastebėjau. Iš ko jūs sprendžiate, kad straipsnius rašė Saugumas ?

- Daugybė uodegų. Visas kažin ar beprisiminsiu. Pirmiausia Saugumas save išdavė redakcijos iškaba. Redakcijos pas mus tokių klausimų nesprendžia. Toliau, pagalvokite, ar kun. Starkui, jei jis pats būtų rašęs apie savo išitikinimus, būtų šovę į galvą priklijuoti Vatikaną ir ypač kun. Zdebskį. Juk kun. Starkus pažinojo ne vieną iš tikrųjų išgeriantį kunigą. Tad kodėl kun.Zdebskį? Kas jis - nežinau, nežinau nė kokios jo sąskaitos su Saugumu. Tačiau labai aišku, kad kun. Zdebskis nemažai rūpesčių yra Saugumui padaręs. Jau iš "Kronikos" puslapių matėsi, kad Saugumas labai grubiai, tiesiog nemokšišškai atėmė iš jo vairuotojo teises - matyti, nebegalėjo laukti, skubiai reikėjo, kad kun. Zdebskis negalėtų vairuoti mašinos. Todėl Saugumas, teisindamas save, ir pakišo Vatikanui, tikintiesiems "pažangaus" kunigo "autoritetą". O kun. Starkus visiškai apako: jis nebematė, kad pats Saugumas, mesdamas jo vardą visuomenės paniekai, jo negerbia, juo tik naudojasi. Kokio nors savo komunisto vardo Saugumas pa juokai neišstato. Visai slepia net pačius šlykščiausius poelgius. Tačiau, kaip sako šv. Raštas, nėra to blogo, kuris tikinčiam neišeitų į gerą. Šis kun. Starkaus šefų straipsnis galutinai išteisino kun. Zdebskį. Jis tiesiog įrodė visam pasauliui, kad jį, nekaltą, persekioja Saugumas, o ne autoinspekcija. Saugumo ir kun. Starkaus žioplumas mane tiesiog pralinksmino. Juokiausi ištisą vakarą. Ir visi "kun. Starkaus" išvedžiojimai tokie pat juokingi, naivūs. Kunigas juk taip nerašytų. Net tame pačiame straipsnyje vienas teiginys paneigia kitą. Iš viso, tokių kvailysčių gali prirašyti tik nesimokęs teologijos žmogus, o ne kunigas.

Garantuoju, kad kun. Starkus, jei pats būtų rašęs, nebūtų nė paminėjęs, pavyzdžiui, marksistinės filosofijos vadovėlio, nes net komunistai mato jame knibždančias nesąmones. Argi kunigas nematytų? Dažnai eiliniai pamokslai pačiose mažiausiose bažnyčiose atsako į visus "priekaištus", kurie iškelti "kun. Starkaus" straipsnyje. O juk jis pats sakydavo pamokslus. Ne, ne jis rašė, būtų geriau parašęs, jis tik pasirašė. Ir dar, prisiminiau, "Tiesoje" buvo vienas laiškas kun. Starkui, kuriame ją kažkoks senelis gyrė, sakydamas, kad ir jam žvaigždė, kuri kelia į tiesą parodžiusi, buvusi Mykolaičio-Putino knyga "Altorių šešėly". Man, pavyzdžiui, Putinas taip pat žvaigždė, bet žvaigždė, kuri rodo kelią į Dievą. "Altorių šešėly" jokių būdu neparodo, kad nėra Dievo. Romanas tik įtikinamai, vaizdingai pasakoja, kad ir kunigas gali mylėti moterį, kad ir jo jausmai, kaip ir kai kurių išsimylėjusių pasaulėčių, kartais nutildo net protą. Štai ir viskas. Nematyti šito, gali tik visai bukas. Pats Mykolaitis-Putinas tikėjo Dievą. Jis niekad niekur nė žodžio prieš Dievą nėra parašęs. Taip kaip jis galėjo parodyti ne tą kelią, kuriuo pats ėjo? Net pirmaisiais pokario metais parašytuose jo eilėraščiuose: "Darbo Lietuvai", "Mano kelias", "Didžiojo Spalio vaizdai", "Didžiojo Spalio garbei", kuriuose išreikštas jo tikėjimas nauju, geresniu, teisingesniu gyvenimu, - nė žodžio prieš Dievą. Tuo naujuoju gyvenimu jis nusivylė labai ir labai greitai. Tai įtikinamai parodo jo "Parafrazės", "Septynios dienos", "Kėliaus iš kapo", "Skausmo valanda", "sommambulas", "Šaukia" ir visa eilė kitų eilėraščių. Nėra jokios abejonės, kad, kaip sakė poetas, į jo "gotikos rūšią šventovę Dievas grįžo". Net žiauri komunistinė cenzūra negalėjo ištrinti iš Putino eilėraščių "O Dieve... ", O Viešpatie... " Mane ypač jaudina jo eilėraštis "Dvi saulės". Jame visa poeto sielos istorija.

prisimenat:

Kai saulę -
Jaunystės skaidrią, karštą saulę
Nešiojau savo širdyje,
Tą kitą saulę -
Dangaus liepsnotą saulę,
Kur dieną nuo nakties
Šviesos ir šilumos atsieja srautais,
Niekinau!

O šiandien ,
Kai širdyje ir šalta, ir tamsu,
Ir naktį nuo dienos atskirti nebemoku,
AŠ į dangaus ugninę saulę

Tiesiu maldaudamas rankas:

- O Tu, kurios aš šilumą ir šviesą
Matau kiekviename buities krisle.
Apšvieski ir mane,
Sušildyk ir mane,
Kad vėl, kaip andai, degčiau ir liepsnočiau,
Ir kad yra naktis,
Žvarbi,
Niūri,
Kaip andai, nežinočiau, -
O Ji atsakė man:
- Jei tu savy
Savosios saulės neturi,
Aš veltui šildyčiau ir šviesčiau.
Širdy vis tiek glūdės
Naktis žvarbi,
Niūri.

Ypatingas eilėraštis. Tiesa? Visi mano mokiniai mo-
ka išanalizuoti šio eilėraščio eilutę. Nereikia per pamokas

kalbėti apie Dievą, įrodinėti, kad jis yra. Reikia leisti kalbėti poetams, rašytojams. Užtenka leisti mokiniams suprasti, kad poetas sako tiesą... Kaip aiškiai Putinas pasakė; "Be Dievo - naktis žemėje". O, kaip aš gerai jį suprantu! Ir Viešpats išklausė jo malda, pagailėjo jo, leido jo iškankintai sielai Saulę pamatyti - juk jis priėmė ir Paskutinį Patepimą. Nemanau, kad kun. Starkus šito nežinojo ar jo kūrybos neskaitė. Todėl jei jis pats būtų atrinkęs iš gautų laiškų kelis spaudai, laiško, kuriame rašoma, kad Putinas parodęs kelią į netikėjimą, nebūtų parinkęs. Taigi ar neaišku, kad viskas dirbtina, sulipdyta Saugume? Aš apie kun. Starkaus išsilavinimą geriau galvoju: nė nelyginu jo su saugumiečiu, rašiusiu straipsnį kunigo vardu. O jūs?

- Aš irgi taip norėčiau galvoti. Prisipažįstu, jo svaičiojimus laikraščiuose skaičiau su šypsena; visi jo motyvai, kuriais jis motyvuoja savo posūkį iš "klystkelių", tikrai naivūs. Tokie motyvai kunigui abejonių nekelia. Tai nuvalkioti ateisto, kuris niekad nežinojo religijos, motyvai. Žinoma, ir kunigas gali daug ko nežinoti, abejoti. Tik kunigo abejonės paprastai būna sudėtingesnės, gilesnės. Tačiau, ką gali žinoti, gal kun. Starkus niekada nesigilino į religines dogmas, Putino kūrybą. Tada. . .

- Taip gal ir būtų galima galvoti tada, - nutraukė mane mokytoja, - jei, kaip minėjau, nebūtų buvę to vaidinimo ir prilipdyto kun. Zdebskio. Tik ar ne per ilgai mes kalbame apie svetimos valios vykdytoją? O gal dar ir jis pasakys; "Be Dievo - naktis"?

Jūs neleiskite man tiek daug kalbėti. Nepataikaukite mano lyriniams nukrypimams. Juk mokykloje aš tik ir analizuoju literatūrinius charakterius. Todėl kartais nė pati nepastebiu, kaip pradedu gyvenimą analizuoti. Sustabdykite mane. Iš tiesų, aš ateinu, norėdama pasiklau-

syti jūsų, o kalbu pati. Gana, tylėsiu. Dabar jūsų eilė. Ar neturite savo užrašų pamokslų. Norėčiau paskaityti, juk jūs vienintelis mano pažįstamas kunigas...

Mokytoją Birutę mačiau dar vieną kartą. Kaip niekada, atėjo anksti, tuoj po birželinių pamaldų. Vakarieniavome kartu. Visą naktį lijo, ir vasaros trumpa naktis buvo tamsi. Birutė pati užgesino šviesą, atitraukė lango užuolaidas, visą laiką ramiai sėdėjo prie lango. Stebėjau, iš kur pas ją, išlepintą patogumą, tiek ištvermės. Kelis kartus pasiūliau patogiau atsisėsti. Atsisakė.

O, kaip ji skyrėsi nuo tos mokytojos, kurią mačiau tame pačiame kambaryje prieš ketverius metus! Net lyginant su mokytoja, kurią prieš pusmetį, ji jau kita. Per vakarienę šypsojosi, kalbėjo su šeimininke, bet, atrodo, jos mintys buvo kitur. Tik iš visai nelaukto klausimo po vakarienės supratau, kad į aplinką ji reaguoja gana giliai.

- Pasakykite prašau visai atvirai, ar aš jus ir jūsų šeimininkę labai varginu? Ką ji pagalvos?

- Ji labai puiki moteris, mano tėvo sesuo. Jos vyras mirė prieš 17 metų. Aušinau jos vaikus. Ji mane pažįsta neblogiau už mane patį ir nieko nepagalvos.

- Bet juk aš labai nusikalstu etiketui.

- Iš kokios pusės pažiūrėsi. Juk etiketo taisyklių, kurias jūs, manau, turite omenyje, paisoma visuomenėje. Todėl jos mūsų santykiuose, ir ypač mūsų sąlygomis netinka.

- Aš ne taip pasakiau. Galvojau apie etiką. Tačiau juk ir etikos supratimas gali keistis. O aš labai jums patenkčiau, jei dabar išibraustų saugumiečiai?

- Manau, kad ne. Mane kompromituoti jiems nenaudinga - juk aš nesu "reakcingas"... Nemalonumų gal būtų tik jums. Bet ką reiškia tokios jūsų mintys?

- Kol aš sekretoriaus žmona, man nieko nebūtų. Nors ką gali žinoti? Juk jie civilizuoti žmogėdros - slaptai ry-

ja vieni kitus. Iš mano pusės būtų nesąžininga, jei jums nepasakyčiau tiesos. Man atrodo, kad aš pakliuvau į Saugumo objektyvą. Būkite ir jūs viskam pasiruošę. Dar kartą prašau sakyti tiesą: jei norite ar jei reikia, aš tuoj išeisiu.

- Nereikia ir nenoriu, kad jūs išeitumėte, kas bebūtų. Tik ar rimtas pagrindas baimei ?

- Baimei? Ne, baimės nėra. Greičiau kažkoks neaiškus džiaugsmas. Gal pagaliau išsiskirsim, neberekės gyventi po vienu stogu su vyru. Žinokite, partijos sekretorius - ne koks nors darbininkas. Jam išsiskirti beveik uždrausta - taip jie rodo užsieniui savo "aukštą moralę"... Šiaip ar taip, mokykloje nebedirbsiu. Kitamet gyvensiu Vilniuje. Sūnui paskutiniai metai universitete. Padėsiu jam. Per atostogas susirasiu darbą. Dabar jūs galėsite mane lankyti.

- Nežinau, gera tai naujiena ar bloga. Argi būtina skirtis? Geriau susituokti?

- O, kaip jūs nepažįstate partinių darbuotojų! Tiesa, aš pati turėjau tokį tikslą, vadinasi, ir aš jų nepažinojau. Tai neįmanoma. Gyventi su juo - atsisakyti Bažnyčios. Vyras savo padėties nemainys nė į tiesą, jei ir pavyktų kada nors jam ją parodyti. O jei eičiau į bažnyčią, jis pats mane išvytų. Dėl žmonos, kaip jis ją supranta, jis nerizikuos. Tarybinių moterų daug. Nebe tie laikai, kai meilė šeimoje turėdavo lemiamą reikšmę. Aš taip pat nesiruošiu Dievą iškeisti į jo partiją. Štai ir galas. Kad tik greičiau. Tačiau jis kažką nuo manęs slepia. Jau mėnuo, ištisai sėdi namuose. Tik šiandien, pati girdėjau, vakare jį skubiai iškvietė į Vilnių - kitaip nebūčiau atėjusi. Grįžta dažnai net darbo metu, ko anksčiau niekad nebūdavo. Su manimi beveik nekalba, neklausinėja, kur aš einu. Vaikšto po kambarius, rūko. Net valgome tylėdami.

Mėginau pradėti rimtesnį pokalbį. Vos tik pasakiau, kad išvažiuoju į Vilnių, išėjo iš miegamojo.

- Gal matė "Kroniką" ?

- Nežinau. Namuose nieko nėra, net maldaknygės, Bet prieš kelis mėnesius man pasirodė, kad kažkas buvo mano slėptuvėje. Mat, aš visą laiką viską, ką tik turėdavau, išeidama iš namų sudėdavau pagal savo nusistovėjusią sistemą. Kartą radau tą sistemą pažeistą. Nuo to karto nieko nespausdinau, nebuvau nė pas Marytę - bijau ją išduoti. Kelis sekmadienius nebuvau nė bažnyčioje. O praėjusį sekmadienį kažkoks vyras, su kuriuo važiuavau autobuse, bažnyčioje stovėjo netoli manęs. Grįžtant vėl jį mačiau. Vakar jį sutikau gatvėje. Mūsų rajone, atrodo, jis negyvena. Visa tai ne taip jau svarbu, nes vis tiek mokykloje nebedirbsiu. Po kelių dienų atsisveikinsiu su savo paskutiniaisiais vienuoliktokais. Jie visi itin geri, mokosi gerai, mes pirmaujame mokykloje. Kiekvieną iš jų myliu. Dažnai juos visus kviesdavausi pas save į svečius - mano butas erdvus. Visi gerdavome arbata, kavą. Kartais vakarodavome ir mokykloje, važiuodavome prie ežero. Jiems patiko, kai aš skaitydavau eiles. Perskaičiau jiems visą Maironį, Putiną, Kudirką. . . Skaitėme ir užsienio poetus, prozas kūrinius, nagrinėjome ypač tuos, kurie neįeina į tarybinės mokyklos programą. Kalbėdavome ir apie meną, žmogaus gyvenimo prasnę, meilę artimui. Nors apie Dievą atvirai niekada nekalbėjome, bet aš leidau jiems suprasti savo nuomonę; visas gėris žemėje visais atvejais tik iš Dievo kyla. O, jaunimas protingas. Jis puikiai skaito ir tarp eilučių... Jie net perlenkė meilės artimui supratimą. Man nežinant, keturi įstojo į komjaunimą, "gelbėdami" mane. Iš kitų mergaičių sužinojau, kad taip nutarusi klasė. Baigę mokyklą, jie pasiryžę išstoti. Neprotingas žingsnis. Jei būčiau žinojusi, nebūčiau leidusi jį žengti, nes išstoti daug sunkiau, negu įstoti. Juos

persekios visą gyvenimą. Visi keturi kiekvieną sekmadienį važiuoja į bažnyčią. Mane tas jų poelgis labai sujaudino, nes taip jie padarė iš meilės man. Pasirodo, mūsų vakaronėse trūko politinių temų...

Mokytoja nutilo. Nubraukė ranka rasotą lango stiklą, įsiramė į jį galva ir išsižiūrėjo į prietamą. Aš irgi tylėjau.

- Jūs man atleiskit už visas jums seniai žinomas mintis. Suprantu, kad visos tiesos, problemos, kurias aš atradau, pasauliui ir daugeliui pas mus jau seniai žinomos, gal net išspręstos. Tik man viskas nauja. Juk pavargstate mane klausydami? Tik nebūkite fariziejumi, sakykite tiesą.

- Sakau tiesą. Daugelis problemų, kurios iškilo jums, neišspręsta. Be to, kiekvieno sprendimas gali būti individualus. Todėl viskas įdomu, ir man ypač.

- Sakykite, patikėjau. Jūs mane nuraminote. Todėl atsakykite į vieną klausimą. Visą dieną šiandien galvojau apie "Tiesos" straipsnį "šmeižtai iš sakyklos". Man straipsnis irgi nauja problema. Kaip jūs ją išspręstumėt ?

- Manau, visiems ir užsienyje, ir pas mus žinoma, kad mūsų "Tiesa" pernelyg dažnai rašo netiesą. Šį straipsnį aš perskaičiau jau jūsų akimis - prisimenate, mes kalbėjome apie kun. Starkaus pasirašytus straipsnius. Supratau, kad ir šį straipsnį paruošė Saugumas, o ne korespondentas komandiruotėje. Iš tikrųjų, korespondentas niekaip nebūtų taip tiksliai sužinojęs, kas lankosi pas kun. Svarinską. Kažin ar bent vienas vidukliškis žino biografiją žmogaus, gyvenančio... Šiauliuose. Juk kun. Svarinsko svečiai vidukliškiamis neprisistatė. Taip?

- Jūs, pasirodo, taip pat labai geras mokinys. Tik turbūt aš mokinė, o jūs mokytojas.

- Atkreipiau dėmesį ir į "Tiesos" paskelbtus dviejų

skirtingų autorių laiškus, kuriuos neva gavo redakcija. Laiškai parašyti ta pačia maniera, tuo pačiu stiliumi, net sakiniai kartojasi. Vadinasi, laiškų autorius vienas, vadinasi, Saugomo klastotė. Straipsnyje iškraipomi kunigo pamokslai. Taip, kaip ten rašoma, kunigas negalėjo pasakyti. Kadangi, ką jūs žinote, kun. Svarinsko pavardė dažnai pasirodo "Kronikos" puslapiuose, aš padariau išvadą, kad Saugumas siekia jį sukompromituoti, apšmeižti. Taip?

- Rašau penketą savo mokytojui.

- Tačiau yra ir antroji rublio pusė. Juk niekas rimtai nereaguoja į tokius straipsnius, perskaito ir tuoj pamiršta. Kunigas, pavyzdžiui, jei jis ir nežino, kas straipsnį paruošė ir kas tas kun. Svarinskas, straipsnį nepatikęs jau vien dėl to, kad jame rašoma, jog nebaigęs kunigų seminarijos kunigas eina savo pareigas. Tai nesąmonė. Bet ką padaryti? Juk jų rankose spauda, jėga, valdžia. Nėra galimybės įrodinėti tiesos. Todėl, manau, nereikėtų nė erzinti valdžios. Tik dar labiau persekios, areštuos...

Užteko kun. Svarinskui paminėti pamoksle Čilės vardą, aišku, ne tokia prasme, kokia parodyta "Tiesoje", ir tuo jis pats padavė Saugumui ginklą prieš jį. Bendrai paėmus, politinių temų nevertėtų viešai liesti, nes kol politinė valdžia vienose rankose, bet koks bandymas viešai parodyti kitokią nuomonę gali baigtis tik pralaimėjimu. Tuo labiau kunigui nevertėtų liesti politikos. Ką laimėjo kun. Svarinskas? Apšaukė žmogžudžiu, ir viskas. Mes tai žinome, kokią tiesą rašo "Tiesa". Bet užsieniečiai nežino. Visa tai daugiau ar mažiau kompromituoja Bažnyčią. Čia tinka prieš rusišką politiką panaudoti rusišką patarlę: tyliai važiuodamas, toliau nukeliausi.

- Oho! Kiek problemų man iškėlėt! Aš tokių išvadų ne padariau, nors tikrai šis straipsnis nė valandai neišeina

iš galvos. Negaliu sutikti su jūsų antrąja rublio puse. Apie kun. Svarinską žinau tiek, kiek rašė "Kronika". Žavėjausi jo sugebėjimu bendrauti su parapijiečiais, patraukti juos. Juk tūkstančiai jį myli ir gerbia. Čia ir yra, mano nuomone, skaudžiausia nuospauda Saugumui. Taigi, mylėjau ir gerbiau kun. Svarinską ir aš, jo nemačius. Todėl straipsnis apie jį mane taip paveikė. Kaip matote, net ir tarybinė "Tiesa" kai ką sudomina. Nepasakyčiau, kad pas mus visi taip jau ir žino, kad "Tiesa" rašo netiesą. Ir pas mus pakankamai yra žmonių "už geležinės uždangos". Pamiršote jaunimą, politika nesidominčius žmones, didesnę dalį mokytojų ir visus miesčionis, kurie neturėjo jokių incidentų su valdžia, Saugumu. Iš kur jiems žinoti, kad melas - visos santvarkos pagrindas. Juk skelbiami patys kilniausi idealai. Todėl tokie straipsniai tokiam žmogui, ypač naiviai jaunuolio sielai ar abejojančiam Dievo buvimu turi didžiulę reikšmę. Jie ir formuoja materialistinę pasaulėžiūrą.

- Tuo labiau tada kunigas neturi teisės sudaryti sąlygas tokiems straipsniams gimi.

- Ir čia nesutinku. Kristus juk kunigui įsakė visada, nežiūrint, koks ciesorius valdytų, skelbti Evangeliją, kovoti su baime, mokyti pažinti gėrį, grožį, siekti jo, tobulumo. Kunigas neturi teisės galvoti, ką ciesorius darys, jei jis gerai eis savo pareigas - čia ciesoriaus reikalas. Kunigas privalo rūpintis tik tiesos, meilės skelbimu, Dievo valios vykdymu. Jeigu pirmieji krikščionys būtų bijoję išpažinti Kristų todėl, kad žiauri mirtis, nukertant galvą, neišgąsdintų kitų tikinčiųjų, krikščionybė nebūtų taip greitai ir amžinai išplitusi. Nėra jokio pagrindo manyti, kad dabartiniai kunigai ir ypač vyskupai, saugodami save, daugiau laimi ir elgiasi protingiau už apaštalus, kurie mirė

už tikėjimą. Ar ne paradoksas - vyskupas ar kunigas neatlieka savo pareigas, nes klauso ne Dievo, popiežiaus, Vatikano Susirinkimo, o ateistinio ciesaoriaus, kaip jūs sakėt, neerzina valdžios. Kodėl jis nepasako tam ciezoriui: mūsų keliai skiriasi; jokie draudimai, ištrėmimai, kol aš gyvas, neįpareigoja mane neatiduoti Dievui to, kas Jam priklauso. Ciesoriui aš galiu atiduoti tik tai, kas nepriklauso Dievui. Atimti Dievo dalį ir atiduoti ją ciesaoriui - ne. Geriau jau atvirščiai. Kun. Svarinskas pasirinko teisingą kelią. Prie ko čia politika? Be to, ko jos bijoti? Argi tikintieji ne žemėje gyvena? Argi jie gali neturėti jokių santykių su politine valdžia? Todėl ar jie neturi turėti savo nuomonę apie tą politinę valdžią? Atimti šią teisę iš tikinčiųjų reiškia nužmoginti juos, padaryti gyvuliais, nusimanančiais tik apie jovalą. Kiekvienas kunigas, jei jis pasiryžo būti kunigas ir rūpintis savo parapijiečiais, privalo rūpintis kiekvieno parapijiečio ir dvasiniu, ir medžiaginiu gyvenimu. Tuo labiau kunigas visada privalo sakyti tiesą - ne slopinti parapijiečio mąstymą, o skatinti jį mąstyti, šviesintis, mokėti skaityti tarybinę spaudą. Juk tikintieji neprivalo išskristi gyventi kažkur į kosmosą, kur nėra jokios politikos. Jie gyvena pasaulyje, kuris jiems ir priklauso, todėl turi mokėti vertinti tą pasaulį, suprasti aplinką, nes jei jie jos nesupras, nemokės atsispirti blogiui ir greit pakliūs į netikėjimo voratinklį. Iš straipsnio "Tiesoje" galima spręsti, kad kun. Svarinskas neslėpė tiesos nuo savo tikinčiųjų. "Tiesa", žinoma, kalba savo terminais: kunigas norėjęs gražinti žmones į tamsą... Nagi komunistinė "Tiesa" parašys, kad Bažnyčia visais laikais kovoja prieš prievartą, melą, apgaule, nesvarbu, kaip jie pavadinti: komunizmu, fašizmu, nacizmu, kapitalizmu... Aišku, būna atvejų, kai prie kokio nors fašizmo ar kapitalizmo žmogaus

teisės mažiau pažeidžiamos, negu prie mūsų komunizmo. Visa tai paaiškinti - dar ne politika. Juk kun. Svarinskas (to net "Tiesa" negalėjo parašyti) neagitavo tikinčiuosius išrinkti jį į kokią nors Liaudies deputatų tarybą ar kokiu partiniu sekretoriumi. Jei šito jis būtų, sakyčiau, kad kun. Svarinskas "užsiiminėja politika". Kalbėti apie politiką tai dar nereiškia "užsiiminėti" politika. Žinoma, kadangi visa Tarybų Sąjunga pastatyta ant materializmo pamatų, čia skelbti Dievą taip pat politika. Tik nejaugi toks politikos ir Dievo sutapatinimas įpareigoja kunigą Dievo ne beskelbti? Tarybų Sąjunga net savo konstitucijoje Dievo skelbimą, tiesos aiškinimą vadina nesantaikos kurstymu religinių tikėjimų pagrindu. Bet ar tokia konstitucija gali įpareigoti kunigą tylėti, slėpti nuo žmonių tiesą ir ramiai žiūrėti į smunkančią tikinčiųjų dorovę? Be to, kunigas privalo mokyti mylėti žmones ne tik žodžiais, bet ir savo pavyzdžiu. Apie kokią kunigo meilę artimui galima kalbėti, jei jis net savo parapijiečių nepamokys kaip elgtis, kai visos komunikacijos priemonės ir ypač mokykla paduoda jiems tik nuodus? Nejaugi jūs leisite išgerti tą pilną nuodų gražią krištolo taurę? Ar suderinama: mylėti ir nužudyti, nesvarbu, dvasiškai ar fiziškai, mylėti ir nieko nedaryti, kai spaudoje ir kiekviename žingsnyje Dievas drabstomas purvais, siekiant išplėsti Jį iš kiekvienos širdies?

- Aišku, kad artimo meilė reikalauja pasirūpinti ne tik medžiaginiu, bet ir dvasiniu savo artimo gyvenimu, ypač dvasiniu, nes nuo jo priklauso amžinybė. Bet juk negalima savęs išstatyti kaip blogio pavyzdį.

- Jūs neatkreipėte dėmesio į paprasčiausią faktą: šis kunigas nėra žudikas. Jei kun. Svarinskas būtų ką nors nužudęs, ne taip parašytų. Tik apgaule bandoma įpiršti skaitytojams mintį, kad kunigai žudė. Ypač įstrigo "Tiesos" eilutės: "Kun. Svarinskas žinojo, su kuo susidėjo, tačiau

nesistengė sustabdyti ginkluotų banditų smurto..." Bravo! pirmiausia, reikia tik dėkoti kun. Svarinskui, jei jis iš tikrųjų nesėdėjo (gaila, nežinau tiesos), kai galingieji plėšikai užpuolė Tėvynę. Antra, šios eilutės man priminė kun. Ylių. Jį taip pat tarybinė spauda vaizdavo kaip žudiką. O jis, pasirodo, sustabdė žudynes, jei taip galima jas pavadinti. Taigi ar neaišku, kad kun. Svarinskas taip pat tik Saugumo šmeižto auka. Bet aš pasisėmiau žinių ir iš kito šaltinio, ko negali padaryti mūsų jaunimas, plačioji visuomenė. Niekaip nesuprantu, kodėl šios temos vengia net pagrindinė spauda, užsienio radijas. Juk kun. Yliaus biografija iki šiol kruopščiai slepiama. Ar nebus ir čia Saugumas savo piršteliu prikišęs? Nejaugi taip bus ir su kun. Svarinsko praeitimi? Argi taip sunku suprasti, kad pagaliau žudyti ir gintis nuo žudiko, nužudant jį, - ne tas pats. Kam naudinga ta tylą - meškos paslauga? Juk palikti jaunimui klaustuką, reiškia palikti skylę, pro kurią prisirinks purvo. Gintis reikia ne dėl savęs, dėl žmonių, jų sąmoningumo, mūsų ateities. Kai tylėsime, visus išskers, jei ne fiziškai, tai dvasiškai. Jei aš, kai dar buvau studente, būčiau žinojusi tiek, kiek šiandien, jei man tada tarybinė spauda nebūtų buvusi vienintelis žinių šaltinis, nebūčiau nei savo gyvenimą taip suluošinusi, nei kitiems tiek melavusi, jaunimą klaidinusi.

Teisingos informacijos ir šiandien trūksta mūsų visuomenei. Vienintelė šviesa - pagrindžio spauda. Tik labai jau maža jos. Suprantu, sunku ir mūsų sąlygomis kažin ar įmanoma leisti pagrindinį laikraštį dešimtimis tūkstančių egzempliorių. Bet ar mes siekiame šito? Ar ne perdaug džiaugiamės, turėdami kelis egzempliorius savo laikraščio, kuris varo savo politiką? Ar kartais nesistengiame net sąmoningai nematyti, kaip ardome savo vienybę? Ir kodėl mūsų tautiečiai užsienyje, įleisdami mūsų pogrind-

dinę spaudą tūkstančiais egzempliorių įvairiomis kalbomis nepasirūpina, kad ir čia, Lietuvoje, jos ir kitokios spaudos būtų tūkstančiai, bent šimtai egzempliorių lietuvių kalba? Argi jie nesuinteresuoti mūsų įsitikinimais, mūsų sąmoningumu, mūsų idėjiniu brandumu, nuo kurių tiesiogiai priklauso Tėvynės ateitis? Tik prašau nepamanyti, kad aš nesuprantu, kokią didelę reikšmę turi tautiečių ir kitų užsieniečių pastangos parodyti pasauliui tikrąją padėtį, Tarybų Sąjungoje. Už kiekvieną paskelbtą faktą, už kiekvieną radijo laidą - aš žinau, kaip jiems sunku - galima išbūčiuoti jų kojas... Man tik labai labai gaila mūsų jaunimo ir labai labai norėčiau, kad jo kelyje šviestų tiesos žibintai. Gal todėl niekaip negaliu pateisinti tylinčių kunigų... Kodėl jie nesinaudoja ta vienintele komunikacijos priemone, kuri pas mus dar liko, - pamokslais? Išivaizduokite, kas būtų, jei po tokio "šmeižtai iš sakyklos" iš visų Lietuvos sakyklų būtų parodyti tikrieji šmeižikai? Pirmiausia, kai visi žinotų tiesą, mokykla, pavyzdžiui, nebegalėtų kunigo asmenį panaudoti kaip blogio pavyzdį. Antra, tokie straipsniai iš tarybinės spaudos išnyktų visiems laikams, - būtų užkirstas kelias jiems gimti. Dar daugiau, juk yra vyskupai. Kaip suprasti vyskupą, kuris negina nekaltą kunigo, kai viešai jis šmeižiamas? Iškyla alternatyva: arba kunigas kaltas, arba vyskupas prisideda prie melo politikos. Nejaugi jie nesuvokia, kad tokiu savo elgesiu pikcina sąmoningesnius tikinčiuosius, padeda jiems "nusi-kratyti religinių prietarų".

- Tai utopija. Pas mus jau nebeįmanoma iš visų sakyklų kalbėti tokia opia tema. Jei aš, pavyzdžiui, taip padaryčiau, kitą rytą jums žinomas viršininkas sutryptų mane į purvą. Tai utopija. Todėl ir lieka vienas kelias: neduoti progų gimti tokiems straipsniams.

- Štai mes ir priėjome prie visų blogybių mūsų bažnyčiose šaknų. Vengiau šios temos, nes žinojau, kad ji jums nemaloni. Bet juk šitoks mandagumas lygus veidmainiavimui. Todėl, jei sutinkate, pasisakysiu ir šiuo klausimu atvirai.

- Tik atvirai. Ką jūs bepasakytumėte, nepasakysite taip griežtai, kaip griežtai pasako man mano paties sąžinė. Tuo geriau, jei sakysite tiesiai. Labai prašau.

- Suprantama, aš kalbu bendrai. Yra juk visokių išimčių. Todėl negalvokite, kad aš viską taikau jums.

Pirmiausia, tai ne utopija. Kaip jau minėjau, reikia tik Dievo labiau klausyti, negu ateistų. Pamėginkite išivaizduoti, kas būtų, pavyzdžiui, Lenkijoje, jei ten koks nors komunistinis laikraštपालािकिस अपशेइतु नेकालतु कुनलगा. Atsilieptų ne tik visi katalikiški laikraščiai, bet ir iš visų sakyklų tuoj pat būtų perskaitytas vyskupų ganytojiškas laiškas, o visi religijos mokytojai kiekvienam jaunuoliui apčiuopiamai parodytų tiesą. Lenkų Saugumas dabar tokių straipsnių net neskelbia. Nemanykite, kad lenkams tokią "teisę" komunistai ant auksinės lėkštelės atnešė. Jie ją išsikovojo. Supraskite, išsikovojo. Išsikovojo su šautuvu, ne nuolaidomis, bet ginklu, kurį nurodė Kristus - VIE-NYBE. O kur jūsų vienybė? Ašarų negaliu sulaukyti, kai išgirstu per radiją kalbant apie kardinolą Višinskį. Kodėl jūs nė vienas net nepareikalaujate teisės ir katalikams laisvai naudotis visomis komunikacijos priemonėmis ar laisvai bažnyčiose pravedinėti religijos pamokas? Bijote? Kodėl? Ar ne todėl, kad ateizmo ciesoriui atidavėte ir tai, kas Dievui priklauso, kad ėjote nuolaidų keliu, bėgiojote į konspiracinius butus... Kaip jūs nesuprantate, kad bet kokia nuolaida ateizmui - pačiam didžiausiam blogiui - jau pačia savo esme neša blogį. Kunigai, kurie pasirašo politinio bendradarbiavimo su ateizmu sutartį, pasmerkia sa-

ve, savo parapijiečius ir visą tautą sunaikinimui dvasine prasme. Jie išspraudžia savo sąžinę, pareigas į tokį futliarą, kokį nulipdo politinė valstybinio ateizmo valdžia. Aš jau nekalbu apie tuos, kurie tiesiai išdavinėja draugus ir tikinčiuosius. Bet ir likusieji nebegali katekizuoti jaunimo, nieko nedaro, kai ateistinė mokykla ir visos kitos mūsų ateistinės organizacijos prievarta grūste grūda materializmą į kiekvieno žmogaus, ypač jaunimo ir inteligento sąmonę, nebegali eiti į parapijos šeimas ir nešti į jas Dievą, bijo tiesos savo pamoksluose, bijo ginti tautą, nekaltą tautietį, net kunigą, kai viešai jį ateizmas šmeižia, platina baimės nuotaikas, siūlo "sugyventi" su valdžia, laikytis ateistinių įstatymų, nesikišti į politiką ir t.t. Pasakykite, ar ne taip?

Kartą Marytė man papasakojo net tokį kuriozą. Jai teko kalbėtis su kunigu, kuris savo veikla, kuri tip top sutampa su Saugumo norais, planais (net "Kroniką", jei galėtų, jis pasmaugtų savo rankomis, agituoja visus nieko nedaryti, t.y. nesikišti į politiką, smerkia tuos, kurie drąsiai pamoksluose gina tiesą ir pan.), sulygino su... vyskupu Valančiumi. Atseit, ir apie Valančių buvo manoma, kad jis parsidavęs rusams, nors Valančius tebuvęs puikus diplomatas. Gaila, man neteko tokio kunigo sutikti. Aš jam akis būčiau išdraskiusi pačia tiesiogine prasme. Kaip jis drįsta šventą Valančiaus vardą taip supurvinti? Valančius diplomatiškai tik žandarus migdydavo. Iš tikrųjų kiekvienas jo žingsnis buvo caro politikos priešingybė. Jis rūpinosi, tiesiog pergyveno dėl kiekvieno lietuvių sąmoningumo, tikėjimo, dėl visos tautos ateities. Argi kunigas nesupranta, ką reiškia paties Valančiaus kūryba, jo knygnešiai, jo blaivybės draugijos, jo noras, - ką ten noras, griežčiausias reikalavimas, - kad kiekvienas kunigas būtų šviesos, kultūros, tikėjimo, meilės židinyt ir

pavyzdys. Valančiaus nemėgo ir bijojo tik užkietėję girtuokliai, tinginiai, gobšuoliai, silpno tikėjimo kunigai- amatininkai ir panašūs. O šių dienų kunigai - saugumiečiai neturi teisės net Valančiaus vardo garsiai ištarti.

Matote, kaip jūs stengiatės save pateisinti. Liūdniausia, jūsų nemažas pulkas. Kol dar pas mano vyrą lankydavosi jūsų šefas, sužinojau stulbinantį faktą: pusė visų kunigų tokie, kaip jūs. Pusė! Tendencija - tą pusę didinti - griauti Bažnyčią pačios Bažnyčios jėgomis, įmes visi užverbuoti daugiau ar mažiau, vienaip ar kitaip daro tai, kas naudinga Saugumui.

Jums gal keistai atrodo, kad aš vis grįžtu prie Saugumo. Bet jis viso mūsų gyvenimo vairuotojas. Jis Tarybų Sąjungos komunistų partijos akys, ausys, rankos, kojos, kartais, ką jau žinote, net liežuvis. Jis - šaknys, kurios giliai nuo mūsų paslėptos. Mes matome tik visų kitų tarybinių įstaigų darbą - tik šakas ir lapus, tik kaukę, skirtą pridengti tautos, tikėjimo, žmogaus žiaurų naikinimą. Todėl ar neturėtų Lietuvos Katalikų Bažnyčios vyskupai uždrausti tręšti to blogio medžio šaknis - pagalvoti apie Lietuvos ateitį? Ar neturėtų mūsų vyskupai tiesiai, konkrečiai, kategoriškai įpareigoti visus kunigus nutraukti tas gėdingas bendradarbiavimo su politiniu ateizmu sutartis? Na, gerai, sakysite, kad patys vyskupai ir valdytojai tėra tik komunistinės valstybės politinės ląstelės, todėl negali pasipriešinti Saugumui. Bet juk dar Pijus XII buvo paskelbęs, kad net tikintieji, kurie išpažįsta materialistinį komunistinio mokymą, atskirtini nuo Bažnyčios. Kodėl tada neatskiriami nuo Bažnyčios vyskupai ir kunigai, kurie bendradarbiauja su politiniu ateizmu - padeda platinti tą materialistinį mokymą?

- Ką jūs sakote ? Pagalvokite! Juk Lietuvos Bažnyčia

tokia maža Katalikų Bažnyčios dalelė, kad neįmanoma jai skirti tiek daug dėmesio. Iš kur Vatikanui žinoti, kas pas mus - pusė kunigų yra politiniai ateizmo ramsčiai, kaip jūs juos vadinate ? Kas tuo pasitikės ? Ir iš kur Vatikanas gali žinoti, ko Saugumas reikalauja iš kunigo ar vyskupo konspiraciniuose butuose ?

- Tokie argumentai manęs neįtikina. Lietuva - ne tokia jau maža Katalikų Bažnyčios dalelė. Jei ir maža, tai vienintelis švyturys didžiausioje bedievybės jūroje. Be to, nei Vatikanas, nei kokia nors kita didesnė Bažnyčios dalelė neturi teisės pamiršti Kristaus žodžių: "Tegul visi bus viena!" O visuose komunistiniuose kraštuose (argi tai nereikšminga maža dalelė?) Bažnyčios naikinimo metodai panašūs, skiriasi tik detalės. Gal tik šiuo metu Lietuvoje jie su didesniu atkaklumu taikomi. Pagaliau, jei ko Vatikanas ir nežino, manau, galėtų ir privalėtų sužinoti, patikrinti. Žinoma, Saugume pagaminta dezinformacija ir ten plaukte plaukia ir pačių "patikimiausių" kunigų ar vyskupų.

Tyliu. Matau, kad jums mano žodžiai baisūs. Iš tikrųjų, mes labai ilgai kalbame apie tą šmeižtą "Tiesoje". Gavoši kaip su Šekspyro "Hamletu" - pats kūrinys mažas, o apie jį prirašyta tūkstančiai tomų. Atleiskite man. Aš jokiu būdu nenoriu pasakyti, kad esu teisi. Pasakiau tik savo subjektyvią nuomonę. Aš juk ne koks nors politikas su didele patirtimi, ne teologijos ar filosofijos daktaras ar profesorius, net ne kunigas. Visiškai galimas dalykas, kad aš klystu. Gal iš tikrųjų taip, kaip dabar, ir turi būti. Juk visais laikais Bažnyčia merdėjo ant kryžiaus, ir visais laikais Kristų prie kryžiaus kals savi fariziejai, išduoda ar išsigina savi apaštalai... Bet vis tiek norisi, kad mūsų Tėvynėje būtų bent vienas Višinskis ir kuo daugiau Svarinskų, Kauneckų, Sadūnaičių, Petkų, Plumpų, Lapienių, - vienu jų vardai dažnai sužiba "Kronikoje", kitų gal taip

ir liks pasauliui nežinomi, - kurie neišsigynė Kristaus ir nesirūpino, kaip išsaugoti savo gyvybę... Nežinau, gali būti gražiau ir kilniau, kaip kartu su Kristumi pralieti ir savo kraujo lašelį už žmogų, už jo amžiną gyvenimą amžinybėje ir tikrą, pilnavertį ir pilnakraujį gyvenimą čia, žemėj.

- Taip, dabar jūs man tikrai atvirai pasakėte viską, Ka gi, už atvirumą ačiū. Tik kažin ar Dievas iš kiekvieno žmogaus reikalauja Kristaus aukos - atiduoti gyvybę. O kunigas taip pat tik žmogus.

- Taip galima pateisinti kiekvieną blogį. Juk sakoma: klysti žmogiška. Tik gal jau užteks gilintis. Man jau reikia eiti. Pokalbį pratęsimė jau pas mane, jei jūs širdyje dar neprakeikėte mano atvirumą ir galite kalbėti su mani mi. Kai apsigyvensiu Vilniuje, pranešiu. Aš čia turbūt nebeatvažiuosiu. Nebent pas jus į bažnyčią. Ir tai tik tada, jei ji bus pilna jaunimo.

Išlydėjęs mokytoją ir užrakinęs duris, žvilgterėjau pro langelį duryse. O siaube! Kai mokytoja pasisuko į gretimą gatvę, iš mano sodo išėjo man nematytas vyriškis ir nusekė mokytojos link. Apie poilsį nė pagalvoti nebegalėjau. Tačiau tik dabar, po dviejų mėnesių, supratau, kad tą naktį daugiau galvojau ne tiek apie tai, kas bus jai, kiek apie tai kas bus man...

Po trijų savaičių, auštant mane pažadino Marytė. Vos bepažinau. Atidariau duris. Šalia jos stovėjo aukštas nepažįstamas jaunuolis.

- Atsiprašome už tokį ankstyvą laiką. Bet dieną ateiti neturėsime galimybės. Norėtume pasikalbėti.

- Prašau. Aš džiaugiuosi jus matydamas. Seniai laukiau, nes mūsų vienintelis susitikimas, prisipažįstu, dėl mano kaltės buvo nevykęs.

- Nieko tokio. Pamirškime. Dabar mes turime prašy-

ma. Norime užprašyti šv.Mišias rytoj. Žinau, kad gal jau nebegalite rytoj, bet reikia. Todėl prašome specialiai. Ar galėsite ?

- Žinoma, nors ir tuoj pat. Ar jūs dar abejojate ? Prašom sėstis. Aš minutei, paprašysiu išvirti arbatos. Gal kavos ?

- Nereikia. Mes skubame. Būkite pažįstami: mokytojos Birutės sūnus Alfonsas.

- Labai dėiaugiuosi ir dėkoju už aplankymą. Kaip sekasi mokytojai? Oras pagerėjo, sušilo pagaliau. Visi išsiilgome saulės. Turbūt mokytoja išvyko kur nors į pajūrį?

- Mokytojai Birutei saulės nebetrūksta, - atsakė Marytė. - Mes atėjome užprašyti šv. Mišias už jos vėlę...

Marytė palenkė galvą. Jos akių nepamačiau, tačiau jokių ašarų nebuvo. "Mokytojos Birutės sūnus. . ." Žiūriu į jį... Neverkia. Sėdi nejudėdamas. O aš negaliu atsisėsti. Sustingo ne tik kūnas, mintis sustingo. Mačiau tik kėdę prie lango, lango stiklą, kurį ranka valo mokytoja... Sutemo mano kambaryje... Tiek kartų girdėjau, mačiau mirtį, tik visos jos buvo kitokios, lauktos ir nelauktos, bet suprantamos. O dabar? Mirė mokytoja Birutė. Viskas galėjo įvykti: skyrybos, areštas, teismas, kalėjimas. Nebūčiau nustebęs. Bet mirti ?...

Negalėčiau nė dabar pasakyti, kiek tęsėsi ta tylos minutė ir kodėl aš pasimečiau, nesugebėjau susivaldyti nė prie svetimų žmonių. Svetimų? Visą laiką jaučiau, kad jie čia, kambaryje, kuriame buvo mokytoja Birutė. Priėjau prie lango. Atsisėdau į jos kėdę. Tylėjau, nežinojau, ką sakyti. Net nenorėjau, ką nors sakyti.

- Ar jūs nežinojote, kad ji sirgo? - paklausė Marytė.

- Ne.

- Ji mirė Maskvos Serbskio psichiatrinėje ligoninėje. Vakar ją atvežė į vyro tėviškę. Ten rytoj laidos. Todėl ir norime, kad rytoj būtų šv.Mišios.

- Maryte, tu žinai, kaip susipažinau su mokytoja. Žinai, kad blogai pasielgiau dėl to choro. Bet mūsų pažintis su mokytoja gera. Ar tai žinai?

-Žinau.

- Prašau, pasakyk viską, ką žinai, apie jos mirtį. Juk prieš tris savaites ji buvo sveika.

- Aš ją mačiau seniai, pavasarį. Prieš tris savaites ją beveik visą dieną išlaikė Vilniaus Saugume. Ką jai ten sakė, ką ji sakė, nežinau. Savo auklėtinei tik vienu sakinio teprasitarė, kad visą dieną išbuvo Saugume. Į ligoninę ją išvežė tiesiai iš partinio susirinkimo. Apie tai mano mamai tik vakar pasakojo mūsų kaimynė mokytoja. Svarstė jos darbą. Kaltino neprincipingumu, mokinių žalojimu, bažnyčios lankymu. Mokytoja Birutė pasakė, kad ji iš mokyklos pati išeina, pati ir iš partijos gali išstoti, nė nemananti aiškintis. Metė bilieta mokyklos partsekretoriui ant stalo. Sekretorius liepęs bilieta pasiimti atgal. Susiginčiję. Mokytojai nusigandę tylėjo. O Birutė ėmė kalbėti, kad jai gėda būti komunistų partijos nariu, kad marksizmas - melas, kad daugiau niekadės nežalos mokinių, kad Lietuva niekadės nebus materializmo tvirtovė, kad ir kaip komunistai besistengtų ir panašiai. Vienu žodžiu, kaip mamai sakė kaimynė, prikalbėjo visokių nesąmonių, išėjo iš proto. Direktorius iškviesta "greitoji pagalba", gydytojai ją jėga įsodino į mašiną, išvežė. Niekas jos daugiau nematė. Tiesa, tu, Alfa, sakei, kad tėvas dar matė.

- Taip, Maskvoje. Leido aplankyti, manęs neleido. Bet mama, kaip tėvas sakė, jo nepažino, kliedėjo...

- Direktorius paaiškino, kad mokytoja susirgo kažkokiu encefalitu su haliucinacijomis, išvežta gydymui. Įsakęs niekam nieko apie mokytoją Birutę nepasakoti, nes mokyklai gėda dėl visokių nesąmonių, kurias prikalbėjusi mokytoja. Dabar visi tyliai ruošiasi laidotuvėms. Kadangi

prieš kelis metus mokytoja supažindino mane su Alfonsu, jis ir mane pakvietė į laidotuves. Kaip matote, Alfonsas ir aš norime, kad atlaikytumėte šv. Mišias, nes bus laidojama iškilmingai, bet be bažnyčios. Kaip žinote, čia gyvena jos mokiniai. Dar sugaišime visą dieną, kol visiems pranešime. Kai kurie jau išvažinėję, todėl jai ir suspėsime visiems pranešti, kad iki rytojaus sugrįžtų į namus, tai nebebūtų laiko važiuoti į kitą parapiją. Kaip žinote, telegrama galima iškviesti žmones tik į namus. Čia viską sužinos. Jei rašytume, kad atvyktų į kokią nors bažnyčią, kur bus šv. Mišios už mokytojos vėlę, tokių telegramų adresatai laiku negautų. Man atrodo, kad jos auklėtiniai, mokiniai nebijos ateiti ir į vietinę bažnyčią.

- Žinoma, šv. Mišios bus, jei ir manęs nebebus. Pasikviesiu draugų. Nebesirūpinkite dėl to.

- Norėtume kokią 11 valandą, nes kai kurie auklėtiniai tegalės atvažiuoti tik rytoj rytą. Po šv. Mišių, jei gausime mašiną, norėtume tiesiai važiuoti į laidotuves.

- Gerai. 11 valandą.

- Ir dar. Gal leisite, kad šv. Mišioms patarnautų jos buvę mokiniai. Yra berniukų, kurie moka.

- Žinoma. Savaime aišku. Gerai, - tegalėjau pasakyti.

- Atsiskaitysime po laidotuvių.

- Ką jūs, Marytė!

- Tai mes ir eisime. Sudiev.

Marytė atsistojo.

- Minutėle, Maryte, - pasakė Alfonsas. Negaliu taip išeiti. Mane slegia dvigubas smūgis. Abu netikėti. Nebeturiu mamos. Kaip dabar supratau, pačios geriausios pasaulyje mamos. Ir... Netikiu, kad ji susirgo, mirė.

Ją nužudė. Nieko dar dabar nežinau, negaliu visko suvokti. Vis tiek sužinosiu. Bet jau dabar baisus įtarimas man neduoda ramybės - mano tėvas padėjo ją nužudyti. Žinau

jau, kad tokia liga yra, būna ir haliucinacijos. Tik, kiek žinau, ji nebuvo net miške. Iš kur galėjo užsikrėsti tais virusais ? Ne,ne tai norėjau pasakyti. Mano mama tikėjo Dievą. Aš gerai žinau. Tik per mažai pats domėjausi ja ir Dievu. Domėjausi formulėmis, ruošiausi po studijų... Bet, matote, laukti nebegalima. Kaip aš galiu rytoj neateiti į bažnyčią? Juk atrodo, beveik visi ar net visi jos auklėtiniai ateis. Auklėtiniai tikrai. Tu, Maryte, sakei, kad mama net siekė, jog jos mokiniai tikėtų. O aš ne tik jos mokinys... Prašau mane pakrikštyti dabar, tuoj pat, kol dar mama neužkasta. Šiek tiek žinau apeigas, Bažnyčios istoriją - juk mus mokė ateizmo. Poterius dar šiandien išmoksiu. Dievą tikiu. Tikiu jau vien todėl, kad mama tikėjo. O ji protingesnė už mane, geresnė. Pažadu, gyvensiu taip, kaip mama norėjo. Ji bus manimi patenkinta...

Marytė pradėjo raudoti. Aš sustingusiais judesiais ėmiau ruoštis krikštui. Visą dėmesį sukcentravau į jį, stengiausi vyti šalin mintį, kad krikštysiu mokytojos Birutės sūnų, kad jos nėra. Susiradau pogrindyje padaugintą katekizmą, kurį padovanojau Alfonsui. Marytei pasakiau, kad ruošūsi pabūti krikšto mama. Padaviau jiems liturgi-
nį maldyną ir paprašiau perskaityti viską, kas jame yra apie Krikšto sakramentą. Marytė verkė visą laiką. Alfonsas atsakinėjo aiškiai, buvo ramus. Atsisveikindamas padėkojo. Pasakė, kad džiaugiasi įvykdęs mamos norą, kad rytoj su visais dalyvaus Pirmosiose savo šv. Mišiose ir priims Pirmąją šv. Komuniją.

Šv. Mišioms patarnavo 8 nepažįstami jaunuoliai. Nėdikė mano bažnytėlė pirmą kartą, man dirbant, buvo pilna vien jaunimo. Beveik visi priėmė šv. Komuniją. Išsipildė pranašiški mokytojos žodžiai: "... Jei ji bus pilna jaunimo". Taip, ši bažnyčia bus pilna jaunimo. Pažadu tau, Birute!

Kokia ji būtų laimingai Ji jau laimingai Juk ir jos sūnus čia. Ir kas žino, gal ne vienas iš čia esančių mokinių, jos mokinių, atiduos Kristui ir savo kraują. . . Ką gali viena mokytojai Net jos mirtis stebuklą padarė!

Du didžiuliai autobusai, pilnutėliai jaunimo, vainikų, gėlių atvažiavo į laidotuves. Ir aš kartu. Baimės - kaip nebūta.

Atvažiavę jaunuoliai apstojo karštą. Mokytojai jau nuo pat ryto sėdėjo pasieniuose. Sunku man buvo įsitikinti, kad tą, į ypač puošnią baltą suknutę įvilktą, tokia pažįstama, artima mokytoja, nebenuvalys ranka mano lango stiklo.. .

Nuo karsto mokiniai nesitraukė. Jų tiek, kad kažin ar matė net mokytojai, kaip jį pašventinome.

Orkestras grojo beveik be pertraukų. Matyti, bijota, kad jaunimas nepradėtų giedoti. Nereikalinga baimė, nes mokiniai negalėjo giedoti, jie verkė.

Aš išėjau anksčiau. Norėjau suskubti pašventinti duobę dar prieš atlaidojant. Nebijojau, kad ir mane išveš į psichiatrinę ligoninę. Bijojau, kad, jei išveš, nebebus mano bažnytėlė pilna jaunimo.

Mokyklos direktorius pasakė graudžią kalbą: Birutė - gera mokytoja, komunistė. Mokytojai ir mokiniai ją mylėjo. Žiauri, negailestinga liga išplėšė ją, taip reikalingą, iš mokyklos gyvenimo...

Iš gėlių ir vainikų supylė kalną. Orkestras vis dar grojo. Stovėjo senutė motina (Birutė sakė, kad ji visą gyvenimą meldėsi už ją), vyras, vyro giminės. Alfonsas ir Marytė stovėjo vienas šalia kito. Mokiniai ilgai nesiskirstė. Mokytojai nuėjo, bet orkestras vis dar grojo. Tik kai mokiniai nuėjo, orkestras nustojo groti. Kaip išdresiruotas! Kaip bijo, kad mokiniai nesugiedotų nė giesmelės! Vyras paėmė už parankės senutę motiną ir nusivedė ją. Prie kapo nieko nebeliko.

Visas šimtas mokinių sugrįžo. Neskubėdami įkasė nemaža, net ornamentais papuoštą medinį kryžių, prie savo vainikų prisegė kaspinus su katalikiškais užrašais ir pradėjo giedoti "Marija, Marija... "

Aš tylėjau, pamokslo nepasakiau, nuėjau. Ne todėl, kad bijočiau mirti, todėl, kad bijojau numirti tol, kol nebus pilna jaunimo ir mano bažnyčia, kol neišmoksiu naktimis perrašinėti visas "Kronikas", kaip jas vadino mokytoja.

Mane pasivijo Alfonsas.

- Kunige, ir aš noriu būti kunigas. Ką man daryti?
- Baigti universitetą ir ateiti pas mane.
- Gerai. Po metų susitikime. Ačiū. Su Dievu!

Po savaitės mane iškviėtė mano buvęs šefas, rajono Saugumo viršininkas. Jis nė neslėpė žinaš, kad mokytoja lankydavosi pas mane, kad aš dalyvavęs laidotuvėse. Ėmė gąsdinti straipsniu spaudoje, jei aš nepaaiškinsiu, ko ji buvusi. Pats nesuprantu, iš kur manyje atsirado toks pasišlykštėjimas visais jų darbo metodais - atsisakiau duoti bet kokius paaiškinimus ir pasakęs, kad daugiau į jokių susitikimų nebeateisiu, išėjau. Praėjo du mėnesiai. Saugumas manęs nebekviečia.

juoda-balta

Stipriai šąla. Greičiau, negu paprastai, ištuštėjo bažnyčia, išsiskirstė ministrantai. Neskubu tik aš. Užgesinau šviesas ir išžiūrėjau į pluoštą spindulių, kurie pro praviras zakrastijos duris nukrito ant altoriaus. Atsiklaupiau. Nesiruošiau ilgai melstis. Norėjosi tik valandėlę parimoti čia, šalia altoriaus, nes širdis ir pirštai dar tebejautė lengvutę Ostiją.. .

Tyloje labai aiškiai išgirdau girgždant sniegą. Taip, kažkas vaikšto prie durų. Manęs ieško? Tokiame šaltyje? O gal mūsų ateistai ar jų išauklėtas jaunimas ruošiasi apiplėšti bažnyčią? Bet zakrastijoje dega šviesa, todėl turėjo per langą mane pamatyti. Tai kas ? Įsiklausau.

- Kur jis įlindo? - girdžiu nepažįstamą vyrišką balsą.
- Ar nepražiopsojai?

Iš bažnyčios neišėjo. Akių nuo durų nenuleidau. Tik ką jis ten taip ilgai daro? Dabar mano eilė pasišildyti, jūs padežeruokite. Išeis pro šias duris. Pro didžiąsias nevaikšto.

Be abejo, tai buvusio mano šefo, rajono saugumo komiteto viršininko balsas. Reiškia, prisiminė ir mane. Ko? Neblogai būtų pasislėpti. Žinoma, ryt ar poryt vis tiek suras, bet tegul paieško.

Susiradau antros zakrastijos durų raktą. Palyginti tyliai atrakinau, tyliai užrakinau. Šventorius tuščias. Prie vartelių stovėjo mašina. Sustojau, ketindamas grįžti. Tačiau nuo saugumiečio nepasislėpsi. Trinktelėjo mašinos durys.

- Labas vakaras, kunige Petrai! Tu negailestingas. Jau baigiu sušalti. Argi taip galima?

- Labas vakaras! Nei šalta, nei ką, jei namuose prie televizoriaus nesėdit.

- Kad tavęs pasiilgau. Noriu supažindinti su aukštesniais viršininkais, nes aš tau per mažas, nebegaliu prisikviesti. Eime, jie čia pat, kitoje bažnytėlės pusėje.

Prie zakrastijos durų mindžikavo du "aukštesni viršininkai". Pasitiko mus.

- Matote, vyrai, mūsų klebonas senų pažįstamų nebijo. Prisistatė man pats. Linkiu ir jums surasti bendrą kalbą.

- Labai malonu. Na, ir šala. Kad taip karštos arbatos stiklinę.

Vakarienės pakviečiau visus. Tačiau nėjo nė vienas. Liepė greit pavakarienauti, pasakyti šeimininkei, kad išvykstu asmeniniais reikalais, ir palikti raštelį kaimyninės parapijos kunigui - paprašyti keletą dienų prižiūrėti parapiją.

Apsupę namą, laukė šaltyje. Pasodino mane užpakalinės sėdynės viduryje. "Volga" pasuko Vilniaus link.

Kelionėje tylėjome visi. Taip ir nesupratau, ar vairuotojas varžosi, ar toks įsakymas.

Respublikinio saugumo komiteto rūmuose įvedė mane į kilimais išklotą kambarį, kuriame jau laukė švaria patalyne paklota sofa-lova. Mandagiai parodė duris į prausyklą, visus elektros jungiklius, stalinę lempą ir, palinkėję gero poilsio iki ryto 9 valandos, paliko vieną.

Ar iš tikrųjų aš vienas? Girdėjau, kad kalinius stebi pro skylutę, esančią duryse. Bet čia neradau nieko įtartiną nei duryse (aš pats jas užrakinau), nei sienose. Televizorius? Bet ir jis toks, kaip visi: gerai priima ir Vilniaus, ir Maskvos, ir Lenkijos programas.

Miegoti ar nemiegoti? Bet ko man bijoti? Mano Viešpats su manimi, ir aš nesiruošiu Jo išduoti.

Sukalbėjau rožančių. Brevijorių pasidėjau ant stalo. Ką gali žinoti, kokia rytoj bus diena. O Sutvėrėjas įsakė žmogui miegoti. Tokia Jo valia. Miegoti, miegoti...

Lygiai 9 valandą atnešė karštus pusryčius. Pavalgiau.

Tik apie 10 valandą vienas iš vakarykščių palydovų pakvietė mane į kitą kabinetą.

- Pulkininkas Antanas, - prisistatė naujas nepažįstamas viršininkas. - Kaip miegojai naujoje vietoje?

- Ačiū, gerai.

- Puiku! Mane vakar sutrukdė, todėl negalėjau pačiam paaiškinti iškvietimo priežasčių. Prašau atleisti. Tikiuosi neišsižeidei dėl to.

- Niekas juk nepriklauso nuo manęs. Jei ir būčiau išsižeidęs, ar galėčiau išvažiuoti namo?

- Kam taip griežtai? Mes, atrodo, niekad paties neskriaudėme. Aš tik noriu pakalbėti ramioje aplinkoje. Tikiuosi pats man paaiškinsi, kodėl vengi susitikimų. Gal, sakau, rajono saugumo komiteto viršininkas pačiam nepatinka? Jis iš tikrųjų truputiuką netašytas. Norėčiau padėti ištaisyti.

- Kam ta įžanga? Juk žinote, kad aš pats atsisakau susitikinėti, kaip jūs sakote, bendradarbiauti.

- Argi? Bet kodėl? Tiek metų viskas buvo gerai. Kas atsitiko?

- Kam klausiate? Žinote, kad mes priešingų įsitikinimų, pasaulėžiūrų, pažiūrų, padėties žmonės. Mūsų gyvenimo tikslas skirtingas. Apie kokį nors bendradarbiavimą negali būti nė kalbos. Aš supratau, kad padėti jums - reiškia išduoti save. Juk jūs man nepadedate.

- Čia pats klysti. Mes daug padėjome. Leidome baigti Kunigų seminariją, nors ir buvai prisiviręs košės, visą laiką turėjai neblogas parapijas. Ko dar norėtum? Tiesa, mokėjome ne per daug. Bet pas patį pinigų juk per akis. Jei pasakyti atvirai, mes tau daugiau padėjome, negu tu mums.

- Dabar prašau palikti mane ramybėje. Ir taip per ilgai kankinau save.

- Tokia kalba net mane gali išvesti iš kantrybės. Bet kur mūsų neprapuola, gerai, nenori - nereikia. Ir be palūžusio medžio miškas žaliuos. Man žmogaus gaila. Vis tik ilgokai buvome lyg ir draugais. Aš padėti noriu. Atrodo, nekvailas esi. Negi nematai, kas darosi pasauly? O gal jau bijai su manimi net kalbėti?

- Kalbėti galiu. Tik prašau nepamiršti, kad aš kunigas ir bažnyčioje, ir namuose, ir svečiuose, ir jūsų kabinetuose.

- Ką pats tu nori pasakyti ?

- Tai, apie ką iki šiol tylėjau: valstybiniam ateizmui nebedarysiu jokių nuolaidų ir savo pažiūrų nebeslėpsiu.

- Ir nereikia. Žinau paties pažiūras. Be to, atidžiai perskaičiau rašinį apie vadinamą mokytoją Birutę. Na, ir prikvaileiojai...

- Aš juk nepasakiau, kad parašiau kokį nors rašinį.

- Gal nė neskaitei "Dievo ir Tėvynės" 9 numerio.

- Skaičiau.

- Gerai, kad nors tiek nemeluoji.

- Sakiau, aš kunigas ir jūsų kabinete. Nė nemanau meluoti.

-Oho! Argi iš tikrųjų kalbuosi su kunigu? Paprastai visi sako: neskaičiau, nemačiau, nežinau, nepažįstu, nemokiau ir mano, kad nemeluoja. Kaip ten aiškinama: galima sakyti nežinau ir galvoti, dėl tavęs nežinau, tau nereikia žinoti. Kitaip sakant, Dievo įsakymo reikia taikyti prie atitinkamų sąlygų.

- Netiesa. Dievo įsakymų negali pakeisti ar iškreipti nei laikas, nei sąlygos. Bet žmogus turi teisę išsakyti savo mintis arba neišsakyti. Žinoma, tokį pasirinkimą turi nulemti pirmiausia artimo interesai. O kokiu žodžiu bus

parodyta, kad artimo meilė nepamiršta, ne taip jau svarbu. Juk jūs mane vienodai suprasite, ar aš pasakysiu "nežinau", ar "nesakysiu", ar iš viso tylėsiu.

- Demagogija. Tai kaip, rašei laikraščiui "Dievas ir Tėvynė" ar nerašei ?

- Kai ką pasakojau.

- Kam pasakojai ?

- Niekada šito jums nepasakysiu.

- Iš kur gavai numerį ?

- Taip pat nepasakysiu.

- Kitus leidinius skaitai ?

- Skaitau.

- Iš kur gauti ?

- Nepasakysiu.

- Tai gal parodyti paties pasižadėjimą pasakyti? Ar supranti, ką reiškia paties "nepasakysiu"? Mes patį galime teisti kaip išdaviką. Yra toks straipsnis, žinai?

- Nežinau. Teiskite.

- Kodėl pats pamoksluose užpuldinėjai mokytojus, komunistus, tarybinius darbuotojus, spaudą?

- Melas! Pamoksluose kalbu tik apie Dievą ir bedievybę. Mano parapijiečiai turi teisę žinoti tiesą.

- Tiesa, tiesa... O pats ar žinai, kas ta tiesa? Ar pagalvojai, kad tie patys parapijiečiai anksčiau ar vėliau į tavo tiesą žiūrės kaip į apgaulę?

- Aš skelbiu objektyvią tiesą, Kristaus Tiesą. Ji amžina.

- Na, ir fanatikas tu. Jei ta Kristaus Tiesa tokia neiginčijamai amžina, seniai nebebūtų nė bedievio vardo. O juk milijonai ne tik pas mus, bet ir užsienyje grašio už tą tavo vadinamą tiesą neduotų. Ar pagalvojai apie tai ?

- Perdaug lengvas klausimas kunigui. Negi iš tikro manote, kad tikintis atsisakys tikėjimo, sužinojęs, jog yra netikinčių ?

- Bet jų daugėja.

- Taip, pas mus ir atitinkamais laiko tarpais. O visuomoje krikščionybė plinta. Pagaliau ne tai svarbu. Svarbu kurioje pusėje tiesa. O ne kiek ją žino. Bus ir tokia diena, kai visi šlovinsim Kristaus Tiesą. Tik ar jūs mane pasikvietėt, norėdami pasakyti, kad užsienyje yra netikinčių?

- Aš pasikviečiau patį, norėdamas pasiūlyti nuvažiuoti ir pačiam įsitikinti.

- Argi jūs leisite išvažiuoti į užsienį kunigui, kuris ir ten gali tiesą pasakyti? Kam tas žaidimas? Be to, nebuvęs žinau, kad ir užsienyje dabar jau lengva pakliūti į jūsų žvalgų globą. Ne, užsienis ne man. Bet kam kalbėti? Juk jūs geriau žinote, kas važiuoja į užsienį.

- Žinau ir noriu padėti aplankyti gimines. Aš visai rimtai kalbu. Mat, pats prikiši, kad mūsų gyvenimo praktika sugriovė mūsų teoriją: atseit teorija neišlaikė bandymo, ji nemoksliška. Todėl ir siūlau, jei pačiam jūros kiaulyčių Lietuvoje maža, jų pasižvalgyti užsienyje. Pamatysi, kad visame pasaulyje Kristaus teorija nuo praktikos labai skiriasi. Beje, kalbant apie Kristų, reikia pasakyti dar daugiau: jei mūsų teorija reikalauja, kad visi gyventų taip, kaip skelbia komunistinės moralės kodeksas, tai jūsų teorija net nereikalauja, kad jos skelbėjai tobulai gyventų. Manau, nereikia vardinti pavyzdžių. Pats geriau žinai ir Evengeliją, ir kaip jos laikosi tikintieji.

- Ką jūs kalbate ? Kiekvieno kataliko pareiga savo gyvenimu liudyti Kristų.

- Kiekvieno komunisto pareiga rodyti aukštos moralės pavyzdį. Ar pačiam neatrodo, kad mes, taip įrodinėdami, grįšime prie kažkada itin madingo sofizmo?

- Pažiūrėkite į gyvenimą. Kiek šventųjų! Argi tai ne žmogiškosios tobulybės viršūnės, Kristaus mokslo triumfas?

- O kiek komunistų mirė ir miršta už savo idėjas? Ne, tai ne pranašumo argumentai.

- Už kokias idėjas? Už teisę žudyti, meluoti, plėšti? Juk tai blogis, žmogaus nužmoginimas. Argi plėšikas, žudikas, kai jis, atlikdamas savo juoda darbą, rizikuoja savo gyvybe ar ją praranda, nustoja juo būti?

- Komunizmas nesiekia žudynių. Mes taikos siekiame.

- Jūs, atrodo, pamiršote istoriją. Žinoma, dabar jūs iš tikrųjų siekiate taikos. Bet kokios? Aš pasakyčiau ne taikos, bet laisvės platinti savo bedievišką komunizmą, apgaulės keliu užgrobti valdžią visame pasaulyje, o po to apiplėšti ir nužmoginti žmones.

- Perlenkei. Pagalvok: jei visame pasaulyje bus viena valdžia, tada savaime nebebus karų ir žmonija tik savo gyvenimo lygio kėlimu rūpinsis.

- Kokia valdžia? Kokio lygio? Medžiaginio? O kur dvasinė kultūra? Juk šiandien visiškai aišku, kad komunizmas naikina dvasines vertybes. Pažiūrėkite į tarybinius žmones. Jie siekdami grobio, ėste ėda vienas kitą. Net vyras žmoną, dukra motiną. Pasižiūrėkite į juos kad ir rinkimų kampanijos metu. Visi kaip vienas žino, kad be jų dar gerokai prieš rinkimus deputatai "išrinkti" tiksliai pagal "nuleistus" iš aukščiau nurodymus - numatyta net, kiek procentų nepartinių, moterų, darbininkų, jaunimo ir t.t. sudarys būsimą "valdžią". Ypač gerai tai žino tie, kurie praveda rinkimus. Tiesa, jūs pirmieji renkate pažangiausias žmones be žmogiško veido: nemąstančius, nematančius, tylinčius, kad tik nepadarytų sarmatos, kad tik sugebėtų atlikti savo pareigas - kilnoti ranką ir ploti. Bet ne tai charakteringiausia. Jūsų tarybinės visuomenės dvasinę kultūrą, o iš kitos pusės valstybinės valdžios jėga parodo tos masės rinkėjų, kurie, kaip minėjau, žino esą tik

nebylūs statistai valstybės scenoje, bet paklusniai eina "į rinkimus". Tikrai istorinės rinkimų dienos... O kai skaitai laikraščiuose ir žiūri televizoriuje į tuos, kurie siūlo jau seniai pasiūlytus ir patikrintus (juk ir aš tikri- nau, kad nepralįstų koks pasislėpęs tikintysis) kandidatus, giria juos, rašo šimtus visokių protokolų, sąrašų ir di- džiuojasi, kad balsavo 99% gyventojų, pasijunti gyvenąs didžiuliame gerai išdresiruotų žvėrių cirke. Ne, nebuvo istorijoje tokios nužmogėjusios visuomenės. Bet svarbiau- sia, žmogus čia palaidoja amžinybę. Argi nebaisu?

- O, kaip pačiam reikėtų pamatyti kapitalistinį dvasi- nių vertybių bagažą.

- Nenustebinsit. Ir kapitalizmas, ir fašizmas, ir ko- munizmas, jei jis bedieviškas, vienodi.

- Jokiems dievams komunizmas niekada nesilenks. Ši- to tai nesulaikysit. Komunizmas tiki tik į mokslą. Žinoma, tai nereiškia, kad mes negalime toleruoti tikinčio Dievą. Tačiau ar neprivalome rūpintis ir jo gerove? Todėl ir jam siūlome gyventi pilnakraujį gyvenimą. Kiekvienas turi tei- sę gyventi gerai ir pareigą laikytis komunistinės moralės kodekso. Ir jokių išimčių nei darbininkui, nei vadovui. O jeigu dar pasitaiko trūkumai, atvirai sakome: tai laikina, taip neturi būti ir nebus. Mes nesiteisiname, kaip jūs, ir nesidangstome visokiausiomis kazuistinėmis suktybėmis.

- Būkite malonus, priminkite, bent vieną mūsų "suk- tybę!".

- Nors ir dešimt. Bet, taupydami laiką, panagrinėki- me kad ir tą, kurią jau buvome prisiminę Pradėkime nuo paties žodžių. Sakai, kiekvienas tikintysis turi liudyti Kristų. Neimkim taip plačiai. Pasakyk, kodėl kiekvienas kunigas neliudija Kristaus? Juk matai, kaip šiandien gy- vena paties broliai. Manau, pats pažįsti ne vieną, kuris už tikinčiųjų sunkiai sutaupytus, nepaslaptis, kartais vog-

tus rublius perka mašiną, konjakėlį, namus sau ir giminėms, važinėja į kurortus. Gal netiesa? O kas geriau už kunigą žino Kristaus mokslą ir artimo meilės moralę? Kodėl tad jo žodžiai skiriasi nuo jo gyvenimo? Ar neapgaujinėja toks kunigas žmonių?

- Neapgaujinėja, nes ir kunigas už savo gyvenimą atsakys prieš Dievą. Savaimė aišku, kiekviena kunigo valanda, kiekvienas rublis turi būti skirtas kovai už Kristų, tikėjimo platinimą, ypač dabar, kai ateistai purvais drabs-to tikinčiuosius. Bet juk Lietuvos kunigai tokių priekaištų nenusipelnė. Nežiūrėkite į mano praeitį. Ačiū Dievui, dar ne pjūtis. Pasižiūrėkite į kitus Lietuvos kunigus. Jei jūs objektyvūs, negalėsite nepripažinti, kad Lietuvoje nėra kito tokio luomo, kuris būtų nusipelnęs tautai ir Dievui. Nevardinsiu pavardžių, nes jų šimtai. Tačiau Mažvydo, Daukšos, Donelaičio, Strazdo, Valančiaus, Vaižganto, Maironio, Vienažindžio negaliu neprisiminti. Bendrai paėmus, visi dažnai pirmieji Lietuvos kalbininkai, rašytojai, poetai, žymiausi klasikai, istorikai, gamtininkai, astronautai ir kitokie mokslininkai bei švietėjai (nekalbant apie Vilniaus universitetą), net jūsų vadinami revoliucionieriai (prisiminkite, pavyzdžiui, Brastauskį, kuris pirmasis išdalino savo dvarą valstiečiams, ar Mackevičių, 1863m. sukilimo vadą) buvo kunigai. O kiek kunigų, kurie liudijo Kristų fašizmo laikais! O kiek Kristaus liudytojų šiandien! Neminėkime tų, kurių pavardės visiems žinomos ir jūsų komitete kasdien linksniuojamos. Pasižiūrėkite į tuos, kurie ypatingai kuklūs, bet pavyzdžiui šviečia visiems parapijos tikintiesiems ir ateistams. Kiek jų! Kiek tokių, kurių gyvenimo nesupurvino nė dulkelė, kurie persekiojami, draugų šmeižiami, nesuprasti, nevertinami kas valandą tyliai aukojasi kartu su Kristumi, kurie kasmet, net vyskupo neraginami, šimtus vaikų paruošia Pirmajai šv. Komunijai

ir kasdien pilną savo bažnyčią jaunimo bei tikinčiųjų stiprina Kristaus kūnu ir Krauju? Jie ne tik nelaukia, dažnai neima jokie atlyginimo ir per visą savo gyvenimą nė rublio neišleido savo ir giminių malonumui. Kodėl jūs jų nematote ?

- Atrodo, pats turėtum žinoti, kad nėra tokio kunigo, kurio nematytume. Bet mudu dabar kalbame apie kunigus, kurie sako vienaip, o daro kitaip. Pats faktas, kad kunigas, Kristaus išrinktasis, net nebando sekti Kristų, daug pasako. Šiaip ar taip, jei Dievas išrinktų pačius verčiausius, visi jie, manau, turėtų skirtis iš tų likusių, mažiau vertų, nepašauktų. Bet, pasirodo, joks Dievas jų nešaukia (jei Jis būtų, gal ir šauktų), ir kunigai tokie pat mirtingi, kaip ateistai: yra ir geresnių ir blogesnių.

- Geriausio ateisto negalima lyginti net su nuolat nusi-dedančiu tikinčiuoju. Bet, kadangi jūs, pamatęs vieną-kita blogą kunigą, darote išvadą, kad nėra Dievo, leiskite man priminti Kristaus žodžius: "Argi ne aš išsirinkau jus, Dvylika? Tačiau ir jūsų tarpe vienas yra velnias (Jn 6, 70) Štai jums atsakymas, kurį kasdien kartoja visa dviejų tūkstančių metų istorija. Jūs, žinoma, tai gerai žinote ir gundote kiekvieną, kad tik daugiau būtų tokių velnių, nes kuo jų daugiau, tuo lengviau griauti patį tikėjimą. Prisiminkite, ką jūs priimate į Kunigų seminariją, kad ir mano paties kandidatus bei informacijas apie jaunuolius. Kaip kraitydavotės gabių, energingų, stiprios valios, ir kaip kruopščiai atrinkdavote tokius, kurie dar vidurinės mokyklose pasižymėdavo ryškesnėmis silpnybėmis, silpnėsne sveikata, nervų sistema ir bent mokėsi silpniaus. Bet ir čia Dievo Apvaizda veikia; juk ir tarybinę Kunigų seminariją baigusių jaunuolių tarpe yra pavyzdingų kunigų. O kai dėl jūsų saugumiečių, kuriuos ten ypač paskutiniaisiais metais kišate, dėl visų informatorių, kuriuos pavyko užsiverbuoti,

tai jiems teks atsakyti ne tik prieš Dievą, bet ir prieš istoriją, Bažnyčią, tautą.

- Bijok Bažnyčios ir nešnekėk pamišusios mokytojos Birutės mintimis. Neįjauki net klausytis. Pasakytum ką nors panašaus Vatikane, suspenduotų greičiau už tą, kuris viešai girtuokliauja, ištvirkauja ar giminėms namus stato. Negi iki šiol dar nesupratai, kad į tokias kalbas Bažnyčia Žiūri kaip į šmeižimą. Prikąsk liežuvį ir įsidėk į galvą, kad kiekvienas kunigas turi teisę gyventi pagal savo sąžinę. Pats, atrodo, tyčia kunigo autoriteto neskiri nuo jo asmeninio tobulumo. Bet kunigystė juk ne amatas, o pašaukimas (ką tik citavai, kad Kristus pats renkasi kunigus), sakramentas bažnytinei tarnybai. Kunigas juk konsekruoja duoną, atleidžia nuodėmes ne dėl savo asmeninių savybių, o iš Kristaus Bažnyčios galios. Taigi kunigo subjektyvi būklė neturi jokios reikšmės jo tarnystei. Na ir kas, jei kunigas net bedievis. Tikintieji privalo jam reikšti pagarbą kaip Kristaus išrinktajam, nes ir ne verčiausias kunigas, paskendęs nuodėmėse, nenustoja Kristaus galios. Pats Kristus pasakė: "Visa, ką jie liepia, darykite, tik nesielkite taip, kaip jie elgiasi". Todėl Bažnyčia neleis nė vienam smerkti ar šmeižti bet kurį pareigas einantį kunigą. Čia ne mano filosofija, apie tai rašo jūsų Maceina.

- Dėkoju! Labai įdomu. Nemaniau, kad taip pakryps mūsų pokalbis. Jei kas dar vakar būtų pasakęs, kad Saugumo rūmuose užverbuotus kunigus gina Maceina, nebūčiau patikėjęs. Dėkoju dar kartą. Ir nors ne visai suprantu, ką jūs norite pasakyti - juk ką tik sakėte, kad pats blogų kunigų buvimo paroda, jog nėra Dievo, bet dabar man paaiškėjo, kodėl užverbuotas kunigas kartais iš tikro pradeda uoliai tarnauti jums. Šitaip aiškinti...

- Prie ko čia mes ? Panašiai ir šv. Augustinas aiškina: "Kas jums, ar mes blogi, ar geri. Mes tarnai, daliname

Kristų jums. Net jei kunigas ar vyskupas pats vagis, jis iš sakyklos nesako "Vok".. . Toks jau jūsų vadinamas mokslas, niekuo negaliu padėti. Kaip matai, netikintiesiems, bet komunistams ne vis tiek kaip jie gyvena, bent jau nė vienas teoretikas nepasakė : "vis tiek". Vienodai reikalaujame iš visų.

- Nemaniau, kad taip sunku klausytis tokių kalbų. Nežinau, kur Maceina taip rašė, bet šv. Augustino mintis jūs iškreipėte. Juk jis, kaip čia jums pasakius, kad vėl neiškreiptumėt, aiškina bažnytinio autoriteto kilmę ir, žinoma, kaip žiūrėti į tą vieną velnią dvylikos tarpe. Ar galima taip ištraukti sakinį iš konteksto? Nereikia nė Maceinos, jau katekizmas moko gyventi taip, kaip Dievas įsakė. Kokios gali būti išimtys kunigui ?

- Kas galima Jupiteriui, negalima jaučiui.

- Ir vėl iškreipėt...

- Žinai, ir aš pritrūkau kantrybės. Nieko aš nekraipau. Maceinos mintis rasi jo veikaluose "Krikščionis pasaulyje". Ne tik jame, visuose yra panašių deimančiukų. Nėra ko širsti, jei patys leidžiate tokiems vedžioti save už nosies.

- Parodykit, prašau, man tą veikalą.

- Gaila, čia neturiu.

- Gal bent šv. Raštą turit.

- Neturiu. Bet ar pats neprisimeni žodžių: "Visa, ką liepia, darykite, tik nesielkite, kaip jie elgiasi".

- Žinoma, atsimenu, bet jums norėčiau parodyti. Man tiesiog kraujas stingsta, galva svaigsta, kaip taip iškreipote Kristaus žodžius.

- Galva ir man svaigsta, nes jau pietų metas.

Saugumietis spūstelėjo mygtuką. Tą pačią akimirka pro duris įlėkė kažkoks jo bendradarbis.

- Mes pietausime mūsų svečio kambaryje. Tegul paruošia.

Bendradarbis linktelėjo ir tyliai uždarė duris.

- Aš tikiu ir be šv. Rašto,- tęsė saugumietis, bet tuos žodžius cituoja ir Maceina, o jo veikalus skaitau pats. Nejaugi mes abu ne taip supratome ?

- Ne taip. Sutinku tik, kad bažnytinio autoriteto esmės negalima ieškoti kunigo ar vyskupo asmenyje, nes iš tikrųjų bažnytinis autoritetas kilo iš Kristaus, nes tik jam duota visa valdžia ir danguje, ir žemėje. Tačiau tai visiškai neduoda teisės kunigui nustoti siekti asmeninio tobulumo. Tai žino dar klierikas. Gal prisimenate Kristaus palyginimus apie tai, kad: norint statyti bokštą, pirmiau reikia paskaičiuoti išlaidas ir įsitikinti, ar turėsi iš ko užbaigti; o karalius, traukdamas į karą, su kitu karaliumi, pirmiau svarsto, ar jo dešimt tūkstančių kareivių pajėgs stoti į kovą su kito karaliaus dvidešimt tūkstančių. Taigi, taip nepaskaičiavęs, negali būti Kristaus mokinio. O dabar leiskite ir man priminti jums Kristaus žodžius: "Visa, ką jie liepia, darykite, tik nesielkite, kaip jie elgiasi". Juk labai aišku, kad Kristaus "jie" - ne apaštalai, bet fariziejai, Rašto aiškintojai. Tai jie kalbėjo, bet nedarė, jie aklieji vadai, jie veidmainiai, kurie pasisavino pažinimo rakta, bet patys nėjo ir norintiems įeiti kliudė, jie pabaltinti antkapiai, kurie tik iš paviršiaus atrodo tiesūs, o viduje pilni veidmainystės, nedorumo, gobšumo ir nesivaldymo. Už tai Kristus juos viešai išpėja, kad tokių laukia itin griežtas teismas. O savo mokiniams (ir mums) Kristus sako: "Jeigu jūsų teismas nebus tikresnis už Rašto aiškintojų ir fariziejų teismą, neįeisite į dangaus karalystę. Saugokitės fariziejų raugo". Ar tai ne įsakymas ir sakyti ir daryti tą patį ? Daugybę kartų Kristus taip moko. Prisimenat, kai apaštalas Tomas paklausė, kur tas kelias, kuriuo reikia

eiti, Kristus aiškiausiai atsako: "Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas. Jei kas mane myli, laikysis mano žodžių". Tomui reikėjo, nejaugi man, tarnui, nebereikia laikytis jo žodžių? Be to, Kristus dar pabrėžė, kad jei tarnas pradės mušti savo draugus, valgyti, užti su girtuokliais, šeimininkas jį žiauriai nubaus, paskirdamas dalį su veidmainiais. Dar daugiau, juk nedviprasmiškai įsakyta dėl Jo pakilti namus, brolius, seserį, tėvą ir motiną, imti savo kryžių ir sekti Juo, saugotis papiktinti bent vieną iš mažutėlių, būti žemės druska ir nenustoti sūrumo, pasaulio šviesa, net tobulu, kaip dangiškasis Tėvas. Todėl niekas manęs neišteisins, jei skelbsiu Evangeliją ir pats jos nesilaikysiu. Teismo dienai atėjus, jei ir teisinsiuos: "Viešpatie, Viešpatie, argi aš nepranašavau Tavo vardu", Kristus man atsilieps: "Aš niekuomet tavęs nepažinojau. Šalin nuo manęs, nedorėli". Iš tiesų, kaip aš galiu kalbėti gera, pats būdamas blogas ?

- Bet tada, kaip sako tas pats Maceina, nė Saulius nebūtų galėjęs tapti apaštalu Paulium.

- Man atrodo, kad Maceina taip nemano. Ir Magdalena, ir Paulius, ir Augustinas, ir šimtai šventųjų, atsivertę į gyvenimą nuėjo be nuodėmės.. Net Kristaus išsigynęs Petras, apverkęs klaidą, daugiau nebenusidėjo. Neatsivertė ir pasikorė tik Judas, nes jis, nors ir suprato, ką padarė, bet, pasidavęs velniškai puikybei ir gobšumui, nebemokėjo gailėtis, verkti. Ne, Maceina tikrai negali neigti atsivertimo galimybės. Todėl ne tik žmogaus ar kunigo, bet ir visos tautos ateitis priklausys ne nuo to, kiek lietuvių, pataikaudami jums, išgelbės savo žemiškas gyvybes, bet nuo to, ar tauta atsivers, ar pamils Kristų ir laikysis jo žodžių.

- Čia jau kita tema. Aš vis tiek pasilieku prie savo nuomonės. Idealas yra idealas, manau, visi turime ar pa-

sidarome ideala, bet gyvenimas ėjo ir eis savo vaga. Pats nori, kad kiekvienas kunigas būtų Kristus. Deja. . . Aš pačiam jau kelis kartus kartoju, kad ypač jūsų mokslas toli nuo gyvenimo, o pats negali suprasti. Tiek jau to, palikime Kristų dangui. Mes dar žemėje, todėl siūlau papieptauti. Gal geriau vienas kitą suprasime.

Pietavome dviese. Patarnavome vienas kitam. Palyginti daug įvairių patiekalų, daržovių, vaisių. Viskas skanu, puikūs indai, tik apetiteto nebuvo. Pasiūlė vyno. Atsisakiau. Negėrė ir saugumietis. Turbūt norėdamas leisti man nusiraminti, jis kalbėjo vien apie mėgstamus patiekalus, kritikavo valgyklų, restoranų darbą, aiškino, kodėl dabar mažoka gerų kulinarų ir pan.

Po pietų vėl susėdome į patogius krėslus. Viskas man buvo nauja, nesuprantama. Niekaip negalėjau suvokti, ko siekiama. Nebuvo kada nė susikaupti, pagalvoti - vos spėjau atsakinėti į klausimus, priekaištus ar šiaip palaikyti pokalbį.

- Aš džiaugiuosi, su pačiu susipažinęs. Visą laiką žinojau, kad esi protingas. Tiesa, nebuvai itin darbštus, kartais kai kur pripainiodavai... Bet ką padarysi, visaip pasitaiko. O dėl tos vadinamos Birutės pats tikrai suklydai. Ji pačiam turbūt patiko ?

- Patiko.

- Galėjai susirasti kokią nors merginą.

- Jokių neieškojau. Kam veidmainiaujate? Juk žinote kokia prasme ji man patiko.

- Neprašau prisipažinimų. Čia ne išpažintis, nors išrišimą ir aš galėčiau duoti. Ką padarysi? Kas buvo - pražuvo. Tik kam reikėjo skelbtis. Niekas paties už tai nepagirs.

- Aš ir nelaukiu pagyrimo.

- Lauki, ir dar kaip. Bet, patikėk, mes žinome - pa-

ties niekas net nesupras. Tik mes. Galėtume ir padėti, jei neropotum atbulas. Na, nusibodo - nebedirbk. Atsisveikinant sakyk, ko reikia, padėsime. Net pakeliauti siūlau, užsimiršti. Tačiau jei pats vaikus viliosi, įstatymų nesilaikysi, nieko gero neišeis.

- Nieko man iš jūsų nereikia. Jūsų įstatymai, jūs jų ir laikykitės. Aš kunigas ir darysiu tai, ką liepia mano įstatymai ir sąžinė.

- Pagyvensim, pamatysim. Nepamiršk kur gyveni.

- Jei ir norėčiau pamiršti, jūs neįeisite.

- Teisingai. Galiu priminti, kad jau ši vakarą paties laukia tikintieji. Todėl negaištam laiko. Kelias blogas.

Nors gal aš rasiu galimybę patį parvežti.

- Dėkoju. Galiu ir pats grįžti.

- Kaip nori. Mes būsime kuklūs. Atsakyk tik į vieną klausimą ir keliauk sau sveikas. Kam atidavei savo rašini?

- Jau sakiau, kad į šį klausimą neatsakysiu.

- Ir nieko nelaimėsi. Mes vis tiek sužinosim. Gal jau žinom... Ar ruošiesi pasaulį aukštyn kojomis apversti, ar istoriją tarytum laikrodžio rodyklę atgal pasukti?

- Nesiruošiu pasaulio laimėti. Kam jis man?

- Užsispyrei, kaip mažas vaikas. Pagalvok, pasižiūrėk, pasvarstyk, kas darosi aplinkui. Pagal patį, dauguma inteligentų, tikinčiųjų ar net kunigų - kvaili. Nugalėk savo puikybę, suprask, kad mes visai žmonijai gero linkime. Vienas paliksi su savo pažiūromis. Nesitikėk, kronikiečiai ir visi į juos panašūs garbėtroškos tokių išverstaskūrių į savo tarpą nepriims. Mes juos geriau už patį pažįstame.

- Jei taip gerai pažįstate, tai kodėl iki šiol "LKB Kronika" tebeina? O kai dėl manęs įsidėmėkit: niekad nesistengsiu patekti į kronikiečių, kaip jūs juos pavadinate, tarpą. Mano tikslas platinti Kristaus mokslą ir siekti, kad kiek-

vienas mano parapijietis pagal jį gyventų.

- Apie kiekvieną savo parapijietį užmiršk. Tavo parapijiečiai tie, kurie patys kol kas dar eina į bažnyčią. Bet apie tai kitą kartą. Klausai, kodėl eina "Kronika". Viskas pasaulyje prasideda ir baigiasi laike. Kiek visokių kronikų buvo pokario metais, kur jos ?

- Žmonių širdyse. Jų pasėtos sėklos duoda vaisius iki šiol. Kiekviena tauta kasdien stiprybės semiasi iš savo garbingos praeities, ir iš savo klaidų, ir iš dabarties.

- Toli griebi. Gerai! Galime pakalbėti ir apie tautą. Vis tiek paties negali išleisti tol, kol gerai neapgalvosi ir savo praeitį, ir ateitį. Vadinasi, pats prašaisi nakvynės. Džiaugiuosi, kad patiko.

- Nesiprašau. Su malonumu galiu tuoj pat jus palikti visiems laikams.

- Nieko, neskriauskime motinos tėvynės. Abu lietuviai, gal bent čia sutarsime, jei su ateistu sutarti gali.

- Aš nesakau, kad kunigas ir ateistas negali sutarti. Kunigas negali pritarti ateizmui, negali jo platinti, jam padėti. Bet kalbėti su ateistu, padėti jam surasti Kristų - kiekvieno kunigo pareiga.

- Nėra tokios ribos. Priešas yra priešas. Jei jam padėsi, jo nenugalėsi. Pavyzdžiui, kad ir mūsų santykiai. Gink Dieve, nelaikau aš paties savo priešu. Bet pats mane tokiu laikai. Todėl, pagal paties žodžius, nepadėk ateizmui, padėk man, ateistui - paties pagalba suteiktų man džiaugsmo, sėkmės, pasitenkinimo.

- Žinoma, galiu padėti, bet tik tais klausimais, kurie neturi jokio ryšio su ateizmo platinimu. Pavyzdžiui, galiu priimti pernaktoti, iškviešti gydytoją, pavalgydinti ir pan. bet neduosiu nė rublio ateistinei knygai išleisti.

- Matai, ir čia mes geresni. Kunigų seminarijai leidžiame veikti, leidžiame nors dešimt kartų per dieną lai-

kyti Mišias, teikti sakramentus ir kt. O paties išvedžijimai gryna nesąmonė. Aš, suvalgęs pietus už paties rublį, t.y. paties dėka išsigijęs naujų jėgų, išleisiu ir ateistinę knygą.

- Ne taip. Pietūs reikalingi jūsų gyvybei palaikyti, todėl aš ir padedu. Tai artimo, jei norite prieš melnų įstatymą, nes, kol jūs gyvas, dar galite Kristų pamilti, Tiesą pažinti, ir amžinybę laimėti. Bet jei jūs, turėdamas laisvą valią, savo jėgas naudosite blogiui skleisti, atsakysite jūs pats, kai ateis metas iš kviečių lauko išrankioti rauges. Žinoma, net ir šiuo atveju aš neturiu teisės pamiršti savo pareigos kovos už Dievą.

- Ką pats dabar išūliai darai. Jūsų pačių laimei, ne visi tokie išūlūs, nes mes neturime laiko į tokius pokalbius žiūrėti kaip į kantrybės lavinimo pamokas. Bet aš, kaip matai, jaučiu ypatingą meilę kunigybei, todėl darau išimtį. Patariu nepamiršti, kad tokių, kaip aš, ne ypač daug.

- Prašau nesirūpinti. Jūsų gerumo niekas nepamirš.

- Įsivaizduok, kad aš paties dėkingumo žodžių perkeltinės prasmės nepastebėjau. Palikim juos ir pakalbėkime kita tema. Iki šiol pats rinkdavais patikimas parapijas. Dabar aš siūlau pačiam pagalvoti, kokią vyskupiją norėtum valdyti.

- O! Tokio pasiūlymo nelaukiau.

- Tai visai realu. Autoritetą turi, pamokslauti, kaip matau, moki, kieto charakterio - manau susidorosi.

- Bet aš nuolaidų nebedarysiu.

- Jei norėsi mūsų nuolaidų, darysi ir pats. Kitaip nebus dialogo, o Vatikano reikia klausyti.

- Dialogą aš ne taip suprantu. Nesuprantu tik, ką jūs norite pasakyti tokiu pasiūlymu, nes gerai žinote, kad raudonu mauru nebebūsiu niekad ir iš jūsų rankų nebeimsiu

jokių malonių.

- Dar tokių nesąmonių negirdėjau. Mauru... Ką pats turi omenyje ?

- Žinote. Aš pats juo ilgai buvau. Jų pakankamai dar yra, nors kartas nuo karto vieną-kita, padariusį savo, išvejate ir jūs, pavyzdžiui monsinjorą Krivaitį. Bet nėra ko stebėtis, visų maurų likimas panašus.

- Ar ne per daug sau leidi? Pamiršai, kad čia ne bažnyčia. Mes negalime atsakyti už kiekvino kunigo kiekvieną žingsnį. Valdytojas turbūt pavargo, pats raštu apie tai parašė, o kaltini mus.

- Kodėl jūs mane atsivežėte ? Ko reikia? Aiškiai dar rajone pasakiau - viskas. Ne tik apie kokį nors bendradarbiavimą, bet ir apie pataikavimą ar net tylėjimą negali būti kalbos. Sakysiu tik tai, ką manau ir ką galiu pasakyti. O jei tokia kalba nepatinka, aš nesisiūlau. Išleiskite mane ir nebereikės priekaištauti "per daug sau leidi". Tylėjau beveik dvidešimt metų. Tylėjau, kai tiesą sakėt, kai melavot, tylėjau kaip ir daugelis. Ū jūs manot, kad tie, kurie tyli, arba kvaili, dreba iš baimės ir džiaugiasi jūsų nušviestu kašniu, arba netiki Dievą ar abejoja savo teisumu. Pagaliau jei jums ir sekasi kai ką mulkinti, žinokite, net apgauti daugiau supranta, negu jūs galit įtarti. Kas nežino jūsų Krivaičio ir kitų, tokių kaip jis ? Kas ? Parodykit bent vieną. Jei būtų Stalino laikai, likviduotume patys, nes jau per daug žino. Yra daug priežasčių, dėl kurių jis jums nebenaudingas. Tačiau pagrindinė - per plačiai žino, kieno valią jis vykde, nebėra kaip Vatikanui ir pasauliui aiškinti.

- Vis tik negaliu leisti pačiam taip neteislingai galvoti. Juk jis turi savo nuomonę, sako ir daro taip, kaip pats nori. O jei jam taip atrodo? Jei jis mano, kad taip naudingiau Bažnyčiai ?

- Jei jam atrodė, kad tarybinėje Lietuvoje tikinčiųjų niekas nepersekioja ir visi naudojami sąžinės bei tikėjimo laisve, tai kodėl jis pasirašė pareiškimą, kuriame sakoma: "Lietuvoje tikintieji iki šiol jautėsi nepilnai lygiateisiais; susidarė padėtis, reiškianti gilią tikinčiųjų diskriminaciją, lyginant su netikinčiaisiais? Juk tai priešingybės, pasakyčiau alternatyva. Tai kaip galų gale Krivaičiui "atrodė": ar laisvi, ar diskriminuojami tikintieji? Argi tai nereikia, kad jam atrodo taip, kaip jums reikia atitinkamu momentu? Bet tiesa už jus galingesnė - paskutinis jo pareiškimas juridiskai paneigė pirmąjį. Argi ne taip?

- Negaliu pasakyti, kokie motyvai paskatino mons. Krivaitį pasirašyti pareiškimą, bet dar kartą sakau, mes niekuo dėti. Jis juk ne vienas pasirašė, matomai, norėjo solidarizuotis su kitais vyskupais.

- Kur ne? Jei ir norėta solidarizuotis, tai, pirmiausia, su tarybine liaudimi, kuri su didžiausiu entuziazmu dalyvavo demokratiškiausios pasaulyje konstitucijos visalaudiniame svarstyme ir demonstravo teisę pateikti pasiūlymus.

- Nežinau, ką pareiškimo autoriai norėjo demonstruoti, bet jie pademonstravo, kad tarp Lietuvos vyskupų ir kunigų yra vienybė, kad dvasininkai naudojami tomis pačiomis, kaip ir visa tarybinė liaudis, teisėmis ir niekas jų nepersekioja. Juk nė vienas nei vyskupas, nei kunigas, pasirašė tokius pareiškimus, neareštuotas. "LKB Kronika", spausdindama pareiškimus, tai patvirtino. Tas faktas ir parodo, kad nėra jokios tikinčiųjų diskriminacijos, o tie kurie rėkia, rėkia todėl, kad patys save muša.

- Šit kaip! Reiškia, jei aš teisingai supratau, norėjęt parodyti pasauliui, kad ką skelbia tarybinė spauda, tą patvirtina ir pagrindinė - Bažnyčia, kartu su monolitine tarybine liaudimi pritaria bedieviškai konstitucijai, nes jos

projektas iš esmės geras, reikia tik kai kuriuos išsireiškimus patikslinti. Ir šiam tikslui net monsinjoro Krivaičio paskelbtą religijos laisvę paaukojot.

- Pats vėl savo tvirtini. Negi mes leidžiame ir "LKB Kroniką"? O gal ir pats nori pasakyti, kad joje skelbiami faktai neteisingi? Kaip ten bebūtų, ji paskelbė, kad Lietuvos vyskupai ir kunigai vieningai pritaria konstitucijai - juk niekas nesiūlė pakeisti jos esmę. Bent manęs pagailėtumėt - jei mano viršininkai girdėtų, kad aš ginu "Kronikos" faktus, nepaglostytų. Įdomu, kodėl pats nepatenkintas, kad Lietuvos vyskupai, valdytojai, kunigai gina tikinčiuosius, rūpinasi jų teisėmis, siekia tikslesnių, jų supratimu, apibrėžimų konstitucijoje?

- Jei taip būtų, būčiau labai patenkintas. Tačiau abejoju, ar pavyks jums suklaidinti pasaulį, nors ir pasisekė kai kuriuos suklaidintus dvasiškius padaryti bedieviškų tarybinių įstatymų redaktorais. Tik "LKB Kronika" jums nepadėjo. Ji objektyvi, todėl pateikia kitų dėmesiui pareiškimus be komentarų. Redakciniuose straipsniuose juk visai kitaip Lietuvos Bažnyčios padėtis vertinama. Berods, tame pačiame numeryje yra redakcinis straipsnis "Kokie kunigai gina saugumietį?" Reiškia, visiems parodoma, kad "LKB Kronika" nepritaria tiems kunigams, vyskupams ir valdytojams, kurie padeda ateizmui griauti Lietuvos Bažnyčią iš vidaus. Nemanykite, kad jau viskas. Yra juk istorija, kuriai "LKB Kronika", atspausdindama tą jūsų atsiųstą vyskupų pareiškimą, pasitarnavo.

- Įdomu kaip?

- Sakykim, ne Jūs rašėte tą pareiškimą. Sakykim, ji rašė vyskupai ir valdytojai. Parašė - ir nukrito šaka, ant kurios jūs ir jie sėdėjo. Dabar jau niekam nebe paslaptis, kas tie vyskupai, kieno jie valią vykdo. Šit kur vienybė! Šeši kunigai, trys iš jų vyskupai, ir visi kaip vienas pasi-

rašo panegirika bedieviškiems įstatymams! Visiškai taip, kaip Kristus pasakė: "Jeigu šėtonas būtų savyje susiskaldęs, kaipgi tuomet galėtų išsilaikyti jo karalystė?" Betgi šėtonas visada lieka tik šėtonas. Vadink jį gražiausiais vardais, pridenk įmantriausiomis gudrybėmis, diplomatiškiausia "logika", vis tiek išlįs jei ne ragai, tai uodega.

- Ir kur tos vyskupų uodegos ?

- Įsivaizduokim, kad Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje būtų pačioje pradžioje rašoma: "Imant dėmesin, kad visos žmonijos vystymosi generalinę liniją nustato marksizmo-leninizmo idėjos... ", o žemiau, 19 straipsnis skelbtų: "Kiekvienas žmogus turi teisę į įsitikinimų ir jų išreiškimo laisvę... ". Ko vertas būtų toks straipsnis ? Redaguok jį kaip nori, vis tiek visi įsitikinimai - materializmas, vis tiek turi teisę tik jį skelbti, vis tiek visas tavo gyvenimas nė žingsniu negali nukrypti nuo marksizmo-leninizmo. Kas pasirašytų po tokia Deklaracija? Aišku, marksizmo-leninizmo šalininkai. Todėl ar vyskupai, siekia Dievo karalystės, kiekvieno žmogaus širdyje, nematytų, ką reikia pataisyti tarybinėje konstitucijoje? Negi jie visi tokie juridškai neraštingi? Be to, kiek ten , tame jų pareiškime tarybinės propagandos melo! Kelių sakinių iki šiol negaliu pamiršti: "Mus domina ir optimistiškai nuteikia TSRS konstitucijos projektas, garantuojąs laisvę piliečių asmenybės vystymąsi bei ugdyimą (!), jų lygybę prieš įstatymą (!), jų teisių ir laisvių plėtimą (!), sąžinės laisvę (!!!), teisę pateikti valstybės organams pasiūlymus... ". Neaišku kam betaisyti projektą, kuris jau garantuoja sąžinės laisvę, laisvą asmenybės vystymąsi... Toliau vyskupai prašo konkretesnio apibrėžimo, kuris užtikrintų tikintiesiems tik pilnesnę laisvę, atseit, nepilna laisvė jau yra. Esanti pas mus ir religinės informacijos laisvė, tik ji ribota... kulto pastatuose. Juk tai akiplėšiškumas! Pamėgintų tas pats vysku-

pas pravedinėti kulto pastatuose religines pamokas mokslieviams, pamatyti jis tą informacijos laisvę. Pagaliau jei jau kulto pastatuose galima religinė informacija, kodėl nėra vienas vyskupas ar valdytojas nepasirūpina, kad kunigai teiktų tokią informaciją? Ypač naivūs vyskupų motyvai, dėl kurių prašoma konkretesnio apibrėžimo. Atseit, tikinčiųjų teises nevienodai supranta pareigūnai, ne visi laikosi Lenino dekretų (!), nes net pagalvoti negalima, kad tie, kurie prie valstybės vairo, nenori padėti tikintiesiems, nesiekia išvengti nesusipratimų. Reiškia, tarybų valdžia gera, tik kai kurie pareigūnai dar nepakankamai išprusę...

- Užtenka! Norėčiau pamatyti, kaip pats parašytum.

- Visiškai nenoriu pasakyti, kad aš geresnis. Anaipol. Dariau tą patį ir aš. Todėl labai juokingai atrodo, kai jūs taip energingai stengiatės nuo manęs nuslėpti savo agentus.

- Apsizvalgyk aplinkui, žioply! Pasižiūrėk, kiek pasaulyje dvasininkų, kurie palaiko komunistus, lojalūs pažangioms santvarkoms.

- Aš tą patį sakau. Pareiškime buvo nurodyta, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovai ne tik lojalūs, bet ir padeda valdžiai, kuri siekia savo piliečius padaryti bedieviais.

- Laikas ir pačiam padaryti išvadas, kol dar gali jas daryti. Įsidėmėk, tai pats nuoširdžiausias mano patarimas.

- Ačiū už patarimą. Laimei, aš jau padariau išvadas, kol dar galėjau jas padaryti.

- Ne, dar nepadarei. Kaip patį iškenčia vyskupas? Ar ir jam taip kerti? Juk tai nemandagu.

- Kai mandagumas užgožia tiesą, jis vadinamas veidmainiavimu.

- Ir Kristus pačiam įsakė septynis kartus per dieną atleisti, o tu širsti ir kritikuoji brolių, suklydusį prieš kelis metus.

- Ne man asmeniškai nusikalto vyskupas, kas aš galėčiau jam atleisti. Bet juk jis nė neprašo atleidimo. O turėtų viešai atšaukti melą, nes tik taip atsiprašytų visų, kuriems melavo.

- Na, ir fantazuotojas esi. Viena laimė, kad pats privaliai klausyti vyskupo; o ne jis paties.

- Vyskupo taip, bet ne saugumiečio. Sakiau jau, nuo manęs nebenuslėpsite savo ateistinio darbo metodų abėcėlės. O juk jos raidės "A" - panaudoti, skatinti, išryškinti visas tikinčiojo ar kunigo žmogiškas silpnybes, o jei jų nėra, paleisti į darbą paskalas, propagandą, kad tik daugiau būtų tokių, kurių piktinantis pavyzdys padėtų jums platinti bedievybę. Todėl atsiranda vyskupų, kurie atvirai vykdo ateistinės valdžios valią, kunigų, kurie viešai girtuokliauja ir rodo savo nežabojamą puikybę, šykštumą, jaunulių, kurie draugams giriasi, kad tėvas - kunigas, rektorius ar vyskupas ir t. t. Vargas mums, nes laiku, kaip Kristus siūlė, nebuvo pranešta bendruomenei ir užkirstas kelias tokiems pasipiktintojams augti.

- Nenusimink. Girdėjau, Vatikanas Lietuvai žada kardinolą paskirti. Sutvarkys visus neklaužadas. Kaip pats į tai žiūri?

- Ta tema aš kalbėti negaliu.

- Be reikalo. Ir ko kartais nebūna ? Paskirs kardinolų ir reikės kalbėti. Juk ir popiežius kalba su mumis.

- Čia jo teisė ir pareiga. O mane, prašau, palikti ramybėje.

- Kad pats savęs nepalieki ramybėje.

- Aš jau radau ramybę.

- Puiku! Todėl turėtum ir kitiems jos negailėti. Argi negalėtum pakovoti už žmonijos laimę, siekti, kad jokie karai, badas, kančios nebe vargintų pasaulio. Tokie bendrai kovai mes patį ir kviečiame.

- Ir vėl pradėsime nuo pradžios.
- Ne, apie Bažnyčią nebekalbėsime. Juk mes norėjome pasikalbėti pasaulėtiškais temomis.
- Nieko neišeis, nes mūsų pažiūros į pasaulį, taiką, laimę, ką aš dar rytą pastebėjau, taip pat skirtingos, jei ir neliesti amžinybės, apsiriboti žemiškos taikos supratimu.
- Negali būti. Juk ir Bažnyčiai rūpi socialinė pažanga?
- Dar kaip rūpi! Ir aš noriu, kad visi pasaulyje gerai ir gražiai gyventų. Tačiau, mano supratimu, visus konfliktus pasaulyje spręsti taikiu būdu bus įmanoma tik tada, kai visa žmonija ir kiekvienas žmogus individualiai mylės ir gerbs savo artimą.
- Teisingai. Šito mes ir sieksime.
- O ne, nes jūs patys žmogaus nemylite. Net jūsų teorija gerbia, jei taip galima išsireikšti, tik vieną žmogaus pusę, išorinę. Žmogaus vidus, jo esmė, siela, jums neegzistuoja. Todėl jūs ir taiką suprantate kaip kokią būklę pasaulyje, kai nesproginėja bombos (pirmiausia, virš jūsų galvų) ir kyla žmogaus materialinė kultūra. Sutinku, tai labai svarbu: nereikia žudynių, bado, fizinių kančių. Bet jūs nenorite pripažinti antrosios žmogaus pusės: žmogus turi turėti visišką laisvę kurti dvasines vertybes, mąstyti, įrodinėti, neigti, teigti, t.y. visomis turimomis pasaulyje komunikacijos priemonėmis skleisti savo dvasinę kultūrą, įsitikinimus, pažiūras visos Visatos ir visuomeninio gyvenimo klausimais. Kadangi ši antroji žmogaus pusė tiesiogiai veikia pirmąją, ji turi lemiamą reikšmę, ir nebus pasaulyje taikos, kol nebus pripažinta. Kovoti reikia už visą žmogų. Taigi jūs ne tuo keliu pasukote, jūsų kova už taiką netikra, nes siekiama visai žmonijai primesti vienšališkus komunistinius įsitikinimus.
- Kunigai Petrai, iš tikrųjų man gaila paties. Teks pa-

būti chirurgo ir prievarta išpjauti auglį, kuris naikina sveiką organizmą. Įsidėk į galvą visiems laikams - mes nieko niekam nesistengiame primesti. Mes tik siekiame, kad komunistinės pažiūros, pasaulėžiūra, įsitikinimai kiekvienam žmogui pasidarytų savi. Štai ir turime visą žmogų. Tai labai svarbu, nes tik tada žmonijoje įsiviešpataus amžina taika, vienybė, visuotinė gerovė.

- Iš kur jūs žinote, kad įmanoma sukurti naują savo vienpusiškumu žmogų ?

- Mokslas ir gyvenimas įrodė. Parodyk man nors vieną žemyną ar bent valstybę pasaulyje, kur komunistinės ar panašios į jas idėjos daugiau ar mažiau, vienokia ar kitokia forma neplistų visuomenėje. Sakysi, mūsų sėklos. Tegul. Bet prigryja, duoda vaisius, vadinasi, geros, teisingos. Dabar mūsų niekas negirdi, todėl gali prisipažinti pastebėjęs, kad ir JAV prezidentas Karteris kovos už žmogaus teises smaigalį jau nusuko nuo Tarybų Sąjungos. Pagalvok kodėl. Ogi todėl, kad kai pasaulyje nebesproginės bombos, vystysis ir materialinė, ir dvasinė kultūra. Matai, išorinė žmogaus pusė, kaip pats ją pavadinai, yra svarbesnė ir visas pasaulis dabar tik už ją kovoja - didžioji žmonijos visuomenės dalis siekia tik geresnio materialinio, visiems matomo, gyvenimo. Niekur nedingsi, toks pasaulis. Išmok jį realų, žemišką matyti. Štai ir visos idėjos. Kitokios dabar lemiamo vaidmens nebevaidina. Ateizmo taip pat niekas nebesmerkia. Vatikanas - ir tai suprato, kad jau visiems bendrai tenka prisidėti prie pasaulio kūrimo, tenka bendrai gyventi. Įsiklausyk - jau tenka. Ką darysi, iš kibirkšties įsidegė liepsna. Kitaip manančių pozicijos diena iš dienos silpnėja. Aš ne šiaip sau pačiam siūlau važiuoti į užsienį. Įsitikintum, kad tie, kurie pakalba apie geresnį kaimyno gyvenimą ar mano, kad

dvasinis žmogaus pasaulis vaidina lemiamą vaidmenį, jau miršta, o tarpusavio vaidai šį procesą paspartina. Ar tai ne komunistinių idėjų pergalė ?

- Nepasakyčiau, kad jums visur taip jau sekasi. Paminėsite Portugaliją, Ispaniją, Prancūziją, Italiją, tuos pačius arabus, kinus ir daugelį kitų.

- Aš nesakau, kad ten jau komunizmas. Tegul pradžia, bet ji jau yra. Prisimink, kas buvo prieš 50 metų. Jei nesuspranti, pasižvalgykite Lietuvoje. Pokario metais ne vienas žuvo už tai, kad pripažino tarybinius įstatymus ar prisitaikė prie įvykusio fakto - Lietuvos įjungimo Tarybų Sąjungos sudėtin. O šiandien net vadinami Lietuvos disidentai jau mūsų konstitucijos ribose (taip patys sako) kovoja už tai, kad Lietuvoje būtų griežtai laikomasi ne kokios tai Nepriklausomos Lietuvos, bet tarybinių įstatymų (ko ir mes siekiame). Pamėgintum pats pasakyti, kad jie išduoda, kaip kun. Ylius vadina, Lietuvos partizanų dvasią, jie purvais patį apdrabstytų, saugumečiu apskelbtų. Suvoiki, ką tai reiškia? Ogi tai, kad ir visuomenės opinija keičiasi mūsų naudai, ir ateitis mūsų. Tokių pavyzdžių nemažai. Beje, reikia paminėti, kad beveik visi kovotojai už žmogaus teises, remdamiesi Helsinkio konferencijoje pasirašytu Baigiamuoju aktu, "nepastebi", jog visos didžiosios pasaulio valstybės pripažino ir dabartines Tarybų Sąjungos sienas. Taigi visas triukšmas dėl Lietuvos okupacijos yra tik šuns balsas, kuris dangaus nepasieks. Palos - nusibos ir nustos. Tuo labiau, kad visa jų kova - ambicijų karas, kuris paprastai baigiasi beprasme savizudybe. Pačiam, manau, nepakeliui su tokiais, atsiprašant kovotojais.

- Siekti amžino gėrio - ne savizudybė.

- Mes sutarėm kalbėti apie gyvenimą žemėje. Palikim dvasias dvasiomis.

- Gerai, bet juk ir drąsesni bedieviai jūsų komunizma vadina baisia žmonijos nelaime, totalitariniu režimu.

- Prisiminei Solženiciną ar Sacharovą ?

- Ne tik juos. Pasaulyje daug tokių komunistų.

- Pats verti mane kartotis. Jų ambicijų karas nebepa-vojingas. Nebe tie laikai - kai šaknys stiprios, vėjelis, net audros nebaisios. Be to, atkreipk dėmesį į vieną detalę: kone visi komunistai, kritikuodami komunizma, jo neatsi-sako, o tik jį vysto, praturtina, gerina. Dar kartą siūlau nuvažiuoti į užsienį. Pamatysi pats, niekas ten į tokio Sol-ženicino, tuo labiau Sacharovo svaičiojimus rimto dėme-sio nekreipia, visuomenė jais netiki. O komunizmas, kaip ta Maironio upė, teka sau pamažu pirmyn, nors tokiems kaip tu ir baisu jį pasveikinti. Viskas, kas nauja, turi priešų, nors tokio Sacharovo negalėčiau nė priešu pava-dinti. Jis paprasčiausias išdavikas.

- Išdavikas? Jūs visus ir žmones, ir valstybes, kurios jums nepatinka, vadinate išdavikais, visiškai nesigilinda-mi į to žodžio prasmę. Ar jums neatrodo, kad vadinti žmo-gų išdaviku tik todėl, kad jis galų gale įsitikino, kurioje pusėje tiesa, nežmogiška?

- Pasirodo, pats iš tikrųjų nežinai Sacharovo. Galiu supažindinti. 25 metus jis visus savo gabumus, protą, jė-gas skyrė tarybinės valstybės galios stiprinimui - komu-nizmo idėjų stiprinimui ir platinimui. Taip, taip, jis buvo ne koks nors humanitarinių mokslų profesorius, neturintis tiesioginės įtakos valstybės politikai, bet žmogus, kuris aktyviai prisidėjo prie tos politikos įgyvendinimo. Apie tai liudija ir ypatingai aukšti valstybiniai apdovanojimai, ir faktas, kad jis naudojosi visomis privilegijomis bei pagar-ba, kuri skiriama mūsų nusipelnusiems mokslininkams. Todėl naivu teigti, kad jis, gabus mokslininkas, nežinojo,

kam tarnauja jo sukurtos bombos, kad visus 25 metus, perkrautus politiniais įvykiais, jis buvo aklas, vis ieškojo tiesos. Taigi ne kokios nors idėjos jį pakeitė, o kerštas, ižėista ambicija. Jis pats to neslepia, nes savo knygoje "Mano šalis ir pasaulis" prisimena, kad prieš 20 metų aukšti politiniai veikėjai jį nuskriaudė. O jo samprotavimai apie pasaulį dar ryškiau patvirtina, kad jis visus tuos 25 metus net nesidomėjo nei savo šalies, nei pasaulio visuomeniniu gyvenimu - jis net nesuvokia, kas yra politika. Todėl dabar genialus protas prabyla kūdikiu. Reikia pavyzdžio? Prašau! Sacharovas, siekdamas apginti Vakarų civilizaciją nuo totalitarizmo, t. y. nuo tos valstybės, kurią pats 25 metus stiprina, siūlo Vakarų visuomenei atsisakyti dalies pasiekto gyvenimo lygio, nes, atseit, ir taip Vakarų visuomenė penkis kartus turtingiau gyvena, negu mūsų žmonės. Ar tai realu? Net menkai nusimanąs politikoje supranta, kad nesibaigiantys streikai Vakaruose parodo, jog Vakarų gyventojai iki sielos gelmių nepatenkinti savo gyvenimo lygiu ir niekad nesugebės sulyginti jį su mūsų. Pamėgintų Sacharovas vakariečiui ne 5 kartus, o tik 5% sumažinti darbo užmokestį, iš jo neliktų nė šlapios vietos. Ką pats į tai pasakysi?

- Nežinau Vakarų gyvenimo.
- Pritaikyk tą pasiūlymą mums.
- Pas mus kas kita. Mes nebeturim ko mažinti.
- Netiesa. Taupomosiose kasose dešimtys, o kartais šimtai tūkstančių. O mašinos, vilos, namai...
- Šitie nelabai dosnūs. Bet yra ir tokių, kurie už tautą paskutinį kašnį atiduotų.
- Pamėgink laisvalaikiu paskaičiuoti, koks procentas tų dosniųjų, pavyzdžiui, kunigų tarpe. Pralaimėsi kartu su Sacharovu, nes tokie pat ir vakariečiai. Lygiai juokingai atrodo Sacharovo pasiūlymas Vakarų visuomenei rei-

kalauti, kad valstybės laikytųsi vieningos strategijos, sprendžiant tarpusavio problemas santykiuose su socialistinėmis šalimis. Šaukštai po pietų. Pats duoda gerų pavyzdžių - parodo, kaip klostėsi įvykiai Artimuose Rytuose ir Indokinijoje, kuo baigėsi JAV kongreso priimta prekybos įstatymo pataisa, nepalanki mums, ir kt. Sacharovas taip rašo, tarytum Vakarų valstybių prezidentai, vyriausybės pačios nieko neišmano, nesiekė tarpusavio vienybės tol, kol jis nepamuoja savo stebuklingą lazdele. Kulkos varpė Rusiją ir Lietuvą, kulkos tebezvimbiam pasaulyje - Vakarų visuomenė negirdėjo ir negirdi. Išgirs, mat Sacharovo "aš" dūdele. O visos jo siūlomos reformos! Man asmeniškai jos atrodo lyg bepročio tvirtinimas: aš Napoleonas. Manau, kad ir rimtesni Vakarų antikomunizmo teoretikai negalėjo nesišypsoti, skaitydami jo išvadas. Juk mūsų vienpartinė sistema, pramonės, žemės ūkio, socialinės veiklos nacionalizacija yra mūsų revoliucijos rezultatas. Tačiau Sacharovas mano kad po 60 metų, kai visas pasaulis pripažino tos revoliucijos ir politikos jėgą, nusilenkė jai, kai visoje eilėje valstybių, senų ir naujų, mus pavyzdžiu laiko, mes, Sacharovui pasiūlius, imsime denacionalizacijos. Ar esi girdėjęs linksmesnį anekdotą? Ar pats galėtum sugalvoti didesnę absurda? Ir kas pas mus galėtų imtis denacionalizacijos, kas mus gali priversti tai padaryti? Juk užsieniui kištis į mūsų vidaus reikalus neeisime, o Chruščiovas mirė. Beje, Sacharovas, girdamas Chruščiova, net nesuprato, kad nė jo reformos nesikėsino atimti iš Komunistų partijos tarybinės visuomenės ekonominio ir kultūrinio gyvenimo vadovo vaidmens. O gal mūsų jaunimas ims denacionalizacijos? Bet kaip? Pagaliau pats Sacharovas draudžia skatinti jaunimą aukotis, nes atseit, totalitarinė valstybė praris kiekvieną neužspring-

dama. Vienu žodžiu, kentėkim ir plepėkim, bet ir tiek, ir taip, kad neperžengtume tarybinės konstitucijos slenksčio ir neįkliūtume. Matai, ir disidentams žemiška gyvybė brangesnė už kažkokią neaiškia įsitikinimų laisvę.

- Sacharovas, atrodo, bedievis. Nereikia nė norėti, kad jis nebijotų mirties. Jis teisus, protingai saugodamas žmones.

- Vadinamų disidentų ambicijų fronte taip viskas persipynė, kad kažin ar bent viena jų galima pavadinti teisiu. Pats matai, jie nežino, ko siekti, kaip siekti. Pačiam kaip paslaptį galiu pasakyti, iki šiol aš nežinau, ko siekia ir Lietuvos pagrindinė spauda. Vargu ar jie patys tai žino.

- O! Žinote gerai, kad Lietuvos katalikai nebijo aukotis, kad žino, dėl ko aukojasi, ko siekia.

- Bet juk nė jie negali siekti nukelti saulę žemėn. Juk komunizmas ne utopija, juk pats gyveni komunistinėje, kaip užsienis mus vadina, valstybėje.

- Komunistinė valstybė ne utopija, ji yra. Bet komunizmas niekad nesukurs rojaus žemėje. Čia jo didžioje klaida, čia utopija.

- Pats tikras vėžys. Ką tik kalbėjome, kad pasaulyje komunizmas stiprėja. Žinoma, klaidų pasitaiko. Bet kiekviena klaida slepia savyje pagundą ir galimybę ištaisyti ją.

Gailiuosi, kad iki šiol nebuvoime pažįstami. Taip užsinekėjome, kad nė nepastebėjome vakaro. Man reikia eiti. Reikalus pabaigsim tvarkyti rytoj. Teks pačiam dar naktelę permiegoti pas mus. Jei ko trūks, sakyk. Tuoj atneš vakarienę.

Vėl aš vienas ištaigingai apstatytame kambaryje. Ant stalo tvarkingai sudėti šios dienos respublikiniai laikraščiai, vazoje vaisiai. Šilta, švaru, patogiu. Tai štai koks mano kalėjimas.

Diena praėjo, bet aš taip ir nesupratau, ko jie iš manęs nori, kodėl atsivežė naktį, slaptai. Nejaugi jie tikisi dar kartą palaužti mano valią, priversti atgailauti ar pažadėti bendradarbiauti? O gal tenori sužinoti, kam perdaviau pasakojimą apie mokytoją Birutę. Ne, saugumiečio kantrybė, jo pabrėžtinai mandagus elgesys, primygtinas siūlymas važiuoti į užsienį, ypač paliestos temos, ilgas pokalbis, kuri, lyg šešėlis lydėjo atkakli mintis: komunizmui priešintis beprasmiška, verčia manyti, kad auklėja savo informatorių, ieško charakterio ir pažiūrų silpnos vietos.

Visas komunistinis gyvenimas pastatytas ant apgaulės pamatų, o Valstybinio saugumo santykiuose tiek su savo agentais, tiek su persekiojamais "Laisvėje" ar jau areštuotais ne tik pamatai, bet ir pastatas sulipdytas iš melo plytelių. Jau seniai pastebėjau, kad kiekvienas saugumietis yra neblogas psichologas, ir pagrindinis jo tinkamumo pareigoms bei darbo vertinimo kriterijus - mokėjimas apgaudinėti. Saugumietis turi mokėti žadėti, siūlyti, užjausti, guosti, pritarti, prisiekti, smerkti, stebėtis, girti, niekinti bei visokiais kitokiais veidmainiškiausiais ir nežmoniškiausiais būdais veikti žmogaus psichiką taip, kad tik žmogus tiesos nesuprastų. Gerai apie tokį pasakė Kristus : "Skleisdamas melą, jis kalba, kas jam sava, nes jis melagis ir melo tėvas" (Jn 8,44). Mačiau visokių, bet tokį mandagų, rūpestingą, išprususį velnią sutikau pirmą kartą. Viešpatie, iš tiesų mano tikėjimas per menkas, kad galėčiau išvyti šį velnią iš saugumiečio sielos.

Ilgą dieną sėdėjau beveik vienoje pozoje, įtemptai klausydamas, mąstydamas. Pavargau. Bet drybsoti saugumiečių patalpose... ne, užteks!

Nervinė įtampa nė kiek nemažėjo, ir visą naktį tęsiau pokalbį. Mėginau analizuoti išsakytas ir girdėtas mintis, jų šviesoje pasižiūrėti į save, stengiausi įsiminti turinį,

įvertinti savo žodžius, klaidas.

Aišku, kad temas rinkosi saugumietis. Reiškia jis iš anksto ruošėsi. Aš, žinoma, taip netikėtai užkluptas, kai kuriais savo atsakymais nebuvo patenkintas. Tačiau džiaugiasi, kad jau netylėjau, aiškiai leidau suprasti, jog baimės nebėra ir nuolaidų nebebus.

Ilgai svarščiau, kas svarbiau buvo saugumiečiui : ar sumenkinti mano akyse Maceinos filosofija, ar, remiantis Maceina, pateisinti kuniga bei vyskupą, tarnaujantį ateizmui. Turbūt jis, tai į vieną, tai į kitą pusę sukdamas tą patį teiginį, siekė abiejų tikslų. Juk Maceinos filosofija Lietuvoje domisi visi: ir dvasiškiai ir pasauliečiai. Jo mašinėle perspausdintos knygos kaip didžiausia brangenybė pogrindyje keliauja iš rankų į rankas. Savaime suprantama, Maceinos filosofija sustiprina tikėjimą - išvalo sielą nuo bet kokių nuolaidų ateizmui. Matomai, saugumietis supranta, kad jei pradėčiau abejoti Maceina, jam lengviau būtų prišiukšlinti ir mano samonę. Kaip gaila, kad paviršutiniškai teperskaičiau Maceinos veikalus. Nesugebėjau jo apginti. Neprisimenu net, ar Maceina iš viso sprendė problemą, kaip žiūrėti į kuniga, kuris savo atvira ar neatvira pagalba valstybiniam ateizmui arba savo viešu gyvenimu ateizmo dvasioje piktina tikinčiuosius. Turbūt ne, nes užsienyje tokia problema negali iškilti, - ten žmonės nėra supratimo neturi, kaip Saugumas griaua Bažnyčia.

Manau, panašių tikslų saugumietis turėjo, ir apie Sacharovą kalbėdamas. Galėjau, žinoma, ir aš padėti jam Sacharovą kritikuoti. Gal būčiau supratęs, kodėl kartais Sacharovo ir Saugumo nuomonės panašios. Tiesa, saugumietis pabrėžė, kad Sacharovas komunistas. Gal dėl to jis ir pakartojo Sacharovo mintį; negalima skatinti jaunimo aukotis. Bet kaip kovoti be aukų? Savaime aišku, Saugumui tokia kova mažiau rūpesčių kelia. Juk lengviau saugoti vals-

tybę, ginti ją "nuo priešų" (nes "priešai", pajutę pavojų, patys pasitrauks), lengviau parodyti užsienio visuomenei, kad "pas mus viskas gerai" ir t.t. Žinoma, daug kur Sacharovas teisus, ypač vertas pagarbos už drąsų ryžtą išeiti iš komunistinio lagerio. Iš tiesų, be bombos turi spręsti pasaulio likimą. Tik sunku patikėti, kad pasaulis atkreips reikiamą dėmesį į šį autoritetinę, protingą patarimą. Juk jis ir pats rašo, kad pagamintos patrankos anksčiau ar vėliau ima šaudyti, kad pirmojo smūgio pagunda vis didėja.

Vis tik ypač norėtuši, kad Sacharovas, teigdamas, jog didžiosios problemos greit nesisprendžia, todėl turime visi pasisemti kantrybės, nesiaukoti, nes žmonijos išgelbėjimas - pažanga, mokslas, asmeninis ir visuomeninis atgimimas, paaiškintų, ką tuo laiku, kol mes kantriai lauksime pažangos, darys didžiataurybiškieji šovinizistai, kaip jis vadina mūsų komunistus. Ar nebus taip, kad kaip tik tuo laiku komunistinė ideologija, o po to ir pats komunizmas praris mus ir pasaulį neužspringdami.

Saugumietis kažkodėl nė žodeliu nepalietė nacionalinio klausimo. Matomai, čia silpnesnė komunizmo vieta. Jis nė Sacharovo nepagyre už tai, kad pastarasis siūlė platiems gyventojų sluoksniams pasipiktinimą raudonosios buržuazijos privilegijomis, biurokratinių vadovavimo stiliumi nepadresuoti tiems (pavyzdžiui, Pabaltijo kraštuose rusams), kurie padeda stiprinti didžiataurybišką šovinizmą. Atrodo, turėjo pagirti, nes toks pasiūlymas Maskvai turėtų patikti. Tačiau šiuo klausimu sunku sutikti su Sacharovo nuomone, nes nevalyvus, tamsūs, prietaringi, pasiduo-dę žalingų tradicijų poveikiui ne tie, kurie nepritaria ir išreiškia pasipiktinimą mulkinimui ir kolonizacijai, o tie kurie mulkina ir kolonizuoja, kokios tautybės jie bebūtų. Juk Lietuvoje tą juodą darbą, padedant vietiniams kolaborantams, atlieka rusai. Argi galima juos už tai girti bei

bei teisinti? Savaime suprantama, tai anaipol nereiškia, kad visi rusai yra didžiatarybiškieji šovinistai ar tamsūs jų pakalikai. Yra ir tokių rusų, prieš kuriuos lenkiasi visas Pabaltijis, visas pasaulis. Iš tiesų mums reikėtų stiprinti savo draugystę su Sacharovu ir jo draugais. Jie tada geriau mus pažintų, patys pamatytų, kad Tarybų Sąjungoj jei po truputį ir kyla gyvenimo lygis, tai tik Maskvoje, Plačioje tėvynėje jis smunka, ypač dvasinis ir kultūrinis.

O vis dėlto be reikalo saugumietis kaltina Sacharovą už tai, kad jis nurodęs nerealius kelius gyvenimui pataisyti. Tokių kelių ieško ne tik Sacharovas, bet ir daugelis mąstytojų, mokslininkų, politikų. O išvados visumoje parodo, kad vienpartinė sistema ir ekonominės ir socialinės veiklos nacionalizacija pasauliui nieko gero neatneštų. Bet parodyti, kad išeiti iš dorovinio nuosmukio, susvetimėjimo, kurie užgriuvo žmoniją, nei Sacharovas, nei kas nors kitas negali. Ir kaip jie visi nemato, kad jau prieš 2000 metų toks kelias parodytas visiems laikams! Kam beieškoti, kai jau atrasta? Ar iš viso šiandien galima suabejoti Kristaus Tiesa? Juk Tarybų Sąjungoje sukurtas "naujas" žmogus įrodė, kad joks ateistinis humanizmas nepakeis Kristaus meilės. Tik ji viena tegali išmokyti mus siekti gėrio, grožio, teisingumo, mylėti, aukotis, valdyti.

Per mažai pasakiau saugumiečiui. Aš dar turėčiau ką pasakyti. Tik gal geriau nerodyti savo pažiūrų, nekalbėti? Bet tada, kaip sakė Birutė, mano tylėjimas leistų manyti, kad jie absoliučiai teisūs, kad mes bijome jų. Iš tiesų ar galiu aš, atvestas į kiemą tų, kurie žudo Kristų, pasakyti: "Aš jo nepažįstu"? Tekėkite ašarų upės, nes šv. Petras tik tris kartus taip tepasakė, o aš taip dariau ištisus 20 metų...

O kas bus po 20 metų? Iš viso ar galima numatyti, kas

bus po 20 metų?

Manęs, žinoma pasaulyje gali nebebūti. Neauklės juk 20 metų. Jei ir auklėtų, tokio kalėjimo nė vienas neišlaidytų net vienerių metų, nes čia kiekvienas patogus daiktelis, mokėdamas už baisią praeitį, virsta žiauraus kankinimo įrankiu. Bet pasaulis bus ir be manęs, be mūsų visų, kurie šiandien sielojamė dėl jo. Gal pasikeis valstybių sienos, santvarkos, gal kas nors išaiškins dar vieną-kitą Dievo sutvertos Visatos dėsnį. Savaime suprantama, kaip sakė saugumietis, komunizmas pasieks naujų laimėjimų, nes žmonija jam leido sulaukti tokio amžiaus, kai pedagogiškai perauklėti nebeįmanoma, o imtis rykštės nebeužtenka sveikatos. Kadangi jo sąmoningų priešininkų gretos tikrai palyginti retokos, pakrikusios tiek pas mus, tiek išeivijoje, tiek pasaulio visuomenėje, nėra ko laukti, kad kas nors pastotų tai šmėklai kelią. Bet jis vis tiek žus, tik turbūt ne po 20 metų. Jis, kaip ta varlė, tol pūsis, kol pats susprogs. Tai labai aišku, nes jo įgimta ir nepagydoma liga Tarybų Sąjungos komunizma jau nuvarė į kapus. Ir mano saugumietis, atrodo, supranta, kad tarnauja galingai diktatūrai, o ne išikūnijusiam gėriui (klaidos, atseit, slepia savyje pagundą jas ištaisyti). Už tai jis giria ne savo, bet užsienio komunizma. O, jei tas užsienis suvoktų, kad ši liga užkrečiama... Žinoma, gali atsirasti koks nors naujas komunizmas. Juk baisioji žmogaus puikybė, jo gobšumas, jei tik Kristaus Tiesa nevaldo širdies, visada pavydi pranašumo, dvasinio ar medžiaginio turto. Gal todėl visais laikais buvo ir tokių, kurie nesidalino su artimu, it tokių, kurie norėjo atimti, sulyginti, išaukštinti save. Tačiau, o Didis Dieve, ir po 20 metų visa tai negalės nulemti žmogaus amžinojo, tikrojo gyvenimo, nes ir kitokia žemiškos akimirkos spalva padės tik praregėti arba apakti. Bet ji kiekvienam vienodai iškels tą patį klausimą: ar nori gyventi? Iš tiesų žmo-

gaus protui sunku suvokti tokį tobulą teisingumą. Juk niekas šiame pasaulyje negali atimti gyvenimo, net mirtis, nes Dievas, dovanodamas laisvą valią, galutinį apsisprendimą atidavė tik į vieno "aš" rankas, Aš - vienintelis savo amžinojo likimo kūrėjas, pats renkuosi blogį arba gėrį. Aš, be to, ramiai galiu nešti gėrio tiek, kiek pakeliu. Nė Visagalis Dievas, jei turiu du talentus, nepareikalaus iš manęs už dešimt. Taip buvo, yra ir bus ne tik po 20 metų. Ir man tuos du talentus tereikia išdalinti žmonėms. Tik tuos du. Koks teisingumas!

Bet aš vos vos nepaskandinau savo gyvenimo toje velnio klampynėje, nes tuos du talentus buvau užkasęs... Aš, turėdamas man duotą pažinimo raktą, pats nėjau ir norintiems eiti kliudžiau. Juk visi mano pamokslai tebuvo Viešpaties duoti talentai. Jo aruodo žodžiai. Mano širdis, deja, tylėjo, ir parapijiečiai tai matė... Dalinau sakramentus, bet irgi iš Viešpaties aruodo, dalinau tada, kai prašydavo... Konsekrudavau duoną, atleisdavau nuodėmes taip pat Kristaus vardu; deja, nieko nedariau, kad parapijiečiai daugiau nebenusidėtų... Džiaugiausi pilna bažnyčia tikinčiųjų, kurie... patys ateidavo. Tačiau aš nemačiau vaikų ir jaunimo, nes tėvai jų neatsivedė, nes įbaugintų tėvų tikėjimas, nuolat ateistų šmeižiamas, negilus, tradicinis, nesąmoningas, o aš jo nestiprinau Kristaus Tiesa, nepajudinamais įsitikinimais, mokslu... Argi aš nežinojau, kad lengva atimti vaikus iš tikinčiųjų, bet neįmanoma jų atimti iš sąmoningų tikinčiųjų? Iš tiesų jei būčiau praėjęs pro bent vieną ežerą skęstantį vaiką, mane būtų pasmerkę ne tik mano parapijiečiai, bet ir mano paties sąžinė. Tačiau aš ramiausiai drybsojau po sočių pusryčių, pietų, vakarienių, kai šimtai mano parapijiečių skendo daug baisesnėje bedievybės jūroje...

Viešpatie, kaip ilgai Tu laukei, kentėjai, kol atsakiau savo talentus. Mano Tėve, mano Valdove, bausk mane žemėje, bausk pačia teisingiausia bausme, tik leisk gyventi Tavyje...

Ir baisu, ir griaudu, ir nepakeliamai sunku! Ir niekad nekankino manęs mano paties sąžinė taip žiauriai, kaip tą naktį. Kokie žemi, niekingi, neverti žmogaus, kunigo, buvo mano viso gyvenimo rūpesčiai; ne užkliūti, nematomu būti, tylėti į netrukdyti ateistams kurstyti savo pragariškos ugnies. Kokia gėdai

Vaikščiodamas minkštu kilimu nuo vieno iki kito mėnulių apšviesto kabineto kampo, prisiminiau kone visus, apie kuriuos kalbėjau ir rašiau savo informacijose. Ir nors, kaip man atrodė, nė apie vieną nepasakiau "blogai" bet gal saugumiečiui ir tetrūko tos mažytės charakterio, ipročio ar buitinės smulkmenos? Ir kaip šiandien visa tai ištaisyti? Deja, nebeįmanoma...

Kodėl aš taip padariau? Kas atsakys į šį klausimą? Birutė, aš tau į jį neatsakiau, bet šiandien tu man padėk atsakyti sau, nes padėjai išlipti iš tos klampynės. O, kaip aš tau dėkingas už tavo žodžius: "Tu išdavikas!" Ne! Aš Petras, aš ne Judas... Tik kodėl aš taip padariau? Argi aš netikėjau? Ne, tikėjau... Bijojau? Gal šiek tiek, nes baimė, klastingiausia ir galingiausia mūsų visų priešas, iki šiol tebeslankioja Lietuvos keliais. Tačiau ko mums bijoti? Ko, jei Viešpats su mumis? Tegul bijo tie, kurie netiki. O gal mane apgavo komunistinė propoganda? Bet juk ji visada buvo ir ateistinė. Kaip galėjau aš, kunigas, kuris privalo atvesti savo Tėvynę amžinybėn, nematyti pragaro? Juk privalėjau būti žiburiu, kuris teisingą kelią rodytų, saule, kuri gyvybę duotų. Tik kaip aš galėjau būti saule, jei jos nebuvo mano širdyje? Ar galėjau kitus išmokyti pastatyti bokštą, jei pats jo nestaciau? Štai kur atsakymas - per mažai my-

lėjau... Pastato patys mažiausieji, jei myli. .. Ir velnias daug žino, žino net, kad Dievas yra, bet jis nemyli... Taip ir kunigas, kuris nemyli - neskelbia Evangelijos savo gyvenimu, gali būti ir velnias!..

Kodėl apie tai negalvojau prieš 20 metų? O, jei tada būčiau iškėlęs klausimą: kas man, jei Lietuvoje nebus nė vieno kunigo, klūpančio prieš ateizmo altorių, kas man, jei Tėvynėje nebebus nė vienos nuodėmės, kas man, jei įvyktų stebuklas ir visi geros valios žmonės, pamynę savo puikybę susivienytų kovai prieš patį didžiausią pasaulyje blogį - komunizmą, kas man, jei aš būsiu tas vienas velnias dorų kunigų tarpe ? O, jei dabar galėčiau tuos visus 20 patogių, sočių metų "gerose" parapijose iškeisti į tomiausių Lietuvos užkampių dvidešimt liepsnojančių Dievui širdžių! . .

Už langų, laisvėje, aušta. Pasiklausiau Vilniaus troleibusų dundesio, nes pro mano kalėjimo langus gatvės nematyti, atsiverčiau brevijorių...

Saugumietis mane pasikvietė iš pat ryto. Buvo atidus, linksmas, mėgino juokauti. Po eilinių mandagumo klausimų: "Kaip miegojai?", "Kaip jautiesi?", "Kaip pusryčiai?", ir kt. paklausė:

- Ką nutarei ? Būsime draugai ar priešai ?

- Aš už draugystę, viešą, nuoširdžią, atvirą, o ne konspiraciniuose butuose. Norėčiau bendrauti, aptarinėti visus mūsų ir užsienio visuomenės reiškinius, ginčytis, ieškoti įvairiausių problemų sprendimo, bet su vienintele sąlyga: nereikalauti nė vienu žodeliu, nė menkiausia smulkmenėle prisidėti prie ateizmo platinimo - žmonių moralinio žudymo.

- Vadinasi, priešai. Jei priešai, tai priešai. Kadangi mūsų pažiūros į priešus skiriasi, nėra ko mums nė draugauti. Žinai marksizmo-leninizmo kertinį akmenį? Ideolo-

ginėje kovoje negali būti jokių nuolaidų, ir pats manęs savo mokslu nesužavėsi. O tuščiomis šnekomis aš laiko neturiu. Jau šiandien nebeturiu. Todėl, jei nesitarsime, reikės prašyti draugų patį priimti į svečius.

Vadinasi, priešai. Nesielgi protingai, nors ir giriesi, gavęs protą iš Dievo. Nesupranti, kad prieš vėją nepapūsi, kankiniu taip pat nebūsi, nes mes neleisime. Duodu pačiam komunisto garbės žodį - melstis netrukdysiu, nebeprašysiu nei pagalbos, nei savo besiūlysiu. Tik, kadangi pats savo iniciatyva įlindai į tą garbėtroškų ratą, pats iš jo ir išei: sąžiningai pasakyk viską, ką žinai, sėdėk ramiai savo parapijoje, ir būsim kvit.

- Nieko aš nepasakysiu.

- Nieko? Pasakysi, pats nepajusi, kaip pasakysi. Tik gali būti per vėlai. Kam kam, bet jau pačiam turi būti aišku, kad jei mes norėsim, nė vienas nei paties, nei paties bendraminčių žingsnis neliks nežinomas. Ar ir tada nepadės mums paties vadinama tyla? Paties užsispyrimas tikrai juokingas.

- Tegul. Nebeperkalbėsite.

- Perdaug gerai manai apie save. Puikiausiai gyvename ir be paties. Net nesistengiu perkalbėti. Bet mes juk bedieviai, rūpinamės žmogaus realiu gyvenimu žemėje, todėl nenorime, kad pats pultum stačia galva į bedugnę. Oi gailėsies, prakeiksi pats save ir tylėjimu nieko nepaslėpsi. Pats neišsivaizduoji, kiek daug mes žinome. Nemanyk, kad taip ir leisime pačiam kurti visokias pramanytas istorijas. Yra dešimtys būdų žmogų į protą atvesti. Netiki? Na, pavyzdžiui, išsivaizduok, jog staiga paties draugai pradeda iš ausies į ausį perdavinėti faktus, kada, ką esi išdavęs... Nepamiršk, kad ir mes turime spaudą... Nusisuks nuo paties ne tik draugai, bet ir tikintieji. Išsivaizduoji, ką tai reiškia? Tikintieji patį pirštais badys, piktinsis ir patys ma-

žiausieji, ir patys didžiausieji. Kaip tada pats aiškinsis savo Dievui paskutinio teismo dieną? Gausi tokią parapiją, kad nė zakrastijono nerasi Mišioms patarnauti. Pamokslus sakysi apgriuvusioms sienoms ir kelioms neraštingoms senutėms, ir tos pačios ne melsis, o apkalbas leis. Būsi ir be draugų, ir be pinigų, ir be garbės, ir ne metus ar du, o ištisus dešimtmečius. O juk pats turi ir giminių. Bent jų pagailėtum. Negi pats ir jiems blogio linki? Bet visa tai tik švelnios lemties pavyzdžiai. Gali ir kitaip nutikti. Pats juk davei medžiagos ir rimtai bylai, baudžiamai sudaryti. Laiko apie viską pagalvoti turėjai pakankamai. Jei trūksta, sakyk, pridėsiu.

- Netrūksta, o per daug. Žinau, kur gyvenu, žinau, ką aš galiu, ką jūs galite. Jei pasakyti atvirai - jūs nieko negalite, nes negalite atimti tikėjimo. Aš viską pasakiau.

- Gerai. Pažiūrėsim, kieno tikėjimas stipresnis. Mes dar susitiksim, tik gal kiek kitaip. Įsidėmėk: nuo šios minutės pats prarandi mūsų pagarbą ir visas mūsų bendradarbio teises. Kaltink pats save.

Saugumietis, abejingai žvilgtelėjęs į mane, spūstelėjo migtuką.

- Išveskite, - išgirdau jo šalta, pasikeitusį balsą.

Taip aš atsidūriau Tarybų Lietuvos saugumo rūsyje. Sunkias duris už mano nugaros užrakino jau saugumietis, nebe aš. Sustojęs prie jų, apžvelgiau naująjį savo kalėjimą. Pirmiausia pamačiau kampe styrojantį kažkokį paaukštiniimą, čia tur būt lova vadinama, apdengta nebeaiškios spalvos skuduru. Medinis stalas, taburetė, papilkėjusios sienos, pilkos, bet medinės grindys, duryse langelis ir akutė - štai visas komfortas. Tiesa, pati humaniškiausia ateistinio humanizmo dovana priešui "švietė" pačioje palubėje. Tai langas, visų kalinių didžiausias džiaugsmas. Nesuprantu tik, kodėl kaliniai juo taip džiaugiasi. Mano langą sunku

net langu pavadinti: už trijų eilių groto, imūrytų į storą pamatą, stiklas, matinis ir toks purvinas, kad nesimato nei pasaulio, nei dangaus lopinėlio. Nežinau ar čia karceris, ar kamera, ar visos tokios, ar tik manoji tokia, skirta "saviems" saugumiečių svečiams. Tačiau viskas buvo vis tiek.

Taburetę perkėliau toliau nuo akutės akiračio, sienoje virš jos išsibraičiau mažytį kryželį, atsiklaupiau. Jaučiau neapsakomą palengvėjimą. "Nuo šios minutės prarandi mūsų pagarbą ir visas bendradarbio teises". - tebegirdėjo mano ausys. Dabar iš tiesų viskas. Dabar aš jau laisvas, pagaliau laisvas. Atrodė, kad niekas niekada žemėje nebuvo taip laisvas ir nejautė, kokia maloni, brangi laisvė. Norėjosi pulti Kristui į kojas ir dėkoti, dėkoti vien ašaromis, krauju, kančia...

"Tikiu, kad Tu, o Dieve, ir vergui laisvę duodi už vieną atodūšį" - "Tikiu"... prabilo Brazdžionis mano sielos kalba. Tik dabar supratau, ką jis jautė, rašydamas tuos žodžius. Tikrai, juk aš niekuo nenusipelniau tokios didelės laimės. Viešpatie, juk dar manęs nė nebuvo, o Tu jau mane išlaisvinai. Kokia neišmatuojama Tavo Meilė, ir koks didis žmogus, jei Tu jį taip myli! Ir kaip aš galėjau mastyti ne Tavo, o velnio mintimis? Koks aš neišmanėlis, Viešpatie! Tik tu vienas ir gali atleisti, nes žmonės šitokio neišmanymo, žiaurumo, nedėkingumo turbūt neatleistų...

Aš laisvas! Ir kaip arti esi Tu, mano Viešpatie! O, kad aš dabar galėčiau prisiartinti prie Tavo altoriaus, o Dieve, dabar, kai vėl džiaugiuosi jaunystėje, laisvėje...

Kodėl aš nusivilkau sutaną? Juk žinojau, kur mane veža. Koks neprotingas dar užvakar buvau!

Atsidarė langelis duryse. Pasiūlė pietus. Paėmiau. Sriuba šilta. Atrodo kopūstai. Tik iš jos pasklido toks niekada nepatirtas kvapas, kad norėjosi kuo greičiau ją gražinti. Pa-

siūlė ir antrą patiekalą, bet nebegalėjau jo priimti - neturėjau tuščios lėkštės.

Tą dieną su manimi niekas nebekalbėjo. Vakare nuvedė į tualetą, davė supelėjusių ir prisvilusių kruopų košės, taip pat nevalgomo. Lovos skudurai tokie seni, ir, o siaube, nešvarūs, kad baisu prie jų net prisiliesti. Taip ir prasėdėjau naktį ant savo taburetės, mėgindamas snausti. Savo poilsį dažnokai paįvairindavau pasivaikščiojimais trijų metrų ilgio kameroje, nes ji, pasirodo, neapšildoma. Vis tik gerai, kad kamera rūsyje, kad mano kailiniai šilti, kad rytą valgiau.

Visai neberūpėjo, kiek ilgai reikės čia styrenti. Nesvarbu buvo, nė ką jie ruošiasi daryti. Buvau patenkintas viskuo, ypač, kad nebereikės kalėti ištaigingame kabinete. Nesprendžiau jokių problemų, negalvojau kaip reikės atsakinėti į klausimus. Buvo ramu, nes žinojau, kad niekados daugiau nebedarysiu nė menkiausios nuolaidos ateizmui, tautos ir Dievo priešui.

Rytą išgėriau puodelį dažyto vandens, suvalgiau duoną. Ir vėl pietūs. Tokia pat sriuba. Ėmiausi ją maišyti - pratinau nosį prie kvapo, ruošiausi valgyti. Bet, nors kameroje tamsu, kai kurie kopūstai man pasirodė labai įtartini. Ne, dar nevalgysiu.

Pavakary mane įvedė į kabinetą pirmame aukšte. Įėjęs dairiausi prikaltos prie grindų taburetės (buvau girdėjęs, kad tokios yra), bet pamačiau tik švarias grindis, kiliminius takus ir dangų už langų. Nepažįstamas saugumietis, vartydamas "Dievo ir Tėvynės" 9 numerį, pasiūlė kėdę prie stalo.

- Reikalai aiškūs. Susipažinau su paties kūryba. Trūksta autoriaus kritinių pastabų, - pradėjo jis, net neprisistatęs. - Ko tyli? Ar ne geriau būtų, jei tu, pilieti Petrai, be jokių klausimų paaiškintum.

- Aš ne pilietis, bet kunigas. Arešto protokolo dar nemačiau. Ir aiškinti neturiu ką, nes nežinau, kuo mane kaltinate.

- Matai, kiek daug žinai. Reikalauji net protokolų, lyg būtum teisininkas, o ne kunigas. Tik klysti manydamas, kad mes nežinome įstatymų. Nenusimink, greit pakeisi nuomonę.

Iėjo dar du saugumiečiai. Visi civiliniais drabužiais, būdingais saugumiečiams veidais be šypsenos. Visi susėdo, išispoksojo į mane. Jų žvilgsniai manęs nė kiek nejau-dino. Aš tik pradėjau justį, kaip maloni šiluma pastebimai greit sriūvena mano sustingusiais kaulais. Nusimoviau pirštines, pradėjo šilti rankos. Net dėkingumą pajutau šiems galingiems vargšams; juk galėjo jie nesudaryti man progos sušilti.

- Gerai, vadinsim tave kunigu, jei taip nori. Mums vis tiek, galim net dievu ar velniu vadinti. Taigi, kunige, imk pieštuką ir rašyk apie viską, ką žinai apie visus, iš ko gau-ni tą šlamštą, - saugumietis kilstelėjo pagrindinį laikraštį, - ir kam atidavei savo vadinamą faktą. Nepamiršk tik tie-sos ir gerai motyvuoti, kodėl viskas taip neatpažįstamai iš-kreipta. Duodam žodį, tuoj pat kaip poną parvešim namo.

- Nieko nerašysiu.

- Tada pasakok.

- Nieko nepasakosiu.

- Pasakosi. Nepamiršk, kad mes iš tikrųjų dar tavęs neareštavom ir netaikom kalinio režimo. Vis dar tikim, kad tu nesi nei priešas, nei kvailas. Tai kaip? Jei nemoki pa-sakoti, galim padėti klausimais.

- Kaip norit, aš nieko nepasakysiu.

- Kokį "LKB Kronikos" numerį perskaitei patį pirmąjį, iš ko gavai, kam atidavei?

- Į tokius klausimus neatsakinėsiu.

- Kokius leidinius skaitai ?
- Visus.
- Kas iš tavo pažįstamų skaito ?
- Nežinau.
- Tai gal padėti prisiminti ?

Saugumiečiai vienas po kito uždavinėjo klausimus ir patys į juos atsakinėjo. Taip buvo išvardinti kone visi mano ministrantai, adorotojos, choristai, dauguma mano draugų, parapijiečiai, su kuriais bendrauju, "primintos" kai kurios pokalbių temos, mano "reakcingi" pamokslai ir kt. O man buvo gera šiltame kambaryje sėdėti kėdėje su atlošiu. Ramiai sutikdavau kiekvieną "naujiena", nebijojau "susipainioti" parodymuose ir nieko negalvojau, nes į visus klausimus buvo seniai paruoštas atsakymas "Nepasakysiu". Stebėjau tik, kodėl tiek daug dėmesio buvo skirta man, kodėl taip kruopščiai buvo surinktos smulkmenos. Vis tik: atrodo, platus mano pažinčių ratas jiems kliudė nustatyti, iš ko gaunu spaudą, kam duodu. Reiškia, kuo daugiau pažįstamų, tuo geriau. Žinoma, ne visa surinkta informacija jie žongliuoja. Tačiau, jei turėtų tikslesnių žinių, manau, kalbėtų konkrečiau. Be to, juk nė karto aš nepaėmiau ir nepadačiau spaudos, dalyvaujant trečiam. Todėl jei ir įkliuvau kokiam skaitytojui-informatoriui, saugumiečiai negali jo minėti, tuo labiau panaudoti faktą bylai dėl paprasčiausios priežasties - leistų įtarti savo informatorių. Aha, ne tokie jau blogi mano reikalai - nėra liudininkų, nors juos saugumiečiai moka "padaryti"...

- Kodėl taip iškraipei įvykius? Juk žinai, kad už melą gausi dvigubą porciją.

- Melo nėra, nes jūs tuoj nustatėt, kas ta mokytoja, kas tas kunigas.

- O kas ta Marytė ?

- Spręskite patys. Čia jūsų darbas. Galiu tik patikslin-

ti: tokių kaip ji - šimtai.

- Kai nuspręsim, jau bus per vėlu. Juk nepaneigsi, kad gaminai šmeižikišką literatūrą, žeminančią tarybinę valstybę ir visuomeninę santvarką?

- Jokios literatūros aš negaminu. Įrodykite, kad tą apybraižą parašiau aš. Juk ne aš vienas žinojau įvyki. Pagaliau jei draugams kai ką ir pasakiau, tai draugai galėjo perpasakoti draugams, o šitie dar kitiems draugams, kol kas nors viską užrašė. Taigi apybraiža gali būti ir kolektyvinis kūrinys. Aš juk neturiu agentūros ir negaliu išaiškinti, kas, ką, kam pasakojo, kas, ką pakeitė.

- Neveidmainiauk! Yra tokių detalių, kurios įrodo, kad tu rašei. Pasėdėsi, prisiminsi visus savo padėjėjus. O kol kas užteks tavęs vieno. Pats žinai, kad ten į pirmą planą iškeliami ne įvykiai, o neapykanta tarybų valdžiai ir jos kūrėjams. Tai vienas iš pačių šlykščiausių šmeižtų. Kas, kas, bet tu už tuos išpuolius brangiai užmokėsi. Jau vien dėl Lenino tau nebus dovanota, nors ant kelių parpuolęs maldautum.

- Kaip matote, nemaldauju ir prašau man negrasinti. Kas rašė žinojo, ką rašo. Pasakykite ko verta valdžia ar žmogus, jei tiesa ji žemina?

- Pažiūrėsim, kaip įrodysi tą savo tiesą. Nes kubėk. Ateis tokia diena, ir tu atleidimo prašysi. Ne tokie angelai žmonėmis virsta, kai metus-kitus pasisvečiuoja pas mus. Todėl dabar eik į savo "palocius" ir pradėk melsti savo Dievą, kad nors truputį sveiko proto atsiųstų.

Į kamerą grįžau net patenkintas. Pasirodo, ne taip jau sunku nieko nepasakyti. Net kamera šviesesnė pasidarė. Buvau visai ramus. Ir nors šaltis, deja, ir alkis neleido pamiršti, kur aš esu, džiaugiausi matydamas, kokie jie visi bejėgiai. O kas beliktų iš jų, jei jie nebeturėtų informatorių, jei užsienis neaprupintų jų visokiausią pasiklausymo

ir kitokia sekimo aparatūra? Ar iš viso bekalbėtume apie baisųjį saugumą, kaip tokį?

Matomai, pagyventi čia teks. Reikia pratintis. Pradžiai ryžausi pasinaudoti skudurais, kurie atstojo patalynę, padalinau juos į dvi dalis: ant vienu atsiguliuoju, kitais užsiklojau. Ne taip jau blogai. Tiesa, dvokia, bet raminu save, kad mane nuo jų skiria mano paties drabužiai. Keista, kad nėra nei pelių, nei blakių, nei blusų. Gal jų iš viso nebėra Saugumo rūsyje, o gal šių metų šalta žiema sukaustė ir jų laisvę. Sušilti "lovoje" nepavyko, bet už tai, kelis kartus gerai pastraksėjęs, savo guolyje buvau net užsnūdęs.

Rytą jaučiausi palyginti gerai. Galėjau neskubėdamas mąstyti, melstis, vaikščioti, sėdėti. Mirtina tyła man patiko. Apie valgi stengiausi negalvoti, nors prisiminiau viską, ką apie jį sakoma šv. Rašte. Nežinau, ar tai buvo mano mąstymų rezultatas, ar alkio iššauktas kūno silpnumas (žinojau, kad alkis pirmąsias 2-3 dienas ypač vargina), bet pasiryžau nekreipti dėmesio į pasišlykštėjimą ir valgyti viską, ką tik duos. Bet... nebesiūlė nei pusryčių, nei pietų, nei vakarienės. Aišku, laukė mano prašymo.

Kiekvieną valandą manyje augo ryžtas nė žingsnelio nebežengti atgal. Iš tiesų kokie jie kvaili: mano kančios gali palaužti žmogaus valią. O juk kuo didesnės kančios, tuo lengviau nenusileisti kankintojams. Pagaliau kas, jei manęs nebebus, jei niekas žemėje nesužinos, kur aš? Mano Viešpats pašauks šimtus kitų, kurie kaip kūdikį ir manąją Tėvynę išves iš tos bedieviškos prarajos. Tegul įvyksta jo Valia.

Dar vieną naktį "permiegojau" savo skuduruose. Valgyti nesiūlė, aš irgi neprašiau. Reiškia, jie tikrai nori sužinoti, kokia mano valia.

Dienai baigiantis, vėl nuvedė į tą patį kabinetą. Jame sėdėjo tas pats saugumietis. Nesisveikino jis, nesisveiki-

nau nė aš. Nesulaukęs kvietimo, pats atsisėdau į tą pačią kėdę.

Saugumietis nekreipė į mane dėmesio ištisas 15 minučių. Rašė. Po to surinko prirašytus lapus, išėjo. Pradėjau atšilti, žvalgytis. Už lango gatvė, langas be grotų. Bet man taip gera buvo sėdėti šiltam kabinete, kad nė nepriėjau prie jo. Galva nebesvaigo, tik kojos pasunkėjo, akių vokai patys merkėsi. Visiška ramybė...

- Apie ką kalbėsime šiandien, - paklausė sugrįžęs saugumietis.

- Pageidaučiau ne tik nesikalbėti, bet nė nesimatyti.

- Tu tikrai gimei po laiminga žvaigžde. Nemandagus, nedėkingas, išlūš, o mes visi kenčiam. Kur rasi geresnių už mus ?

Tylėjau. Ar verta diskutuoti?

Pavartęs savo popierius, saugumietis tęsė:

- Sutvarkiau visą medžiagą bylai pradėti. Laukiu viršininko sprendimo. Dabar ir tau reikės išmokti mandagumo. Bet vistiek kažkaip nemalonu: tiek metų neblogai sugyvenata, netrukdei mums, mes tau nelikome skolingi, o dabar tenka sodinti. Pats kaltas: užtektų kelių žodžių issiskirti kaip draugams. Suprask, mums ne tų kelių pavardžių reikia, ir be tavęs jas sužinosim, mes tik norime įsitikinti, kad tu nesiruoši valdžiai kenkti, kad tas rašinys - klaida, kad nebekiši pirštų į šmeižikiškos spaudos srovę. Tai kaip?

- Nieko aš jums nebeapasakysiu, jokių parodymų neduosiu, jokių protokolų nepasirašysiu, nors ir numirti iš bado tektų. Kaip jūs nesuprantate, kad kunigui su ateizmu nepakeliui.

- Ateizmu, ateizmu... Prie ko čia ateizmas? Tu neliesk mūsų įsitikinimų, mes neliesime tavųjų. Na apie ateizmą eina kalba. Tu kėsini esi į visuomeninę santvarką.

-Į jūsų santvarką aš nesikėsinu, nesikišu į jūsų politiką.

Man visiškai vis tiek, kas valdo: prezidentas, ministrų kabinetas, parlamentas, lordai, partija ar tarybos. Bet jūs netrukdykite man skelbti Dievą visiems, jauniems ir seniems, net ateistams, visomis žmogaus orumo vertomis priemonėmis.

- Skelbk savo Dievą, bet tik tiems, kurie patys kol kas jo ieško. O kai dėl žmogaus orumo, tai jį kaip tik ir reikia ginti nuo tokių, kurie prievarta kišasi į dar nesusiformavusią jaunuolio sąmonę. Tik anarchistas...

Nelaukta! Įėjo pulkininkas Antanas. Jau nebesitikėjau jo pamatyti. Saugumietis nutilo, atsistojo. Aš ne.

- Kaip sekasi? - paklausė lyg tai manęs, lyg tai bendradarbio ir atsisėdo į jo šiltą kėdę (tuoj pasijuto, kad įėjo žymiai aukštesnis pagal rangą),

Aš tylėjau. Žemesnis saugumietis pastūmė prirašytus lapus.

- Kunigui Petručiui pas mus labai patinka, visiškai nenori mūsų palikti.

- Malonu, bet aš nutariau su juo atsiseivinti.

Gal kokią minutę abu saugumiečiai tylėjo. Pulkininkas sėdėjo ramiai ir - jutau - žiūrėjo į mane. Antrasis saugumietis vaikščiojo po kabinetą. Kai pulkininkas pradėjo šnekėti, išėjo.

- Kalbame paskutinį kartą, - pradėjo saugumietis tokiu ramiu balsu, tarytum jis net nežino, į kokią kambarą mane buvo įmetęs, - savaime aišku, jei pats vėl nepasipainiosiu mums. Ilgai galvojau ir galų gale nusprendžiau leisti pačiam rintai susimąstyti ne tik dėl savo, bet ir dėl artimųjų ateities. Labai gerai įsimink, kad netraukti paties baudžiamojon atsakomybėn bus galima tik tokiu atveju, jei iš tikrųjų netrukdysi mums ir nutrauksi bet kokius santykius su tais, kurie mėgina kakta sieną pramušti. Jei sutinki, pasirašyk pasižadėjimą, kad apie mūsų pasimatymą niekam

nė žodžio, ir važiuok sau sveikas namo.

- Jokių pasižadėjimų daugiau niekada nebeprasirašysiu. Vieną kartą pasirašiau panašų, užtenka.

Kaip nori. Bet toks atsakymas šiek tiek keičia padėtį. Supranti ?

- O jūs ar suprantate, kad mano parašas nieko nepakeis. Juk aš galiu pasirašyti, ir vis tiek daryti taip, kaip man atrodoys geriau.

- Žinoma. Bet aš žinau, kad taip nepadarysi. Juk pats užsispyręs eretikas: geriau mirsi, bet nesutiksi atgailauti ar bent apsimesti apgailaujančiu. Nežinau tik, kodėl pats taip atkakliai nori būti vienas - neklausai nei mūsų, nei Bažnyčios. Sakau, eretikas esi. Juk girdi, ką sako užsienio radijas, ir Vatikanas. Ne kartą konstatavo, kad pasaulyje nėra valstybės, kurioje nebūtų dorų ir mylinčių savo tautą vadovų, mokslininkų, inteligentų, išpažįstančių materializmą. Ir visos stotys kaip viena, net Vatikanas, reikalauja su ateistais sugyventi, neižeidinėti jų, nekenkti jiems, ieškoti bendrų kelių siekti žemėje socialinės pažangos. O kaip kartu sieksime pažangos, jei nesitarsime, nedarysime nuolaidų vieni kitiems.

- Nuolaidų ateizmui? Jau kalbėjome... suspėjau įsiterpti.

- Niekas jokių privilegijų tinkinčiam šiais laikais net nereikalauja, nebemadinga, - nutraukė mane saugumietis.

- Pats didžiausias reikalavimas - lygybės. Taip, taip Bažnyčia dabar skelbia, kad mes lygūs, todėl ir kartu pažangos siekti privalome. Beje, atkreipk dėmesį - mes jau lygūs, nors buvo laikai, kai vien už tokį pasakymą ta pati Bažnyčia ekskomunikuodavo. Juk ir Dievo Tarnas Jurgis Matulevičius, ne šiaip koks kunigėlis, o arkivyskupas, Lietuvos bažnytinės provincijos ikūrėjas, būsimas šventasis, Marksą mokslo vyru vadino, o Vatikanas tokią jo nuomonę

viešai skelbia. Įsigilink, - mokslo! Ar tai neparodo, kad Bažnyčia paties rašini pasmerks, kad maštai viduramžių kategorijomis ?

- Visus žmones Dievas sutvėrė pagal savo paveikslą. Jie iš tikro lygūs, todėl privalo turėti lygią veikimo laisvę. Bet ateizmą Bažnyčia visais laikais laikė, laiko ir laikys absurdu.

- Taip ir nesupratai, nors ir kalbėjome. Jei Marksas - mokslo vyras, ateizmas - ne absurdas. Jei Bažnyčia jį absurdu laikytų, ar ieškotų su tokiu bendros kalbos?

- Jeigu ką ir pasako kunigas, vyskupas ar popiežius, dar nereiškia, kad tai sako Bažnyčia.

- Vadinasi, joje, kaip ir kiekvienoje politinėje organizacijoje, klaidos neišvengiamos, žinau, ką nori pasakyti, tik nereikia man aiškinti neklaidingumo dogmos. Dogmos lieka dogmomis, o platiesiems tikinčiųjų ir kunigų sluoksniams jos neturi jokios reikšmės. Praktiškai nors patį velnią aprensi kunigo ar vyskupo drabužiais, tūkstančiai tikinčiųjų, kunigų tikės juo, garbins jį, lenksis jam, kol jis bus gyvas, plaukte plauks į jo laidotuves, raudos jam mirus. Juk ir pats turbūt ne kartą verkei kokio nors ateis-to, įvilktu į kunigo ar vyskupo drabužius.

- Ne velniui lenkiasi tikintieji, bet Kristui, jo Sakramentui.

- Pasirodo, pats kartais išvadas padarai, ne veltui pas mus laiką leidai. Vadinasi, jau nebereikalauji, kad kunigas gyvas būtų vien būsimu gyvenimu. Teisingai, lenktis nori ar nenori tenka dviems šeiminkams, esantiems viename asmenyje: kai lenkiesi Kristui, tuo pačiu nusilenki ir Mamonai, tikrajam gyvenimo šeiminkui.

- Kiekvieno žmogaus viduje yra ir gėris, ir blogis. Aš galiu nusilenkti ir jumyse esančiam gėriui, nors matau tą blogį, kurį jūs sėjate. Bet tai nesutrukdys man tarnauti tik

Kristui.

- Nepamiršk, ką dabar pasakei. Aš užsakiau vakarienę. Turbūt tegul atneša.

Saugumietis išėjo. Stengiausi suvokti, kokią mano mintį ir kaip jis pakreips prieš mane patį. Tačiau nieko nesuvokiau - mintys vis grįždavo prie vakarienės. Viešpatie, koks dar silpnas mano tikėjimas...

Įspėjęs, kad po trijų bado dienų negalima iš karto daug valgyti, jis vis tik pridėjo kone pilną lėkštę koldūnų, pasiūlė porą puodukų stiprios kavos. Pats suvalgė dvigubai mažiau.

- Sakysi, kad aš vėl grįžtu prie seno - noriu perkalbėti, - tęsė saugumietis. - Ne, mūsų draugystę pats jau palaidojai. Aš tik noriu pasiūlyti pačiam mąstyti. Žinoma, ne čia ir ne dabar. Kai imsi gilintis į gyvenimą, pamatysi, jog vienam Kristui tarnauti nepataria pati Bažnyčia. Jei būtų kitaip, ir aš galbūt tikėčiau. Iš tikrųjų Kristus, manau žemėje gyveno, kaip ir kitokių religijų pradininkai. Tačiau, jei Kristus būtų Dievas, Jis būtų nuoseklesnis: bent jau Jo paties įsteigta ir palaikoma Bažnyčia neprieštarautų Jo mokslui. Pagalvok apie tai, rasi dešimt įrodymų. Viena pats išskėlei. Mėginkim reziumuoti. Sakai, reikia tarnauti vienam Kristui. Teisingai, nes Kristus uždraudė tarnauti dviem šeimininkams. Tačiau Mamonai tarnauja pati Bažnyčia. Ne tik tarnauja, bet visokiausiais demagoginiais išvedžiojimais įrodinėja tokią būtinybę. Sakysi, tik atskiri dvasininkai turi silpnę keliaklupščiauti pasauliui. Bet kodėl tada nėra pačios Bažnyčios dogmos, įpareigojančios dvasininkus gyventi taip, kaip gyveno pats Kristus, Jo apaštalai, pirmieji krikščionys. Aš turiu omenyje dvasinį gyvenimo būdą, ne civilizacijos išsivystymo lygį. Praėjusį kartą pat man citavai visą eilę Kristaus pamokymų. Bet tai tik idealas, kuris taip ir lieka šv. Rašto puslapiuose, nežengia gyveniman.

Bažnyčia net tokios minties nekelia. Priešingai, jos filosofai, teisindami Bažnyčios hierarchų tarnystę Mamonai, jų gyvenimui pritaiko šv. Raštą, o ne dabarties apaštalu gyvenimą prie šv. Rašto. Patikėk, man teko susipažinti su daugeliu kunigų ir mūsuose, ir išeivijoje, ir uolių, ir abejojančių. Ieškojau jų gyvenimų variklio. Gyvojo Dievo neradau. Mačiau tik tikinčius dėl susidariusių tradicijų, įaugusių į jų buitį, dėl artimųjų, draugų, baimės, visuomenės opinijos, silpnos valios, ypač garbės, geresnio pragyvenimo lygio, kasdien praktikuojamos autosugestijos ir pan. Lietuvoje, sakei, daug pavyzdžių tikinčiųjų, gerų kunigų. O kur jiems dabar dingti? Bus uolūs, bent draugai gerbs, pasigirti galės, ilgesnį rublį turės. Tokios žmogiškos savybės būdingos kiekvienam netikinčiam. Bažnyčia tai mato, bet tyli. Taigi ji ir parodo, kad ne Dievas ją globoja, kad yra tik pasaulis.

- Panašių kaltinimų Bažnyčiai esu jau girdėjęs. Bet kad tokie naivūs priekaištai galėtų būti jūsų netikėjimo priežastimi, prisipažįstu, nemanau. Man net nepatogu jus mokyti. Atsakyti galima vienu sakiniu: svarbiausioji Bažnyčios užduotis ir yra skelbti Kristaus Evangeliją, ją aiškinti. Sakote, nėra dogmos, kuri įpareigotų tikinčiuosius, ypač kunigus dorai gyventi. Bet dogmos skelbiamos tikėjimo, ne kunigų moralės klausimais. O Bažnyčia, kasdien skelbdama šv. Raštą, ir moko tiek tikinčiuosius, tiek pačius kunigus dorai gyventi. Tačiau, atrodo, jūsų priekaištą reikėtų kitaip reziumuoti: kodėl Bažnyčia nusidėjėlius ir blogus kunigus jėga nepadaro šventais? Ar jums neatrodo, kad toks klausimas gali kilti tik tokio žmogaus galvoje, kuris neturi menkiausio supratimo apie tikėjimą.

- Ir pats, kaip tie filosofai, teisini Bažnyčios viduje tūnanti blogi.

- Ką pasako filosofai ir teologai, - tikrai ne dogma.

Kiekvienas, ir jūs, ir aš, galime ieškoti, gilintis, klysti ir rasti. Išties kodėl jūs visą laiką tematote vien blogus kunigus ? Juk patys jėga bei apgaule jų "prisigaminote". Negi manote, kad jei jūs teisinsite kuniga-informatorių (nes aš juo buvau) ir smerksite Bažnyčią, kam ji neva pati leidžia tokiems atsirasti, aš pulsiu į jūsų glėbį ?

Apie mūsų glėbį užmiršk visiems laikams. Dabar eina kalba, kaip ir kur pats ateityje gyvensi. Geriau padėkotum, kad leidžiu dar pagalvoti, pamiršti savo Birutę, nes pats dar iki šiol kartoji jos mintis, žodžius. Suprantu... Todėl pradėk galvoti, kai išsimiegosi, nusiprausi, pailsėsi. Pagyvenai tris dienas taip, kaip apaštalai gyveno. Gal užteks, sakau?.

- Dėkoju už parodytą kelią.

- Prieš atsisveikinant, norėčiau atkreipti paties dėmesį dar į vieną kelią. Jei pats pabandysi apie mūsų susitikimą kam nors pasakoti, susitiksi su tokiu Saugumu, apie kokį nė sapne nesapnavai, ir kažin ar spėsi susapnuoti. Taip pat nemanyk, kad paties vadinami vienminčiai apsidžiaugtų atvirumu. Mums, savaiame aišku, paties plepalai nebaisūs. Tarybų Sąjunga dėl jų nesugrius. Ne tiek ir ne tokių buvo, ne tokių ir dabar yra užsienyje, bet, kaip matai, komunizmas nesilpnėja. Tik pasirodytum toks pat garbėtroška, kaip ir jie, kurie spardydami tuščią puodą, vaidina tikinčiųjų gynėjus. Nieko, į krūmus nė vienam nepavyks pasprukti. Jau vėlu, nenoriu paties ilgai bevarginti, todėl nesustosiu plačiau prie to klausimo. Esi ne vaikas, suprasi, kad geriau nesantį dangų užrūstinti, negu mus Žemėje. Žinojau, kad nesirašysi. Teisingai sakai, ne paraše esmė. Bet tikiu, kad pasielgsi garbingai, kaip žmogus, kuris moka saugoti svetimas paslaptis. Kadangi nepasakei šeimininkei, kur taip staiga išvyksti, manau, paties protas dar nesu-minkštėjęs, dar gali gyventi. Linkiu sėkmės. Gali eiti. Patį

palydės, jei nori, parvešim iki namų.

- Nereikia. Sudiev!

Neono lempomis apšviestu Vilniaus prospektu skuba žmonės. Šalta. Ne kartą aš, lygiai taip skubėdamas, praėjau pro Saugumo rūmų Lenino aikštėje šalį, jų net nematydamas. Net nepastebėdavau, kad ne šiaip sau Saugumo rūmai šliejasi prie Lenino paminklo, o Lenino paminklas pastatytas prieš Saugumo rūmus, kuriuos taip išdidžiai rodo Leninas ranka. Ministrų Taryba tik šone.. . Kaip simboliška! "Demokratiškiausia" pasaulyje valstybę ir jos ideologiją pagrindą - marksizmą-leninizmą saugo melo, klastos ir prievartos aparatas.. .

Nei autobuso, nei traukinio namo parvažiuoti nebuvo. Stojau eilėn laukti taksi. Bet vairuotojai, kaip susitarę, ir lietuviškai, ir rusiškai kalbinami, atsisakydavo važiuoti už Vilniaus miesto ribų. Pagaliau ryžausi būti nemandagiu : nieko nesakęs atsisėdau šalia vairuotojo ir paklausiau, kodėl nesilaikoma instrukcijų.

Pagyvenęs vairuotojas pasuko "Volgos" veidrodėlį į mano pusę ir sako:

- Pasižiurk, Tamsta, į save. Aš instrukcijų ant gyvenimo nemainau. Kai išsipagiriosi ir būsi panašus į žmogų, nuvešiu.

- Bet aš negirtas. Nepatinka barzda, nešvarūs drabužiai. Atleisk ir nebijok, taip jau išėjo. Aš kunigas.

- Lipk, lipk lauk, neapgaudinėjęs. Miliciją pašauksiu.

- Palauki Aš tikrai kunigas. Turiu pasą. Pažiūrėk. Sumokėsiu, kai parveši, nes dabar neturiu tiek. Padėk, prašau nelaimėje.

- Chuliganas, gali ne tik kunigu, bet ir vyskupu dėtis. Duokš pasą.

Vairuotojas, pavartęs pasą ir burbtelėjęs, kad ir jis gali būti suklastotas, paprašė išversti kišenes ir kelyje

rankų nejudinti.

- Dėkui, brolau. Aš turbūt miegosiu. Privažiavęs bažnyčią pažadinsi.

Priešakinė sėdynė atrodė nepaprastai patogi. Šilta, silpna, alkis pakenčiamas, ir gera, gera.. .

Iš tikrųjų tiek daug pas mus chuliganų, žmonių, kuriems nebėra nieko švento.. .

Nė matyti nenorėjau, kaip atrodo Vilnius vėlų vakarą. Užmerkiau akis. Miego norėjosi, bet vis iš naujo kilo ir kilo pokalbių epizodai. ..

Tai štai kur ta virtuvė, kuri gamina dvasinius nuodus visai tautai. Štai kur gimsta šlykščiausios paskalos bei visi be išimties straipsniai spaudoje apie "blogus" kunigus ir "amoralius" tikinčiuosius. Štai kaip veikia velnias per žmones. Štai kaip vyksta pasaulėžiūros evoliucija iki visiško išsivadavimo iš religijos visokių Ragauskų, Markonių, Misiūnų, Šernų, Mozūraičių. Stankaičių, Starkų ar Jauniškių sąmonėje. Štai kodėl jų knygos ir straipsniai be paliovos rodo "tikrąjį katalikybės veidą", štai kur jų visų gyvenimo pavyzdžių, kuriais "auklėjami" tikintieji, sandėlys. Negalima nė abejoti, kad jeigu jiems pavyksta sužinoti kokį nors tikrą kunigo gyvenimo neigiamą bruožą, jis bus norima linkme iškreiptas ir parodytas visuomenei jei ne šiandien, tai po 20 metų. Negana to, ta pati virtuvė gamina opijų ir saviems informatoriams migdyti, jų dvasiai svaiginti. Ir išdrįsk tu man taip begėdiškai, siekiant palaužti, pateisinti kuniga-informatorių, Kristų ir Jo Bažnyčią tai smerkti, tai girti. Taip, tokiems žmonėms iš tiesų nėra nieko švento. Tikri chuliganai.

Kaip atspėti, ką jie ruošia man? Juk dabar, manau, galutinai įsitikino, kad nei "gero" nei "blogo" informatoriaus nebeturės. Be abejo, visą kelių dienų pokalbį įsirašė į magnetofoną, nes atsisveikinant "taisė" nepasiekusias, jų nuo-

mone, tikslo pokalbio vietas, priminė, kad kalbu mokytojos Birutės mintimis. Dabar, žinoma, analizuos kiekvieną žodį, norėdami iš stiliaus nustatyti "Nakties" autorių. Tegul, įsitikins, kad man iš tiesų vis tiek... Bet iš kur jie tiek daug žino apie mane? Iš kur žino, kad aš tikrai nepasakiau šeimininkei, savo tetai, kur važiuoju? Gal tik spėlioja? Gal pasiklausymo aparatūra ir mano bute? Tačiau ne viskas, ką jie minėjo, vyko bute. Reiškia jiems padėjo informatoriai, kaimynai, draugai, mano draugai... Kaip žema! Bet ir aš buvau tokiu... O tas, kuris prieš porą dienų pranešė kokiam nors saugumiečiui menkutę "naujiena" - kur išvažiavo klebonas, nė neįtaria, kad ta "naujiena", parodžiusi Saugumui, koks aš dar silpnas, nulėmė jo bandymą palaužti mano valią fizinėmis kančiomis. Ir kada Lietuvoje nebebus nė vieno Bažnyčios ir tautos išdaviko, Saugumo informatoriaus?

„... ir vis dėlto-esu.”

Rūškanas ir šaltas gegužės pirmosios rytas. Miestelis dar miega, tik čia vienur, čia kitur kyta raudonos, suglamžytos vėliavos ir tarškina savo kibirais, brūžina savo šluotomis gatvių šlavėjos. Kadangi pačioje proletariškiausioje pasaulyje šalyje naktį prieš šią klasinės neapykantos kursytojų šventę saugumiečiai ir tarybinis aktyvas budriai bu- di, aš irgi atidžiau negu kitais rytais apžiūrėjau šventorių, bažnyčią. Ką gali žinoti, kokių išdaigų nuobodžiaudami ateistai gali išgalvoti? Atrodo, kol kas mane bus pamiršę, todėl ramiai pasveikinau Šv. Mergelę Mariją, išaušus pirmajai Jos garbei skirto mėnesio dienai.

- Garbė Jėzui Kristui - pasveikino zakristijoje ir mane, išeinantį iš presbiterijos.

- Maryte! Per amžius. Amen. Marytė! Laukiu nesulaukiu, o negirdėjau, kada įėjai. Kaip suradai mane?

- Aš žinojau, kad jūs ankstį rytą ateinate į bažnyčią. Ir šiandien mačiau įeinantį.

- Reikėjo sustabdyti, pasirodyti. Sušalei belaukdama?

- Ne kiek. Aš neskubu.

- Nemoku pasakyti, kaip nudžiuginai mane. Nežinau, nė kur pakviesti. Žinai ką, eime pas vargonininką. Jis grįš tik vakare. Be to, ten yra radiola, turiu gerų plokštelių, pasiklausysime. Gerai?

- Labai. Norėčiau pamatyti ir vargonininką. Jis visados labai malonus, nuoširdus. Džiaugiuosi, kad bent kelis mėnesius teko bendrauti.

- Jis irgi tave prisimena ir vis dar priekaištuoja man. Teisingai priekaištuoja. Paseno jau, sunku jam, bet už savo chorą galvą guldo. Kaip gerai, kad tu atėjai; Aš jau buvau pasiruošęs tave ieškoti. Vis tiek būčiau suradęs.

- Atėjau atsiprašyti.
- Už ką, Maryte? Tai aš turėčiau atsiprašyti ir prašyti tokios bausmės, kuri nuplautų mano kalnę, sąžinę nuramintų. . . Bet tu imk raktą ir eik. Aš nubėgsiu plokštelių, arbatos atnešiu. Matau, kad sušalusi. Zakristiją tai užrakinta. Aš greitai.

- Neskubėkite. Laiko turiu.

Vis tiek skubėjau. Skubėjau ir stebėjaus, kad taip paprastai, iš karto prisiminiau praeitį ir parodžiau savo žaizdą tai iš bažnyčios išvytai mokinukei.

Marytė laukė manęs prie lango. Atidariusi duris, pa juokavo, pasisiūlė pašeiminkauti, paėmė iš mano rankų sakvojažą, sudėjo produktus ant vienintelio viename viengungio vargonininko kambarėlyje esančio stalo, pakvietė mane atsisėsti. Visai kita Marytė! O gal aš kitoks?

- Jūs, atrodo, atnešėt visas savo atsargas. Tiek daug valgot ?

- Šeiminkės nebeturiu, todėl atleisk už svečio nevertas vaišes. Tuoj pat išgerk arbatos, sušilk.

- Arbata termose neatšals, todėl siūlau po šv. Mišių kartu pusryčiauti. Juk jūs tuoj mane paliksit?

- Teisingai, paliksiu, nes geriau jei tu į bažnyčią dabar neisi. O pasiūlymą priimu. Pirmiausia, leisk man pasigirti retomis plokštelėmis. Nors ir vargonininkas jų turi, bet atnešiau tas, kurios labiausiai patinka mano choristams, adoruotojoms. Mes dažnai rengiame, kaip čia pasakius, na, privačius koncertus.

- Girdėjau. Mergaitės jais žavisi. Sako, kad jie atskleidė joms muzikos paslaptis. Be to, girdėjau, kad ir jūs, kunige, gerai grojate vargonais. Anksčiau negrodavote.

- Nevisai taip. Groju, bet blogai. Gerai moku tik klausytis. Anksčiau... Taip nebebus, kaip būdavo anksčiau. Nuo ko pradėsime ?

- Aišku, nuo Bacho. Jo religinės muzikos turbūt dar niekas nepralenkė. Bent man jos niekas negali pakeisti. Leiskite man.

Ji įjungė radiolą, uždėjo plokštelę, atsisėdo į šalia radiolos stovintį fotelį. Aš atsisėdau netoli ir paklausiau:

- Maryte, ar tu supranti, kodėl mes kalbamės ne mano bute, kodėl atsinešiau plokšteles?

- Aišku! Noriu padėkoti, kad saugote mane ir atsiprašyti, kad aš a. a. auklėtoją saugojau nuo jūsų.

- Ką tu, Maryte ? Juk teisingai darei. Bet aš tai tikrai kaltas, nes be tavo leidimo viską aprašiau. Labai pykai ?

- Pykau. Tik ne dėl leidimo, o todėl, kad per daug nudailinote mane. Iš tikrųjų aš juk kitokia. Visa laimė, kad niekas manęs neatpažįsta.

- Taip ir turi būti. O mane ar atpažįsta, ar labai smerkia? Pasakyk atvirai.

- Nežinau. Mano pažįstami neatpažįsta. Tačiau jiems sunku patikėti, kad kunigas, kartą nuėjęs su ateizmu, gali sugrįžti. Mat, jie pasauliečiai. Argi, sako, velniai virsta angelais ? Jūsų pavardę visi norėtų žinoti.

- Kažką panašaus girdėjau ir aš. Na, tie, kurie mano, kad iš velnio negali pasidaryti angelas, aiškiai klysta. Aš ne save turiu omenyje. Juk nė vienas žmogus, nė vienas kunigas niekad os nebuvo, nevirsta ir nebus velniu. Žmogus visada yra tik žmogus, sutvertas pagal Dievo, o ne velnio paveikslą. Bet, kalbant populiariai, kasdien šimtai tikinčiųjų, atlikę nuoširdžią išpažintį, iš velnių virsta angelais. Ir, priešingai, kasdien angelai, padarę sunkią nuodėmę, virsta velniais. Bendrai paėmus, priekaištas nerimtas. Tačiau tie, kurie priekaištuoja dėl pavardės, iš dalies teisūs. Tikrai, pavardė išblaškytų visas abejones. Galbūt įvykiai taip susiklostys, kad nei nebereikės, nei bebus galima "slaptytis". Tik čia šiandien dar tegul būna, kaip yra. Ne vien

todėl, kad tie, kurie atkakliai ieško pavardės, pirmieji imtų ją spjaudyti. Ir ne todėl, kad bijočiau Saugumo. Matai, Maryte, šiandien tokia tarptautinė padėtis, jog saugumiečiai turi svarbesnių negu mes, kunigai, problemų. Tai SGA-2 sutarties ratifikavimas Amerikos kongrese, olimpiada Maskvoje, labai jau netolimam Helsinkio pasitarime priimtų išipareigojimų tikrinimas ir kt. Todėl jie paprasčiausiai nenori kunigų teisti (stengiasi kitokiais būdais "nuraminti"). Taigi man nė nereikia jų bijoti. Žinoma, tokia padėtis ne amžina. Bet aš ne visai vienas. Bijau dėl kitų. Atvirai pasakius, ir dėl jų bijau ne jėgos pozicijų, t.y. mirties, kalėjimo ar psichiatrinės ligoninės, bet jų klastos pozicijų. Apie jas pasaulis mažai dar kalba, nors jos šimtus kartų pavojingesnės. Kodėl? Ogi todėl, kad išisiautėjusio velnio nebepatenkina tikinčiųjų žudymas. Jis pirma atima Dievą, o paskui žudo žmogų žmoguje. Svarbiausia, žudo giliau tikinčius, tuos, kurie sąmoningesni, kuriuos laiko savo priešais, ir niekad neįmanoma numatyti, ką jie ruošia.

- O ką jie gali jums paruošti?

- Man? Neįsivaizduoju. Drįstu manyti, kad jų pastangos tikslo nepasieks. Bet, sakiau, bijau dėl kitų. Juk tai pragariška ugnis - šaudoma į žmogaus sielą. Žinau jau ne vieną atvejį, kai intrigos, šmeižtai, šantažas ar provokacijos geriausius draugus pavertė priešais, supjūdė vienuolijas, kai kurias pasuko į merdėjimo kelią, sąžiningus inteligentus, kunigus padarė bailiais, girtuokliais, paleistuviais ar Mamonos vergais, nepasidavusius apkaltino šlykščiausiais kriminaliniais nusikaltimais, nuteisė ir pan. Vienu žodžiu, šaudoma iš visų septynių didžiųjų patrankų, individualiai, pagal reikalą. Ir visi tie mirtį nešantys šoviniai išneria iš tokios klastingos aplinkos, jog sunku pamatyti Saugumo ranką. Na, apie tai kitą kartą. Tave ši tema vargina, neįdomi.

- Kaip tik čia mano tema - istorijos gimimas. Aš net

norėčiau plačiau pakalbėti apie kai kurias jūsų mintis, išsakytas Saugumo rūmuose. Tik gal ne šiandien, gal jūs dabar neturite laiko.

- Žinoma, mes dar susitiksim. Bet ir šiandien aš turiu laiko; be to, pasitaikė gera proga, nes čia kalbėti galima; nė karto su niekuo nekalbėjau. Antrą kartą ir mes čia jau nebekalbėsime, nors ir radiolai grojant.

- Negi jūs iš tikrųjų manote, kad jūsų bute ar bažnyčioje yra įtaisyta pasiklausymo aparatūra?

- Kur yra - nežinau. Gali visur būti. Bet gerai žinau, kad tokia aparatūra užrašyti pokalbiai privačiuose butuose, įstaigose, per telefoną ar net parke ant suoliuko ir perfotografuoti gyventojų laišakai - Saugumui pagrindinis informacijos šaltinis. Maryte, neklausyk tų, kuriuos sovietinė propaganda taip suluošino, jog jie nebemato komunistinio saugumo klastos. Atseit, tik užsienyje esanti įvairiausia špionažo technika, tik ten nesilaikoma konstitucijų, persekiojami komunistai, o pas mus tokia aparatūra net negaminama. Ir jeigu supuvęs kapitalizmas, norėdamas išvilioti mūsų auksą, kartais parduoda tokią techniką mums, tai ji rūdiuja sandėliuose.

- Netikiu, kad užsienio valstybės tokią techniką parduotų Tarybų Sąjungai. Juk tai būtų savęs naikinimas.

- Argi sovietai neturi žvalgybos? Argi jie nesugeba rasti tarpininkų? Pagaliau argi jie nesugebėtų pavogti dokumentaciją? Pagalvok pati: sovietai, statantys sudėtingus, milžiniškus kosminius laivus, negamina palyginti ne ypač techniškai sudėtingų mažyčių šnipų, kai jų gyvi išdavikai taip nepatikimi! Bet kam apie tai kalbu tau, Maryte? Tu juk ne koks konservatorius, puikiai besiverčiantis sename žinių багаže, ne koks senelis, kurio protas nebegali ir nebeneri nieko naujo suvokti.

- Aš ne nenoriu suvokti, bet nežinau, kaip suvokti. Tiesiog sunku patikėti, kad žmogus gali būti toks blogas.

- Ne žmogus, o blogis.
- Tegul blogis. Bet jis per žmogų ateina. Ko jie siekia?
- Visiškai aišku - viską žinoti, užvaldyti pasaulį, gerinti savo trumpąjį gyvenimą. Todėl ir naudojasi užgrobtą fizine jėga, paversdami ją trupiniu aukso, gardaus valgio šaukštu, garbe ar malonumais. Aš tai gerai žinau... Visa tą purvą vadina aukšta morale. Juk jie netiki amžinybe, ne-
saisto jų sąžinė, atsakomybė prieš Dievą, žmones, -nusikaltimas jiems tik tada nusikaltimas, kai apie jį sužino kiti.

Bet jei, neduok Dieve, rytoj karas ir jie turės šiek tiek laiko, visa Lietuva pavirs Rainių miškeliu. Raslanų dabar daug daugiau, negu jų buvo 1941-siais. Štai kam, pirmiausia jie kaupia informaciją - kuo mažiau priešų, tuo greičiau pasaulis bus jų rankose. Be to, ir šiandien reikia tarnų. O kaip suformuosi tą naują aklą tarną, nežinodamas kur jo silpnoji vieta? Kaip mulkinsi pasaulį, nežinodamas, ką slėpti, ką rodyti? Ir visos tos ideologinės bei politinės kovos fronte technika - vienas iš svarbiausių generolų.

- Visa tai man dar maždaug suprantama. Nuo seniausių laikų visuose karuose išdavikai suvaidindavo ne paskutinį vaidmenį. Jais naudojasi ir tarybinė valdžia. Bet geležinio šnipo pas mus juk niekas nematė.

- Vėl grįžtam prie to paties. Mūsų tamsumas tą, kaip tu pasakei, geležinį šnipą padaro auksiniu. Miela Maryte, atleisk man, bet tu pasakei nemačiau Amerikos, reiškia, jos nėra. Sakysi, Ameriką kiti matė. Lygiai žinoma, kad tokius šnipus daug kas matė. Be to, kiekvienas matome, kad net taksi, keleivinių autobusų, traukinių, aerouostų dispečerinės, pramonės įmonės, net milicija radiofonizuota. Nesinaudos, mat, radijo bangomis Saugumas. O plačioji visuomenė pamatyti tą pasiklausymo techniką negali, pirmiausia, dėl dviejų dalykų. Viena, Saugumo darbo metodai ypač kruopščiai slepiami. Ne tik jų agentai, bet ir patys saugu-

miečiai nežino, kuris kurį seka, kieno bute yra pasiklausymo aparatūra ar kada užrašinėjami telefoniniai pokalbiai. Antra, jau 60 metų mūsų komunistinis kaimynas, dabar jau okupantas bado mūsų akis. Todėl nemato tie, kurie leidosi apakinami, kurie iš anksto nusiteikę nematyti.

- Ar negalėtumėt kiek plačiau paaiškinti apie tuos geležinius šnipus ?

- Ne ką ir aš žinau. Aišku tik, kad jei visuomenei ar atskiriems piliečiams parodomas tardymo bei teismo organų darbas, tiksliau, rezultatai, tai operatyvinių organų veiklos nėra menkiausia smulkmenėlė jokiais atvejais negali būti pagarsinta. Tarybinė visuomenė apie šią antrąją rublio pusę, nors ji visos valstybės pagrindas, neturi turėti nė nuovokos - tegul ji mano, kad operatyvinės veiklos iš viso nėra. Todėl kiekvienam saugumiečiui įkalta, kad jei jis kokiam nors savo agentui, draugui, žmonai ar kito skyriaus saugumiečiui prasitars apie savo darbo metodus, jei tardydamas bus toks neatsargus, kad kaltinamasis ar liudininkas suvoks, kaip surinkta medžiaga (leidžiama kalbėti tik apie tokius duomenis, kurie paimti iš oficialaus šaltinio, pavyzdžiui, prasitarė kaltinamasis, paliudijo liudytojas; operatyvinio darbo paslaptys gali duoti tik bendrą kryptį tardymui, padėti sudaryti planą ar rafinuočiau paklausti ir pan.), jis pats bus nuteistas už valstybės išdavimą. Dar daugiau, jei nėra kitos išeities, saugumiečiai turi teisę demaskuoti kelis savo agentus, bet privalo išsaugoti vieno geležinio šnipo paslaptį. Jei jam kyla pavojus (tokį šnipą nuolat saugo keli specialistai), saugumietis gali daryti viską, net gyvybes aukoti (ginklą jis visada nešiojasi), kad tik nėra vienas toks faktas nepaaiškėtų. Todėl greičiau numirsi, negu tą šnipą pamatysi. Tenka tikėti tiems, kurie atsitiktinai jį matė ar sužinojo, juos esant. Bet mes jei ir patikime, tai vis su sąlyga: manęs šis šnipas nepersekiuoja. Toks jau žmogus, pilnas puikybės: klysta - kiti, tamsūs - kiti, blogi - kiti, užsispyrę

- kiti, nemokšos - kiti, žiopliai ar neatsargūs - kiti, tik ne aš. Ar ne taip? Juk jei nebūtų velnio, t.y. jei jis kiekvieną minutę nekaišiotų savo pagundų, nekurstytų puikybės (tačiau net ir šiuo atveju dažnai manome, kad velnias gundo tik kitus, gundė net Kristų, tik ne mane), vienintelis stebuklas pasaulyje paklupdytų visą žmoniją prieš Dievą. Bet mes netikime tūkstančiais stebuklų, nes pasiduodame ne tiek kokio nors ateisto ar šarlatano klastotėms, kiek velnio balsui: klysta kiti, čia tik mokslo dar neišaiškintas reiškinys. Kristus mirė ir prisikėlė. Jo prisikėlimą savo mirtimi paliudijo apaštalai, tūkstančiai pirmųjų krikščionių. Tuo neabejoja nė vienas anuos laikus tyrinėjęs istorikas. O mes ar tikime jais? Ar ne lengviau galvoti, kad kiti, tie istorikai, nemokšos. Taip ir šiuo atveju. Jei ir numirčiau, norėdamas įrodyti, kad sakau tiesą, kad įsitikinau, pamačiau, iš kokių šaltinių saugumiečiai semia informaciją, patikėtų tik nedau-gelis, tik vienas-kitas. Ir toliau būtų kiaulių po ažuolu, kuriuos, išduodamos geležiniam šnipui Bažnyčia, tautą, naikina ir save, savo darbą.

- Nesuprantu. Kaip tai naikina save, savo darbą?

- Įsivaizduok: kokio nors uolaus dvasininko ar inteligento bute įtaisytas geležinis šnipas, ir visi pokalbiai kaimyniniame name užrašomi į magnetofono juostelę. Minimimi žmonės, aptariamai slapčiausi vienuolynų, bažnyčių ar vyskupijų reikalai, klausoma išpažinčių, kalbama jaunimo auklėjimo, katekizavimo, moralės ar net svarbesniais klausimais. Viską girdi saugumiečiai. Tokiu atveju norint gėrį, kuri dvasininkas, jo manymu, sėja, paversti blogiu, daug proto nebereikia - užtenka darbo. Pavyzdžiui, jei Saugumas žino, kad N pilietis abejoja Dievo buvimu, "atsitiktinai" tas abejones sustiprina, jei bijo - dar labiau įbaugina, jei šykštus - pakiša būdą pralobti, jei ruošiasi būti kunigas - pasuka jį į šunkelį, jei vienybės, meilės siekia - paleidžia apkalbas ar suorgani-

zuoja neprincipingų vadovų paskyrimą ir t.t. ir t.t. Pagaliau kiek informacijos toks butas teikia apie kiekvieną pagrindinės spaudos skaitytoją, platintoją! Visos kratų bangos (juk tiksliai žinota, ką, kada kratyti), kiekvienas areštas, visa eilė nuolaidų, išdavysčių daugybę kartų patvirtino, kad be geležinio šnipo pagalbos saugumiečiai neapėjo. Taip ne kartą mes patys jiems padėjome surinkti įrodymus prieš save, paruošti liudininkus ar užkirtome sau teisingą, tiesiausią tolimesnio darbo kelią. Todėl kai Saugumas aptinka toki gerą informacijos šaltinį, atvirai pasakius, žioplą "veikėją", jis jį saugo metų metus, nes dešimtys gabiausių agentų jo nepavaduotų. Manai dabar, sumažėjus kratų bangai, saugumiečiai nieko nebežino? Iliuzija! Paprasčiausiai jie laukia patogaus momento, ieško veiksmingesnių persekiojimo, baimės platinimo metodų, naudojami mūsų silpnybėmis, ydomis, charakterio bruožais, galbūt ruošia įkalčius ir ieško naujų ir naujų tokių išdavikų.

- Nejaugi žmogų, iš kurio buto geležinis šnipas renka informaciją, galima pavadinti išdaviku? Juk jis nežino, nėra laisvos valios pritarimo, gal jis pasiryžęs greičiau numirti, negu išduoti,

- Ir vis tik jis išduoda. Galima pateisinti tik tą, kuris iš tiesų tamsus, neišprusęs ir nėra girdėjęs apie tokius informacijos rinkimo metodus. Tačiau tokie, savaime supranta, jokia aktyvesne veikla neužsiima. Mano nuomone, kartoju, mano, toks išdavikas savo neišmintimi padaro didesnę nuodėmę už tą, kuris, nesupratęs saugumiečio klastos, lepteli kokią smulkmeną ar neatlieka visų savo krikščioniškų arba kunigiškų pareigų. Tik negalvok, prašau, Maryte, kad aš teisinu save. Gerai žinau, kad mano kaltė didesnė už bet kurio kito, kad nusikaltau prieš patį didžiausią įstatymą...

Taip manau todėl, kad, viena, jei savo netikėjimo negalės pateisinti nė vienas protingas žmogus, nes kūriniai aiškiau-

siai parodo Kūrėją, tai ar turi teisę tas protingas žmogus užkasti Dievo jam duotą protą, kai mokslas, visas pasaulis ir kasdieninis sovietinis gyvenimas parodo tokį išdavystės būdą? Antra, toks elgesys - ženklas, kad trūksta artimo meilės, jautrumo kito vargams. Neįsivaizduoju mylinčio žmogų žmogaus, kuris išgirdęs apie galimas tokias žabangas, nesiimtų visų atsargumo priemonių, nors 99 kartus iš 100 jos būtų nereikalingos. Jei, aš, pavyzdžiui, sužinočiau, kad mano draugas, kurį mylėjau, kuriuo pasitikėjau - išdavikas, mažiau kentėčiau, negu sužinojęs, kad išdavinėjau geležiniam šnipui. Pirmuoju atveju aš dar galiu teisintis Dievui: nors ir buvau neišmintingas, bet mylėjau. Antruoju atveju reikėtų prisipažinti: ne tik išminties trūko, ne tik nepaisiau Dievo man duoto proto balso, bet ir nemylėjau tų, kuriuos išdaviau. Taip, išduoti šnipui - pastumti tiesiai į ateizmo voratinklį, tiesiai į kančias žemėje, dažnai ir amžinybėje, nes saugumiečiai tuoj pat stengsis iš savo "priešo" širdies išrauti gėrį ir pasėti blogį. Žinoma, sunku neišduoti geležiniam šnipui. Bet mes ne viduramžių laikais gyvename, kai vienuolyno vartai ar pilies durys apgindavo nuo persekiotojų. Net jei manyti, kad informacija Saugumui apie brolių neatima iš pastarojo laisvos valios ir jis visose be išimties aplinkybėse, kančioje galės apsispręsti už gėrį, atsispirti pakištai pagundai, išlikti ištikimas Dievui, nenuima atsakomybės nuo neišmintingo drašuolio, nes jam duota teisė tik savo gyvybę atiduoti, bet ne brolio, pačiam kentėti, bet ne brolių kankinti ir neduota teisė artimą pastumti į velnio glėbį, į nuodėmę. Ne, negaliu pateisinti tūlo neišmanėlio, kuris nuvežęs į Saugumą vežimą, nuo brolio dažnai slepia adatą ir dar puikuoja jasi savo neišmintimi.

- Kaip viskas sudėtinga! Tikras nematomas karas.

- Duok, Dieve, kad ant tavo, Maryte, galvos tos nematomos bombos nekristų. Bet mes nuklydome į visai pašalinę

temą. Man tiesiog nemalonu, kad taip nuklydau. Vis tiek nieko neišspręšime. Tamsumo ir mūsųose pakanka. Geriau pakalbėkime apie tave, Maryte. Jei tu pasidalintum savo rūpesčiais, būčiau labai dėkingas. Tik po gero pusvalandžio, nes dabar aš jau turiu eiti į bažnyčią, žmonės renkasi. Pailsėk. Čia niekas neateis, nebent pats vargonininkas sugrįžtų. Tačiau ir jis neateis, nes raktą man paliko. Būk rami.

Po šv, Mišių radau Marytę bešeimininkaujančią. Susėdome pusryčių.

- Dabar tikrai sušalai, nes čia nekūrenta.
- Visai nešalta. Aš juk įpratusi, gyvenu bendrabutyje.
- O man vis dar atrodo, kad visiems šalta, kad žmonės alkani.

- Ar nesirgote, sugrįžę iš Vilniaus?

- Ne. Priešingai, dabar daug geriau jaučiuosi.

- Kur jūsų šeiminkė ?

- Ilga istorija. Atrodo, ji bus pirmasis nematomo fronto šūvis. Išvažiavo gyventi pas sūnų, mano pusbrolių.

Viskas įvyko labai greitai, netikėtai. Paaikškinti?

- Prašyčiau.

- Iki šiol mūsų santykiai buvo kuo geriausi. Teta labai nuoširdžiai manimi rūpinosi. Jos sūnų Vladą aš išleidau į mokslus. Dabar jis neblogas chirurgas. Atrodo, dėkingas man. Jau turi dvi dukras. Neperseniausiai jo vyr. gydytojas pasikvietė jį "nuoširdžiam" pokalbiui. Pasiūlė rašyti disertaciją, pažadėjo skyriaus vedėjo postą, didesnę butą, bet priminė, kad nemoralu versti senutę motiną tarnauti. Toks sūnaus nedėkingumas esąs blogas pavyzdys kolegoms. Vyr. gydytojas bijąs, kad kolektyvas, partinė organizacija gali blogai tokį daktaro elgesį suprasti. Sūnus tuoj pat atsiėmė motiną, manęs prašydamas, pasigailėti jo ateities.

- Ir motina išvažiavo?

- Ar motina gali rizikuoti sūnaus, jo vaikų ateitimi? Be

to, nereikia pamiršti, kad sūnus, kai nori, žino, kaip motiną paveikti, kad jis jau pripratintas prie kyšių, garbės, siekia karjeros. Aš irgi kaltas, nes rūpinausi jo medžiaginiu gyvenimu ir nesisielojau dėl dvasinio. Žinoma, kartą į metus išpažintį jis atlieka, vaikai pakrikštyti. Aš pats tetai patariau važiuoti pas sūnų. Gal ji ėneš į jo šeimą gilesnio tikėjimo. Juk auga labai mielos dvi mergytės... Matai, Maryte, kaip būna. Saugumas mano klaidas pasuko prieš mane patį. Žinoma, jis norėtų, kad aš susirasčiau jam parankesnę šeimninę. Už tai iki šiol nesiryžtu ieškoti. Bet ir tai, atrodo, naudinga saugumiečiams. Jau kelis kartus, kai tik kur išvažiuoju, kažkieno būta mano bute: palikti ženklai tai parodo. Reiškia, ieško mano rankraščių ar kitokių įkalčių. Tegu. Bendrai paėmus, tai senas jų darbo metodas. Visi žino, kad Saugumui jokia konstitucija netaikoma, užraktai - ne kliūtis. Prieš savaitę išsigijau pikta šuni. Jau pradėdam draugauti.

- Oho! Vadinasi, pas jus dabar pavojinga net užėiti.

- Dabar jau nepavojinga. Džekis saugos mane tik nuo slaptų svečių. Bet mes vėl kryptam į šalį. Prašau pasakoti apie save.

- Kad nieko įdomaus negaliu papasakoti. Jau beveik metai gyvenu bendrabutyje. Mokausi, atrodo, ramiai. Ačiū a. a. auklėtojai, gal baigsiu. Mokyti nesunku, bet laikas lėtai slenka. Ypač daug keblumų dėl sekmadinio šv. Mišių, nes šiek tiek slapstausi. Mat, aš nekomjaunuolė, o universitete nekomjaunuolius sekmadieniais seka: nori išaiškinti religingus. Spauda, ir tai ne viską, tik perskaitau, vienam kitam duodu, bet nebeperrašinėju. Gal ir blogai darau. Manau, jei baigsiu universitetą, galėsiu daugiau padaryti. Nors kartais norisi viską mesti, nebesislapstyti.

- Slapstyti reikia ne tik todėl, kad tu Marytė, bet ir todėl, kad Lietuvoje nėra vienas studentas, kuris atvirai

prieš draugus išpažįsta katalikų tikėjimą, universiteto nebaigia. Tikslas aiškus, neturi būti religingos šviesuomenės, patraukiančio pavyzdžio, tikintieji iš tiesų turi būti tamsūs, nemokyti. Bet mes turime išmokti ir katakombose prasmingai gyventi, šviestis, visapusiškai tobulėti. Jiems sunku sukontroliuoti visus, kurie šv. Mišiose dalyvauja ten, kur nėra pažištamų. Reikia pakeliauti.

- Žinau. Bet trūksta laiko, lėšų.

- Na, čia tai galima rasti išeitį. Yra taksi, yra ir lėšų. Tau teks pasikliauti manimi, neprieštarauti. Leisk man įvykdyti a. a. mokytojai Birutei duotą pažadą viskas jums, jaunimui, ypač jos auklėtiniams. Apie kiekvieną mes pasikalbėsime, nutarsime, kaip padėti. Be to, tavęs prašau tuoj pat man pranešti apie kiekvieną įtartina smulkmeną. Žinok, kad tavęs rimtai ieško. Duosiu tau adresą Vilniuje, paliksi laiškelių. Jei ir manęs nebebus, tie žmonės priims tave kaip dukrą, patars, padės.

- Ačiū! Bet nenorėčiau jums rūpesčio. Aš turiu draugų.

- Žinau, kad turi. Tačiau ar aš nedraugas? O apie Saugumą, mano nelaimė, žinau daugiau, negu visi tavo draugai. Privalau juk naudotis tomis žiniomis, nes kitaip reikės atsakyti prieš Dievą. O! Ne tik tavo draugai, bet daugelis, dažnai išstisus dešimtmečius kalėje, turintys pagrindinio darbo patirtį, net nesuvokia, kas yra sovietinis saugumas. Taigi dar kartą prašau, stebėk ir išimink kiekvieną įtartina draugės ar dėstytojo klausimą, naują pažištama, įvykius gatvėje, bendrabutyje, namuose, giminių ar draugų pokalbius, elgesį, bendrai paėmus, visus atsitikimus, kurie gali turėti patį nereikšmingiausią ryšį su spauda, religija, tavimi. Gerai?

- Jei taip reikia, gerai. Bet aš nebijau Saugumo. Nesifišuoju tik todėl, kad norėčiau baigti universitetą. Tačiau sutinku su bet kokia Dievo valia.

- Ne baimę turiu omenyje. Žinau, kad tu ,Maryte, mažiau už mane bijai. Bet tai būtina ne dėl manęs ar tavęs asmeniškai, o dėl visų. Saugotis Saugumo iš baimės ir saugotis dėl tikėjimo, tautos yra du visiškai priešingi dalykai. Tavo kambario draugės komjaunuolės?

- Visos. Viena, Nomedą, matyti, šefuoja mane. Vis stengiasi pradėti kalbą apie komjaunimą. Jau žinau visų komjaunuolių - vadinamų didvyrių biografijas, šlovingą komjaunimo praeitį, didžiulį indėlį, statant komunizmą, ir t.t. Aš mandagi su jomis, visur nusileidžiu, pataikauju. Jos stebisi mano charakteriu, sako, kad aš laiminga. Apie Dievą nekalbu. Bet atsisveikinant joms daug ką manau pasakyti. Dabar atvirai kalbu tik dorovės klausimais. Nors mūsų pažiūros skiriasi, tačiau išūlių berniukų į kambarį neatsiveda. Bent supranta, kad galima žemai nusmukti. Nors visko pasitaisko. ..

- Nejaugi iš tiesų studentų dorovė smunka? Man teko girdėti, skaityti, tačiau kartais pamanau, kad gal tik vienas -kitas užtraukia nešlovę visai studentijai.

- Man sunku patikėti, kad jūs iš tikrųjų nežinote, kokia studentų dorovė. Studentijos problemos seniai visiems žinomos. Neaišku tik, ką daryti, kad padėtis pasikeistų.

- Studentus matau tik gatvėje ir per televizorių. Iš kur man žinoti, kas slypi už tos gražios iškabos ? Be to, prisipažįstu, norėčiau žinoti, kokia tavo, Maryte, nuomonė apie studentus.

- Mano nuomonė nieko nereiškia, daug ko pati negaliu suprasti. Tačiau, jei kalbėti bendrai apie mūsų studentus, jaunimą, įsitikinau, kad tarybinis studentas visai kitoks, negu pasaulio jaunimas, aprašytas literatūroje. Išskyrus išimtis, mūsų jaunimas - pilka sumiesčionėjusi masė, jaunimas be jaunatviškų bruožų, be idealų. Jam svetima protestuoti, streikuoti, kovoti ar rizikuoti dėl dvasinių vertybių. Jau konkursai per stojamuosius egzaminus akivaizdžiau-

šiai įrodo, kad mūsų jaunimas siekia prisitaikyti prie esamų sąlygų, išigyti tokias specialybes, kurios atveria kelius bet kokiais, nors ir pačiais nesažiningiausiais, būdais apsirūpinti materialiai. Kalbėjau šiuo klausimu su daugeliu studentų. Beveik visi samprotauja maždaug taip: komunistinė revoliucija Rusijoje parodė, kad aukomis geresnio, teisingesnio gyvenimo neįmanoma pasiekti. Ką atnešė ta revoliucija? Kultūra ir aukštos idėjos - tik ant popieriaus; nebėra mėsos - ryjami žmonės; giriamės dideliais pramonės tempais, aukšta kvalifikacija, o nemokame pasigaminti paprasčiausių batų; giriamės išvystytu žemės ūkiu, o duoną perkame Amerikoje ir pan. Jei nori gražiai rengtis ar turėti gražius, patogius baldus - žūt būt gauk užsieninius. Visur laimi tik nachališkumas, apsukrumas, jėga, pinigas, vadinamas blatas. Ką gi? Reikia išmokti suktis. Eiti į kalėjimą dėl kažkokios tėvynės, tiesos, žmonijos ar tautos ateities - beprasmiška savižudybė. Jai gali ryžtis tik psichiškai nenormalūs žmonės. Apie Dievą dauguma studentų iš viso negalvoja. Užsieniu jei kas ir susidomi, tai tik todėl, kad ten geresnės materialinės sąlygos. Vienu žodžiu, tarybinė studentija suvokia tik ekonominius siekius, vartotojišką kultūrą. Materializmas... Kartais man atrodo, kad tokios pažiūros skleidžiamos tyčia. O jei prisiminti dorovę. .. Nenorėčiau pasakoti apie tas šlykštynes, tarp kurių gyvenu. Negaliu pasakyti, kaip gyvena studentai, kurie nuomoja butus šeimose. Bet bendrabutyje gyvenantieji beveik visi, ypač bibliotekininkės, anglistės, medikės, rusistės, aukšta morale nepasizymi. Aš prisiziūriu tokių scenų, kurių mūsų romanai dar neaprašė.

- O vis tik vieną-kitą pavyzdį galėtum ir man parodyti. Aš juk kunigas. Man naudinga ir būtina žinoti tiesą. Pavardžių nereikia. Žinoma, kai ką ir aš girdėjau iš draugų. Bet norėčiau pasitikrinti, ar teisingai jie suprato.

- Jei norite, gerai. Aišku, girdėjote, kad bendrabučiuo-

se net vienos studentės, be berniukų, beveik kasdien geria tą vadinamą rašalą. Keikiasi, aišku, rusiškai, meluoja, apgaulinėja viena kitą, pykstasi, viena nuo kitos vilioja berniukus bent vienam kartui. Lenktyniauja, skaičiuoja, kuri daugiau, kuri turi didesnę pasisekimą, kuri gražesnė, madingesnė. Susitikinėja visur, kaip katės, pradėdant Vingio parku, baigiant koridoriais, virtuvėmis, tualetais. Baisiausia, kad jos, pagyvenusios bendrabutyje penkis metus, kitokio gyvenimo, kitokios meilės net nebeįsivaizduoja, atvirai tais lovos išpūdziais, patirtimi dalijasi - ieško vadinamo partnerių darnumo, atitikimo, didžiausio malonumo, kurį taip giria tarybinė spauda. Žavisi santuokomis pagal sutartį, pavyzdžiui, 3 metams. Sako, Švedijoje ir kitur taip tuokiasi. Savo akimis ne kartą mačiau ir tokį vaizdą: penkios ar šešios vieno kambario draugės, pasikvietusios tiek pat berniukų, visi nuogi, girti lovose guli. Bendras butas - bendra meilė. Charakteringa detalė: kartais užmiršta net duris užsirakinti. Būna ir viena mergina - keli berniukai, ir atvirkščiai. Paskui abortai... Ne, nebegaliu daugiau pasakoti.

- Kada grįši į Vilnių?

- Poryt.

- Duodu adresą. Tuoj pat iš bendro buto išsikelsi. Šiais metais pagyvensi šeimoje. Tiesa, yra mažas vaikas, todėl mokyti teks skaitykloje. Kitamet tie žmonės padės surasti tau atskirą kambarį. Jokių prieštaravimų, ginčų, šiuo klausimu baigta kalba. Viskas. Ar nesutinki Alfonso?

- Taip išėjo, kad vėl jums pridariau rūpesčių. Aš mažai būnu bendrabutyje, be to, sakiau, mano kambario draugės kuklesnės, ir mokyti daug nebereikės - mes dabar statybininkės, remontuojame universitetą.

- Nebekalbėsime apie bendrabutį. Kaip gyvena Alfonsas?

- Jis, kaip žinote, ne bendrabutyje gyvena. Kelis kartus

buvome susitikę. Jis dabar daug skaito. Tėvą iš partinio darbo vis tik išviję. Dirba kažkokio ūkio direktorim. Alfonsas sako, kad tėvas pasikeitęs, daug švelnesnis, lyg ir atsiprašinėja, tik vengia kalbėti apie a. a. auklėtojos mirtį. Alfonsui gaila ir tėvo. Jis labai nuoširdus, draugiškas, panašus į motiną. Ją laiko savo idealu. Aš juo tikiu. Atrodo į Kunigų seminariją stos. Šiais metais baigia universitetą.

- | Kauno kunigų seminariją jo nepriims. Be to, aš jo negaliu rekomenduoti. Galėčiau prašyti draugų, bet turbūt nieko nebus.

- Kodėl? Juk taip reikia gerų kunigų.

- Matai, Maryte, apie Kauno seminariją aš turiu savo nuomonę. Kiti gal kitaip apie ją galvoja, bet aš per daug žinau, kad galėčiau geriau galvoti. Kaip pasižiūriu į savo laikų Seminariją šiandieninėmis akimis, aiškiausiai pamatau, kad jau tada Saugumas ten buvo ikėlęs vieną koją. Juk ir mane ten užverbavo. Ir kuo toliau, tuo rečiau iš šios Seminarijos išeina pavyzdingi kunigai. Bijau būti pranašu, bet saugumiečiai siekia, kad Kauno seminariją baigtų tik invalidai, blogos sveikatos jaunuoliai, jų agentai arba morališkai sugniuždyti, silpnai teoretiškai paruošti kunigai, savo idealą išmainę į baltą duoną, nerūpestingą, "gerą" gyvenimą. O kai tokių kunigų daugės, Lietuvos Katalikų Bažnyčia silpnės. Net labai sąžiningas jaunuolis, "pralindęs" į Kauno seminariją, dažnai nežino, tarp kokių vilkų nekaltų avinėlių kailiuose jis atsidūrė. Iš visų pusių, pradedant artimiausiais draugais Seminarijoje ir už jos sienų, užverbuotais giminaičiais, baigiant vadovybe bei dėstytojais, jaunuolio auklėjimui vadovauja nematomas Saugumas. Taip buvo ir Rusijoje. Atsilaiko tik arba geležinės valios, nepajudinaimo tikėjimo, gyvenimo užgrūdinti, arba iš anksto specialiai paruošti kovai su valstybiniu ateizmu ir amoralia aplinka jaunuoliai. Iš tiesų neblogai būtų pirma baigti kokią

nors kontrsaugumo mokyklą ir tik tada stoti į Kauno seminariją. Labai sunku man taip kalbėti apie mano Alma Mater. Sunku sakyti, kad ji - ateizmo bastionas, vaidybinio meno studija, skylė, per kurią saugumiečiai pralenda į Bažnyčios vidų. Dievo Apvaizdai reikia dėkoti, kad bent iki šiol iš jos išėjo ir atsilaikė prieš ateizmo srovę kunigai. O aš, pavyzdžiui, neatsilaikiau, ir ne vieną tokį žinau...

- Kodėl niekas nieko nedaro?

- Kaipgi nedaro? Jau seniai paskelbta pasauliui, kad Kauno kunigų seminarijoje šeimininkauja Saugumas. Ir nors iki šiol padidinta tik skylė, per kurią ateizmas skverbiasi į Bažnyčią, aš laikiu rimtų permainų. Kažkodėl tikiuosi, kad dabartinis popiežius privers sovietus vykdyti jų pačių įstatymą: atskirti Bažnyčią nuo valstybės (Juk Lietuvą Jis dažnai prisimenal!). Taigi kai Seminarijos vadovybę, dėstytojus pagaliau skirs Bažnyčia, kai klierikų nebepersekios saugumiečiai, aš Alfonsą rekomenduosiu į Seminariją. Ne tik Alfonsą. O šiandien mano sąžinė nepataria ten siųsti jaunuolio, kurio neturėjau galimybės paruošti. Nesu tikras, kad nesiunčiu jo į amžiną pražūtį, kad jis ten nepraras tikėjimo ir politinė veikla ar savo pavyzdžiu nepadės ateizmui griauti Bažnyčios.

- Bet tada po kelių metų, geriausiu atveju, dešimtmečių nebebus kam nė šv. Komunijos išdalyti.

- O ne! Katakombinė Bažnyčia stipresnė už ateistinę. Ne gobšus išdavikas Judas Kristaus įkurta Bažnyčia pastatė, bet apaštalai, kurie už ją gyvenimus ir gyvybes atidavė. Ir Seminarijoje neturi būti nė vieno Saugumo agento! Kas sustabdys tą blogį, kurį jie paskleidžia? Pati žinai, Maryte, praėjo dvidešimt metų, kol aš ir mokytoja Birutė sutikome tave.

- Ką jūs? Čia ne mano, o Kristaus nuopelnai. Turbūt nei jūsų, nei auklėtojos gyvenime nebuvo mirtinos nuodė -

mės. Aš nežinau, bet auklėtojos žodžiai, elgesys mus tik gero mokė. Nors ji iki susitikimo su jumis ir sakydavo, neikite į bažnyčia, bet kažkaip nepiktai, tikinčiųjų neižeidinėdavo. Šiaip ji visą laiką mokė mus būti dorais, sąžiningai, principingais, draugiškais, mylėti grožį, tiesą, žmones. Jai mes išdrįsdavome pasakyti, kad mūsų santvarkoje daug trūkumų. Ji neskųsdavo mūsų, bet aiškino, įrodinėdavo, įtikinėdavo. Visada užstodavo tuos, kuriuos neteisinau kas apkaltindavo, nuskriausdavo. Kartais padėdavo net materialiai, kažkaip nežymiai: tai dovanomis, tai už "darbą" mokėdavo, tai per drauges. Ne vienas tikintysis galėtų iš jos, komunistės, pasimokyti. Visi ją mylėjom. Todėl aš ir nebijau pasakyti, kad tikiu. O kokios įdomios jos pamokos būdavo! Kai skaitydavo eilėraščius, patys didžiausi chuliganai apmirdavo. Visą gyvenimą prisiminsiu tą pamoką, kada ji deklamavo Drilingos eilėraščių apie Judą. Kai perskaičiau jūsų apsakymą, dar giliau pamoka įaugo į mano atmintį. Pasirodo, pamoka buvo maždaug tada, kada ji matė jus Vilniuje.

- Gėda prisipažinti, bet nieko nežinau apie tai, nežinau nė tokio eilėraščio.

- Tai, berods, iš 1871 m. išleistos Drilingos "Monologų knygos". Aš moku eilėraščių mintinai, tik padeklamuoti taip, kaip auklėtoja, negaliu. Daug kartų bandžiau pamėgdžioti, neišeina.

- Vis tiek prašau pasakyti paprasčiausiai, papasakoti apie tą pamoką. Man tikrai labai įdomu. Manau, supranti mane.

- Gal be reikalo prisiminiau. Eilėraštis apie Judą.

- Ak štai! Nesivaržyk, nes šiandien Judo tema manęs nebebaugina, net domina. Labai prašau!

- Pamoka, kaip ir visos jos pamokos, savotiška, nepakartojama. Gal tik rimtesnė, jausmingesnė. Kaip šiandien

prisimenu: ramiai padėjusi ant stalo žurnalą, nužvelgė klase. Pauzė. Visi įbedė į ją akis, o ji tyliai sako: "Vakar varčiau seną eilėraščių knygutę. Susidomėjau žmogaus širdies giliausiomis paslaptimis. Kaip žinote, kiekvieno žmogaus širdis individuali. Bet yra ir bendrų žmogiškų bruožų. Vienas toks bruožas neduoda man ramybės. Nerandu atsakymo, nemoku jo įvertinti. Prašau jūsų pagalbos. Aš jums padeklamuosiu eilėrašti, o jūs, paėmę mažytį sąsiuvinio lapelį, keliais sakiniais užrašykite kiekvienas savo nuomonę. Skaitysiu tik aš viena, ir niekas jūsų minčių nežinos. Rašydama pažymi, į turinį neatsižvelgsiu, tik į klaidas. Todėl patys pasirinkite savo kūrinėliui žanrą, sugalvokite antraštę ir rašykite taip, kaip sako jūsų širdys, gyvenimas. Jūsų nuoširdumas šiandien man ypač reikalingas. Prašau jo! Padėkite man!... Pasiruoškim!"

Auklėtoja deklamavo lėtai, tyliai ir labai išraiškingai. Smigiu žvilgsniu sustodavo tai prie vieno, tai prie kito mokinio. Atrodė, kad ji klaidžiojo mūsų sielose...

Manęs nėra, manęs nebuvo,
Ir vis dėlto - esu.

Esu žmogus - toks pat, kaip tūkstančiai, kaip
milijonai žemėje žmonių.

Esu žmogus - ir mano veido jūs iš pirmo žvilgsnio
Neatskirsit tarp kitų veidų,
Pasižiūrėję į mane, jūs niekada nepasakysite,
kad aš esu -

Judas.

Bet kraujas!
Mano žmogiškam kraujy - jaučiu -
Ugnis liepsnoja, pragariškai degina
Ir verčia nuolatos ieškot

To niekada nebuvusio ir visad esančio
alyvų sodo,
Kur aš galėčiau žmogų pabučiuot.

Jūs manote, aš nežinau, kas - Meilė -
Brolybė - Laisvė - Laimė - Išdidumas ?
Jūs manote - viso to aš negaliu patirti?
Bet kraujyje ta amžina ugnis liepsnoja,
Jinai kankina nuolatos ir verčia
Užmiršti šiuos žodžius, kai pajuntu,
Kad jau artėja laikas pabučiuot.
Ir aš bučiuoju.
Aš bučiuoju ir pabučiavau tą deginančią
ugnį savyje nuraminu .

Manęs nebuvo - aš esu.

Nors jūs manęs negalit atpažint, kai mano
veidas -

Tai to žmogaus, greta tavęs, džiaugsmu ar
rūpesčiu suspindęs veidas,
Žmogus, kuris nelaimėj draugui nugarą atsuks.
Arba tos moters, kurios profilis lange nušvinta,
gražus ir tyras veidas, o, užgesus šviesai,
gal šita moteris kažkam tą mano
karštą pabučiavimą padovanos.

Ar to jaunuolio veidas - linksmas ir nerūpestin-
gas, jaunuolio, kuris, netikėtai suliepsno-
jus neapykantai, kažkam į veidą kumščiu
smogs.

Aš milijonus kartų pasmerktas - bet aš esu.
Alyvų soduos auga medžiai ir paukščiai gieda,
keldami į saulę galvas,
Ir spindi ant žalių sultingų lapų gaivinanti rasa.

Bet vos pražysta neapykantos ar keršto rožė -
Užverda mano kraujas troškuliu - bučiuot.
Apsidairykite - ar jūsų soduose tikrai neauga
šitos rožės ?

Aš milijonus kartų nuteistas - bet aš esu.
Manęs nebuvo - aš esu
Ir visada buvau toks pat -
Tik kūdikiu nebuves ,
Nes nė viena pasauly motina dar nepagimdė
išdavystės.
Manęs nėra. Aš - esantis visur. Greta. Tarp
jūsų.

Aš milijonus kartų smerktas, nuteistas,
sušaudytas,
Ir būsiu vėl ir vėl bučiuosiu, kol žemėj
neišnyks
Vergai ir vergvaldžiai, karai ir žmogžudžiai.

Nutilusi auklėtoja ant kiekvieno suolo padėjo po atspausdintą eilėraštį ir išsižiūrėjo pro langą. Iki šiol saugau tą jos lapelį. Mes kelioliką minučių net parkerių į rankas nepaėmėm. Visi buvome nustebinti eilėraščio tema. Aš pati teparašiau trumputį laišką auklėtojai.

- Ar prisimeni, ką parašei?

- Maždaug tokias mintis: "Brangioji auklėtoja, dėkoju, kad leidote rašyti tiesą. Buvo alyvų sodas, buvo Judas. Tikrai žinau. Jau vien faktas, kad per 2000 metų Judas neišnyko, parodo, kad jis buvo. Pasaulyje daug kas pasikeitė. Net barbariškumas, daugelis žiaurių papročių nyksta. Ir literatūriniai personažai, sukurti prieš 2000 metų, šiandien mums dažnai nebesuprantami. Tačiau visa, kas aprašyta šv. Rašte, aktualu iki šiol ir taip bus iki pasaulio pabaigos. Nors mūsų Tėvynėje vergai ir vergvaldžiai, karai

ir žmogžudžiai dar neišnyko, pažadu jums, auklėtoja, jei ir mirti reikėtų, Judu niekad os nebūsiu" Ji man tada parašė penketa. Kiek prisimenu, visa klasė piktinosi greta esančiu Judu. Ilgai tarpusavyje kalbėjomės apie jį. Bet mūsų darbų auklėtoja negražino, tik pažymius pasakė.

- Tikrai originali pamoka. Pasirodo, taip ir nespėjau su mokytoja Birute susipažinti. Šiandien ji man jau kitokia. Žmones ji mylėjo.. . Šis epizodas pasako daugiau, negu visi mano aprašyti pokalbiai. Ketinau nieko neberašyti nei apie save, nei apie ją. Bet, kaip matai, esu priverstas taisyti savo klaidas.

- O man atrodo, kad ką rašėt - tiesa. Kodėl neberašyti? Kaip tik, kuo atviriau, kuo daugiau, tuo geriau. Tik iš tikrųjų be manęs, nes labai daug ko nesuprantu, dažnai nusišvilu žmonėmis. Pavyzdžiui, girdžiu, kad pas mus 80% ištvermingų tikinčiųjų, kone didvyrių. O aš aplinkui matau daugiau blogo, negu gero. Ne dėl bendrabučio taip sakau. Ir kitur nerandu to grožio, kuriuo giriamės. Niekaip nesuprantu, kaip gali būti 80% ištvermingų tikinčiųjų ir 50% skyrybų, tiek pat procentų nužudytų kūdikių, pilnos naktys chuliganų, juodos gatvės nuo keiksmožodžių ir pan. Nejaugi ir tikintieji išgeria alkoholio vidutiniškai už 200 rub.? Kas suskaičiuos, kiek rublių tikintysis kasmet pavagia, gauna ir duoda kaip kyši? O kur antrasis Lietuvos Nemunas - nebevaldoma neapykanta žmogui, šmeižtai, kerštas, barniai... Argi tikintysis galėtų ištisą dieną gyventi nuodėmėje? Iš viso nesuprantu, kaip tikintysis gali padaryti apgalvota, sunkią nuodėmę? Ar ne lengviau numirti? Ne, mano mintys netinka šių dienų visuomenei. Aš turbūt iš viso klaidingai žiūriu į žmones, nes vertinu juos pagal tai, kiek jie parodo meilės kitiems. Aišku, aš ir negailestinga, ir neteisinga, nes daug reikalauju iš kitų, nors pati nemoku mylėti, ypač kai manęs nemyli. Prievartauju save. O meilę iš prievartos turbūt nė

meile negalima pavadinti. Šiaip ar taip, ji tikriausiai nieko neverta.

- Kaip tik ji turi pačią aukščiausią vertę. Susivaldyti, atleisti ir atsilyginti geru už pikta - viena iš sunkiausiai įgyjamų dorybių. Tai krikščioniškosios moralės viršūnė.

Oi nelengva būti maloniu žmogumi, kuris tau nenuoširdus, neparodyti priešui, kad tu jo nemėgsti. Laiminga tu, Maryte, nes jau jaunystėje, prievartaudama, kaip tu sakei, save, ieškai būdų pamilti žmones. Nuoširdžiai dėliaugiuosi, dėkoju už atvirumą ir pamoką man.

- Ką jūs ? Tai aš atėjau pas jus pasimokyti.

- Mano skurdžios studijos ir dar skurdesnis gyvenimas neišmokė manęs mylėti. Žinoma, draugams tuo nesigiriu, bet tu juk atkreipei dėmesį: rašau, kad visus 20 metų pa - prasčiausiai vengiau tų, kurie man nemalonūs.

- Jei taip, mes vienodi. Ir aš vengiu tų, kurių nemėgstu. Ar prisimenat? Ir jūsų vengiau, kai supratau, jog vejate iš choro.

- Čia kas kita. Ką tu galėjai padaryti? Remtis vargonininku? Ir jį būčiau išvijęs. Blogiau, kai vengiamo tų, kuriems privalome padėti, kurių privalome atsiprašyti, kai per mažai analizuojame save.

- Man analizės turbūt neužtenka. Trūksta valios ar dar kažko. Nors vakare, analizuodama save, pirmiausia, ieškau tokių, kuriems galėjau padėti, bet nepadėjau, rytą grubiausiai nuo jų nosisuku, jei tik man jie nepatinka... Nežinau, kaip čia dabar išėjo, kad pasisakiau. Gal ir gerai, gal padėsite pasitaisyti.

- Žinoma, gerai. Tik nelabai norėčiau tikėti, kad taip ir nosisuki. Pas mane atėjai!

- Pas jus atėjau dabar. Tada nebeatėjau. O kiek tokių, kurių iki šiol vengiu!

- Vis tiek negaliu patikėti.

- Galiu padėti įsitikinti Jei pažadėsite nepradėti ir ma-
nęs vengti.

- Matai, Maryte, net ir tau sunku tikėti, kad aš iš tiesų
visiems laikams baigiau bendradarbiavimą su ateizmu ir
visą likusį gyvenimą stengsiuos ne vengti, bet padėti žmo-
nėms. O kas būtų, jei mano pavardę žinotų visuomenė?

- Kaip aš nemoku kalbėti! Tas "pažadėsite" man iš-
sprūdo. Jis nėra iš tolo nereiškia, kad jums netikiu. Grei-
čiau aš savimi netikiu, nes dažnai nežinau, ar gerai darau.

- Tai aš pasikarščiauvau. Iš tiesų mes labai gražiai kal-
bamės. Bet tavo įrodymų vis tiek laukiu. Kartais! man atro-
do, kad iki šiol aš nėra nemačiau žmonių. Dabar man tikrai
viskas įdomu.

- Gerai. Aš jums papasakosiu tokį įvykį. Kaip žinote,
man teko platinti pagrindinę spaudą. Kartą savo iniciatyva
nutariau pasiūlyti sąžiningam, uoliam (taip man atrodė) ku-
nigui "LKB Kroniką". Pasiūliau per jo draugą, kurį seniau
pažinojau. Ir ką gi ? Atsisakė ir draugui patarė neskaityti.
Pagrindinė spauda esanti politinė. Kunigams ji nereikalin-
ga, tik trukdo dirbti, ardo vienybę, kiršina tarpusavyje,
valdžią erzina ir pan. Iki šiol nebenoriu nėra matyti šio kuni-
go. Jis man dvasinis lavonas, egoistas, nes gyvena ne Dievo,
o jo paties susikurtame pasaulyje. Kaip galima nesidomėti
savo tautos ateitimi, tautiečių būkle, pagaliau tikėjimo pla-
tinimo klausimais, Bažnyčios vidaus gyvenimu? Galima ne-
sutikti su siūlomais keliais gerinti tautos ir Bažnyčios gy-
venimą, galima ieškoti geresnių kelių, galu gale galima to-
bulinti pačią spaudą. Bet bijoti ją perskaityti... Ar tai ne-
reiškia, kad jis už viską labiau myli savo medžiaginius rei-
kalus? Net skaitydamas - šešėlyje likdamas, bijo jiems pa-
kenkti. Visas jo uolumas man pasirodė netikras, ir jo meilė
Dievui netikra, ir tikėjimas netikras. Tą vakarą sąžinė pa-
siūlė nueiti pas tą kunigą pačiai ir pamėginti įrodyti, kad

kad spauda - mūsų ateitis, kad tai pagalbos ranka skęstančioms sieloms. Tačiau rytą pritrūko drašos. Iki šiol nesusipažinau su juo. Tik kai nuvažiuoju į jo bažnyčia, vėl atgyja prigėse jausmai, ir aš maldauju: "Viešpatie, pasigailėk šio mirusio, prikeltk jį. .. "

- Reiškia, nevengi jo. Savo malda padarai daugiau, negu aiškindama spaudos reikalą. Iš tiesų šiuo atveju padėti galima tik malda. Manau, jis ir iš draugų ne kartą girdėjo, kad reikia kovoti visiems kartu, visomis Viešpaties nurodytomis priemonėmis. Bet, matomai, individuali kova prieinamesnė. Tikėkimės, kad jis supras savo klaidą. O save be reikalo kaltini. Padarei viską, ką galėjai padaryti. Man atėjo dar tokia mintis. Gal tas kunigas mano, kad "LKB Kroniką" leidžia Saugumas? Ši antis skraido gana sėkmingai. Mat, jie tikisi, kad jei išbaugins mūsų protus, spauda savaime nustos egzistuoti: visi bijos ir prisidėti, ir platinti, ir skaityti.

- Šitokių gandų jis turbūt negirdėjo. Tai buvo senokai, dar jų nebuvo. Tačiau man teko sutikti ir taip manančių. Irgi nesuprantu tokių "išminčių".

- Tai ne išmintis, o tamsumas, nesugebėjimas atskirti gėrio nuo blogio. Spaudos vaisių neįmanoma nematyti. Joks saugumas nekerta šakos, ant kurios sėdi. Žinoma, aš nenoriu pasakyti, kad Saugumas negali griebtis provokacijos - gali būti ir jų spauda. Tačiau ji daugiau ar mažiau turėtų būti panaši į tą pareiškimą, kurį pasirašė 6 vyskupai bei valdytojai, ir siektų monopolio, ardytų kitų darbą, vienybę.

- Man irgi taip atrodo. Tačiau, kaip sau norite, baimės pas mus iš tikrųjų netrūksta. Auklėtoja Birutė niekaip negalėjo suprasti, kad ir kunigas gali bendradarbiauti su ateistine valstybe. Lygiai aš niekaip negaliu suprasti, kodėl kunigas bijo ateizmo. Man atrodo, kad jei kunigas neranda savyje jėgų tokią baimę nugalėti, jis neturi pašaukimo - negali

aukotis už tikinčiuosius. Bet, atrodo, jūs irgi bijojote?

- Argi? Maryte, tu iš tiesų gabi mokytojos Birutės mokinė. Ji tiesiai išklodavo savo samprotavimus. Tai labai geras bruožas. Sutinku, kad dauguma iš baimės nuolaidžiauja. Bet niekad nepasakysiu, kad aš neturiu pašaukimo. Prisipažinau, kad amatininkiškai atlikinėdavau savo kunigiškas pareigas. Prisipažinau, kad nuolaidžiaučiau pačiam šėtonui. Tačiau saugumiečių nebijojau. Gal tik silpnumo minutėje... Aš greičiau žmonių nemylėjau ir, žinoma, nemokėjau įvertinti valstybinio ateizmo, pirmojo pasaulyje. Jei iš naujo reikėtų spręsti pašaukimo reikalą, aš vėl pasirinkčiau tik kunigystę. Jei mane žudytų ar kankintų - kiekviena mano kūno ląstelė šaukte šauktų: aš kunigas! Taip Maryte, aš jų nebijojau ir nebijau. O šiandien jau visa šimtatūkstantinė saugumiečių armija manęs bijo. Ne manęs! Bijo kiekvieno Lietuvos kunigo, net savo agento! Reiškia, Dievas su mumis, reiškia, Jis laimina mus, reiškia, mes turime pašaukimą, nors, kaip sakiau, silpnumo minutėje ir galime išsigąsti.

- Leiskite, papasakosiu dar vieną atsitikimą. Tik pasakysiu, kad aš taip, kaip jūs dabar pasakėt, ir pagalvojau, kai sakiau apie baimę. Tikrai, ilgai man atrodė, kad ateizmo bijo kunigai be pašaukimo. Bet po jūsų paaiškinimo, galutinai supratau, kad ne visi.

- Tada puiku! Žinoma, jokiais atvejais negalima teisinti baimės. Kiekvienas žmogus, jai pasidavęs, gali pridaryti kvailysčių. Net Dievo šiuolaikinis žmogus prieš žmones išsigina iš baimės - padaro didžiausią nuodėmę. Baimė - svarbiausias velnio ginklas. Negerbiu nei baimės apimto vyskupo, nei iš baimės besislapstančios religingos senutės. Iš kitos pusės, pragaran eina ir bebaimiai pašauktieji, kai apanka puikybėje ir patys save skelbia šventaisiais...

- Kaip gerai, kad atėjau! Daug kas paaiškėjo. Ačiū!

- Nereikia dėkoti. Aš laikiu atsitikimo.

- Jis kaip tik apie baimę. Iš anksto atsiprašau, nes atsitikimas vėl apie kunigą.

- Tuo geriau.

- Vienas mano skaitytojas, norėdamas man padėti, pasiūlė, kai jo nerasiu namuose, palikti spaudą jo draugui, su kuriuo jis kartu skaito. Vieną naktį nutariau šiuo pasiūlymu pasinaudoti. Buvo ruduo, labai tamsi naktis. Jokio autobuso išvažiuoti iš parapijos nebebuvo. Nuėjau. Kai pasakiau, kad siuntė jo kaimynas, atrakino duris. Įleidęs į kambarį, pats išėjo "pasižiūrėti", ar niekas neatsekė. Spaudą paėmė, padėjo ir pasakė, kad jam laikas miegoti. Supratau, jog reikia išeiti. Atsargiai paklausiau, ar nebūtų galima kur nors palaukti ryto. Atsakė: "Žinote, mano šeimninė - sesuo. Labai griežta. Bijau, kad blogai pagalvos. Be to, mes gerai sugyvename su vietine valdžia. Suprantate, taip reikia. O rytą jus gali kas nors pamatyti. Čia dažnai pravažiuoja privačios mašinos. Jums pačiai bus geriau, jei niekas nematys jūsų". Išėjau. Iki autobusų stoties, iš kur galima namo išvažiuoti ir naktį, buvo 12 kilometrų. Privačios mašinos, kiek patyriau, beveik niekad pakeleivių nepavėžina. Be to, aną naktį nė viena nepravažiavo. Ėjau visą naktį: vis pasukdavau ne į tą vieškelį. Perlijo iki kaulų, sušalau. Kaltinau save, kad nepaprašiau stiklinės karštos arbatos. O kunigas toks pat bailys iki šiol. Žinoma, savo kaimynui jis nepasakojo, kaip išvijo mane. Aš irgi, tik vis pasidomėdavau, kaip gyvena. Niekad jo nebemačiau. Matote, žinau gerą žmogų, kurį kankina baimė, ir niekuo jam nepadėjau.

- O tavo kančia? Neabejoju, kad ji jam padėjo. Bendrai paėmus, aš atsiprašau už tą kunigą. Čia tikrai baimė kalta. Matomai sutarybiškėjo, nė pats nepastebėjo, kaip pradėjo bijoti. Kartą nustojo kontroliuoti savo elgesį, ir artimo meilė virto tik gražiais žodžiais pamokslams. Atleisk jam!

Tikėkime, kad sugriš ir jo jaunystė.

- Atleisti? Aš nė nebuvo išizeidusi, nesijaučiu, kad jis man ką blogo būtų padaręs. Juk jis nė nesupranta, kaip gyvena. Man tik tą naktį ir rytą buvo nejauku. Išivaizdavau, kaip jis atsikėlęs ramiausiai nuėjo laikyti šv. Mišių... Sukau galvą, ar kunigas, ruošdamasis šv. Mišioms, prisimena Evangelijos pagal Matą žodžius: "Kai neši dovaną prie altoriaus ir ten prisiminsi, kad tavo brolis turi šį tą prieš tave, palik savo atnašą, pirmiau susitaikyk su broliu ir tik tada, sugrižęs, aukok savo dovaną"?

- Brangioji Maryte, visa nelaimė, kad jis labai gerai žino tuos žodžius, bet sau jų netaiko. Tu teisingai pastebėjai: jis nesuprato, ką padarė. Kaip čia pasakius? Na, jis gyvena du gyvenimu; vieną bažnyčioje, kai moko kitus mylėti, kitą už bažnyčios, kai laukia, kad jį mylėtų. Pats nemyli. Mes jau kalbėjome: kiekvienas iš mūsų apie save galvojame geriau, negu yra. O, jei ne ta mūsų puikybė! Šiandien nebereikėtų nė kalbėti apie dvasiškijos ar tautiečių vienybę. Seniai būtų sudilusios ir vinyš, kuriomis, bijodami, šmeiždami ar pavydėdami, kalame Kristų prie kryžiaus kartais net Jo Bažnyčioje.

- Vadinasi, tiesa, kad daugelis, bendraudami su žmonėmis, nesuvokia, jog skriaudžia juos. Seniai man ta mintis ramybės neduoda. Kadangi nesuvokia, turbūt nuodėmės nepadaro,- vienas Dievas žino, kaip yra, - bet nuskriaustasis suvokia ir piktinasi. Taip kartais nustumiami ir ieškantys Dievo. Todėl ar neturėtume vienas kitam padėti kontroliuoti savo elgesį, pažinti save?

- Žinoma, nes kas abejingai praeina pro blogį, nešalina jo, tas padeda velniui. Ir vargas tam, per kurį ateina papiktinimas... Bet toks darbas visais atvejais vaisingas tada, kai padedame pažinti save žmogui, kuris pats siekia šventumo. O jei žmogus nenori savęs pažinti, padėti jam ypač sunku, sudėtinga. Reikia ir takto, ir meilės, ir ypač atitinka-

mų sąlygu, nes kitaip tik į dar didesnę nuodėmės purvyną jį įklampinsime. Net kunigas kartais čia būna bejėgis, nors gerai žino, kad reikia padėti ir kūnui, ir sielai. Kasdien galime rasti tam įrodymų. Pavyzdžiui, juk motina, kai protinškai myli, nepataikauja, neslepia, nenusisuka nuo savo vaiko blogo įpročio ar elgesio, o stengiasi jį pašalinti. Jei tik ji nesupranta, kad nuo adatos - prie vežimo, jei nuolaidžiauti, slėpti tą blogą vaiko elgesį, užaugina nusikaltėlį.

- Vadinasi, ir aš kalta, jei nusisukau nuo žmogaus, kuris nelaimingas, nes bijo.

- Taip, kalta, bet tik tada, jei nepervertinai savo galiemybių. Dievas nereikalauja, kad žmogus pašalintų blogį iš viso pasaulio. Bet Dievas nori, kad kiekvienas žmogus suprastų, jog jis yra didis, jis pasaulio centras tada, kai išmoksta būti mažu, tenkintis savo gera valia, gera intencija, geru, ypač kokybišku darbu mažuose dalykuose, kurie jam duoti. Žinoma, labai sunku suprasti, kas kiekvienam iš mūsų duota. Jei prisipažinti, aš pats nepasakyčiau, kas man duota. Bet, manau, šventumo pasiekia tas, kas tobulai neša savo ir savo artimųjų kryžių, kurį gali pakelti. Pasaulio kryžių pakėlė tik Kristus. Manai, kad galėjai padėti drebančiam dėl geros parapijos kunigui?

- Taip nebemanau. Radau atsakymą. Man sekasi. Jau antra mano problema išspręsta. Todėl papasakosiu dar vieną atsitikimą.

- Galėtum ne vieną, o kelis papasakoti.

- Gal jau užteks vieno, Prisiminiau kitą mokytoją, vardu Liucija. Ji, galima sakyti, supažindino mane su katalikiška spauda, katakombine Bažnyčia (jos giminaitis - visiems žinomas tos kovojančios Bažnyčios kunigas). Nuoširdžiausiai jai už tai dėkinga. Visą gyvenimą ji dirbo tarybinėje mokykloje. Dėstė istoriją, pravedinėjo revoliucinių švenčių minėjimus ir neprarado tikėjimo. Reta išimtis, tie-

sa? Išėjusi į pensiją, kasdien eina šv. Komunijos. Dar retesnė išimtis! Man tekdavo dažnai su ja susitikti, bet kiekvienas susitikimas būdavo ir tebėra labai nemalonus. Mat, ji kiekvieną kartą leidžia man suprasti, tiesiog užakcentuoja: ji mane padarė žmogum, ji labai daug dirba, labai pavargsta, daug aukojasi, giliai išstudijavusi visas religines dogmas, problemas, viską žinanti, niekad os neklystanti, turinti ypatingą Dievo malonę, jos sąžinės balsas visada teisingai įvertinęs kiekvieną žmogų ir pan. Dirba tai ji iš tikrųjų daug. Turi nuosavą namą, moderniškus baldus, meniškų brangių paveikslų, didžiulę biblioteką. Ypač krinta į akis jos šykštumas, nors ji dažnai sako: "Aš žemiškų vertybių visai nevertinu, viską atiduodu Kristui". Iš tikrųjų ji turta kaupia sūnui ir jo vaikams. Taip skrupulingai taupo, kad nemalonu pas ją net duonos riekutę suvalgyti. Ant grindų brangūs kilimai, bet su batais įeiti į kambarį neleidžia net svetimiems. Visi baldai įvilkti į užvalkalus, o tie uždangstyti dar visokiais skudurais - nuo saulės. Jos bute aš jaučiausi tarytum muziejiniame Lenino kambaryje. Prisiminate paveikslą - Lenino fotelius, baltuose užvalkaluose? Vadinasi, ir jai, kaip Leninui, grožis nereikalingas. Ji jį slepia po skudurais. Svarbu materialinė nauda. O juk visa, ką sukūrė Kūrėjas, nepaprastai gražu. Ir žmogaus paskirtis - kurti tik grožį, visą laiką jo siekti. Nematyti, nemylėti grožio - nematyti, nemylėti Dievo, amžinybės. Nejaugi ir siela ne visą laiką, o tik bažnyčioje ar per šventes turi būti graži? Viso aš netaikau mokytojai. Išeidama iš namų ji kruopščiausiai pasipuošia. Tik noriu pasakyti, su kokiomis savo mintimis man tenka kariauti jos bute. Suprantu, kad tai minusas man pačiai, nes ir šventės turi išsiskirti iš kasdienybės. Taigi, kartą paprašiau jos kelių religinio turinio mašinėle perrašytų knygų draugėms, nes jau seniai pas ją jos mėtėsi neskaitomos. "Gerai, - sako, - galiu parduoti". Surin-

ko blogesnius, beveik nebeįskaitomus egzempliorius, išgyrė tų knygų turinį - kaip kiekvienas prekybininkas prekę - ir pasakė pačią didžiausią kainą. Pinigus (visą mano stipendiją) paėmė tiesiai iš mano rankų, perskaičiavo ir prie mano akių užrakino spintoje. Kaip suderinti: rytą viską atidaviau Kristui, o po pietų iš stipendijos gyvenančių studentų sąskaita didinu savo turta? Man atrodo, kad "viską atiduodu Kristui" galima pasakyti tik tada, kai iš tikrųjų jam atiduodi ne vien namą ar visą savo turta, bet ir sūnų. Tačiau Kristui ji neatiduoda ne tik savo, bet ir svetimų vaikų. Girdėjau jos pokalbį su kokių 7 metų vaiku, kurį ji ruošė Pirmajai šv. Komunijai. Tokie vaikai, kaip žinote, nelabai suvokia laiką. Jiems sunku būti punktualiais. Bet jei jie kuonors susižavi, degte dega uolumu. Atėjo toks vaikas pas ją ne 5 val. po pietų, bet 4. Išgirdau jos pikta balsą: "Sakiau penktą. Ar laikrodžio nepažįsti? Aš negaliu kiekvieną atskirai mokyti. Ateik po valandos," - ir užtrenkė duris. Dažnai ji taip kalba su vaikais. Tada neiškenčiau ir pasakiau, kad tas vaikas gali nebeateiti, kad jis turbūt pajuto, jog jo čia nelaukia. Ir žinote, kaip mokytoja sureagavo? Ji tiesiai pasakė, kad aš įžūli, nedėkinga, nemandagi, kad universitetas mane sugadino. Pradėjau jos vengti, įkyriai lenda ir lenda mintis, kad ji daug dirba dėl garbės, turto, o ne iš meilės Kristui. Nežinau, gal klystu, neteisingai ją suprantu, gal labai nusidedu. Vis ruošiuosi prašyti patarimo per išpažintį, tik nežinau kaip. Ką jūs darytume mano vietoje?

- Turbūt nieko nedaryčiau. Tu nenusidedi, būk rami. Ši mokytoja savęs nepažįsta, kaip ir daugelis. Dirba dėl garbės. Tegul dirba. Vengti jos nereikėtų. Daugiau drąsos! Tegul barasi, o tu vis tiek sakyk, kaip galvoji. Manau, kad tavo ramios pastabos naudingos bus. Be to, ji tikriausiai turi dvasios vada. Pradės jam sakyti, kodėl supyksta, o kunigas viską supras ir padės.

- Bet ji gali pati nutraukti mūsų draugystę. Negi klausysis piemenės išūlių, kaip pati sakė, pastabų.

- To nebus. Pagal ją, tu jos darbo vaisius. O "savo" taip lengvai ji neišmes. Pamatysi, pamils tave, jei iš tiesų ji trokšta, bet nemoka viską atiduoti Kristui. Šiaip ar taip, aš įsitikinęs, kad slepiamas blogis ne nyksta, o dar labiau bręsta. Žinau, yra ir kitaip manančių - blogį reikia šalinti jį ignoruojant. Tačiau jeigu mokytoja Birutė nebūtų man tiesiai pasakiusi: "Tu išdavikas!", kažin ar būčiau supratęs, kad aš išdavikas.

- Netikiu, kad jūs išdavikas. Juk visą laiką tikėjot. Nepagalvokit, kad aš tik šiaip, pataikaudama kartoju. Giliai širdyje taip manau. Negi klystu? Visi dabar linksniuoja: išdavė, išdavikas, išdavystė. Daug rašo apie juos. Tik kažin ar mūsų ir Dievo sprendimai sutampa?

- Malonu man tokius tavo žodžius girdėti. Ne todėl, kad mane teisini, bet todėl, kad kunigą myli. Deja, kas iš mano tikėjimo, jei nebuvo meilės? Jei ir galėčiau nuo pasaulio tą praeitį paslėpti, negaliu nuo Dievo, savęs pabėgti, atsilyginti tiems, kuriuos nuskriaudžiau. Nelengva man, Maryte, apie save kalbėti. Norėčiau, kad kitaip būtų, kad praeities nebūtų. Deja, sakau, deja... Gal ir per dažnai kalbame apie išdavystę. Bet ką daryti, jei kiekvieno inteligento, ypač kunigo gyvenimas negali su ja prasilenkti: arba pats sąmoningai ar nesąmoningai išduoda, arba jį kiti išduoda? Tu, Maryte, jauna, todėl privalai išmokti pažinti abi sovietinio gyvenimo puses. Sakai, aš nebuves išdaviku. Ačiū tau! Labai norėčiau, kad ir Dievas taip įvertintų mano klaidas. O kad niekad neteisintum išdavystės (be to, jaučiu pareigą atsilyginti už tavo nuoširdumą) esu priverstas geliančia širdimi papasakoti tau kelis epizodus iš savo praeities. Tu turi suprasti, kad ne be reikalo taip kategoriškai smerkiu save ir mūsų organizuotą valstybinį ateizmą. Ar

turi laiko?

- O taip!

- Ypač blogai gyvenau, kai buvau tavo metuose ir pradėjau dirbti vikaru didelėje parapijoje. Pirmas mano klebonas, kaip dabar supratau, buvo idealus kunigas ir tikrai mane mylėjo. Kartą, matyti, po ilgų abejonių, svarstymų, jis man sako: "Kunige, labai dažnai grįžti po vidurnakčio". "Na, ir kas? Miego nenoriu, tai ir grįžtu. Juk netrukdu Jums", - atkirtau. "Trukdai, kunige. Grįžti taip triukšmingai, kad visas namas nubunda. O ne tik kunigas, bet ir inteligentas nedrumsčia kito poilsio. Tik ne vien dėl to aš neramus. Nenorėčiau, kad žmonės pasipiktintų". "Klebone", - atsakiau aš, - "atsakomybė kris man. Pasimelsiu, kad Dievas jus nuramintų, o savo siela pasirūpinsiu pats. Labanaktis!" Na, kaip?

- Buvote baisiai išdidus.

- Ne išdidus, o egoistas, pilnas puikybės. Žinojau, kad jis nieko man negali padaryti: nei iškelti, nei nubausti. Man saugojo Saugumas. Reikėjo ginti tik savo viešą "garbę". Norėdamas užbėgti klebonui už akių (o jis nė nemanė manęs skųsti: apie mano naktinius pasivaikščiojimus net kunigams neprasitarė), pradėjau nebeslėpti nuo saugumiečių jo pažiūrų, uolaus darbo. Jis buvo grįžęs iš Sibiro, todėl į menkiausias jo pastangas patraukti žmones buvo žiūrima kaip į politinę veiklą. Negana to, aš ėmiau draugams įrodinėti, kad mano klebonas - šykštus suvaikėjęs senis, Sakramentus teikia visiems, laidoja net netikinčius ir pan. Mat, tada aš kiekvienam parapijiečiui stengiausi pasigirti: galiu atleisti, galiu ir pasmerkti, viskas mano rankose. Mat, kokia didelė puikybė. Jei tik man, pavyzdžiui, neįrodydavo, kad numirėlis buvo viešai praktikuojantis katalikas, atsisakydavau laidoti. Klebonas manė kitaip. Svarbiausiu teisėju jis laikė ne save, o Dievą. Sakydavo dabartinėmis

sąlygomis, kai ateizmas jėga priverčia žmogų savo gyvenimą tvarkyti taip, kaip jis nori, neįmanoma visko teisingai iki galo išaiškinti: besiaiškindami galima nuskriausti žmogų. Jei mane ir apgaus, aš vis tiek prieš Dievą liksiu teišsus. O jei aš nustumsiu teisųjį, abejojančią ar atgailaujančią, nebūsiu išteisintas. Kaip galima atsisakyti laidoti žmogų? Gal paskutinę minutę jam Dievas atleido. Be to, mirusio artimųjų tarpe galbūt yra nustojusių tikėti, ir laidotuvės primins Dievą. Taigi, sutikdavo jis kiekvieną didžiausią nusidėjėlių lyg Kristų. Žmonės pas jį plaukte plaukdavo, net iš kaimyninių parapijų. Manęs vengė. Žinojau, ne vieną jis atvertė, ne vieną paskatino gerbti, mylėti, palaikyti gražius katalikiškus papročius, ne kartą sutaikė priešus. Užmokėsčio už patarnavimus iš neturtingesnių iš viso neimdavo, o iš turtingesnių tiek kiek duodavo, net ir dideles sumas.

Pagaliau pradėjo jį tardyti, persekioti, kilnoti iš blogos į blogesnę parapiją. Kaip sakiau, mano informacijos saugumiečiams labai padėdavo. O jis nesikeitė ir nieko nebijojė: vienodai mylėjo žmones visose parapijose. Nors dar ne kartą bandė pasikalbėti su manimi, nesileidau. Jis, žinoma, galvojo, kad mano elgesys - jaunystės klaidos. Mirė prieš septynetą metų...

Tyli? Ir aš nemaniau, kad taip sunku garsiai kalbėti apie save. Mintyse save kaltinti lengviau... Gal per plačiai pasakoju?

- O ne! Labai prašau.

- Svarbiausias teišsus nuo pradžios iki galo. Aš tada vakarus praleisdavau pas savo pažįstamą studentę. Šito jis galbūt nežinojo. Bet man dabar nė kiek nelengviau. Susirindavo pas ją jos draugės, draugai diskusijoms apie literatūrą, religiją, politiką. Aišku, neapseidavome be konjako, muzikos. Man tada nė į galvą neateidavo, kad žudau visos kompanijos sielas. Juk jie visi turbūt iki šiol mano, kad ku-

nigas tik prie altoriaus kunigas. Atlikęs savo pareigas, jis atseit, nuodėmingas žmogus, kaip visi, jam viskas galima. O tokie niekad os žmonių prie Dievo nepatraukia. Neseniai buvau sutikęs vieną "draugą" iš tos kompanijos. Įsitikinau, kad jų tarpe nebėra nė vieno praktikuojančio kataliko. Visi vedė, skyrėsi, vėl vedė, skyrėsi, pirko mašinas, susirado "blatus", "daro" karjeras ir pan. Tik dabar supratau, kodėl į tokias vakarones mane stumte stumdavo mano šefai iš Saugumo. Jie siekė trijų dalykų: sužavėti "gyvenimu" mane patį (iš tiesų buvau į vieną studentę "įsimylėjęs), gauti bent šiek tiek tokios informacijos apie jaunimą ir parodyti pastarajam blogą kunigą. Tai, žinoma, ne vienintelis būdas atimti iš jaunimo tikėjimą. Aš pats bent prie dešimties prisidėjau. Prisimenu, vienoje didelėje parapijoje (jau buvau klebonas) atsirado senutė, kuri savo iniciatyva ėmė burti aduorotojas. Aš lyg ir apsidžiaugiau - maniau, mano kaimynai man pavydės. Tačiau mano šefas liepė man nebendrauti su aduorotojomis, nesikišti, leisti pačioms rūpintis. Savaiame aišku, nė vienas sąžiningai dirbantis katalikas neturi tiek lėšų, kad galėtų aduorotojoms nupirkti tautinius ar bent baltus drabužėlius. Tuo labiau pensininkė. Aš, žinoma, galėjau sukrapštyti tuos kelius tūkstančius, bet negalėjau neklausyti šefo. Taigi tikinčiųjų suaukotais pinigais plačiai vaišinau gimines, kolegas, vyskupus, net saugumiečius, bet nė rublio neskyriau aduorotojoms. Taip nepalaikoma iniciatyva sužlugo, tuo labiau, kad mergaites ir jų tėvus "patampė" mokykloje, darbovietėse. Kaip tai daroma, tu žinai, bet... mergaičių sąrašą Saugumui pats daviau. Niekas jų neužtarė nepakėlė dvasios, nepakvietė ryžtis, aukotis, parodyti savo meilę Dievui. Aš, žinoma, tada nesijaučiau kaltas. Maniau, jog, jei vyskupas nereikalauja lankyti šeimų, burti jaunimo, mokyti vaikus religijos, siekti, kad šv. Mišioms patarnautų mažutėliai, taip Bažnyčiai naudingiau, taip reikia. Ką ką,

bet apie pareigą klausyti vyskupo Seminarijoje nemažai kalbėta. Tačiau surasti pasiteisinimą dar nereikia būti teisiu. Dieve mano, kiek tokių nusikaltimų! Ir kaip viską ištaisyti ?

- Nežinau, ką pasakyti. Galiu pažadėti melstis...

- Geroji Maryte, tu jau verki? Nereikia manęs gailėtis.

Aš dar labai mažai tepravėriau duris į praeitį, o tau jau sunku.

- Ne ne! Jei galit, dar ką nors prisiminkit.

- Gerai. Manau tau naudinga žinoti, iki kokios niekšybės galima prieiti, kai širdis nebeklauso proto, o protas - širdies. Taigi, prieš trejetą metų ateina pas mane nepažįstamas inteligentiškos išvaizdos vyriškis, vardu Stasys, ir paprašo padėti jam parašyti eilę dokumentų, kurie bus paskelbti pogrindžio spaudoje. Toks atviras prašymas mane apstulbino. Žiūrėjau į jį kaip į ne šios žemės gyventoją ir niekaip negalėjau suprasti, kodėl jis nebijo. Mano ano meto supratimu pas mus gali nebijoti tik agentai. Visi kiti, ypač inteligentai - bailiai. Beje, jis paminėjo kunigą, kuris pataręs jam prašyti mano pagalbos. Bet kuo karščiau jis man įrodinėjo ruošiamų dokumentų reikšmę, būtinybę priekelti tautą, padėti Bažnyčiai rašyti Lietuvos kančių istorijos metraščių ir pan., tuo giliau į mano sąmonę smigo tas nelemtas klausimas be atsakymo: kodėl jis nebijo? Buvo daugiau negu aišku: prieš mane provokatorius. Kadangi jau buvau pažįstamas su mokytoja Birute, nusprendžiau, kad Saugumas mane tikrina (tik todėl ir nepranešiau šefui apie Stasi). Nemaniau, kad Birutė mane įskundė, ne, bet pamaniau, kad ji kam nors prasitarė apie mūsų pokalbius. Mano išvada man atrodė visiškai logiška, nes, viena, mano šefas jau išmetinėjo, kad aš nenuoširdus, antra, gerai žinojau, kad laikas nuo laiko tikrinamas ne tik agentų, bet ir pačių saugumiečių lojalumas. Ką gi, nutariau, reikia ne tik nepasi-

duoti provokatoriaus gudrybei, bet jį patį sutriuškinti. Visiškai šaltai atsakiau svečiui. Jau kitą dieną papasakojau įvykį keliems savo bičiuliams, pridėjęs, kad išvijau gudrų saugumietį. Bičiuliai, žinoma, mano samprotavimus perpasakojo savo bičiuliams, nebeminėdami manęs, o po pusmečio viena vienuolė kuo nuoširdžiausiai išpėjo mane patį: iš patikimiausių šaltinių sužinota, patikrinta, kad kažkoks Stasys (ji jo nemačiusi!) tikrai esąs saugumietis, kad nuo jo jau nukentėjo visa eilė tikinčiųjų, kad saugočiaus, išpėčiau kitus ir, jei tektų sutikti, neimčiau ir neduočiau spaudos, nebendraučiau. Dar po pusmečio sužinojau, kad tas pats mano apšmeižtas Stasys areštuotas, vėliau nuteistas ilgus metus kalėti. Manau, supranti, Maryte, apie ką aš kalbu?

- Kaip baisu! Dieve, kaip baisu! Bet ar jūs kaltas dėl to arešto? Iš viso ar jūs kaltas? Juk galvojote, kad jis provokatorius.

- Ar aš kaltas? Pirmiausia, aš per bičiulių bičiulius pranešau Saugumui, kokį darbą dirba Stasys. Jis iš esmės jo dar nepradėjo, o Saugumas jau žinojo, kokie dokumentai ruošiami. Be to, draugai, išgirdę tokias apkalbas, juo suabejojo, kaip vėliau išsiaiškinau, kai kas pradėjo jo nebesaugoti. Todėl Saugumui buvo lengva sekti kiekvieną jo žingsnį, surinkti įkalčius. Antra, aš išvijau ir apšmeižiau žmogų, kuris atėjo pas mane, kunigą, Kristaus vardu. Kodėl aš negalėjau dėl jo pasiaukoti, surizikuoti? Ar ne todėl, kad aš egoistas, jo nemylėjau?

- O gal tik pabijojote ir iš atsargumo nepadėjote. Nejaugi pas mus įmanoma tikėti pirmą kartą sutikto žmogaus padorumu ?

- Tu teisingai man vėl priminei baimę. Paprastai visi egoistai - bailiai ir visi bailiai - egoistai. Dar daugiau: "Baimė yra bausmė, ir kas bijo, tas dar netubulai myli" (Jn 4,18). Tarp kitko, labai gili šv. Rašto eilutė. Ir šiandien

kasdien matome, kad mylinčio nesulaiko jokia baimė. Tačiau tada aš taip negalvojau ir stebėjau, kodėl Stasys nebijo. Man nebuvo nė reikalo bijoti, nes iš pirmo jo žodžio buvau kurčias jo prašymui, nesiruošiau jam padėti. Aš mačiau ne jį, o save ir girdėjau tik "mūsų visuomenės" samprotavimus. O mūsų visuomenėje jau suformuota tokia opinija jei tik žmogus aukojasi, jei jis myli, nebijo, mes tuoj pat, net neįsigilinę, jo bijome, smerkiame, saugumiečiu vadiname. Nemėgstame tikros dvasios... Galiu pridurti, kad Saugumui čia pavyko - mes patys žlugdome gražiausią iniciatyvą. Na, bet grįžkime prie atsargumo. Stasys nė neprasė atskleisti mano ar svetimų paslapčių. Būtų užtekę mano santūrumo, blaivaus proto ir mylinčios širdies. Juk aš privalėjau ne bičiuliams "į ausį" šnabždėti, bet su kunigu, kuris pasiūlė kreiptis į mane, pasikalbėti, pats su Stasiu pabendrauti, pagaliau kelis kartus patikrinti ir tik po to išvadas daryti. Ir tai galima suklysti. Kas kas, bet aš privalėjau neskubėti, nes žinau, kokie pas mus neteisingi "man pasirodė" ar "sako". Per 20 metų sutikau ne vieną faktą, kai sąžiningi, ištikimi Bažnyčiai ir Tėvynei žmonės šmeižiami, jų pavardės valkiojamos purvyne, o tikri išdavikai ar bailiai net neįtariami, vieni kitų aukštinami. Žinoma, būtų visai kita kalba, jei į mano rankas būtų patekusi Saugumui skirta informacija ar kas nors būtų užtikęs Stasį konspiraciniame bute, kaip mokytoja Birutė mane užtiko.

- Tai išimtis. Jos retos. Vadinasi, mes niekadoms negalėsime demaskuoti išdavikų. O "man atrodo" ne visados nepasitvirtina. Aš, pavyzdžiui, apie jus nieko tikro nežinoju, bet auklėtojos prašiau saugotis tik todėl, kad pajutau, jog norite mane išvyti iš choro.

- Čia visai kas kita. Kai kunigas veja jaunimą iš bažnyčios, kai jis atsisako pamokyti religijos ar patarnauti tikinčiam (o, kaip mane girdavo šefas, kai atsisakydavau laidoti

ar sutuokti), visados, be išimties, reiškia, kad jis, jei dar neužverbuotas, tai bus užverbuotas, nes arba bijo, arba jo moralė smukusi ar smunka, arba iš tiesų neturi pašaukimo. O tokie tikrai neliks Saugumo nepastebėti. Jokių būdu nenorėjau pasakyti, kad negalime demaskuoti išdavikų. Mano nuomone, mes per mažai tam skiriame dėmesio. Bet demaskuoti išdaviką ir apšmeižti nekaltą - ne tas pats. Lygiai mylėti priešą nereiškia, kad reikia kitus jam išdavinėti, artimą mirčiai ar kančioms atiduoti. Kad ir Ričardo Jakučio pavyzdys. Kas jį gina? Kitiems gal sunku susiorientuoti, bet aš ramia sąžine galiu tvirtinti: saugumiečiai suinteresuoti jį apginti.

- Sutinku. Pagal mane - visi jo gynėjai yra aiškiausi Saugumo įrankiai, išdavikai. Bet pagal jus - niekas nematė jų konspiraciniame bute. Todėl ar nepadedate jie nesąmoningai?

- Ir pagal mane Ričardo gynėjai - išdavikai. Negi tau, Maryte, neaiškus skirtumas: pasmerkti žmogų, kuris stengiasi padėti Bažnyčiai (galutinis tikslas tai įrodo) ir ginti žmogų, kuris savo viešu amoralumu, bjauriu pavyzdžiu griaua Bažnyčią? Nieko, viskas paaiškės. Ateis diena, bus parodytas ir Ričardo, ir jo gynėjų politinis veidas, nors vien moralinis parodo, kad jį į Seminariją įkišo pats velnias. Tarp kitko, kaip šiandien jau turime Ričardą - klieriko-saugumiečio sinonimą, greit turėsime ir vikaro-saugumiečio, ir klebono-saugumiečio, ir vyskupo-saugumiečio sinonimus. Dievo Apvaizda tuo pasirūpins. Tegul šiuo kiekvienas karjeristas, kas jo laukia ir kokių vardu minės istorija, nors kartais šitokie sielų žudikai ir galvoja "atlieka šventą pareigą Dievui" (Jn 16,2). Bet vėl pamiršome Stasį. Jei atvirai, ju nepamirštu nei dieną, nei naktį. Kelis kartus atsiprašiau laišku - negaunu atsakymo. Viską metęs nuvažiuočiau, bet pasimatymo juk neduos. Štai kur kančia: nieko nebegaliu su-

gražinti, ištaisyti! Tačiau jei pradėjome apie jį kalbėti, pažiūrėkime į įvykį dar iš vienos pusės. Įsivaizduokim, kad pas mane atėjo gudrus Saugumo provokatorius. Net ir šiuo atveju aš pasielgiau nekunigiškai. Juk ne kartą skaičiau, skelbiau, aiškinau Kristaus įsakymą palikti 99 avis ir ieškoti vienos, paklydusios. Ir štai - nė ieškoti nereikia - pati paklydusi avis ateina pas mane. O aš ją... išveju. Argi nereikėjo kaip tik jai skirti tiek laiko, kiek skiriu 99? Juk Kristus aiškiai pasakė, kad surasti vieną paklydusią šimtą kartų sunkiau, negu rodyti kelią 99 tiesiai einančioms. Visi dažnai mes skundžiamės: kaip prie tų bedievių priėti, kaip jiems Dievą parodyti, jei jie už devynių galybių. Bet kiekvienas iš mūsų beveik kasdien sutinkame gailiai mekenančią paklydusią avelę, tačiau - praename pro šalį. Kristus nepasmerkė nei muitininko, nei samarietės, nei svetimauotojos. O aš, Jo mokinys, net nebandžiau išsiaiškinti, kodėl atėjusi pas mane avelė paklydo - iš karto pasmerkiau. Net mintis neatėjo, kad gal pats Kristus ją atvedė. Matai, Maryte, koks fariziejus aš buvau, kiek kartų, sakydamas "Prisipažįstu", neprisipažinau, sunkiai nusidėjęs...

- Iš tikrųjų išpažintys ne mums - nusiverktume klausyklose. Bet kas išdrįstu mesti akmenį į jus? Kuris kunigas galėtų taip atvirai prisipažinti? Man irgi gėda, nes dažnai viską supainioju. Turbūt pastebėjote, kai pasakojau apie savo pažįstamus, kaip aš nemoku suprasti žmonių. Kad ir dabar. Tiek šnekėjome, o aš vis tiek suprantu, kaip galima taip giliai galvoti ir būti išdaviku.

- Aš pats bjauriuosi ir nesuprantu. Prisimeni, Vilniaus Saugumo rūmuose naktį narpliojau šią mįslę. Aprašiau tik menkutę kertelę tos siaubingos nakties. Stengiausi suprasti žinoma, ir anksčiau, ypač po mokytojos Birutės laidotuvių, šiandien vėl ir stengiuosi suprasti ir vėl galiu pakartoti:

nemylėjau žmonių. O logiškai galvoti ar daug žinoti gali ir patys žiauriausi nusikaltėliai. Bet anksčiau aš niekaip: nei giliai, nei negiliai negalvoju.

- Kaip norėčiau pamatyti tas rodykles, kurios išvedė jus į tiesų kelią, privertė galvoti. Bet ką aš kalbu? Juk tai neįmanoma.

- Kodėl? Galvoti mane privertė komunistė Birutė. Paradoksas, ar ne? Žinoma, visų minčių atpasakoti neįmanoma. Bet mintys, kurios mane pakeitė iš esmės, buvo mintys apie artimo meilę. Šia tema paruošiau visą ciklą pamokslų.

- Jei paprašyčiau bent trumpai išvadas prisiminti, ar galėtumėt?

- Žinoma. Tik prašau nenusivilti. Tos išvados daugumai žinomos. Ir tau jos girdėtos. Bet jos tik dabar mano pasidarė, nuo dabar bandau jas derinti prie savo gyvenimo, nuo dabar jos kasdieninė mano smegenų duona. Žinoma, pačiam daug atsirado klausimų, gal kai kur ir klystu. Bet, atrodo, supratau, kuo skiriasi muitininko malda nuo fariziejaus... Ir anksčiau dažnai pasakydavau "Dievas yra Meilė" (Jn 4, 8). Tačiau tik pasakydavau. Širdimi nejaučiau, kad meilė amžina, kad visos mūsų žinios, didžiausi indėliai į žemiškos kultūros, mokslo, meno lobyną amžinybėje bus verti tiek, kiek jose įdėta meilės. Ir žmogus vertas tiek, kiek jis Dievo paveikslas - kiek panašus į pačią Meilę. Koks teisingas Dievas! Ir vakarykštis, ir šiandieninis, ir rytojaus žmogus vertinamas vienodai, nors ir skirtingais civilizacijos laiptais keliauja ir turtingas ir neturtingas, ir mokytas ir nemokytas, jei tik nori, gyvena Meilėje. Tačiau jeigu man reikėtų nupiešti paveikslą apie savo praeitį, skaudama širdim turėčiau jį piešti tokį sutana apsilvilkęs, klupau prieš Kristų, Kurio Širdies Meilės spinduliai atsimuša į mano abejingą veidą. Aš viena ranka apkabinęs Jo kojas, o kita

ranka taikau smailų peilį į širdį brolio, kurio akyse baisiausias siaubas, didžiausia nuostaba. Taip žiūrėjo į mane mokytoja Birutė tą vakarą, kai pasakė: "Tu išdavikas", taip žiūri į mus kiekvienas, kurį savo nejautrumu žmogui, savo nesupratimu, kad gyventi - reiškia mylėti, papiktiname. Ir kaip aš nemačiau, kad taip žiūri į mus visi, jei tik jų sąžinė sveika? Ir tu, Maryte, tai intuityviai jauti; sakei, kad svarbiausiu žmogaus vertinimo kriterijumi laikai jo meilę artimui. Dar daugiau: tas, kuris nemyli artimo, nemyli nė Dievo. Neatsitiktinai du įsakymai: mylėti Dievą ir mylėti artimą duoti viename, didžiausiame įsakyme. Reiškia, negalima jų išskirti. Ne aš taip sakau. Aš tik dabar išgirdau Kristų: Evangelijoje pagal Matą: "Antrasis - panašus į jį" (Mt 22,39), pagal Joną: "Nepasilieka Vynmedyje tas, kuris nesilaiko Jo įsakymų, o įsakymų nesilaiko tas, kuris nemyli", "Jei kas sakytų "Aš myliu Dievą", o savo brolio nekęstų, - tasai melagis. Kas nemyli savo brolio, kurį mato, negali mylėti Dievo, kurio nemato" (1Jn 4,20) ir kt. Pats Kristus tobulai mylėjo ir Tėvą, ir žmones. Taigi ir mes kol nemylime žmonių - nemylime Dievo; jei nemylime Dievo - meilė žmogui negali būti tobula. Siekiant gėrio, ši harmonija būtina. Kai pasižiūrėjau į istoriją, kiekvienas žmogus, kiekviena epocha, santvarka, bendruomenė apie tai kalba. Kas nemylėjo žmonių, nors ir skelbėsi myli Dievą, skleidė blogį. Kas nemyli Dievo, nors ir skelbiasi myli žmogų, nors ir gyvybes už jį atiduoda, galų gale skleidžia blogį. Ir kiek tokių, kurie atrodo, didvyriškai mylėjo žmones, savo tautą, kovojo už laisvę, bet, patekę į painias, sudėtingas situacijas, neišlaikė, išdavė - nemylėjo Dievo. Bet nėra istorijoje nė vieno atvejo, kad žmogus, didvyriškai mylėjęs ir žmones, Tėvynę, ir Dievą, neišlaikytų, išduotų, jei ir pragariškas kančias žemėje reikėtų iškentėti. Taigi tik tobula meilė - meilė Dievui ir artimui daro stebuklus. Net visi mūsų vaisiai, mūsų

pastangos pačiam tobulėti, darbo rezultatai tiesiogiai proporcingi mūsų meilei Jam ir vienas kitam. "Kas pasilieka manyje ir aš jame, tas duoda daug vaisių; jūs prašysite, ko tik norėsite, ir bus jums duota; nuo manęs atsiskyrę jūs negalite nieko nuveikti"(Jn 15, 5, 7). Štai todėl kiekvieną širdį uždegti meile Dievui lengviau savo meile, pavyzdžiui, kai laikomės Jo žodžių, negu žiniomis ar jėga.

- Bet kaip išmokti mylėti - daryti stebuklus? Kaip mylėti artimą ?

- Kas giliai tiki Dievą, Jį myli, tą pats Dievas išmoko mylėti ir artimą. Dažnai būna ir atvirkščiai: kas nesavanaudi škaityti myli artimą, nesunkiai atranda ir Dievą. Tačiau šios mintys man netinka - aš dar nežinau, už ką Dievas man atsiuntė šviesos... O mylėti artimą reikia taip, kaip save patį. Šie žodžiai viską pasako. Jų prasmė tokia gili, meilė tokia didelė, pastovi, kad joks žmogus pasaulyje nieko kilnesnio, gražesnio apie meilę nebegali pasakyti.

- Mano gėdai, į šių žodžių prasmę nesigilinau. Padėkite prašau, man juos suprasti.

- Psichologai paskaičiavo, kad vidutiniškai 95% kiekvieno mūsų minčių, tikslų, norų, svajonių sukasi apie save. Reiškia, jei visus 95% savojo "aš" atiduosim artimui, mes jį mylėsime kaip save patį. Tada, kalbėdami su artimu, pamiršime visus savo reikalus - ir didelius, ir mažus, nes visos mūsų mintys, žinios, gabumai, galimybės - visi 95% priklausys jau ne mums patiems, bet kitam. Tada nuolat rūpės, kaip čia broliui padėjus. Tada negalvosime, kas bus su manimi, mano garbe ar turtu, bet viskuo su didžiausiu malonumu dalysimės su artimu kaip su savimi. Tada lengvai suprasi-me kito padėtį, verksime dėl kito nesėkmių, džiaugsimės kito džiaugsmu, pabūsime kito vietoje, persikelsime į kito dvasini pasaulį ir išmoksime būti ne vien savo, bet ir kito

asmenyje. Tada visada būsime taktiškai, nes visada žinosim kada patylėti, kada ir ką pasakyti ar padaryti antrajam "aš". Tada nebus vietos puikybei ar neapykantai, paleistuvybei, pavydui ar godumui, nes artimas ir "aš" bus viena. O sau juk nieko pikta nedarome. Taigi, reta motina taip myli savo vaiką, kaip mes privalėtume vienas kita mylėti

- Oho! Pasirodo, mylėti artimą ne taip jau lengva. Jei sąžiningai prisipažinti, ir dabar beveik pusė mano minčių skraido ne jūsų, o mano pasaulyje. Net likusi pusė siekia jūsų žodžius pritaikyti sau.

- Tą patį ir aš galiu pasakyti. Ir nors mes dar per mažai vienas kitą mylime,, bet tokie siekiai neblogai. Svarbiausia, meilė tokia galinga (šventieji nieko daugiau ir nedarė - tik mylėjo), kad jos nei paslėpti, nei kuo nors pakeisti neįmanoma. Mandagumas, šypsenos, gražiausi žodžiai ar nepriekaištingos manieros (net bučiuoti galima nemylint, kaip Judas), jei jie nesušildyti meilės, mūsų širdies paprastai nepasiekia; dažnai atstumia. Toli pavyzdžių ieškoti nereikia. Užtenka prisiminti sovietinės mokyklos katastrofos priežastis: dauguma išprususių, mandagių mokytojų nemylė savo mokinių ir... neturi autoriteto. Beje, juk mokytojos Birutės auklėjimo sėkmės paslaptis - jos meilė.

- Tikriausiai! Mus ji iš tikrųjų mylėjo. Jos elgesys skyrėsi nuo visų kitų. Kiekvienam rasdavo reikalingą žodį, švelnumo. Visiems padėdavo. Mus įdėmiai, nepertraukdama, nesizvalgydama į šalis išklausedavo. Tikrai taip, kaip jūs sakėt. Neabejoju, kad jos laikas neištrins iš atminties jos asmenybės, pažiūrų, nors ji jų mums primygtinai nė nesiūlė. Mes tada visko nesupratome, o dabar susitikę tekalbame vien apie ją. Bet jei pradėjome apie meilę kalbėti, noriu paklausti dar vieno dalyko. Kodėl meilė užgesa ?

- Įdomus klausimas. Visas pasaulis klausia. Sunku atsakyti.

- O jūs kaip manote ?
- Su mano nuomone kai kas nesutinka. Kalbėjau šia tema su draugais. Bet ir aš negaliu su kai kuriais sutikti.
- Aš irgi domėjaus vieno-kito filosofo, rašytojo ir šiaip draugių nuomone. Būčiau dėkinga, jei išgirsčiau jūsų, tik jūsų, ne draugų.
- Mano atsakymas trumpas. Aš jau sakiau - meilė amžina, ji neužgesta. Tai tokia vertybė, kurios žmogus jokiomis aplinkybėmis nebegali prarasti.
- Šitokia nuomonė - siurprizas man. Nematau pagrindo. Nesuvokių, kuo tada paaiškinti atsivertimus, skyrybas ir visas tas permainas, kurių pilnas gyvenimas.
- Pamatai - šv.Raštas. Meilė - grynai dvasinė kategorija, dangaus gėlė žemėje ,pražydusi Kristuje. Visame šv. Rašte, visose Kristaus žodžiuose nėra ne užuominos, kad ji pasikeistų ar žūtų. Žmogui duota valia sodinti ją savo sijoje, arba nusodinti. Visas gyvenimas žemėje duotas tam apsisprendimui. Bet kartą pasodinęs, žmogus nebegali jos išrauti, nes ji nemirtinga, kaip sakiau, amžina. Tačiau aš neatsakau į tavo, Maryte, klausimus. Atsivertėliu, mano supratimu, vadiname žmogų, kuris palyginti staiga pasikeitė, surado Dievą, pamilo Jį, žmones. Toks jau nebegrįs į praeitį, jei iš tiesų pamilo. Tai žmogaus gyvenime gali įvykti tik vieną kartą. Nebūna taip, kad žmogus surastų Dievą, atsisakytų Jo, vėl rastų. Dievas žmogui toks neįkainuojamas lobis, kurio iš viso neįmanoma atsisakyti. Kitoks Dievo vertinimas įžeidžia patį Dievą, neteisingas, nelogiškas. Tik dažnai labai ilgai ieškome Jo, tos amžinos laimės: priartėjame, vėl nutolstame, vėl priartėjame - bet nerandame. Žinoma, kartais velnio pakišta puikybė pagimdo iliuziją, ir mums atrodo, kad jau suradome, jau gyvename Dievuje - Meilėje. Tai pati baisiausia būseną, nes tada mes nebeieš-

kome, sustojame arba net smunkame.

Dėl antro klausimo. Mes kalbame apie meilę Dievui, artimui. O santuokinė meilė pas mus paprastai ribojasi fiziologine, erotine, kūniška meile. Šios aš nė meile nenorėčiau vadinti. Deja, nežinau kito žodžio. Ji labai dažnai taip ir lieka kūniška 5 pojūčių meile, skirtingais variantais, nes žmonių pojūčių stiprumas, spalvos, tenkinimo galimybės irgi nevienodos. Tokia meile pagrįsta santuoka paprastai vėjo - ką kalbėti apie audras - neišlaiko. Savaime aišku, tai nepateisina skyrybų, nes, kaip sakė Kristus, du kūnai tapo vienu. O šitie žodžiai, be to, parodo, kad kūniška meilė privalo būti ir amžina, dvasinė, tikroji meilė: du kūnai turi tapti ir vienu "aš". Šito negali paneigti nė bedieviai. Skyrybos reiškia, kad nenorima savo vyro ar žmonos - artimiausio artimo, antrojo savo "aš" mylėti kaip save patį, kad mes nevykdome didžiausio Dievo įsakymo. Jokie laikai ar politinės santvarkos šios esmės nepakeis. Santvarkos tik padeda išvengti klaidų ar skatina jas. Kadangi šiandien nuo meilės žmonių dėmesys nukreiptas (yra ir kitos priežastys), skyrybos pasipylė kaip iš gausybės rago ir parodo visos visuomenės susvietimėjimo, sužiaurėjimo procesą. O teisinti jas reikštų teisinti leidimą nemylėti žmonių. Kaip matai, vėl grįžome prie artimo meilės. Iš tiesų visas mūsų gyvenimas pastatytas ant šito didžiausio įsakymo. Tik nepagalvok, Maryte, kad aš palaikau vergiją, prievartą, kančias - kartais visuomenėje kančios šalinimu ir teisinamos skyrybos. Aš jau minėjau kai žmogus tiek save apvaldo, kad gali tobulai vykdyti Meilės įstatymą, jis tampa laimingas pilniausia prasme. Taip laimingas, jog niekad os nebeatsisakys tos laimės, niekad os nė nepagalvos apie jokia s skyrybas. Juk tobulos meilės kalba lengvai susikalba šventasis su nusidėjėliu, turtuolis su vargšu, sveikas su ligoniu, valdovas su pavaldiniu, genijus su mokslininkas su

darbininku. Argi vyras nesusikalbėtų su žmona?

- Bet tokios meilės pas mus labai nedaug. Aš jau sakiau kad matau daugiau blogo, negu gero. Dabar man dar tamsiau viskas atrodo.

- Reiškia, aš dėl to kaltas. Mes kalbėjome tik apie tamsiąsias puses. Tačiau pas mus yra daugiau negu kitur gero. Visumoje lietuviai jautrūs Dievo balsui, protingi, darbštūs. Yra kur sėti, tik darbininkų mažai. Jei manęs kas paklaustų, kurioje pasaulio šalyje norėčiau antrą kartą gimti, gyventi, mylėti, dirbti ir mirti, negalvodamas pasirinkčiau tik Lietuvą. Net kelionės po pasaulį tik dar ryškiau parodo, kokia graži, nepakartojama Tėvynė. Niekados jos nepaliksiu, net jei Sibire ar Amerikoje reikėtų gyventi.

-Savaime suprantama. Tėvynė - antroji lietuvių širdis.

Bet aš vėl noriu grįžti prie artimo meilės. Ar galima?

- Žinoma.

- Labai prašau pasakyti, kaip suprasti, kada aš myliu, kada mano meilė - tik iliuzija.

- Kuo toliau, tuo sunkesni klausimai. Galiu nebeišlaikyti egzamino... Negaliu garantuoti, kad mano atsakymas - vienintelis. Bet jei turi kantrybės klausytis, pabandyčiau atsakyti.

Aš pats pergyvenau laikotarpį, kai man atrodė, kad myliu Dievą. Bet aš mylėjau tik save. Tarnaudamas Dievui, artimui darydamas gera ar už pikta atsilygindamas geru, laukiau pagyrimų, pripažinimo, t.t. atlyginimo, malonumo sau. Pagaliau supratau, kad tokia meilė - meilės iliuzija. Kai pradėjau dar giliau gilintis, pamačiau, kad pats Dievas mūsų prigimtimi davė mums viską, kas reikalinga, norint tobulai mylėti. Mes turime protą, galime ir privalome pažinti ir pritaikyti sau žmogaus ir jį supančios aplinkos, gamtos bei visos Visatos Dievo sukurtus dėsnius, turime turime sąžinės balsą, gėrio ir blogio supratimą, ypač blo-

gio, nes jis visada atneša kančią, o ją, tiek dvasinę, tiek fizinę, visi nepaprastai aiškiai jaučiame. Vienu žodžiu, galime jį pažinti. Taigi mylėti Dievą reiškia ir širdimi, ir protu, ir siela, ir jėgomis gyventi Jo norais, Jo kančiomis, Jo meile; reiškia visa širdimi, protu, siela, jėgomis padėti Jam, o ne vien konstatuoti, kad Jis yra; reiškia visa žmogiška širdimi, visa siela liūdėti, verkti, priešintis ,kai Jis ižeidžiamas, niekinamas, kai nepaisoma Jo žodžių, visa širdimi, proto, jėgomis Jį ginti, visa širdimi, protu, jėgomis tą Gėrį, Tiesą, Grožį, Meilę, kaip ir Jis, artimui dalinti - reiškia būti mažyte Dievo laštele, ištirpti Dievuje, suldyti savo laisvą valią su Jo valia. Ilgai galima apie tai kalbėti, ilgai.. Juk tai dieviškosios išminties žodžiai! Pasiiekti jų gelmes, pilnai atskleisti jų prasmę pritrūktų visos žmonijos proto, širdies, jėgų. Bet aš nukrypau. Taigi, kuo skiriasi mylėti nuo meilės iliuzijos? Man atrodo, geresnio atsakymo už Kristaus neįmanoma duoti - pasižiūrėk, ar myli artimą taip, kaip save. Žodžiuose "kaip save" - viskas sudėta. Mes jau kalbėjome . mylėti kaip save, pirmiausia, reiškia norėti, sugebėti ir praktiškai gilintis į kito "aš" taip, kaip į savo. Jau tai labai sunku, ypač bendraujant su daugeliu. Tačiau tos pirmosios meilės viršūnės palyginti dažnas, ilgiau pasipraktikavęs, pasiekia. Ar ne taip? Dažnai mes ir laiko, ir kantrybės surandame kitą išklaudyti, neprimenant jam savęs, surandame paguodos žodžius ar medžiaginę paramą, nepadarome fizinio, visiems matomo, skausmo. Net egoistas kartais visiškai sėkmingai praktikuoja tokią meilę, nes ji jam grįžta garbe, pasitenkinimu, pasididžiavimu savimi. Tavo, Maryte, sutikti žmonės turbūt irgi dažnai taip myli. Žinoma, tai jau meilė, tai gerai. Ir šv, Paulius atkreipė mūsų dėmesį: turime pakęsti silpnųjų silpnynes ir jei kas dirba dėl garbės ar užmokesčio, tegul dirba. Tačiau tokia meilė dar nepilna. Ji dar ne dieviškoji, amžinoji o tik

pastarosios priangis. Žodžiai "kaip save" turi daug gilesnę prasmę.

Mylėti artimą kaip save reiškia ir už gėrį, kurį įsigilinus artime pamatome, jo tiesą, jo protą, jo meilę į save nukreipti, sau pritaikyti. Kaip save! O juk sau gėrio ieškojime - tokia prigimtis. Todėl kol gyvename tik pagal savo tiesą, savo žinias, savo samprotavimus, kol nesigiliname ir netaikome sau kito tiesos, kol, padėję ar paguodę artimą, tuoj pat jį pamirštame, mes jo dar nemylime - save mylime, bendraujame su artimu, bet tik savo malonumui. Reiškia, artimas mums dar ne Kristus. Jei visu savuoju "aš" jaustume, kad artimas - Kristus, kad ir jis taip pat (o gal net labiau'.) Jo mylimas, jam ne tik tuos gražius žodžius, savo sukurtus, ar knygoje, maldaknygoje perskaitytus, kuriuos sakome Dievui, pasakytume, bet ir jo, artimo, žodžius girdėtume - niekadoms neatsakytume nejautrumu, abejingumu, nepagarbos, nepaslinkumu, tingėjimu ar tyła. Bendrai paėmus, matyti žmoguje Kristų reiškia matyti ne tik Kristų-Kūdiki, kurį reikia pavalgydinti, aprenkti, priglausti, kurio negalima ižeisti, bet ir Kristų-Mokytoją, iš kurio reikia ir pačiam pasimokyti. Didelis menas mokėti artimo gyvenime, darbuose, žodžiuose pamatyti ir savo klaidas, o gėrį, kuris artime gal jau dumbliais apaugo, surasti, atsargiai nuvalyti, parodyti jį jam pačiam, visiems ir sau paimti kaip brangų perlą. Šitokia meilė sutinkama retai. Jos trūkumas ir trukdo mums surasti objektyvią tiesą, vienybę. Jos trūkumas ir pasireiškia pagarbos artimui - Dievo kūriniumi - stoka, paaiškina, kodėl negirdime gražiausių žodžių, kuriuos pasakė žmonijos genijai, kodėl neveikia Kristaus, šventųjų pamokymai, mūsų pamokslai, tėvų, draugų nuoširdžiausi patarimai - kaip žirniais į sieną. Mes nemylime, nes meilė eu džiaugsmu pritaria tiesai. Mes nemylime, nes mylimas neužmirštamasis, mylimas visada išklausomas, mylimo prašymai

visada įvykdomi, mylimo geri norai - Kristaus norai.

Lygiagrečiai, o gal net sunkiau nukreipti į save artimo kančią, t.y. aukotis ir šalinti tą blogį, kurį pamatome artimo kelyje, nugalėti jį gerumu. Kiekvienas iš mūsų visa prigimties jėga purtyte purtosi viso, kas skauda, nemalonu, nė vienas nenorime, kad mums būtų mokama piktu. Ir kaip tik ta mūsų prigimtis, saugodama save nuo pikto, nuo kančios, parodo, nuo ko reikia saugoti artimą taip, kaip save. Ar tai ne Dieviškoji išmintis? Todėl jei aš save saugau nuo amžinos pražūties, nuodėmės, žemiškos kančios, keršto ar net paprasčiausių nemalonumų, nepatogumų, medžiaginių trūkumų, reiškia ir mano artimas, kaip ir aš, neturi kentėti; reiškia pašalinti jo kančią kaip nuo savęs, nors ir savo sąskaita. O, kaip tai sunku! Kaip sunku tyliai, kai niekas tavęs dėl to nepagirs, pasidalinti paprasčiausiais nepatogumais, nemalonumais ar bado kančiomis. Kaip dažnai girdime apie tokius, kurie, pavyzdžiui, kai koncentracijos stovykloje ar kalėjime brolis badavo, savo siuntinius slėpdavo giliausiame maiše. Kaip dažnai nenorime atsisakyti artimo labui tik kasdieninio poilsio, pietų, ramybės, namo, parapijos ar mašinos. Kaip dažnai vengiame apginti artimą nuo šmeižė jų, susidūrimų su persekiotojais, nes rizikuojame to paties susilaukti sau. Kaip dažnai nenorime ne tik kito kančią sau prisiimti, bet stengiamės savąją kitam užkrauti. Ir kaip dažnai savinamės tik vienam Dievui priklausančią teisę mokėti kerštu. . .

O pačią pilniausią, giliausią, aukščiausią meilę Kristus apibūdino šitaip: "Nėra didesnės meilės, kaip gyvybę už draugą atiduoti" (Jn 15,1). Gyvybę - už draugus! Kas jie? Tai tie, kurie daro, ką jiems Kristus įsakė. Tai avys, kurios klausys Jo balso, kurios Jį pažįsta. Iš tiesų juk Išganymo vaisiais naudojasi tie, kurie įtikėjo, kurie šaukiami ateina pas Jį. Taigi gyvybė tokia aukšta kaina, kad (žinoma, tai mano

nuomonė) ir šiandien negalima jos atiduoti už tuos, kurie, Kristaus šaukiami, nueina ne su Juo, bet su velniu. Tarp kitko, Maryte, jei jau pasakiau tiek, pasakysiu, kad ši mintis yra vienas iš mano kriterijų, kai reikia įvertinti ateizmo šulius. Neteisium ir jokių būdu viešai (neslėpti, neteisinti blogio reikia ne visuomene, o pačiam blogiui tiesiai į akis sakyti tiesą) nepasakysiu pavardės draugo, kunigo ar priešo, kuris nuskriaudė mane ar kitą. Gal jis silpnas ir tegali valgyti tik daržoves? Kas aš toks, kad išdrįščiau smerkti svetimą tarną? Tai Viešpaties reikalas. Todėl kartu su šv. Paulium sakau: "Tad liaukimės teisti vieni kitus. Verčiau pasiryškite neduoti broliui akstino nupulti ir papiktinimo" (Rom 14,13). Galiu pridurti, kad apie tokį pasiryžimą Lietuvoje mažai net kalbama ir visiškai nieko nedaroma. Bet už kunigą, kuris jau pašauktas, jau girdėjo Kristaus balsą ir vis tiek aiškiausiai nuėjo su velniu, už visus tuos, kurie iš piktos valios neklauso Jo balso (todėl jie ne mano draugai), savo gyvybės neatiduosiu, jų vardų neslėpsiu. Jei taip daryčiau, padėčiau ne Kristui, o suktram velniui. Na, bet grįžkime prie Kristaus meilės, meilės iki paskutinio kraujo lašo, meilės, kuri nepalūžo net tada, kai, atrodo, išsekus krantrybei, pačią didžiausią kančią buvo galima sušvelninti, pakeisti kuo nors kitu, atsisakyti jos. Ar tai ne aukščiausia meilė? Kenčia, nors ir galėtų nekenčėti. Kenčia, nes Jo kančia šalina, lengvina mūsų, žmonių, Jo draugų, artimo, kančias. Kenčia ir tada, kai tyčiojasi, plaka, erškėčiais vainikuoja, apsjaudo, prie kryžiaus kala ir tie, už kuriuos kenčia.. .

Kristus šalina kančias, pats kentėdamas. Jis nenuskriaudė nė vieno, dėl Jo kaltės nekenčėjo nė vienas, net sugautą svetimautoja. Jį mylėjusių kančios dėl Jo kančių - šventųjų jų kančios, jų laisvos valios, nepalaužiamo apsisprendimo už Kristų liudytojos (šv. Mergelės Marijos kančios - Išga-

nymo bendrininkės kančios). O mes? Kaip dažnai mes savo neišmintimi, nejautrumu, egoizmu, teismu ar tylu sužeidžiamė kito širdį. Kiek ašarų, nemiegotų, naktų, sužalotų gyvenimų - ir vis dėl mūsų kaltės! Ar dažnai mes, susitikę su artimu, galvojame: Ką padariau, kad jis nebekentėtų?

Ar viską padariau? Ar nekenčia jis dėl mano širdies kietumo? Ir ar dažnai mes savo laisva valia imame kito kryžių? Ar ne dažniau tempiame jį, nes jis uždėtas be mūsų valios pritarimo? O, kaip dažnai mes savo artime neižiūrimė kenčiančio Kristaus, išjuokto, išduodamo, kalamo prie kryžiaus ar po kryžiumi parpuolusio, nors giriamės, kad, jei gyventume prieš 2000 metų, nedvejodami pultume padėti Kristui kryžių nešti - ne vienas pultume numirti dėl Jo. Ižūlus melas, iliuzija, nes pirma reikia numirti už savo brolių ar visa širdimi atleisti jam. Todėl kol bijosime numirti už brolių, noras numirti už Kristų - tik velnio provokacija, mirtis iš puikybės, mirtis už velnią. Ir kai visa širdimi, siela, protu ir jėgomis, taip, kaip save, taip, kaip Kristus mus mylėjo, nemylėsime brolio, visa širdimi neatleisime jam, tol negalime būti tikri, kad mums bus atleista, kad mes mylimi.

- Čia jūsų pamokslų mintys ?

- Na, taip! Tik gal kiek kitokiais žodžiais. Blogai? Nusibodo? Sunku klausytis?

- Ką jūs? Klausyčiau ir klausyčiau ir klausyčiau. Dar ir dar kartą viską perklausyčiau, kad tik geriau atsiminčiau. Bet jūs turbūt pavargot. Nesvarbu, kad pavargot. Neužjaučiu jūsų. Kaip gerai, kad atėjau! Ačiū jums! Bet ką daryti, kad žmonės taip mylėtų. Bent kunigai. . .

- Nežinau, Maryte, tikrai nežinau. O, jei visi kunigai taip mylėtų! Po kelių dešimtmečių visa Lietuva taip mylėtų. Nors ir dabar kasdien mylime tobuliau. Sakai, kad aplinkui daugiau blogo, negu gero. O aš matau daugybę sielų, kurios tuoj

pat atiduotų gyvybę, kad tik tauta surastų Dievą, atgimtų, būtų vieninga. Deja, jos, kaip ir aš, neišmanome, ką daryti. Bet ne tai svarbiausia. Kristus žino mūsų norus, girdi mūsų maldas, mato mūsų meilę. Jei ji bus tikra, o ne iliuzija, neliks nepastebėta, neįvertinta ir mūsų kelias neliks neapšviestas.

- Vadinasi, jūs pažįstate žmones, kurie myli. Jei aš paprašyčiau bent su vienu supažindinti?

- Prie progos ir be išankstinių charakteristikų. Jie kentėtų, jei imtume jiems reikšti viešą, atvirą pagarbą. Tokie žmonės kuklūs. Pati pamatysi. Bet juk ir šv. Rašte yra visa eilė gražiausių pavyzdžių.

- Ačiū! Suprantama. Tada pasakykite, kuris tokios didelės meilės pavyzdys šv. Rašte jums paliko didžiausią išpūdį?

- Marija Magdaliėtė.

- Kodėl?

- Gal todėl, kad ir aš be galo daug kartų nusidėjau. Nežinau. Bet Marija, Jonas ir Magdaliėtė po Kryžiumi jau nuo Seminarijos laikų man darydavo daugiausiai išpūdžio. Savai me suprantama, Marija, kentėjo kartu su Sūnumi. Jos meilė - beribė. Jos tobulumas, grožis - dangiškas, nežemiškas, nesuteptas. Žavi ir šv. Jono kūdikiška be jokių zigzagų meilė - visiško atsidavimo, pastovumo, ištikimybės pavyzdys. Net Kristus jo meile žavėjosi. Iš visų apaštalų jis vienas kartu su Kristumi po Kryžiumi - įrodė Jam savo meilę, todėl ir, mano supratimu, mirdamas nebekentėjo. Jaudina ir faktas, kad visi kiti apaštalai savo meilę įrodė kančiomis. Bet Magdaliėtė. ... Ji man netik aukščiausios žemiškos meilės, žemiško grožio - amžino grožio, bet ir giliausio tikėjimo žadintoja. Aš nieko kito nenorėčiau, tik tikėti ir mylėti taip, kaip ji. Pats Kristus sako: "Ji daug mylėjo". Iš tiesų ji pamilo savo Mokytoją, savo Viešpatį amžiams, ir ta meilė išvijo iš jos visus septynis demonus visiems laikams.

Ji daugiau nebenusidėjo. Ji net nesislėpė nuo fariziejų ir kareivių patyčių, nebijojo jų persekiojimo, neieškojo užuojautos, naudos, visiškai negalvojo, kas bus, tik ėjo kartu su savo Viešpačiu. Net apaštalai, matę Jėzaus stebuklus, nuolat girdėję Jo žodžius, pabūgę kančios, išbėgiojo. Marija Magdalietė nepabūgo. Apaštalai po Kristaus mirties pasimetė, Magdalietė nepasimetė - verkdamą ieškojo Jėzaus kūno sakydama: "Paėmė mano Viešpatį". Ir nukankintas, dar neprisikėlęs Jėzus Magdalietei - "Mano Viešpats". O ji juk nežinojo apie Kristų tiek, kiek šiandien mes žinome (turime ne tik amžininkų liudijimą, bet ir beveik 2000 metų stebuklus, šventuosius, mokslininkų tyrimus, istoriją). Todėl šventosios žodžiai "Mano Viešpats" - lyg himnas tikėjimui ir meilei. Pats Kristus tai paliudijo, pirmiausiai pasirodydamas jai.

O aš nė dėmesio neatkreipiau į jos žodžius. Kai pagalvoji, iš tikrųjų mūsų tikėjimo negalima ne lyginti su Magdalietės. Mes vis dar bijome ne tik mirties, kančios ar kėlėjimo, bet ir patyčių. Drebase dėl darbo, universiteto ar garbės. O kareiviai, suklaidinta minia, dabartiniai Rašto žinovai - tie patys. Ir aš ne po Kryžiumi. . .

- Maryte, tavo kryžius dar priekyje, dar niekas nepagadinta. Tu dar gali ir šalia šv. Jono atsistoti. Nuvarginau aš tave. Juk jau alkana? Ir aš noriu valgyti. Man iš tiesų nemalonu, kad ši kartą vėl tegaliu pasiūlyti tą pačią sausą arbatą.

- O ji - mano kasdieninė duona. Tik, pasirodo, jūsų arbatą daug skanesnė.

Pavalgę ryžomės atsinešti naujų plokštelių. Paaiškėję, kad mane jau seniai ieško - kviečia pas ligonį. Marytė sutiko manęs laukti. Kadangi, manau, mano bute televizijos kameros dar neįtaisytas, pasiūliau jai bibliotekoje pasirinkti knygų.

Grįžęs radau Marytę jau vargoninko kambarėlyje. Klausėsi Bacho "Magnificat"

- Jūs, - pradėjo Marytė, - kone kiekviename šv. Rašto sakinyje surandate perla, kuriais nusagstote savo šventovės altorių. Todėl aš ryžausi papasakoti dar vieną įvykį. Niekaip negaliu pamiršti jūsų žodžių apie Kunigų Seminariją. Sutinku, ji, kaip ir visos kitos mokymo įstaigos, Saugumo žinioje. Ji turbūt stipriau globojama. Bet argi mūsų jaunimas toks, atsiprašant, žioplas? Gal mažiau sąmoningų, stiprios valios, bet jų yra.

- Tikrai taip, Maryte. Juk aš sakiau: kuo toliau į praeitį, tuo dažniau tą Seminariją baigdavo jaunuoliai, kurie tebedžiugina mus visais apskritai jaunimui būdingais bruožais. Tu nenori patikėti, kad Saugumas per Seminariją pralenda į Bažnyčią ?

- Na Aš juk matau, kad ideologiniam darbui okupantas vis daugiau ir daugiau skiria dėmesio. Sakiau, dalis jaunimo jau atsisakė aukštųjų idealų, nebejautrūs dorovei. Kodėl tokių nepasiūsti į Seminariją? Man tik neaišku, kodėl nesiryžtate Alfonso rekomenduoti. Netikite, kad jis pats, neparuoštas, kaip jūs sakėte, atskirs balta nuo juodo?

- Malonu, kad gini būsimą kunigą. Bet aš nė nesiruošiu būti jo budeliu. Pirmiausia, mums reikia pasikalbėti. Jei jis norės, bus kunigas. O Seminarijoje jo iš tiesų, jei ir priimtų, laukia dvigubas spaudimas.

- Nemanau, kad jis pats to nežino. Nepamirškite, kad jaunimas - sveikas jaunimas - dvigubai stipresnis už pagyvenusius, su praktika. Pasižiūrėkite, kiek palyginti daug jaunų kunigų, kurie drąsiai rėžia ateistams visą tiesą, nesislapsto, mokydami vaikus - vykdydami savo kunigiškas pareigas, nebijo platinti spaudos, bendrauti su jaunimu, nekrauna jokių žemiškų turtų.

- Kapituluoju. Jaunimo verti žodžiai. Man belieka teisintis. Ir aš matau ne vieną, kuris, jei tik neįkliuvo į ateizmo

voratinklį, švyti geriausiais ketinimais. Tai Lietuvos milžinai, jos ateitis. Žinau, kad vienas-kitas ir voratinklį bando sudraskyti. Bet, kartoju, kuo toliau, tuo milžinų bus mažiau, jei mes nesugebėsime išplėsti Seminarijos iš Saugumo globos. Aš tik labai noriu, kad Alfonsas, Birutės sūnus, milžinas būtų, o ne išdavikas ar vidutinybė.

- To negali būti. Todėl aš jums ir papasakosiu dar vieną įvykį iš auklėtojos, tiksliau, jau iš Alfonso gyvenimo. Kartą auklėtoja man pasisakė, kad Naujasis Testamentas kasdien jai daro vis didesnę ir didesnę įspūdį. Ji negalinti jo skaityti be ašarų. Sakė, ašaros pačios byra, nors širdyje geriausia nuotaika būtų. Jaunystėje ji net nežinojusi, kad yra tokia knyga, kurioje ne tik mūsų laikų moralinis gyvenimas aprašytas idealiai, bet atsakyta ir į visus žmogaus širdies klausimus. Jei kas iš jos atimtų visas knygas, drabužius, baldus, butą ir šeimą, bet paliktų Naująjį Testamentą, ji būtų laiminga. Jai tik nepatiko, kad Naujasis Testamentas įrištas į juodus viršelius. Jos nuomone, Naujasis Testamentas - antroji saulė: viena duoda gamtai ir žmogui kūną, o ši - žmogui dvasią. Todėl ir viršeliai turėtų būti tik saulės spalvos. Specialiai įrišau į geltonus viršelius seną, dar prieš karą išleistą Naująjį Testamentą ir jai padovanojau. Ji džiaugėsi, nes senas vertimas jai neprimindavę tu nuolaidų, kuriomis buvo sumokėta už šv. Rašto kelių egzempliorių laidą. Po jos mirties tuos jos žodžius perdaviau Alfonsui ir pasiūliau auklėtojos brangiausią turtą, ašaromis aplaistytas Evangelijas, įdėti į karštą. Alfonsas specialiai važiavo jų atvežti. Bet kai pamatė ašarų žymes, pasakė: "Negaliu palaidoti Evangelijų. Tai mamos širdies testamentas man. Geriau aš mamai prisiekiu, kad niekas jų iš manęs nebeatims". Taigi ar yra pasaulyje toks saugumas, kuris galėtų priversti išduoti motiną?

- Vėl man priminei, kad mokytojos Birutės nepažinojau... Tikiu, tikiu, tikiu, kad Alfonsas motinos neišduos. Viskas su-

sitvarkys. Maryte, pažadu tau. Būk rami, Alfonsas bus kunigas. Aš irgi palaidojau motiną. Ačiū Dievui, ji nežinojau, ką aš dariau. Bet jeigu jai kas nors suprantomai būtų paaiškines, kad jos sūnus, kunigas, padeda skleisti pačią didžiausią nuodėmę - bedievybę, ši žinia ją būtų užmušusi. O ji tebuvo mažai raštinga tikinčioji iš tradicijos. Baisu man, nes turbūt ir po mirties ji dėl manęs ilgai kentėjo. Deja, ne vienai motinai amžinybėje teko pasitikti ir sūnų išdaviką... Nebekalbėkime apie tai, Maryte.

- Gerai. Tada aš dar jūsų paklausiu. Kodėl savo pasakojimą pavadinate "Naktis"?

- Jeigu būčiau žinojęs, kad mokytoja Birutė nemėgo juodų viršelių, nebūčiau taip pavadinęs. O pavadinau todėl, kad ruošiausi parodyti įvykius iš savo ir mūsų tautos nakties. Teisingiau, ne aš taip pavadinau, o šv. Jonas evangelistas. Jis rašo, kad kai į Judą įėjo šėtonas, jis, nurijęs kąsni, išėjo išduoti. Tuoj po šio sakinio evangelistas parašo: Buvo naktis". Taigi jis aiškiausiai pasako, kad Meilė, Tiesa, Gyvenimas išduodami naktį, ir išduoda į juodą šėtono tinklą įkliuvusios sielos. Argi tai nebūdinga dabartinei Lietuvai? Juk tautą ir Bažnyčią išduoda ne vien užkietėję saugumiečiai ir jų apgauti agentai, bet ir šimtai mokytojų, dėstytojų, profesorių, skleisdami melą, rašytojai, menininkai, maskuodami tiesą ir savo kūriniais žalodami visuomenę, gydytojai, ne tautiečių sveikatos žiūrėdami, bet kyšius imdami, milžiniška žurnalistų, spaudos, radijo, televizijos darbuotojų armija, kuri išūliausiai migdo mūsų sąmoningumą, prekybininkai, žudydami mūsų sąžiningumą, visokie partiniai visam tam darbui vadovaudami ir t. ir t.t. Vieni iš jų išduoda planingai, tyčia, siekdami karjeros, pataikaudami okupantui, kiti nesąmoningai, iš baimės ar silpnavališkumo. Vieni iš jų praregės, kiti dar labiau nusmuks. Tačiau šiandien jie visi dirba juodą šėtono darbą, nemyli artimo, Lietuvos, ne-

mato jos ateities, nesirūpina jos amžinybe. Žinoma, daug kas rašo ir dar rašys apie šią naktį. Jos tamsos į vieną atpasakojimą nesutalpinsi. Aš tik menkutį tos nakties kraštelį tegaliu parodyti, tik tiek ką pats naktį mačiau. Visiškai nenoriu pasakyti, kad Lietuvoje tik tamsi naktis, kad nėra išimčių. Ir naktį žiba žvaigždės, ir po nakties aušta gražus rytas, o karšti saulės spinduliai prikelia Gyvenimą, aiškiai parodo Kelią. Duok, Dieve, kad apie prisikėlimą rašytumėte jūs, mūsų jaunimas, mūsų ateitis.

- Gražūs linkėjimai. Ačiū! Bet ar jūs pats tikite, kad mano karta galės rašyti apie prisikėlimą? Tiesa, ką jūs manote apie tuos jaunuolius, kurie pasišovė parodyti tau-tai kelią iš susidariusios aklavietės ?

- Netikiu jais, nors dabartį teisingai vertina. Saugumui jis ypač nepatinka - kiša pagali į vieningą komunistinį judėjimą.

- Kodėl netikite, jei teisingai?

- Jie daro neteisingas išvadas. Mano, kad protingesni komunistai, pamatę, jog praktikoje išėjo ne toks komunizmas, kokį skelbia teorija, susiorganizuos ir viską "pataisys". Bet jau Leninas "taisė" Marksa, Stalinas - Lenina, Chruščiovas - Stalina, o Brežnevas - Chruščiova. Taisė ir iki šiol tebetaiso visokie Mao, visas socializmo lageris, visokie pusiau kapitalistiniai komunizmo lyderiai. Ir kas išėjo?... Taigi jų kelias geriausiu atveju pakeistų vadovus, vyriausybę - ir vėl dainelė iš pradžios. Tačiau ir be jų vyriausybė pasikeis - per artimiausius 15 metų visas Centro komitetas turi išmirti. Tik ar pasikeis tas sovietų kartinis akmuo - demagogija? Juk jo negali pajudinti ne tik mūsų protingesni komunistai, bet ir pasaulio genialieji protai. Bendrai paėmus, ką mes galime padaryti, jei viso pasaulio politiniai veikėjai mato tą demagogiją ir vis tiek gelbėja mūsų išvystytą socializmą, lopo mūsų seniai susikompromi-

tavusią ekonomiką (pavyzdžiui ir Bama statome užsienie-
tiškomis mašinomis). Iš kitos pusės žūtbut, reikia išsaugo-
ti taiką. Reiškia, kitos išeities nėra. Mes, pavyzdžiui, dar
ir šiandien smerkiame užsienį už pokario metų pažadus
mus išlaisvinti. (Didele dalimi dėl jų Lietuvos miškuose
buvo išskersta nemažai pačių sąmoningiausių mūsų tautie-
čių). Bet pamirštame, kad tie pažadai buvo nuoširdūs, kad
juos įvykdyti sutrukdė įvykiai Kinijoje ir kt. Taigi ne taip
lengva sulaužyti sovietinę demagogijos mašiną. Be to, ne-
reikia pamiršti, kad mūsų pačių tarpe pernelyg daug tokių,
kuriems ta demagogija jau patiko - patiko nedirbti, lobti iš
savo kvailumo ar išdavystės. O lobbis visur yra lobbis. Juk
dar Kristus kalbėjo apie jaunikaitį, kuris sutiko vykdyti vi-
sus Jo įsakymus, bet nesutiko atsisakyti savo lobio.

- Vadinasi, kelio iš aklavietės nėra.

- Yra, Maryte, yra! Tai Kristus! Neaišku tik kaip tą
kelį parodyti tiems, kurie klaidžioja vieškeliuose (kaip
tu aną tamsią rudens naktį, nes kunigas išvijo Kristų). Visi
žinome, kad kapitalizmas sukūrė ir idealią visuomeninę
organizaciją, ir idealią medžiaginę gerovę. Tačiau kapita-
lizmas turi baisią ydą kūrybos varomoji jėga - pelnas. To-
dėl atsirado visokių blogybių... Auksas tapo ir artimo mei-
lės, ir žmogaus vertės matas. Socializmo sąlygomis pel-
nas negali būti kūrybos varomoji jėga, nes nėra sąlygų
lobti iki begalybės (aš turiu omenyje ne mūsų, iškreiptą,
socializmą). Bet socializmas gimdo kitą ydą žmogus virs-
ta tinginiu. Nebėra jokios varomosios jėgos arba ta pati
varomoji jėga - apribota materialinė nauda vadinama kito-
kais demagoginiais vardais. Vėl atsiranda daugybė blogy-
bių... Taigi ar neaišku, kad kol žmoguje negyvens Kristus,
kol Jis nebus mūsų visų kūrybos, tarpusavio santykių, gyve-
nimų varomoji jėga, neišvysime pasaulio nei tinginio, nei

kruvino aukso. Kaip nepadėjo, taip ir nepadės joks mokslas joks švietimas, jokia kultūra. Taigi aš už santvarką, kur viso auklėjimo pagrindas - Kristus ir kur būtų užkirsti visi keliai plisti, tarpti blogiui. Tik be reikalo mes apie tai kalbame. Tuščias laiko gaišinimas, žaidimas kortomis. Bus dar visokių pasiūlymų, visokių santvarkų ir be mūsų, bejėgių, naivių prastuolių. Tokias mintis sutinka su atleidžia šypsenėle ne tik galingi valdovai, rimti politikai, ne tik mūsų šaunuoliai, pasišovę mus išvesti iš aklavietės, bet ir solidūs Bažnyčios vyrai. (Sakytu: "@ia politikai" Tarytum Kristus turi teisę tvarkyti visos savo kūrinių egzistencijos dėsnius, tarpusavio santykius, bet neturi teisės rūpintis politika. Tarytum Jis neišpranašavo Jeruzalės sugriovimo) Kai kas tuoj prikištų viduramžius. Bet ir viduramžiuose Kristus dar negyveno ne tik plačios visuomenės, bet ir daugelio dvasiškių širdyse. Ar ne taip? Todėl šiuo klausimu aš pilnai sutinku su tavimi, Maryte daugiau pikta, negu gera, daugiau nuodėmių, gobšumo, negu meilės. Tačiau jei ne Kristus, nors mažumos širdyse gyvenantis, mes jau seniai būtume pamiršę pačios meilės vardą, seniai būtume žvėrys.

- Iš tikrųjų taip! O jei jums reikėtų konkrečiai pasakyti, ką mūsų Tėvynėje daryti?

- Maryte, tu pati supranti, kad tokioms problemoms spręsti mes per maži. Kaip sakiau, jei ir įvyktų stebuklas ir visos Lietuvos lietuviai susivienytų, jie turėtų laukti, kol paaishkės visų kitų didžiųjų valstybių slapčiausi planai. Istorija ne sustingusi praeitis - ji gyva ir šiandien. Tuo labiau neįmanoma pamiršti visai nesenu įvykių: Vilniaus gražinimo komedijos, visų sovietų ir fašizmo slaptų ir neslaptų sutarčių, visos eilės Vakarų pabučiavimų, kaimynų klastos ir kt. Mes žaisliukas tarptautinėje arenoje. Todėl turime būti ypatingai stiprūs, vieningi, pasiruošę sutikti netikėčiausią įvykį. Tam pirmiausiai reikia surasti kelią į kiek-

vieno tautiečio širdį, ir į komunisto, kad jos visos suliepsnotų Kristaus parodytos artimo meilės ir lietuviškos kultūros ugnimi. Tada tauta lengvai pakels net šimtmečių okupacija ir sugebės surasti teisingą sprendimą painioje tarptautinėje įvykių raidoje.

- Prašau atleisti, bet aš vėl su tuo pačiu klausimu: nuo ko pradėti ?

- Mes jau pradėjome. Nuo savęs. Kristus, mokydamas kitus, pats buvo be nuodėmės. Niekas Jam jos neįrodė. Visų apaštalų gyvenimas irgi nepriekaištingas. Ir nes pirmiausiai turime pasižiūrėti į save. O, kiek daug dar netikros dvasios net viešame gyvenime! Žiūrėk, koks nors Jonas ima girti Petrą už tai, kad Petras vakar gyrė Joną. Arba koks Anupras peikia Mykolą už tai, kad Mykolas išpeikė Anuprą. Nesvetimi mūsų elitui ir tokie išsišokimai (jie taip pat, kaip ir baimė, parodo meilės trūkumą), kai griežčiausiai smerkdami komunizmą už melą, totalitarinį režimą, patys prasilenkia su tiesa, tik save laiko neklystančiais, reikalingais, garbintiniais ir pan. Argi tokie jau gali aukoti save Dievui, Tiesai, Tėvynei? Artimo meilės - štai ko reikia!

Na, o jei konkrečiai, atrodo, mes jau suradome kelią ir į visos Lietuvos širdį, ir į visos Lietuvos vienybę. Tai Tinkinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas.

- Dar vienas siurprizas man. Aš Komitetą bijojau net priminti. Maniau, kad jis jums turi nepatikti. Juk Komiteto kritikai remiasi šv. Raštu: "Nors viskas tyra, bet gali tapti nuodėminga žmogui, kuris valgo piktindamas kitus"(rom. 14,20); "Vargas jums, kai visi žmonės jus giria, nes ir jų protėviai lygiai taip gyrė netikrus pranašus"(Lk 6,26) ir kt. Vienu momentu net pagalvojau kad jūs įsijungtumėte į tų kritikų tarpą. O jūs, pasirodo, Komitetą tiesiu Lietuvos keliu vadinate. Prisipažįstu, apie tokią aukštą jo paskirtį

aš nė nepagalvojau. Štai dar vienas pavyzdys jums ir ypač man pačiai, kad niekadoms negalima remtis "man atrodo".

- Įdomu, kodėl tu mane priskyrei prie tų kritikų? Apie juos aš irgi girdėjau.

- Jei reikėtų atsakyti iš esmės, turbūt nemokėčiau. Kaž-kaip šovė mintis- jūs irgi visus savo samprotavimus grindžiate šv. Raštu.

- Aišku. Ne, Maryte, aš nesu Komiteto priešininkas ir gerbiu asmenybes, kurios yra Komitete. Jį kritikuoja tie, kurie patys nieko nedaro, pavydi, visiškai nenusimano tautos, Bažnyčios reikaluose, jos nemyli arba Saugumo inspiuoti. Už ką juos kritikuoti? Už tai, kad tikintieji juos gerbia ir myli? Sakau, pas mus dar daug netikros dvasios. Juk šv. Rašte lygiai parašyta, kad tikrieji pranašai persekiojami ir šmeižiami... Tiek jau jų. Padėtis pasitaisys, kai Komitetas išvystys savo veiklą.

- Ką gali padaryti 5 žmonės ?

- Daug gali ir vienas. Mums juk reikia to vieno - vadovo. Ar ne taip?

- Taip! Bet jo nėra.

- Dabar bus. Mūsų sąlygomis tik meilė, didelė, tikra, bebaimė meilė, gali pasipriešinti prievarta ir klasta platina-
mam ateizmui. O Komitetas tomis savybėmis kaip tik ir pasižymi. Visi juk ypač drąsiai dirba su vaikais, jaunimu, tikinčiaisiais. Štai ir turime branduolį, kuris gali visus tokius pat tobulai mylinčius bebaimius kunigus suburti į vieną galingą Lietuvos tikinčiųjų gynimo komitetą - galingą vadovą. Ar ne gražu? Už katalikų teisę pavyzdžiu skelbti Kristų Svarbu juk pradžia. O gera pradžia - pusė darbo. Esu įsitikinęs, kad didesnioji kunigų dalis bei patys tikintieji įeis į tą Komitetą, ir visi tokie, kurie viešai dirbs su jaunimu taip, kaip dirba penketas. Ar ne kelias į visos Lietuvos vienybę, jos ateitį, žmonių širdis? Kas trukdys tokiam darbui? Tik saugumiečiai ir tie, kurie iš tiesų kurti Kristaus balsui,

kurie iš tiesų netikri pranašai ir griaus Bažnyčią iš vidaus pačių kunigų ir vyskupų rankomis, padės jos persekiotojams. Bet, pamatysi, Maryte, pradės dirbti ir vienas - kitas baily, išlįs iš savo urvų ne viena vienuolė (Kai kurios jų seniai pamiršo, kad meilė - bebaimė ir viešai išsi-gynė Dievo prieš žmones), ateis į Bažnyčią inteligentai. Jei patys nesusipras, Saugumas viena-kita privers, nes kitaip nebus galimybės išsiskverbti į Komitetą. O Komitetui kas? Kad tik dirbtų tautos labui, sielų išganymui. Taip Komite-tas nuginkluos patį valstybinį ateizmą, privers dirbti Baž-nyčios naudai net savo agentus. Likviduoti tokį galingą Ko-mitetą mūsų sąlygomis (kai Komitetas laikysis visų kons-piracijos ir vidinės drausmės reikalavimų) būtų neįmano-ma, nes neįmanoma areštuoti ir teisti šimtus kunigų vien už tai, kad jie sutartinai skelbia Kristų. Tik karo ar kokios kampanijos atveju žūtų ne vienas. Bet liktų Lietuva ir išgel-bėtos sielos amžinybėje...

- Gražūs planai: O aš nebuvo nė girdėjusi, kad Komite-tas plėsis, augs ir visas savo jėgas skirs Lietuvai, darbui mūsų šalyje. Maniau, kad jis tik dokumentus apie save pa-sauliui skelbs.

- Nesąmonė: Piktos paskalos tų, kuriems Lietuvos tikin-tieji, jų ateitis nerūpi. Komiteto garbės vėžys negraužia, pa-tikėk. Nebent aš iš tiesų žioplau, nebent dar neišmokau at-skirti garbėtroškų nuo Kristaus karių. Ne, taip negali būti. Pažįstu kai kuriuos. Atrodo, jie žino, kas yra meilė. Mesk iš galvos visas paskalas!

- Klausau: Visas paskalas išmetu "ant visados". Džiaugiuosi, džiaugiuosi, džiaugiuosi, nes Lietuvoje jau yra orga-nizuota Bažnyčia: O, daug kas džiaugsis! Ar seniausių, ar naujausių laikų istorijos paskaitų klausydavau, vis girdėda-vau: be organizuotos kovos laimėjimai nepasiekiami. Gaiva-liškumas - didvyrių žudymas. Ir revoliucija Rusijoje laimėjo

todėl, kad buvo drausminga viena partija, plačiai platinama "Iskra". Nors jums nepatiks, bet pasakysiu: Leninas mokėjo organizuoti.

- Kodėl nepatiks? Aš dar pridursiu Leninas buvo ir diplomatas neblogas, politikas geras. Žmonių tik jis nemylėjo. Maryte, viskas savo laiku. Tačiau negalima juk naudoti tų jėgos ir apgaulės metodų, kuriuos naudoja politikai. Pasėjus blogi - užaugs blogis. O Bažnyčioje ir neorganizuotas, bet sąžiningai atliekantis savo pareigas kunigas kalnus nuverčia.

- O taip! Bet man atrodo: ką darai, daryk gerai. Tokia mintis, mano supratimu, išplaukia ir iš Senojo Testamento pasakojimo apie pasaulio sutvėrimą. Po kiekvienos dienos Dievas matė, kad tai, kas sutverta, buvo gera. Buvo gerai! Mes - Jo paveikslas - irgi kuriame. Todėl ar neprivalome viską, ką tik darome, tiesiog kiekvieną smulkmeną, daryti tik gerai, tobulai? Aišku, tiek gerai, kiek leidžia mūsų jėgos, gabumai. Kad bent sau galėtume pasakyti: "Padariau gerai" Kiti gal geriau padarytų... Juk ir jūs sakėt, kad Dievas žiūrės ne tik mūsų darbo rezultatų (Jam tereikia tik panorėti, ir pasaulis būtų kitoks), kiek mūsų vidaus, valios, įdėtos meilės.

- Sutinku. Mūsų meilė - mūsų vaisiai. Bet tuo pačiu ne kiekviena klaidą galima pasmerkti: reikia žiūrėti vidaus, sąžinės. O kadangi žmogus tik žmogus ir negali pilnai pramatyti savo elgesio įtakos kitiems, kai susikerta šimtų kitų nuomonės, keliai ir takeliai, jie, nors ir labai nori viską padaryti gerai, gali suklysti. Be to, velnias nepalieka ramybės nei darbininko, mokslininko ar prezidento, nei kunigo, vyskupo ar popiežiaus. Jų visų silpnybes kursto. Tačiau ir klaidos (ne nuodėmės, o klaidos) dažnai reikalingos ir padeda mums tobulėti. Na, čia jau kita tema. Taigi iš esmės sutinku, kad viską reikia gerai daryti. Geros valios

žmonės taip ir gyvena. O kai dėl Komiteto, savaime suprantama, niekas negali garantuoti, kad ir jo kelyje nebus ar nėra klaidų. Pakalbėsime apie jį po kokių metų. Gerai?

- Gerai. Bet aš noriu dar ir šiandien kai ką pasakyti.

Tą patį pasakysčiau ir po metų. Todėl leiskite šiandien.

- Su malonumu. Nereikia jokių "Leiskite".

- Gal aš ir klystu, bet, mano supratimu, išmintingas Lietuvos (!) tikinčiųjų teisių gynėjas be visų kitų darbų nepamirštų ir dviejų neatidėliotinių, seniai pribrendusių klausimų. Pirmiausia, visų kunigų ir inteligentų, kuriems brangi Tėvynės ir Bažnyčios ateitis, ypatingas dėmesys turi būti nukreiptas į Lietuvos studentus. O tai visi stebimės, aprašinėjame smunkančią studentų dorovę, bet nieko nedarome, kad padėtis pagerėtų. Ką studentai žino apie Kristų? Nieko!!! Mokosi tik ateizmo - susisteminto melo apie religiją. Nežino tiesos ne tik apie Dievą, bet nei apie praeitį, nei apie dabartį. Gerų knygų jie nemato. Jei ir būtų, jie neturi nei laiko, nei noro jų skaityti. Visa viešoji spauda, radijas, televizija, dėstytojai rėkia ir giria tik tuos, kurie, atseit, daugiau pieno, mėsos, skudurų pagamino, ir išradingiau malonumų susirado, kaip jūs pasakėt, tobuliau tenkina savo 5 pojūčius. Dažnas studentas tik taip ir supranta gyvenimą, nėra net girdėjęs apie aukštesnius idealus. Kaip minėjau, tarybinių idealų didesnioji studentijos dalis nepripažįsta, nes jie seniai susikompromitavo patys. Į visokius minėjimus, demonstracijas eina lyg blogi artistai į sceną - iš to reikia duoną valgyti. Tad ant kokio kertinio akmens studentas gali statyti savo aukštą dorovę? O būdų ateiti tam studentui į pagalbą, priversti jį susimąstyti yra šimtai. Galima išsirinkti geriausias mūsų sąlygomis. Kodėl, pavyzdžiui, neorganizuoti studentų - vieno ar kelių kursų, institutų ar miestų, parapijų įvairiausių švenčių, pasakant jiems pritaikytus, gerai apgalvotus pamokslus? Galima juk pasikalbėti su

studentu per jo draugus, pažįstamus, tėvus ir pan. Be to, juk net studentai - žemiausių malonumų ieškotojai vasarą grįžta į tėviškes. Jų motinos ateina į bažnyčias, eina išpažinties, klauso pamokslų. Taigi jei visų Lietuvos parapijų kunigai galvotų apie savo parapijos studentus ir nors individualiai pradėtų ieškoti kelių priesti prie jų, neabejoju, kad studentų dorovė pasikeistų. Jūs sakėt, kad saugumiečiai ieško ir dažnai suranda individualų kelią į kiekvieną tikintį jaunuolį. Negi dvasiškija kvailesnė už Saugumą? Todėl negaliu pateisinti nei kunigo, nei kokio nors Bažnyčios vadovo, kuris, žinodamas, kad jam pavestieji studentai, Lietuvos ateitis, pradeda nuo nuodėmės, kietai miega. Kunigas neturėtų rasti ramybės tol, kol iš savo parapijos išvys paskutinę nuodėmę.

- Taip ... Ką gi, ačiū! Pradėkime nuo savęs. Iki vasaros padėk man pasidaryti mano parapijos studentų sąrašą. Tu ir tavo draugai juk pažįstate beveik visą jūsų jaunimą. Jei ką žinote, pridėkite trumputes charakteristikas. Pažiūrėsimė, ką galima padaryti.

- Puiku! Sąrašas bus.

- Antras sudėtingesnis. Manau, jau seniai pribrendo reikalas pasirūpinti, kad visi ar bent dauguma Lietuvos tikinčiųjų būtų aprūpinami katalikiška spauda, tiesiog galėtų ją prenumeruoti. Kiek yra užsienio rašytojų puikiausių knygų! Aišku, dalį jų individualūs entuziastai, aukodami didesnę dalį savo skurdaus atlyginimo, perspausdina, platina. Bet, apskritai paėmus, jas skaito tik siauras uždaras ratas, kuris nesiplečia į šalis, nedidėja. O kas skaito mūsų pagrindinę spaudą? Gėda apie tai net kalbėti. Paskutiniu metu net tie keli nuolatiniai skaitytojai arba nebegauna, arba, suklaidinti, kaip sakėt, specialiai paskleistų gandų, bijo ją į rankas paimti. Todėl ir nenorint kyla įtarimas, kad padaromi tik keli egzemplioriai, siekiant išsiųsti juos į užsienį ir

save išgarsinti. Šiaip ar taip, jei jis tesugeba išleisti tik 10 egz., iš kurių pusė pakliūna į Saugumą, iš viso neleistų, atsiprašant, laikraščio. Tyliu tyliu - čia ne bloga valia. Bet tada, reikia prisipažinti, pas mus nėra jokio vadovo, jokio Komiteto. Mes - priešai sau, o leidžiamų laikraščių redakcijos nevieningos, bailės, nesugeba solidarizuotis. Jei jos nenori mylėti, kaip jūs sakėt, viena kitai padėti, atleisti, mokytis ir kartu kentėti, tai iš viso ar jos turi teisę kitus mokyti meilės? Tada ar jų tiesa iš tikrųjų Tiesa? Tai gi, nors pagrindžio spauda primityvi, bet, jei jos būtų pakankamai, ir ji parodytų Dievą, pažadintų gėrį ne vieno lietuvių širdyje. Gera žinau, kad studentai pagrindinės spaudos neskaito, dažnas net nežino, kad tokia yra. Ar tai normalu? Mano supratimu, kol mes neorganizuosimės, neprotinamai kartosime, pamėgdžiosime vieną kitą, padarysime tik šimtąją, o gal ir mažesnę dalelę to, ką galėtume padaryti. Bet, atsiprašau, aš jau per daug išijaučiau, sakau jums tai, ką geriau už mane žinote. Noriu prisiminti dar vieną dalyką. Lietuva juk turi senas, puikias tradicijas ir šiuo klausimu. Tai šv. Kazimiero Draugija. Aš neperseniausiai atsitiktinai perskaičiau apie tai, kad lygiai prieš 90 metų Kau-no Kunigų Seminarija klieriko Povilo Šilinskio dešimt draugų, kurių tarpe buvo ir J. Tumas, pasidalino iš Vilniaus atvežtomis šv. Kazimiero relikvijomis ir prisiekė slaptai gaminti ir platinti religinę lietuvių literatūrą. Taip gimė Draugija, kuriai vėliau vadovavo mūsų žymusis prel. A. Dambrauskas. Ją aktyviai rėmė visi Lietuvos vyskupai, žymiausi kunigai, užsienio lietuviai. Ji pasiekė didžiausių laimėjimų. Ar tai ne aiškiausia šv. Kazimiero globa, pagalba Tėvynei? Man kartais atrodo, kad jei šiandien tiek daug palyginti tikinčiųjų Lietuvoje ir tebeveikia mažyčiai, neorganizuoti katalikiškos spaudos gaminimo bei platinimo knygynėliai, tai čia šv. Kazimierio Draugijos nuopelnai. Paskaičiavau: Drau-

gija išleido virš 4 milijonų knygų ir virš 10 milijonų laikraščių egzempliorių. Nemažiau vertinga ir kitokia veikla. Kai dėstytojai per paskaitas pradeda įrodinėti, kad Lietuvos jaunimas visumoje geresnis už užsienio (jie nori įrodyti, kad moralinį blogį gimdo tik kapitalizmas ir jis prasisiveržia net per muitinių sienas), visada maštau - jei ne šv. Kazimieras, gabus 15 amžiaus politikas, mūsų valstybės faktinis vadovas, dabartinis jos Globėjas, tai ir Lietuvos jaunimas prilygtų Rusijos - iš viso nepajęgtų susidoroti su tuo vandalizmu, kuris skverbiasi "iš Vakarų". Neabejoju, kad ir į Vakarus kuo sėkmingiausiai per visokius kultūrinius ryšius gabens tas pats mūsų materializmas. Taigi šv. Kazimiero Draugija, kurios tikslas toks pat aktualus: skleisti švietimą, leidžiant ir platinant naudingas knygas, laikraščius, kitokius spaudinius ir visa, kas reikalinga dievotumui, neturi merdėti. Kiekvienoje mokykloje, gamykloje, parapijoje ar universitete turi būti slaptas pagrindinės spaudos platinimo knygynėlis. Tai dabar svarbiausia, nes nuolat stiprinamas, tobulinamas komunistinės ideologijos frontas, kuris, blogi vadindama gėriu, klaidina mus. Reikia duoti atkirtį, turėti savo frontą, gelbėti rusinamą tautą, alkoholyje ir nuodėmėse skandinamą Lietuvos jaunimą. Juk tauta bus laisva ir pažins Tiesą tik tada, kai sunaikins nuodėmę. Pagaliau kiekvienam žmogui daug svarbiau žinoti, ar yra Dievas, negu ar bus karas. Spauda ir yra tas darbas numeris pirmas, kurį šiuo metu mes visi mažiausiai rizikuojant galime dirbti, ir kurio iki šiol kaip reikiant nedirbome.

- Klausausi tavęs, Maryte, ir matau: jaunimas prikels Tėvynę. Tavo norai nuostabūs. Jie turi išsipildyti. Nė kiek neabejoju, kad šv. Kazimiero Draugijos pradėtas Lietuvoje katalikiškos spaudos leidimo ir platinimo darbas patrauks vis daugiau ir daugiau darbininkų, įgaus organizuoto darbo pobūdį, sužavės mūsų Komitetą. Dabar man visiškai aišku,

kodėl mokytoja Birutė rizikuodama perrašinėdavo patekusius į jos rankas leidinius. Pažadu tau įtraukti į šį kovos už dvasinės duonos kašnį darbą visus savo pažįstamus.

Tiesą sakant, ir man atrodo, kad mes per mažai meldžiamės į šv. Kazimierą. Jis - tautos Globėjas. Jo relikvijos

- Lietuvoje. Todėl jo šventė turėtų būti visos tautos šventė. Ir kiekvienas lietuvis-katalikas rytą turėtų dieną pradėti, vakare ją užbaigti maldele į šv. Kazimierą. Tikiuos neišsižeisi, jei pasidalinsiu šiomis tavo mintimis su tautiečiais?

- Jūsų mintimis, nes visa, ką pasakiau, tėra jūsų žodžių aidas. Jūsų mintys - jūsų valia.

- Tegul sprendžia skaitytojai. Žinoma, negaliu pažadėti, kad sugebėsiu tinkamai viską atpasakoti, suredaguoti. Aš ne rašytojas, ne kalbininkas ir mokiausi tik sovietiniuose universitetuose. Be to, nėra kada nė pasvarstyti, perrašyti.

Vis skubina, plėšte išplėšia, sako, gal ši diena paskutinė. Man gėda dėl visų trūkumų, kai kuriuos vėliau ir pats pamatau.

Būčiau dėkingas, jei kas parodytų klaidas, patartų, bent laiškėlių parašytų. Vis laukiu nesulaukiu. Kad ir dėl pokalbio su saugumiečiais. Prisipažįstu, nesitikėjau tokio jų žingnio, buvau nustebęs, nepasiruošęs. Gal net šv. Raštą ne taip kaip reikėjo, aiškinau. O gal geriau iš viso nesidalyti savo pergyvenimais, mintimis. Kaip tau, Maryte, atrodo?

- Būtinai paprašysiu draugų pareikšti savo nuomonę. Aš, deja, nieko negaliu pasakyti, nes visiškai nepažįstu Saugumo, nestudijavau teologijos.

- Dar vienas prašymas. Turiu šiek tiek santaupų. Žinoma, viską skiriu spaudai, t. y. šv. Kazimiero Draugijai. Todėl prašau tavęs, kiek tik pajėgsi, pirk padaugintas knygas, visus pagrindžio leidinius ir dalink studentams. Taip pat sušelpk visus, kurie reikalingi pagalbos.

- Ačiū! Su didžiausiu malonumu platinsiu spaudą jūsų sąskaita. Studentai tikrai neturtingi. Jei per daug išsismagin-

siu, prašau išpėti. O dabar aš noriu paklausti jūsų dar vieno dalyko. Vis tiek jūsų dienos jau nebėra. Tik gal jums reikia eiti?

- Ne. Mes dar turime dvi valandas. Klausk, gal kaip nors rasime atsakymą.

- Kol jūs buvote pas ligonį, aš permaščiau jūsų pasakytas mintis apie artimo meilę. Ne viskas man aišku. Jei leisite, dar ne kartą klausiu. O šiandien labai norėčiau žinoti, ar gali ateistas tobulai mylėti artimą. Paprasčiau, ar gali ateistas būti geras ?

- Reiškia, tau, Maryte, įstrigo, kad kai kur mano ir draugų, kolegų nuomonės nesutampa.

- Aš tai jaučiau dar skaitydama jūsų pokalbio Saugume atpasakojimą. O šiandien neabejoju.

- Niekad netvirtinau, kad esu visiškai teisus. Bet, manau, jei tie, kuriems mano kategoriškumas nepriimtinas, būtų turėję progos taip artimai pažinti ateizmą ir ateistus - mūsų, sovietinius, jei jie būtų pamatę, kiek tas, klasta skleidžiamas ateizmas pasmerkė sielų amžinai pražūčiai, mąstytojų taip, kaip aš. Vienu žodžiu, aš nemanau, kad ateistas gali visapusiškai būti geras žmogus. Savaiame aišku, taip tvirtinant, tuoj pat reikia susitarti, koks sąvokos "geras" turinys. Jei tu, Maryte, klausai, ar ateistas gali turėti sugyvenamą charakterį, būti mandagus, kultūringas, gerbti žmones, ar jis gali padaryti nesavanaudišką gerą darbą artimui, ar gali būti tolerantiškas, ar gali mylėti vaikus, tėvus, žmoną ar tėvynę, dirbti jos labui, atsakau; taip! Tokių ateistų pasaulyje nemažai ir dažnas paviršutiniškas katalikas galėtų iš jo pasimokyti. Atrodo, šv. Paulius irgi panašiai rašė. Kiekviename žmoguje yra nemažai gėrio, kiekviename, nes visi sutverti pagal Dievo paveikslą. Tačiau nėra, nebuvo ir nebus ateisto, kuris visas to paveikslo savybes, visas žmogaus dorybes išvystytų iki aukščiausio, herojiško laipsnio. Tai ateistui nepasiekiamo viršūnė. Jis "geras"

tol, kol aplinkui viskas gerai, kol niekas negundo neklauti - jėga. Kritišku atveju, kai tokia jėga jau nebebavojinga arba kai ji pareikalauja prasilenkti su sąžine, ateistas dažnai net nesvyruodamas prasilenks. Nėra jo viduje to ramsčio, kuris žmogų padaro stiprų, padeda išsilaikyti, nėra to stulpo, kuris vidinę jėgą iškelia aukščiau už išorinę. Bendrai kalbant, velniui lengviau sugundyti ateistą negu tikintį. Tuo labiau nemanau, kad ateistas gelėtų pasiekti kiek gilesnės artimo meilės (kažin ar pasaulyje nors vienas ateistas jos siekė). Taip pat aš nesutikau tokio ateisto, kurio asmeninis gyvenimas būtų nepriekaištingas, kuris nebūtų ko nors nuskriaudęs, kurio žodžiai nesiskirtų nuo jo darbų ir pan. "Nuo manęs atsiskyre, jūs negalite nieko neveikti"(Jn 15, 5). Taigi pilno žmogiško tobulumo ateistas pasiekti negali. Gėris, esantis žmoguje, pilnai atsiskleidžia tik tada, kai žmogaus pastangas tobulėti stiprina Dievas - kai žmogus su Dievu. Labai daug, mano supratimu, šv. Rašte vietų, kurios tai kartoja ir kartoja. Todėl negaliu pasielgti taip, kaip elgiasi kai kurie dabartiniai Rašto žinovai išmetę iš šv. Rasto tas eilutes, kurios jiems nepatinka, pradeda nuolaidžiauti netikėjimui, net nuodėme jo nebelaiko, kviečia taikstyti, sugyventi, "nematyti" jos. Dar daugiau, skelbti ar tik tvirtinti, kad žmogus ir be Dievo gali būti geras, reiškia skleisti netikėjimą, platinti nuodėmę, nes kiekvienas silpnesnis, išgirdęs tokį teigimą, anksčiau ar vėliau pradės save raminti: aš ir netikėdamas ar tik neidamas į bažnyčią, ne vykdydamas krikščioniškų pareigų, ypač kai persekioja, būsiu geras. O prie ko toks nuolaidžiavimas sau atveda, manau, visiems aišku.

- Taip ir man atrodo. Organizuotam ateizmui nuolaidžiauti negalima. Argi tylėsi, kai, kaip sakėte, ateistai ant pjedestalo iškelia netikėjimą - nuodėmę? Bet tie dabarti-

niai Rašto žinovai galingi. Jie jus sutryps.

- Kada jie buvo negalingi? Tačiau jei tikėjimo "gynėjai" savo meilę skirs ne priešui-žmogui, bet ideologijai-ateizmui, aš pasiroošęs eiti ant jų laužo. Mano Dievas - mano ir ugnis.

- Aš turėjau omenyje ir užsienio radijų kai kuriuos samprotavimus. Ką jūs dėl jų manote?

- Dėl jų aš mažiausiai pergyvenu. Jie nesupranta, ką daro. Smerkdami tuos, kurie "kišasi" į politiką, patys dažnai "daro" tą politiką - sugyvena su valstybe iš savo, užsienietišku pozicijų. Tuo tarpu sovietinis ateizmas - politinis ateizmas. Nuolaidžiaudami jam, jie teisina pačią bedievybę. Net mūsų visuomenėje atsiranda vienas-kitas, kuris ima įrodinėti, kad prievartinis, klastingas ateizmo platinimas esąs privačių ateistų rankose. Jis nėra būtinas, nėra esminis sovietinės valstybės požymis. Sunku klausytis tokių išvedžiojimų, nes kasdien valstybinėje spaudoje skaitome (ir konstitucija skelbia), kad sovietinės valstybės vadovo - komunistų partijos ideologinis pagrindas yra materializmas. Taigi jei jau mes kartais nematome to kertinio mūsų komunizmo akmens, užsieniečiams ir jų radijui iš viso sunku suvokti, kad pasaulyje jau yra valstybinis ateizmas ir kaip jis pasireiškia. O jis pasireiškia net ne taip, kaip kitose socialistinėse valstybėse. Todėl užsieniečiai dažnai mano, kad jei jų ateistas gali laisvai rodyti tą gėrį, kuris yra jo prigimtyje, kuri skatina aplinka, bendra kultūra, tai ir sovietinis naudojami tokiais pat teisėmis. O čia ateistas dar labiau nelaisvas, dar labiau priklauso nuo valstybės, negu tikintysis. Iš jo valstybė padaro tokį nieką, kokio užsienyje žemiausiose padugnėse reikėtų paieškoti. Aš, pavyzdžiui, nesutikau nė vieno saugumiečio, kuris būtų ne savanaudis, aukštos moralės ar bent išlaikytų duotą žodį, jei ir norėtų. Valstybė jį pastato į tokia padėtį, kad melas ir klasta - jo profesija. Nereikia nė ateis-

to. Net kunigas užsiverbuodamas sau tokias grandines nusikala, kad pats dažnai nebegali jų nutraukti. Juk tokie Saugumo bijo, nebegali pasipriešinti jau vien dėl to, kad šis gali pagarsinti jo nuodėmę. Aš, kaip ir tu, Maryte, bendrabutyje, visko prisiziūrėjau. Prie progos papasakosiu. Bet kokius konkrečiai užsienio radijo samprotavimus tu turėjai omenyje ?

- Aš nežinau, ar jie neteisingi. Pati girdėjau, kaip giriamieji mūsų ateistai, siūloma gerbti jų pažiūras ir pan.

- Na, taip. Apie tai mes ir kalbame. Tai jų, užsienietiška, pozicija. Ar gerbti ateistus? Savaimė suprantama, jei ateistas parodo gražią iniciatyvą, jei jis savo nesavanaudišku darbu siekia tautos gerovės, tiesiog nusikaltimas būtų jo negirti, nuo jo nususukti. Tai giliai nekrikščioniška. Gėrį visada, visur reikia girti, juo džiaugtis, jį skatinti. Bėda tik, kad, kaip jau sakiau, sovietiniai ateistai retai, oi retai viešai tą gėrį parodo. Jie tik oficialios politikos įrankiai, kareiviai. Galų gale jų "gėrio" rezultatas - blogis. Už ką juos tokiu atveju girti? Pavyzdžiui, žurnale "Nauka i religija" laikas nuo laiko pasirodo tolerantiškų tikinčiųjų atžvilgiu minčių, net straipsnių. Skaitei?

- Ne, šio žurnalo neskaitau.

- O aš atidžiai skaitau. Ar čia protingesnių ateistų gera iniciatyva, gera valia? Pirmiausia, ar ji iš viso galėtų ilgesnį laiką rodytis politiniame valstybinio, kartoju, valstybinio ateizmo žurnale? Taigi tai eilinis sovietinis nepas, manevras, apgaulė. Tokios apgaulės jau ne kartą griebėsi sovietai, kai jiems pasidarydavo striuka. Neperseniausiai pripažinę, kad Kristus galbūt(!) istorinis asmuo (tik ne Dievas), siekė intelektualams įrodyti, kad ateizmas irgi mokslas. Kitaip iš užsienio tiesiai į Maskvą prasiveržianti tiesa keltų dar didesnę nepasitikėjimą pačiu ateizmo šefu - komunizmu. Vienu žodžiu, mėginta užbėgti už akių gims-

tantiems disidentams. Šiandien mūsų "tolerantiški" ateistai padeda sovietams rodyti užsieniui, kad pas mus tikintieji turi lygias teises su ateistais, kad valstybė juos gerbia, pripažįsta, jų darbinius, moralinius nuopelnus, tik katriai auklėja. Bendrai pasakius, pas mus viskas gerai, kam tas triukšmas dėl teisių? Taip siekiama sukompromituoti visus disidentus, pagrindinę spaudą atseit, ji meluoja, tendencinga, žiūrėkite, pas mus ne taip, kaip ten rašoma - niekas tikinčiųjų nepersekioja. Gal bent vienas-kitas užsienietis nebetikės tai beteisei spaudai, pagaliau gal ji pati bus priversta likviduotis. Pigu - patogu! Viską padarys klasta. Be to, gal pavyks padaryti išpūdį Helsinkio pasitarime priimtų dokumentų vykdymo tikrintojams ir pan. Ar tai ne pati begėdiškiausia, žiauriausia, nežmoniškiausia klasta? Todėl ar galima girti ateistą, kuris: prisideda prie tokio žemo, tokio juodo darbo? Iš tiesų sovietinė politika tikinčiųjų atžvilgiu nepasikeitė, ir niekas čia nelaiiko tikinčiųjų lygiaverčiais piliečiais. Jei būtų taip, viena, panašių minčių atsirastų visuose žurnaluose, laikraščiuose (Lietuvoje nė vienos "tolerantiškos" minties į politinį žurnalą neprakišo ne tik ateistai, bet nė tikintieji; žinoma, jei pasidarys labiau striuka, atsiras ir čia). Antra, svarbiausia, pasikeistų padėtis, pažiūros pačiame gyvenime. O juk nei Maskvoje, nei Lietuvoje, nei visoje Sąjungoje neatsirado nė vieno, pabrėžiu, nė vieno vyriausybės, prokuratūros, teismo, partinio, vykdomojo ar saugumo komiteto, mokymo-auklėjimo ar eilinės valstybinės įstaigos atsakingo darbuotojo, kuris išdrįstų parodyti visuomenei, kad jis Dievo neišsigina, lanko bažnyčią! Taigi valstybė ir visas jos ideologinis frontas kaip laikė, taip ir tebelaiiko tikinčiuosius beteisiais, antraeiliais piliečiais. Ir jei jie nesileis "perauklėjami", taip ir numirs "tamsybininkais". Kaip matai, nėra už ką "pažangius" sovietinius ateistus girti. Bet gerbti

juos galima tik už tai, kad ir jie - Dievo paveikslas, kad juose yra daug gėrio, kurį reikia pažadinti, kad ir jie gali prisidėti prie geresnio pasaulio kūrimo. Vienu žodžiu, turime gerbti visus žmones. Tačiau gerbti ateisto pažiūras... Ne, net pačiam geriausiam ateistui tiesiai į akis pasakysiu, kad niekados negerbsiu jo pažiūrų. Ir kaip galima sakyti gerbkite bedievybę, gerbkite pačią baisiausią nuodėmę!? Gerbkite ją, nors ji išplėsia iš žmogaus vertą gyvenimą žemėje ir amžinybėje! Tai spjūvis Kristui į Veidą, panieka Jam, papiktinimas ne tik tikinčiam, bet ir pačiam ateistui. Tai Dievo išdavystė. Jei jau bedievybę, tą stabą reikia gerbti, tai tuo labiau galima gerbti plėšikavimą, paleistuvystę, melą, žudynes ir visas kitas mažesnes nuodėmes. Ne, niekados negalėsiu gerbti ateistų pažiūrų, niekados. Ir Kristus negerbė nuodėmės, numirė, trokšdamas ją su šaknimis išrauti iš kiekvieno mūsų gyvenimo. Suprantama, mes ne ateistai ir prievarta mums svetima. Bet tai nereikia, kad mes privalome būti veidmainiai, nebeskirti gero nuo blogo ar pastarąjį girti. Pagaliau II Vatikano Susirinkimas taip pat be jokių išlygų pasmerkė ateizmą. Negaliu aš, Maryte, viso to ramiai prisiminti. Tu man atleisk, aš jau jaudinuosi. Palikime tuos visus radi-jus...

- Ačiū, man aišku. Gerai jus sakėt: užsieniui reikia komunizmo; ne jo idėjų tribūnose, bet tikro, mūsų komunizmo. Galima būtų jiems pasiūlyti: kad greičiau sulauktų to "tolerantiško ateizmo", pasiskelbtų kokį ateistą šventuoju.. . Tikrai, kodėl Vatikanas aiškiai nepasisako tuo klausimu? Pristatytų pasauliui kovingą, protingą, "gerą" ateistą, kuris visas savo dorybes išvystė iki herojiškumo, imtume jį visi gerbti, garbinti, ir visi ginčai, abejonės pasibaigtų.

- Na, Maryte, tu man irgi siurprizą dovanojai. Net nuotaika pasitaisė. Nežinojau, kad tai šmaikščiai juokauji.

Nors kai prisimenu, kokių tonų saugumietis Vilniuje džiaugėsi, kad tikintieji tik lygybės teprašo, nenustebčiau, jei sovietai ir Vatikanui kokį pasižymėjusį ateistą įkištų. Beje, Ričardą Jakutį saugumiečiai ir prisiviliojo, žadėdami karjerą Vatikane.

- Matote, juokai gali ašaromis baigtis. Jūs būsite pirmas ekskomunikuotųjų kunigų Lietuvoje sąrašė...

Sugrįžo vargonininkas, ir mūsų mintys grįžo Tėvynėn prie parapijos reikalų. Abu džiaugėsi netikėtu susitikimu, pasidalino prisiminimais. Sutaręs dėl tolimesnio konkretaus darbo, išėjau ruošti pirmosioms gegužinėms pamaldoms. Juk reikia priminti parapijiečiams ir šv. Kazimierą, didelį šv. Mergelės Marijos Garbintoją...

Tą patį vakarą sėdau prie rašomojo stalo. Marytė vėl atsisotojo šalia manęs. Širdį užliejo pasididžiavimo ir džiaugsmo jausmai: štai koks mūsų lietuviškas jaunimas! Privertė mąstyti, taisyti ir mane, paklydusį kunigą, visa savo siela, protą, širdį ir jėgas atiduoti Bažnyčiai. Mano Viešpatie, nejaugi dar neišmuš valanda mano Tėvynei, nejaugi dar per mažai kentėjome? Štai aš, pasiruošęs...

baltasis judas

Ivykiai Afganistane žadina pasaulio sąžinę. Ar pažadins ?

"Liaudies, ant imperialistinė, nacionalinio išsivadavimo revoliucija nugalėjo", -rašo sovietiniai laikraščiai. Liaudies revoliucija? Gal kaip Lietuvoje? Taip, kaip Lietuvoje, nes ir ši revoliucija - komunistinės ideologijos eksportas, išsiųstas politinio ekonominio ir kultūrinio bendradarbiavimo keliais. O kai šie raudonieji narkotikai prisiviliojo aukų, spjaudančių į savo tautą žarijomis, tada jau tankais galima užbaigti budelio darbą, ir pavergtos tautos lobius supilti į sovietinį aruodą.

Tiesa, ši "liaudies, antiimperialistinė, nacionalinio išsivadavimo revoliucija" apsinuogino sovietinę kariuomenę Afganistanam įvesta tiesiog perversmo išvakarėse. Ką ir besakyti,- Brežnevo žvalgyba dirba gerai. Ar supras Vakarų visuomenė, trokštanti komunistinio "rojaus", ką tai reiškia ?

Kokie tamsūs tie afganai bei visi arabai, kurie tiki, kad sovietai padeda jiems išsivaduoti; Jų pergalė - jų vergijos pradžia, skaudžios dvasinės vergijos, kurios visą siaubą pamatys vėliau. Kaip ir Lietuvoje...

Bet pas mus laikraščiai pradėjo rašyti: "Musulmonų religija yra ne tik tikėjimas į dievą Alachą, bet ir elgsenos normų, moralinių - filosofinių vertybių kodeksas. Antiimperialistinė revoliucija prasidėjo su islamo šūkais. (Vėl reikia pagirti sovietinę žvalgybą, - ir religiniai jausmai panaudoti komunizmo ekspansijos reikalams). Tai byloja apie galingą musulmonų religijos socialinį užtaisą. Kai kurie šios religijos postulatai objektyviai nukreipti prieš im-

perializma ir neokolonializma. Esantys skirtumai tarp marksizmu-leninizmo ir islamo neatmeta savitarpio supratimo galimybės. Islamas gali vaidinti pozityvų vaidmenį..." ("Tiesa", 1980.1.29).

Iki šiol nė susapnavęs mūsų korespondantas nepasakė, kad katalikybė vaidina pozityvų vaidmenį (turbūt ir nepasakys, nes katalikybė - vienintelė religija, pavojinga komunizmui; greičiau bus bandoma visas kitas pasauli religijas nukreipti į kovą su katalikybe). Taigi jei pas: mus taip rašoma tai galima įsivaizduoti, kokiais saldžiais žodžiais šiandien komunistai garbina islamą musulmaniškose tautose. Tik ar musulmonai supranta, kad tie visi pažadai griežčiausiai laikytis islamo - šventos religijos - principų tėra tik strateginis manevras, tik pažadai, kurie nebus ištešti. Juk bolševikai, kol jie siekė valdžios, irgi žadėjo nesikišti į mūsų sąžinės reikalus. O šiandien? Šiandien Lietuvos katalikus vėl užgriuvo nauja kratų (atkreipkime dėmesį - visos kratos nepaprastai tikslios, vaisingos!), tardymų bei areštų banga,- vis tiek pasaulio žvilsnis prikaustytas prie įvykių Afganistane. Baisu net pamanyti, kokia banga Lietuvos katalikus užlietų tada, jei vės nusileistų stipri geležinė uždanga, jei vėl būtų nutraukti visi katalikiško pogrindžio ryšiai su Vakarais. Pasirodo, kai atsiranda nors mažiausias plyšelis, per kurį galima liūsti į pasaulio viešpaties sostą, nebesvarbu nei taika pasaulyje, nei strateginės ginkluotės apribojimo sutartis (SGA-2), nei olimpinės žaidynės, nei žmogaus teisės ar kitokie vadinami komunistiniai principai. Tiesą sakant, komunistai ir Afganistane laikėsi to paties savo kertinio principo - statyti ant melo, klastos ir prievartos pamatų. Taip, kaip Lietuvoje...

O Lietuvoje prievarta, melas ir klasta pasiekė savo apogėjų. Mes jau tik lėlės, vaidinančios Saugumo surežisuotuose spektakliuose, kvėpuojame saugumiečių iškvėptu oru.

Jau ir mane pasiekė saugumas, jau ir aš priverstas nutilti.

Atsisveikindamas su brangiais skaitytojais, - ir tais, kurie savo nuoširdžiais žodžiais mane atgaivino, padėjo taisyti klaidas, ir tais, kuriems aš jau nusibodau, kurie mane pasmerkė, - prikelsiu iš savo santykių su Saugumu dar vieną epizodą. Panašūs atsitikimai kartojasi ir kartojasi Lietuvoje kasdien.

Kartą, kai aš dar gyvenau pagal "protingo dialogo" teoriją, mano šefas, rajoninio saugumo komiteto viršininkas, aptaręs mano parapijos reikalus, pasišaipęs iš mano kaimynų konfratūrų "ydu", ėmė visai nuoširdžiai (taip man tada pasirodė) filosofuoti:

- Bendrai paėmus, visų gyvenime gali taip atsitikti, kad nenorint reikia įstatymą apeiti. Aš pats jau antras mėnuo galynėjuos su savo sąžine. Ar dar neteko susitikti su mūsų jaunąja daktare Onute?

- Ne, paskutiniu metu nesirgau. Girdėjau, kad gavome kažkokią merginą tiesiai iš universiteto.

- Na taip. Jauną specialistę. Dar buto neturi. Apsigyveno viešbutyje. Kaip žinai, sąlygos nekokios. Jokių patogumų, kasdien nauji ir nauji kaimynai, triukšmas, net švaros trūksta. Štai aš ir sprendžiu: padėti jei greičiau gauti butą ar ne. Teisės rūpintis ja, tuo labiau, tarp mūsų kalbant, "nukombinuoti" jai butą neturiu. Bet jos tėvai, kaip žmonės sako, man gyvybę išgelbėjo.

- Tokiu atveju, manau, ir be galynėjimosi su sąžine aišku, kad reikia padėti.

- Tai tai taip, bet žinai, ką reiškia butas. Sunku, šiais metais jokios vilties. Tačiau, svarbiausia, aš nė vienas, net jai pačiai negaliu parodyti savo gerų norų. Jei mano viršininkai apie juos sužinotų, - aš žuvęs. Mūsų darbe, kaip žinai, negali būti jokių pažeidimų.

- Nebūtina girtis, padarius gerą darbą. Juk ji jus pažįsta?

- Ne. Tada ji buvo kūdikis. Aš pats jos nepažįstu, tik pagal pavardę supratau, kad ji to Adomo, kuris dėl manęs rizikavo, dukra. Patikrinus - tikrai jos tėvas dovanojo man gyvybę. Aš ne garbėtroška, tegul ji ir nesužinotų, kad turi "dėkingą dėdę". Pamanytų, kad jai pasisėkė. Kažkaip net malonu daryti gera, nesitikint atlyginimo. Čia aš visiškai sutinku su Kristumi. Pačiam galėčiau papasakoti tą atsitikimą. Vis tiek jau pradėjau. Atrodo, moki svetimas paslaptis saugoti. Pats dar nežinai, kad aš savo karjerą pradėjau miške. Buvau jaunas, nepatyręs - susikirtau. Teko sprukti. Kitos išeities nebuvo. Mane vijosi. Kaip skęstantis griebiausi šiaudo, taip man reikėjo Onutės tėvams tikrą būklę apibūdinti, nes banditai lipo ant kulnų. Mane paslėpė kamaroje. Tūnojau ten, automata atkišęs, truputį daugiau kaip valandą, bet maniau, kad 10 metų atsėdėjau. Banditai valgė. Šeimnininkai, nešdami dešras ir samagoną iš kamoros, tyčia paliko praviras duris žiūrėkite ar nežiūrėkite - troboje nieko svetimo nėra, mes nieko neslepiam, nieko nebijom. Gerai suvaidino. Žinoma, bijojo susišaudimo. Onutė, prisimenu kaip šiandien, bėgiojo paskui motiną ir prašėsi: "Noliu op, noliu op..." Motina, kol ruošė stalą, padavė ją vienam banditui palaikyti. Tas užsižaidė, kiti užsižiojo. Taip ir likau gyvas. Matai, kokia istorija. Dabar ir aš, ir Onutės tėvai tylime. Aš neturiu teisės pasakyti, kad dirbau miške, seniai nenori, kad žmonės žinotų apie pagalbą saugumiečiui. Ir štai ponas Dievas atsiunčia Onutę į mano rajoną. Ko gero yra Dievas.

-Gyvybė juk daugiau negu butas.

- Vadinasi, pats agituoji mane padaryti grieką. Man tikrai gaila Onutės, nors jos tėvas į bažnyčią lakstė, gal net tebeatgailauja, kad manęs banditams neatidavė. Aš norėjau laikinai bent privatų kambariuką Onutei surasti, bet, va, neradau tinkamo. Be to, juk nebūtų kaip jai pasiūlyti. Jei prisistatyčiau, išsigastų.

- Čia tai ne bėda. Aš ir tai surasčiau būdą visą butą padovanoti.

- O gal pats žinai kokį padorų kampa ?

- Taip ant greitujų nežinau. Būtų galima paieškoti. Tiesą sakant, pas mane patį keli kambariai beveik tušti.

- Nejaugi pats padėtum man? Aš tiesiog netikiu. Nustebinai mane. Įbriscčiau į skolą.

- Anokia čia skola. Bet ar tai įmanoma - gydytoja gyvena klebonijoje?

- Na ir kas? Neilgai. Jauna specialistė juk turi teisę gauti butą. Pasistengsiu - butas bus greit. O kai dėl klebonijos - supranti? - visi nepatenkinti turės susidurti su manimi. Svarbu, kad jai padėtume. Man smagiau būtų praeiti pro ligoninę. Jei sutarsite, manau, ji ir pačiam padės lankyti ligonius. Nors kažin? Gal net gyventi pas kunią ji atsisakys. Juk tarybinį universitetą baigė. Net įdomu, kaip ji pasielgs. Pabandom?

Susizavėjau galimybe susibičiuliauti su saugumiečiu. Todėl jau sekančią dieną išikviečiau gydytoją Onutę į namus. Atėjo smulkutė, mergytės išvaizda daktarytė, simpatiška, gal net graži, tik, kaip man tada pasirodė, nelabai mandagi. Laikėsi laisvai. Papriekaištavo, kad kviečiu gydytoją į namus, kai temperatūra normali.

- Daktare, bet man būtų labai nepatogu prašyti paslaugų poliklinikoje. Aš atsilyginsiu už sugaištą laiką. Tuo labiau, kaip matote, mano liga chroniška, dažnai jus kviesiu.

- Laiko aš turiu pakankamai, bet jo ne pardavinėju. Klystatė, jei ieškote išimčių.

- Aš ne pirkimą-pardavimą turėjau omenyje. Mes juk žmonės. Argi įmanoma gyventi iš gydytojo algos?

- Kodėl? Žmonės gyvena. Bet tai jūsų neliečia.

- Tuo geriau. Tačiau vis tiek aš prašysiu jūsų dėmesio. Jei, kaip sakote, turite laiko, gal galėtumėte plačiau paaikškinti mano ligos priežastį, apibūdinti ateitį.

- Abejoju, ar tos žinios jums padės.

Taip aš beveik pusvalandį kalbinau jauną specialistę, siūliau saldainių, kavos, pietų, bet ji trumpai atsakinėjo į mano klausimus, nuodugniai mane patikrino, viską užrašė ir neparodė nė mažiausio noro susidraugauti. Pagaliau, matyti, norėdama greičiau manimi atsikratyti, sutiko po kelių dienų jau be iškvietimo užėiti patikrinti, kaip veikia vaistai.

Atėjo po savaitės. Į kalbas vėl nesileido. Ryžausi pabandyti kitaip.

- Girdėjau, kad jūs gyvenate viešbutyje. Labai įdomu, kokie jo privalumai paviliojo jus.

- Jokie. Bet ką daryti, jei jūsų mieste žmonės pikti. Blogai auklėjate, kunige. Kelis kartus jau buvau išsinuomavusi kambarį, vienam net rankpinigius įdaviau, bet po kelių dienų atsakė.

- Negali būti! Kas taip padarė? Gal aš galėčiau padėti?

- Niekuo jūs negalite padėti.

- Nenoriu tikėti, kad mano tikintieji taip padarytų. Ar jie lanko bažnyčią.?

- Nežinau. Man jau laikas. Viso gero'.

- Daktare, aš pamėginsiu surasti jums butą. Pamatysite, po savaitės - kitos pasiūlysiu kelis.

- Ačiū! Jūs optimistas.

Po dviejų savaitių vėl iškviečiau gydytoją į namus. Išidrašinęs vienu atsikvėpimu išdrožiau:

- Daktare, jūs buvote teisi. Neradau jums tinkamo buto. Tiesa, kai kas žadėjo... O kol kas, jei nebijote, galėtumėte pagyventi šiame name. Yra visai man nereikalingas kambarys su atskiru įėjimu. Jis vis tiek tuščias. Nors šiandien prašau užimti. Aš jo, kaip ir jūs savo laiko, neparduodu, bet siūlau draugiškai. Pažadu neįkyrėti, apie savo ligą nebeklausinėti. O jei rimčiau susirgsiu, jums padės mano sūnėnas. Tiesą sakant, aš pas jį važinėju kon-

sultuotis. Galėčiau pasiūlyti ir pietauti pas mane. Įsitikinsite, mano sesuo gamina geriau, negu valgykloje.

- Ką jūs? Aš neišsimokėsiu. Nenorėčiau pas jus gyventi,- trūkčiojančiu balsu, nustebusiomis akimis žiūrėdama į mane, atsakė Onutė. - Bet viešbutyje nebelaiko. Sako, galima tik mėnesį, o aš jau beveik keturi gyvenu. Nebeduoda atskiro kambario, gyvenu bendrame. Bandžiau prašyti vyr. gydytojo, kad leistų pagyventi ligoninėje ar poliklinikos kabinate. Neleido. Oi privargau aš dėl to buto. Nežinau, ką daryti.

- Nieko nedarykite. Tuoj pat paruoš jums kambarį, sesuo padės persikraustyti. Nieko neatsitiks, jei kokį mėnesį čia pagyvensite svečio teisėmis. Sakau, man žadėjo surasti jums butą. O dabar prašau vakarienės. Net nebandykite atsisakyti, vis tiek neišleisiu.

Onutė vakarienės pasiliko. Ilgai svarstė, bet pasiūlymą apsigyventi klebonijoje priėmė.

Žavėjaus jos kuklumu. Niekas pas ją neateidavo, gyveno tyliai, kaip pelytė. Net sekmadieniais dirbdavo ligoninėje, sakė, turinti daug visuomeninių pareigų. Su manimi pietaudavo retai, mieliau pusryčiaudavo mano sesers draugijoje. Sesuo rūpinosi ja kiek įmanydama.

Saugumietis man ilgai dėkojo. Džiaugėsi, kad aš jam padėjęs galutinai apsispręsti - jau pradėjęs žygius dėl komunalinio buto.

- Aš irgi nenorėčiau, kad ji gyventų pas patį. Stebiuosi, kodėl ji sutiko? Perskaičiau jos charakteristiką. Nenusigąšk - universitete ji vadovavo ateizmo būreliui, pati ruošdavo neblogas paskaitas, redagavo sienlaikraštį. Mokėsi labai gerai. Bijau, kad pats jos nesugadintum.

- Ak šitaip! Aišku kodėl ji vengia su manimi kalbėtis. Gerai, kad pasakėt. Stengsiuos jai nesirodyti. Iš tikrųjų surasiu jai kambariuką kitur.

- Aš turbūt greičiau surasiu jai būta. Nevark. Žmonės dabar gerai gyvena. Kam jiems tie pašaliniai, svetimi, nuomininkai? Aš pajuokavau. Pats, jei ir norėtum, nesugadintum jos. Ji apsiskaičiusi. Be to, šių dienų jaunimas savarankiškas. Suaugusieji, tuo labiau kunigas, nepadarys lemiamos įtakos. Jaunimui didesnės įtakos turi jaunimas. Juk neveltui sakoma pasakyk, kas tavo draugas, pasakysiu, kas tu. Aš visą gyvenimą studijuoju žmogaus psichiką. Įsitikinau, kad taip yra. Pernelyg dažnai susiduriu su faktais, kai gatvė daugiau padaro, negu kultūringi tėvai, mokytojai. Bet juk ir pats visa tai žinai. Išties aš pajuokavau. Tik atleisk, kad įpiršau ateistą. Pakentėk truputį. Prisiekiu, nežinojau, kad ji ateiste. Žinojau tik, kad jos tėvai eidavo į bažnyčią. Labai prašau neprasitark, kad tėvai išgelbėjo čekistą, likvidavusį ne vieną banditą. Jei jie iki šiol dar religingi,- būtinai sužinosiu, pasakysiu,- jiems būtų nemalonu, jei dukra imtų auklėti, primindama aną atsitikimą. Negaliu juk pridaryti nemalonumų žmogui, padėjusiam man, nors mūsų pažiūros ir skiriasi.

"Visai neblogas žmogus, tas mano šefas, galvojau. -O dar sako, kad bedieviai visai be sąžinės. Bet kaip suprasti Onutę ? Nejaugi religingų tėvų dukrą universitetas padarė ateistų vade? Knietėjo pasikalbėti, tik progos nepasitaikė. O jei iš tiesų aš per senas, nesusikalbėsiu?"

Prieš metus parapijoje apsigyveno jaunuolis vardu Vytautas. Tėvai - kauniečiai. Po kariuomenės jis du kartus bandė įstoti į Kunigų seminariją. Nepriėmė. Brangindamas laiką, studijavo anglų kalbą. Gavo paskyrimą mokyklon. Vėl padavė pareiškimą į Kunigų seminariją. Vėl nepriėmė. Matyti, teko atsisveikinti ir su mokykla, nes, atvažiuavęs pas motinos seserį, ilgai niekur nedirbo. Pasisiūlė dirbti zakristijonu. Priėmiau. Mano šefas ne kartą prašė jį prižiūrėti neleisti šeiminkauti bažnyčioje. Nelabai jis manęs klausė

- jaunimas, vaikai būriais paskui jį vaikščiojo. Aš pats, nors aiškiai mačiau, kad Vytautas doras, gabus, akiplėškiai drąsus, vengiau su juo artimiau susibičiulianti - pridarys visokių nemalonumų. Maniau, tegul išmoksta dirbti tyliai, suvokia, kad prieš vėją nepapūsi. Kelis kartus bandžiau kalbėtis, drausti atsivesti į zakristiją vaikus, bet jis atkirsdavo "Labai gerai matote dabartį, bet negalvojate apie ateitį".

Pamaniau: jei Vytautas sužinos, kad pas mane gyvena daktarė-ateistė, jis neiškęs - bandys sugriauti jos įsitikinimus. Ir Onutė su juo laisviau kalbės, nes jis ne šeimininkas, ne kunigas, be to, jaunas. O gal pavyks gražinti tėvams dukrą? Tuo labiau, kad aš nė kiek nerizikuoju: taip sakant, galiu apaštalauti šefo panosėje. Taip pat labai norėjosi saugumiečiui parodyti, kad ateistinis universitetas - muilo burbulas.

Tokių minčių skatinamas, įkalbėjau Onutę papietauti pas mane antrą Kalėdų dieną. Atvažiavo motiną pasveikinti sūnėnas Vladas su šeima. Pasikviečiau ir zakristijoną Vytautą.

Daktarai tuoj surado bendrą kalbą, pažįstamų, neišspręstas problemas. Klausydamas jų pamačiau, kad mano šefas teisus - Onutė išprususi, laisvai reiškia mintis.

Pradėjo kalbėtis apie gydytojų atlyginimą, ir valdišką ir privatų. Vytautas mandagiai (neilgai jis buvo mandagus - greit prisiminė savo kategorišką stilių) įsiterpė, kad ilgiau padirbėję medikai virsta amatininkais; pasitaiko ir ypač aukštos kvalifikacijos amatininkų, reikalaujančių didelių honorarų. Išizeidęs sūnėnas gynė save:

- Girdėjau, girdėjau, kad mus vis dažniau vadina kyšininkais. Mes nepykstame. Atleidžiame tokiam priešui ir gelbstime jo sveikatą, gyvybę. Nieko nepadarysi, žmonių tamsumas... Visiškai nesijaučiu nuskriaudęs ligonio, nors

iš jo šimtą ar du paimčiau. Ne kiekvieną mėnesį jis moka už operaciją. Žmogus per visą gyvenimą tik kartą ar du gula po peiliu. Taigi tie keli šimtai žmogų ubagais nepaleis. O ką mums daryti? Aš negaliu kaip kiti vidury darbo dienos, sakykim, operacijos nubėgti į parduotuvę batų, susiremontuoti butą ar atsistoti eilėn prie mėsos. Už viską moku dvigubai, trigubai. O jei man reikės naktimis iš brežnevinių nagų virti šaltieną, nepailsėjus ar buitinių rūpesčių prislėgtam į darbą ateiti, tegul atleidžia pacientai, bet pusė jų turės atsisveikinti su šiuo pasauliu dar operacinėje. Nieko nepadarysi, žmogus tik žmogus. Tegul jis ir didelis, Vladas šyptelėjo, atkreipęs dėmesį į savo aukštą ūgi,- bet vienas, negali turėti penkių žmonių dvasinių ir fizinių jėgų.

- Ne tik gydytojo pragyvenimo lygis žemas, - prieštaravo Vytautas. - Ar negydytojas turi penkeriopai daugiau jėgų? Nepasakyčiau, kad vien tik gydytojo darbas reikalauja įtempto dėmesio. Išauklėti žmogų ar išgydyti dvasinę ligą kur kas sunkiau. Net eilinis darbininkas, jei jis nepailsėjęs, rūpesčių prislėgtas, gali pakišti ranką po pjūklą, vairuotojas - užmušti visą dešimtį. Ne čia išeitis. Niekaados nesutiksiu, kad mes, nors ir prievarta į raudonas girnas įsukti, turime teisę gelbėtis, kitus maldami. O kur moralinė atsakomybė, žmogaus kaip žmogaus grožis? Ir ar vien tik už operaciją imamas kyšis? Dabar pas dantistą ar koku gripu susirgęs turi tempti butelį konjako, dėžę saldainių ar bent raudoną banknotą įkišti į balto chalato kišenę. Visi žinome, kad ne vien gydytojui, bet ir dėl universiteto, buto, baldų, kilimo, mašinos, pagaliau drabužių ar mėsos reikia kyšio. Nenorint žmogus pats turi imi, kad galėtų duoti.

- Kas jūsų prašo to kyšio, - nutraukė Onutė Vytautą.- Patys žmonės stengiasi vienas kitą pralenkti, neatsilikti nuo mados. Tiesiog atsiginti sunku. Aišku, negražu, kai dantistė ima tuos saldinius, bet lygiai apie savo moralinę

atsakomybę turėtų galvoti ir tie, kurie duoda.

- Nepamirškim, kad tarybiniai žmonės serga ne tik kyšių manija,- nenusileido Vytautas, - bet ir girtavimo, skrybų, kūdikių žudymo, chuliganizmo, sukčiavimo ir kitokiomis ligomis. Argi ligonis pajėgus pats tiek ligų išgydyti?

Ir argi, pavyzdžiui, gydytojo moralinę atsakomybę galima lyginti su trokštančio išgyti ligonio atsakomybe, kai pastarasis mato, jog be kyšio nė į ligoninę nepriims? Todėl ar ne gydytojai pirmiausiai turėtų sušukti "Sustokime!"?

- O kas šaukia "Pirmyn"? Juk mokyklos, spauda, visi vyriausybės nutarimai, visos partinės, komjaunimo, profsąjunginės, net pionierių organizacijos, lektoriai kasdien rėkte rėkia, "Žmonės, būkite sąžiningi!"

- Bet žmonės negirdi. Kodėl? Ar ne todėl, kad vyriausybė, visa jos ateistinė spauda ir organizacijos kasdien sutartinai meluoja sako viena - daro kita. Sako gydymas nemokamas, o su korupcija medicinoje nekovoja, net vaistų neparūpina, sako negerkite, o alkoholio pardavimo planus didina, ištisai stato visokias "zabiegalovkas", "nemato", kaip visose įstaigose, gamyklose, statybose, kolūkiuose net darbo laiku girtuokliaujama, sako neimkite kyšių, o patys iš kyšių, vadinamų "pajokų" tegyvena, po užsienius važinėja, specialias sau parduotuves, vilas, poliklinikas, namus stato, ir visa, net vienas kito nusikaltimus slepia nuo liaudies. Bet žmogus juk protą turi. Jei nemato, tai atspėja. Silpnadvasiai, suvokę, kokį "rojų" sau susikuria raudonoji aristokratija, ir kad jai viskas galima, svajoja bet kokia kaina prasiveržti į privilegijuotųjų klasę. Partija dėl to tik džiaugiasi - visuomenė nebemasto, turi "nepolitini" tikslą, auga pamaina. Vienu žodžiu,- Vytautas pamiršo bet kokį gerą toną, - pasaulio padugnės, potencialūs nusikaltėliai susiorganizavo į savo partiją ir vieningai, kaip ir dera aukšto rango plėšikams, tvirkina ir apiplėšinėja

tauta, atimdami net patį brangiausią jos turta - Dievą ir tautos dvasią. Nesuprantu tik, kaip negėda lietuviams, kurie save lietuviais laiko, priklausyti tokiai partijai.

- Kaip įdomu! Be abejo, tai ir mano, komjaunuolės, paveikslas. -Onutė net akys paraudo, o iki šiol ramūs piršteliai susivijo į kumštį. Pamėginsiu įkainoti jūsų tapybą. Bet pirmiausiai noriu atsiprašyti šeimininko, nes ir aš galiu piešti ryškesnėmis spalvomis. Neturiu jokių paslėptų minčių prieš jus, gerbiamas klebone, -Onutė pasisuko į mane. Aš nusišypsojau - padrašinau. - Sakote, partiniai šneka viena, daro kita. Net ar teisingas toks apibendrinimas? Ar galima dėl vieno-kito žemo poelgio kaltinti ir tuos, kurie visą gyvenimą atiduoda žmogaus gerovei kelti, taikai saugoti? Nenorėčiau vardinti pavardžių, bet, manau, ir be jų aišku, kad ir nesocialistinėse santvarkose knibždėte knibžda visokiausiu sukčių, niekšų, melagių. Jei-gu Žemaitė nebūtų pasišlykštėjusi kunigo, sakykloje raginusio turtus krauti amžinybėje, šykštumu, nebūtų jos "Kunigo naudą velniai gauda". Sakote, gėda priklausyti partijai. Žinoma gėda, jei nuolaidžiausi draugo piktadarybėms, slėpsi jas, girtuokliausi ar kyšius imsi. Bet man gėda ir Bažnyčiai priklausyti, nes ten taip pat, dažnai su vyskupu priekyje, meluoja, girtuokliauja, paleistuvauja, vienas kitą skriaudžia, šmeižia. Sakote, raudoniesiems viskas galima, nes jie netiki Dievą. O aš manau, kad dvasiškiams viskas galima. Juk iki šiol kunigo autoritetui kelti tebepraktikuojama iš viduramžių atkeliavęs metodas - slėpti nuo tikinčiųjų dvasiškių nusikaltimus. Todėl kas kas, bet jau tikintieji turėtų tylėti, jei ir pasitaiko, kad kartais komunistas neafišuoja savo draugo vienos ar kitos klaidos. Sakote, dvasininkai neima kyšių. Irgi melas! O kas tie dvidešimt penki rubliai už Mišias, kurioms tereikia pusvalandžio? Nepamirškite, kad darbininkas ar tarnautojas tuos dvidešimt

penkis uždirba per savaitę. Ar jis juos galėtų duoti? Duoda tie, kurie pavogė arba patys kyšius ima. Vadinasi, dvasininkas - tikinčio vagies bendras. Ar jo moralė aukštesnė už gydytojo? Pagaliau kodėl jūs, Vytautai, nekaltinate kunigo, kuris už palaidojimą ar santuoką paima šimtą ar du iš daug neturtingesnio už save? Kur jų artimo meilė? Sakysite, žmogus pats davė tiek, kiek norėjo, ir iš kur kunigui žinoti, vogti pinigai ar ne. Beje, kunigas, imdamas pinigus, niekada nė nesidomi, ar pinigai sąžiningai uždirbti, nors turėtų. Todėl jei puolate medikus, prisiminkite, kad lygiai ir chirurgui, penkias valandas (ne pusvalandį) operavusiam, po operacijos kelias naktis budėjusiam, žmogus irgi pats duoda tiek, kiek nori. Negi sulyginsi moralinę atsakomybę kunigo ir gydytojo - laimingos amžinybės ir žemės vargų tesėjo? Mielas Vytautai, kaip liepsite vertinti tą partiją, vadinamą Bažnyčia, kuri leidžia kunigui sakyti viena, daryti kita, skelbti Evangeliją ir statyti giminėms palocius už tikinčiųjų vogtus pinigus ?

Onutė nutilo. Visi tylėjome, ir visus pauzė slėgė. Ypač man buvo nejauku. Ne tik todėl, kad juodas angelas grasė pasiglemžti mano autoritetą, kad nežinojau, kaip išvengti konflikto savo namuose, bet ir todėl, kad būtinai reikėjo nuraminti Onutę, neišvežant jos, - šiurpu, jei šefas sužinotų apie tokį pokalbį. Bet kaip visus sutaikyti? Ką pasakyti? Kaip būtų gera, jei kas nors ateitų ar dujos sprogtų! Pasižiūrėjau į pablyškusią Vytautą, sukantį tarp pirštų peilį. Ne jei jis prabilis, įpils aliejaus į ugnį. O siaube! - sūnėnas, nuleidęs akis, pats sau šypsojosi. "Džiaugiasi", - pagalvojau.

Žiūriu ir nematau, klausau ir netikiu: Vytautas padeda peilį, atsilošia, atsidūsta ir visai šaltai, tyliai, bet nesi-painiodamas, žiūrėdamas, berods, į padėtą peilį, ir kuo

toliau, tuo ramiau pradeda kalbėti - gelbėti mane ir pačią Onutę.

- Pasirodo, visi šiais laikais taip ir stengiamės apibendrinti, taip ir norime parodyti, kad mokyti esame. Tačiau apibendrinimas apibendrinimui nelygu. Gerai, kad pradėjome atvirai kalbėtis. Retai taip būna. Aš labai vertinu jūsų, Onute, ryškias spalvas, na, ir drąsą. Jūs turbūt manot, kad mes su klebonu griebtume trintukus ir imsime trinti. Ne! Pasakysiu, kad jūs daug kur teisi. Dieve mano, taip ir keliauja per visus šimtmečius Evangelijos jaunikaitis, nepanorėjęs atsisakyti savo žemiškų turtų... Iš tikrųjų jei ne katalikų šykštumas, šiandien pasaulyje jų būtų dvigubai daugiau. Sutinku, kad ir atsakyti už tai reikės mums, o ne raudoniems ar baltiems ateistams. Tai pat sutinku, kad jei kunigas veržiasi gyventi turtingiau už savo parapijiečius, jis netikras apaštalas, ne meilės veidrodis, ne Kristaus liudytojas, galbūt nė sąžinės balso nebegirdi. Neturėtų tokių būti. Ir lygiai vertas pasmerkimo tas, kuris dangsto tokius figos lapeliais - piktina tikinčiuosius ir ateistus. Tačiau, šiaip ar taip, tokių Kristaus liudytojų - veidmainių vienetai ir jie, jei ne pavyzdžiu, bent žodžiais skelbia Tiesą. Dabar pasižiūrėkime į komunistų partiją. Be išimties visos šios partijos komunikacijos priemonės skleidžia melą ir tik melą. Visas marksizmas-leninizmas ir jo praktika - prievarta, apgaulė, klasta. Taigi ar lygūs mūsų apibendrinimai? Nesistebiu, kad jūsų, Onute, ir antroji išvada klaidinga. Jūs nesuprantate, kas yra auka. Iš kur jums suprasti? Juk jūs, atrodo, netikite. Manote, šv. Mišios laikomos už dvidešimt penkis rublius, o jungtuvės įkainotos šimtu rubliu? Pirmiausia, tokias sumas aukoja vienetai, antra, tikintieji aukoja ne kunigui asmeniškai, - asmeniškai tik kyšis duodamas gydytojui ar kokiam prekybininkui, - o

bažnyčiai. Ar žinote kad šv. Mišias kunigas jei jūs pa-
prašysite, atlaikys ir be rublio? Ir vertė jų bus tokia pat,
kokia būtų jei tūkstantį paaukotumėte. Tuo tarpu gydyto-
jas be kyšio dažnai nė padoraus recepto neparašo. O jei,
užprašydama šv. Mišias, aukosite (vagys paprastai neau-
koja, bet jei paaukotų, jiems irgi tik į naudą išeitų), jūsų
pinigai bus panaudoti visos parapijos, dažnai visos Baž-
nyčios tikinčiųjų reikalams. Net jei, kaip sakote, vienas-ki-
tas ir panaudos jūsų savaitės atlyginimą "palocių" staty-
bai, jums dėl to nevertėtų griaužtis, nes Dievas tikrai tei-
singai įvertins Jūsų aukos nuoširdumą. Matote, aukos ne-
galima lyginti su kyšiu.

- Negalima būtų lyginti, jei iš tikrųjų būtų Dievas, -dar
labiau paraudusi laikėsi Onutė, -Bet jei Dievas - iliuzija,
jei mes save apgaudinėjame, jei visi virsime tik žemės
dulkėmis ?

- Nuo to mums ir reikėjo pradėti, nes kol neatsakysime
į klausimą ar yra Dievas iš žemės žmogaus kūną sutvė-
ręs ir atgal žemei gražinas, tol bergždžiai aiškinsimės vi-
sus priekaištus, kuriuos ateizmas kelia religijai.

- Vytautai, čia jau mano tema. Prašau žodžio, -sura-
dęs proga, nutraukė Vytautą sūnėnas. -Žmogaus kūnas pri-
klauso man. Tik atrodo, kad mes visi greit virsime Don
Ki chotais. Negi mums tokią problemą išspręsti? Jei mok-
slas čia ką nors galėtų padėti, seniai žinotume tiksliausią
atsakymą. Bet mes moksliskai nė vienas pasaulyje negali
įrodyti, kad yra Dievas, lygiai kaip nė vienas negali įrodyti,
kad jo nėra. Todėl mūsų ginčai - beprasmingi. Palikime ra-
mybėje kiekvieno mūsų sąžinę ir nepamirškime svarbiau-
sios žmogaus paskirties - žemėje reikia gyventi, gerai, gra-
žiai gyventi, žmogiškai gyventi.

- Tačiau, norint žemėje gyventi žmogiškai, pirmiausiai
reikia tikėti į Dievą, -rodė savo atkaklumą Vytautas.

- Aš nieko prieš, jei Vytautas žmogiškai gyvens po mirties, - įgėlė jam Onutė.

- O gal ir gyvens,- nusišypsojęs Onutei, davė vilčių Vytautui sūnėnas. -Nenorėjau šiandien ginčytis, bet. . . matau, jūs greit susipešite. Todėl pasakysiu ir savo nuomonę. Kantrybės! Aš trumpai. Kaip žinome, materija amžina, ji nedingsta, tik keičiasi, kryptingai vystosi. Atseit, tokia jos savybė. Vadinasi, jei tegul ir šuolis padėjo iš materijos atsirasti sąmonei - žmogaus psichikai, ji irgi amžina. Negali juk materijos aukštesnė pakopa, jos kokybiškai nauja forma, nustoti vystytis, žūti, pavirsti į nieką. Privalo juk ji ir toliau judėti, vystytis, iš vienos būsenos pereiti į kitą, tegul mums kol kas dar nežinoma. Iš tikrųjų pagalvokime: kodėl turi sustoti evoliucija - materija, nežuvusi žemesnėse pakopose, o tada ji dar buvo netobula, turėtų žūti aukštesnėje? Galima išsisukinėti taip sąmonė tęs savo evoliuciją mano vaikų sąmonėje. Bet juk tai absurdas, nes šiandien jau moksliskai galime įrodyti, kad sąmonė buvo tokia pat ir prieš šimtus tūkstančių metų. Ir tada žmogus mąstė, kūrė, nors dar nebuvo galima nei apie civilizaciją, nei apie kultūrą, kaip šiandien jas suprantame, nė kalbėti. Taip pat visi matome, kad manojo "aš" mano vaikų sąmonėje nėra, kad ta aukščiausioji pakopa tik manyje. Vaikai atkartoja tik fizines mano savybes, bendražmogiškas, geriausiu atveju būdus, pavyzdžiui, temperamentą, savojo "aš" dvasinėms galioms išorėn išreikšti. Apie manąjį "aš" vaikų sąmonėje nė supratimo nėra, jie net mano sąmonėje sukauptų žinių neturi. O kaip dažnai vaikų sąmonė, jų mąstymas, kūrybinės galios pasirodo žemesnėje pakopoje už tėvų! Visa tai ir dar daugelis kitokių faktų arba griaua sąmonės evoliuciją, arba įrodo, kad manyje ji, sąmonė, pati aukščiausioji materijos pakopa... priėjusi liepto galą. Pagaliau jei ir sutikti, kad aš tik grandis amžinoje grandinėje

kad mano mirtis - mano sąmonės grįžimas į žemiausią materijos formą, t.y. dulkę ar trašas, vis tiek, pagal materializmą, sąmonė, dvasinė materijos forma, mano palikulyne (aišku, kada nors ir skruzdėlės turės sąmonę) vystysis, vystysis ir vystysis tol, kol pasieks dar neįsivaizduojamą dvasinę būseną jau čia, žemėje (nebereikia nė dangaus!). Kas žino, gal tokia dvasiniame pasaulyje, tiksliau pasakius, sudvasėjusioje materijoje, prisikels ir manasis "aš" ? Ne tik manasis, bet ir Vytauto. Taigi ar materializmas, įrodinėdamas, kad viskas vystosi aukštyn, vadinas, ir sąmonė, kilusi iš materijos, neskelbia dvasinės būsenos amžino gyvenimo? Kitais žodžiais tariant, ar jis nepripažįsta kažkokio Dievo? Išsireiškiau aš čia labai populiariai, netašyta kalba, bet, tikiuosi, tiek suprantamai, jog nebesiginčysite ir sutiksite, ir iš materializmo galima padaryti idealizmą, ir jis nieko neįrodo.

Iš kitos pusės, tik juoktis galima, kai bandoma įrodinėti, kad pelenais ir dulkėmis po visą pasaulį išsklaidytas žmogaus kūnas prisikels. Šitokio stebuklo nebus, ir joks mokslas net po milijardų metų mirusio nebeatgaivins. Tačiau jei yra Dievas? Jei jis yra, Jis sukūrė žmogaus protui nesuvokiamo sudėtingumo, priežastingumo, tikslingumo Visatą, tūkstančius materijos egzistavimo dėsnių, gyvybę, žmogaus širdį, nervų sistemą, nematomus, nepasiduodančius jokiems eksperimentams protą, jausmus, visą žmogaus psichiką. Lyginant su Dievo kūryba, mes, žmonės, dar nieko nesukūrėme. Mes tik atrandame tai, kas sukurta, stebimės, naudojame, pritaikome sau. Ar mes kada nors sukursime gyvybę? Ne, nes ji jau yra. Galime tik išaiškinti jos egzistavimo dėsnius, ką vėliau ar anksčiau ir padarysime. Ar mes sukūrėme protą, jausmus? Ir man atrodo, kad pastarųjų paslapčių mes niekad neįveiksime. Taigi tam, kuris jau kartą viską sukūrė, nieko nereikia dar kartą taip pat su-

kurti, pakartoti ar atkurti. Jokie "neįmanoma" Jo nesais-
to, kaip menininko, galinčio nutapyti du, tris ar visą de-
šimtį paveikslų, mokslininko, galinčio ir šimtą kartų pa-
kartoti tą patį bandymą savo laboratorijoje. Todėl ir jums
siūlau nebandykime pralenkti Kūrėjo, Dievas ar materija
Jis būtų, vis tiek nieko neišeis. Argi neužtenka gražaus
mažo gyvenimo, Jo mums duoto. Grįžkime į savo vietą. . .
O, tortas jau ant stalo. Aš net nepastebėjau, kada jis atsi-
rado. Siūlau paragauti. Mano mama - čia tikras kūrėjas.
Niekas kitas tokio torto neiškeps. Įsitikinsite! Ar jau gali-
ma torto? - nutraukė ginčą sūnėnas.

Visi lenktyniaudami pradėjome girti tortą. Aš sūnėnui
buvau labai dėkingas - jaunimo ambicijos nebeatsigavo, už-
simezgė bendra, taikinga kalba.

Po kelių dienų Vytautas manęs paklausė :

- Ar Onutė jūsų giminaitė?

-Ne. Tik mano gydytoja. Gyveno vargingai, viešbutyje,
je, priėmiau laikinai.

- Ji ateiste ?

- Atrodo. Bet gydytoja nuoširdi, kyšių neima. Reikėtų
pamėginti ją atversti. Kaip manai?

- Mielai. Įdomu pabendrauti su gydytoja-ateiste.

Onutei ginčas taip pat paliko pėdsakus. Jos žvilgsnis,
mums susitikus virtuvėje ar koridoriuje, pasidarė atides-
nis, artistiškesnis, šaltesnis. Buvo pabrėžtinai mandagi.
Vienok su sūnėno motina ji ir toliau noriai pusryčiaudavo,
vakarieniaudavo. Pietų nepareidavo.

Naujųjų metų išvakarėse Onutė išvažiavo pas tėvus.
Grįžusi pasiūlė man paragauti tikro kaimiško sūrio ir per-
davė tėvų padėką už suteiktą pastogę . Jos mama norėjusi
net pati važiuoti padėkoti, bet jos sveikata nelabai gera,
todėl kelionę atidėjusi pavasariui. Pajutęs neveidmainišką
Onutės tėvų dėkingumą, ryžausi su ja pasikalbėti.

- Onute, -pirmą kartą pavadinau ją vardu, - mano namai - tavo namai. Gyvenk taip, kaip nori ir susitvarkyk kaip patogu. Man nemalonu, kad Vytautas per Kalėdas netinkamu būdu ėmė ginti savo pasaulėžiūrą. Iš viso, kam tos kalbos apie pasaulėžiūrą? Vytauto prašiau daugiau nebekelti savo argumentų. Pamatysi, viskas bus gerai, gyvenime gražiai, taikiai. Be to, jis pas mane retai teužaina.

- Visai nebijau pasaulėžiūros temų, aštresnių pasisakymų. Man net malonu, kad taip greit paaiškėjo mano įsitikinimai. Nejauku būdavo pagalvojus, kad jūs galų gale sužinosite. Dabar lengviau. Jums aš tikrai dėkinga, kad neįėjate priešų. Laukiu, kad kitą rytą man duris parodysite.

- Iš kur tokios mintys? Gydytojas niekad nebūs mano priešų. Tai neįmanoma. Iš viso priešų neturiu. Nė Vytautas tavęs priešų nelaiko.

- Ačiū! Vytautas visai mielas, įdomus pašnekovas. Aš irgi noriu išmokti gintis, nors jums ir nepatinka.

- Priešingai, man patinka tvirtų įsitikinimų žmonės.

- Tada puiku! Aš rimtai. Tik niekaip nesuprantu, kodėl jauni žmonės tiki. Pavyzdžiui, kodėl tiki Vytautas. Galėtumėte bent šį tą pasakyti apie jį man.

- Labai mažai pats jį tepažįstu. Studijavo anglų kalbą. Kelis kartus bandė įstoti į kunigų seminariją. Metus dirbo mokykloje. Turbūt nesisekė, nes atvažiavo gyventi pas tetą. Atrodo, vaikinai rimtas.

- Rimtas vaikinai metė mokytojo darbą ir veltėdžiauja. Tikrai nepaprastas vaikinai.

Nutylėjau, nors Onutė vėl pataikė tiesiai į mano ambiciją - jei zakristijonas, anot jos, veltėdis, tai tuo labiau kunigas. Pamaniau, kad jei nuomininkė, tegul ir svečio teisėmis, kai tik paliečiama religijos tema, nesivaldo, išžeidinėja, ji tikrai užsispyrusi ir išūli ateiste. Įdomu, ar nepataisoma?...

Bažnyčios reikalais Vytautas dažnai užeidavo raštinėn. Kartą besiruošdamas krikštui, susitiko su grįžtančia iš darbo Onute.

- Kaip gerai, kad panelė daktarė parėjo. Švęsime krikštynas, užkalbino ją Vytautas.

- Panelė daktarė alkana; todėl prašau greičiau krikštynas švęsti prie stalo, -linksmi parodė savo pageidavimą Onutė.

Abu pakviečiau vakarienės ir laukiau "karo". Tačiau "priešai" taikiai triūsė virtuvėje, siūlė vienas kitam, tarytum seni pažįstami, kulinarijos receptus. Kai jų paruošta vakarienė jau buvo ant stalo, atsistojau maldai. Onutė irgi atsistėjo, tačiau nesizęgnojo, tylėjo.

- Jei prieš metus kas būtų pasakęs, kad aš sėdėsiu prie vieno stalo su tais, kurie prieš valgi meldžiasi, būčiau nosisukusi nuo tokio, kaip nuo nepagydomo bepročio. Nežinau, kokiems dievams dėkoti, kad virtau klebonijos panelė, - niekaip negalėjo susitaikyti su mūsų tikėjimu Onutė.

- Sunku jums bus pas mus, kaime, nes didesnė dalis kaimiečių tiki į Dievą, -bandžiau ją raminti.

- Aš jau pamačiau. Poliklinikoje dar nesijaučia, bet ligoninėje dažnokai matau besimeldžiančius senukus.

- Ar tik senukus ?

- Beveik. Gaila jų. Kartais prisimenu savo mama... Nėra ko norėti, užaugo tamsoje, knygos juk nematė.

- Ar nepastebėjote, kad tie besimeldžiantys senukai kur kas kantresni už jauną nebesimeldžiantį viršininką.

- Galbūt. Nelyginau. Man labiau gaila jaunų, žalojančių visą savo ateitį. Juk tikinčiųjų net sveikata nukenčia. Atsidadę Dievo valiai, jie nebekovoja, nebepanaudoja žmoguje slypinčių atsarginių jėgų, organizmas greičiau nusilpsta, žūna.

- O aš manau priešingai. Kaip tik atsidadimas Dievo va-

liai, mano supratimu, apsaugo mus nuo desperacijos, kurios mirties akivaizdoje neišvengia netikintis. Taip pat Dievo valios vykdymas skatina branginti trumpą gyvenimą, nes nuo jo priklauso visa amžinybė. O kai mes akis į akį susitinkame su didžiausiu mūsų priešu - mirtimi, visada aiškiau negu kasdienybėje pajuntame, kad daug ką reikėtų pataisyti, kad daug neužbaigtų reikalų, dėl kurių reikės atsakyti prieš Dievą. Tokia būseną iš tiesų mobilizuoja visą žmogišką valią, reikalingą ligai įveikti. Galėčiau prisiminti ne vieną pavyzdį, bet padirbėsite - pamatysite pati.

- Galbūt. Šiandien tematau tik tamsius, klystančius, vargų prislėgtus, bažnyčioje ieškančius paguodos, naudos ar garbės senokus.

- Jums taip sakė jūsų auklėtojai? Taip? Blogai, kai ateistų būreliuose "mokslas" statomas ant neapykantos pamatų. Kiek pasaulyje ir senų, ir jaunų mokslininkų, menininkų, rašytojų, inteligentų, studentų tiki: Ar jie visi klausyta? Ar aš irgi senas, ieškau naudos ar garbės bažnyčioje?

- nutraukė mūsų ramų dialogą Vytautas.

- Jūs - mįslė.

- Įminkite!

- Stengiuosi. Prašau jūsų pagalbos.

- Su džiaugsmu padėsiu. Kokios užduotys?

- Norėčiau, kad atsakytumėte į keletą klausimų. Bet sąžiningai, nieko neslepianč. Jei galima, pradėkime šiandien.

- Sutinku.

- Paprastai inteligentija, ypač studentai, su kuriais teko susidurti per 7 ateistinio darbo metus, dėl visos eilės priežasčių slepia savo idealistinę pasaulėžiūrą. Kodėl jūs neslepiate?

- Todėl, kad man vis tiek, kaip mane "auklės" ateistinė valdžia. Tai jos reikalas. Mano reikalas - niekadoms neišsiginti Dievo. Jam vienam tarnauti. Trumpai - nepripažįstu jokių

kompromisų.

- Bet juk tai fanatizmas.

- Ne fanatizmas, o laimė. Reikia tikėti, norint tai suprasti. Paaikškinti neįmanoma. Neįsivaizduoju kitokio gyvenimo. Jums gaila tikinčiųjų, o man netikinčių. Jie tikrai nelaimingi. O tuos, kurie dėl duonos, universiteto ar karjeros slepia savo įsitikinimus, aš smerkiu. Labiau gerbtinas atviras ir doras ateistas, negu slaptas katalikas. Deja, dorą ateistą nesutikau. Drašūs ateistai irgi tik todėl, kad juos palaiko valstybė. Jei ji, panaudodama visą savo politinę jėgą, nepadėtų persekioti ir apgaulinėti tikinčiųjų, ateistai būtų bailesni už bailiausią krikščionį.

- Jūs, Vytautai,- pabandžiau užlenkti jo aštrias briaunas,- norėtumėte, kad pasaulyje iš viso nebūtų dvi spalvos: balta ir juoda. Gyvenimas sudėtingesnis. Blogis turi daugiau spalvų. Tikro ir išgalvoto blogio yra ir pas tikinčiuosius, ir pas ateistus. Neturėtų jis mūsų skirti. Priešingai reikėtų bendromis jėgomis jį pašalinti.

- Sutinku - Vytautas žemai nuleido galvą, - blogis kaip chameleonas ir bus jis iki pasaulio pabaigos. Tačiau Lietuvoje jo galėtų būti daug mažiau. Tam yra visos sąlygos, objektyvios priežastys. Trūksta mūsų, katalikų (ateistai blogio nešalins, nes jie patys blogis), subjektyvios veiklos. Svarbiausia, šiandien lietuviai per mažai svajoja apie Lietuvos ateitį. Gal aš klystu, klebone, -Vytautas pakėlė galvą ir pažiūrėjo tiesiai į mano akis (supratau, kas jis ką nors pritaikys specialiai man.), -bet daugumai Lietuvos katalikų didelį išpūdį paliko Lenkijos vyskupų karštas kvietimas jau dabar, šiandien, ir viešame, ir privačiame gyvenime rodyti, kad esi katalikas, nesislapstyti, jokiomis aplinkybėmis neišiginti Kristaus ir visur principingai smerkti nuodėmingą gyvenimą. Dieve mano, koks pas mus kontrastas! Jau net kai kuriuose Bažnyčios sluoksniuose ateistų inspiroja-

ma nuolaidžiavimo, prisitaikėliškumo, Kristaus išsigynimo, baimės politika laikoma normalia padėtimi. Dar daugiau, jei tik kas išdrįsta viešai pasakyti kokią geresnę žodį apie religinę spaudą ar jos ieškoti, jei atsakingesnėse pareigose dirbantis katalikas viešai nueina į bažnyčią, net kunigas, jei tik jis drąsiai dirba su jaunimu, tuoj įtariamai arba silpnaprotyste, arba išdavyste (atseit, kodėl nebijo?). Ar čia tvarka ?

- Reiškia,- vėl neiškenčiau,- nereikalingas joks protin-gas atsargumas. Tiesiai į ugnį. Tik ką laimėsime, jei Lie-tuvą paversime pelenais? Ir Kristaus laikais buvo slaptų mokinių, nekaltant apie katakombinę Bažnyčią.

- Buvo, turi būti ir bus. Kas galima jaučiui, negalima Jupiteriui. Tik nereikia pamiršti ribos, kurią peržengęs katalikas virsta ateistu ar jų įrankiu bedievybei skleisti. Ir atvirksčiai - juk yra riba, kurią peržengęs ateistas tampa kataliku. Taip, pirmieji krikščionys slapstėsi nuo persekio-tojų, be reikalo jiems nesirodydavo, nesigirdavo, neišduo-davo vienas kito. Bet jie Kristaus irgi neišsigindavo. Ar ka-takombų laikų krikščionių vadintume šiandien krikščionimi, jei jis, kaip šių dienų "tikintis" inteligentas, bijodamas per-sekiojimo, baisių kankinimų, mirties, medžiaginių nuostolių ar savo vaiko "tamsios" ateities, būtų nelankęs anų laikų bažnyčios? Katakombų krikščionis, tuo labiau vyskupas vi-sada buvo pasiruošęs žiauriausiai mirčiai už Kristų, o mes dažnai išsigąstam pažeminimo darbe ar kalėjimo. Taip pat pamirštame, kad Bažnyčią statė ne slapti mokiniai, o be-baimiai Apaštalai, numirę už Kristų.

- Ar tikra žinote, kad apaštalai numirė už Kristų? - neleido man atsakyti Vytautui Onutė. Ji turbūt bijojo, kad mūsų ginčas nesibaigtų nesantaika.

- Jeigu jūs, Onute, tikite negarbingą ateistų apgaule apie tai, kad Kristus - legenda, mums nėra apie ką kalbėti.

- Aš ne apie tai. Žinau, kad Kristus -istorinis asmuo. Turbūt ir apštalai. Gal nevisi. Bet negaliu patikėti, kad Kristus buvo Dievas. Manau, ir jūs sutiksite, kad šv. Rašte yra prieštaravimų.

- Yra nesuprastų, neišaiškintų vietų. Taip ir turi būti. Juk ir šiandien du žmonės tą patį įvykį skirtingai atpasakoją. Tačiau taip pat aišku, kad tokių vietų mažėja, kad viskas šv. Rašte turi giliausią prasmę, net paslaptys, kad Dievo Apvaizda ir Visata, ir gamtinius reiškinius, ir istorinius įvykius Žemėje, ir tautas, ir valstybines santvarkas, ir papročius, tikėjimą, mokslą, net kalbą parengė tam svarbiausiam, centriniam Žemės įvykiui - Išganytojo atėjimui.

- Tiek to, tą šv. Rašto istoriją, -nutraukė Onutė Vytautą.- Mes gaudavome visų įdomesnių pamokslų santraukas, užsienyje išleista literatūra, šį tą prisimenu. Mane domina tik jūsų asmeninė nuomonė, nors jūs ir linkęs, kaip teisingai pastebėjo klebonas, į viską žiūrėti iš pačio kraštinio taško. Neįsizižėiskite, Vytautai, todėl jūsų nuomonė ypač įdomi. Nė karto nesiklausiau oponento su tokiu dėmesiu. Tačiau, leiskite paskelbti antrą darbotvarkės punktą: koks didžiausias mūsų laikų blogis arba ko mums trūksta ?

- Šis klausimas gali likti be atsakymo. Beje, dėkoju už dėmesį, kurį man rodote. Nuliūdinsiu jus - nežinau, koks didžiausias blogis.

- O jei ekspromtu ?

- Ekspromtu į šį klausimą neatsakysi. Mūsų laikais tiek to blogio, kad sunku nustatyti, kas blogiau. Pasvarstykim kartu. Aš manyčiau, kad ne ateizmas, fašistinis ar sovietinis kolonializmas, sumedžiagėjimas, susvetimėjimas, tingėjimas, girtavimas ar paleistuvavimas. Visos tos blogybės turi vieną priežastį. Turbūt mums labiausiai trūksta išminties, net ir tikintiesiems.

- O! Tai nauja. Trūksta išminties, net ir tikintiesiems,

nors nebespėjame nė informacijos sekti apie gerėjantį gyvenimą, mokslo naujoves. Be to, išminties juk nepasisemsi kaip vandens. Argi tai blogis?

- Iš pirmo žvilgsnio taip atrodo. Todėl leiskite truputį į šalis pasižvalgyti.

- Labai prašau, nes labai noriu suprasti, ką jūs laikote blogiu.

- Niekam ne paslaptis, kad ypač dabar sparčiai vystosi mokslas, kyla civilizacija, kasdien skelbiami nauji išradimai, net menininkai stebina pasaulį. Tačiau koks paradoksas! Žmogaus moralė smunka, žmogiško džiaugsmo mažėja, santykiai tarp žmonių blogėja - svetimi tarp svetimų, svetimi tarp savų, netikintys tarp tikinčiųjų. Kodėl? Ar ne todėl, kad mums visiems ir kiekvienam iš mūsų trūksta išminties? Taip, taip, paprasčiausios išminties, to valios, proto ir jausmų junginio, nukreipiančio žmogaus veiklą individualiai, tautos ir visos žmonijos dvasinei ir medžiaginei gerovei kelti. Pirmiausiai dvasinei, nes svarbiausia žmogaus sąvybė, kuri jį išskiria iš visos Visatos, yra jo dvasia. Taigi, susirgome savotišku žmogiškumo infantilizmu. Dėl to dažnai, kovodami už dvasinės vergijos ar nemilės įteisinimą, žiauriausi išnaudojimą, prievartos garbinimą ar žmogaus nužmoginimą, manome, kad kovojame už geresnį gyvenimą, laisvę ar taiką. Paklausinėkime - didesnioji sovietinių inteligentų dalis įrodinės, kad jie siekia pažangos. O iš tikrųjų visa Tarybų Sąjunga regresuoja. Gal ne tik Tarybų Sąjunga. Dažnai didžiausių valstybių parlamentai, vyriausybės, vadovai, dvasininkai, ištisos visuomenės nesuvokia, kur jie eina, nuolaidžiaudami Tarybų Sąjungai ar pavyzdžiu ją rodydami. Ne, bet čia, sakysite, jau aukštoji politika. Gerai, nusileiskime žemiau. Mes patys kartais skriaudžiame vienas kitą, nemylime, išduodame savo tamsumu, vergaujame ir nesuprantame, kad blogai

gyvename. Dažnas net nežino, kad jis bailys, šykštuolis, garbėtroška, melagis, kolonistas, savo tautos duobkasy ar tiesiog bukas kvailys. Kad ir toks pavyzdys. Logiškai galvojant, kiekvienam normaliam žmogui Dievo klausimas turėtų būti aktualiausias, viso jo gyvenimo pagrindas. Argi nesvarbu įsitikinti, yra Jis ar nėra. Todėl ar ne nuo pirmo savo sąmoningo žingsnio turėtume pradėti spręsti tą klausimą, perskaityti, ištirti, išgyventi, net išbandyti visa, ką tik žmonija surado, pasakė, išanalizuoti visus už ir visus prieš, viską pasverti, pačiupinėti pačiam, nes juk suklysti negalima. Tuo labiau, kad didesnioji intelektualaus pasaulio dalis už Dievą ar bent neneigia Jo. Tačiau kiek tokių, kurie kokiam nors žiguliukui skiria daugiau dėmesio - negu savo ir savo vaikų amžinam gyvenimui. Ar čia ne išminties stoka? Žodžiu, nebemokame pažinti gėrio - sukūrėme civilizaciją, bet nesukūrėme dvasinės kultūros. Skaudžiausia, kad kartais net meldžiamės ilgai, sistemingai, net giname tikėjimą, bet gyvename be jo. Skelbiame, skaitome ar klausomės Evangelijų, kalbame, rašome apie idealą, bet juo nesizavime, nesiekiamo. Mes net nebesipiktiname, nebesmerkiame blogio, nebenorime nė suprasti, kas tie mažutėliai, tyros, jautrios sąžinės kūdikiai, apie kurių papiktinimą kalbėjo Kristus. Mūsų nebepapiktinsi, nes jau nebeturime tos sveikos akies, kurią erzintų mažiausia dulkelė. Taigi, kodėl mes neišmintingi, nors, kaip sakėte, nespėjame nė informacijos sekti apie mokslo naujienas! Ir kodėl, pavyzdžiui, Apaštalai buvo išmintingi, ir laimės žmonijai paliko daugiau už visus mokslininkus, nors ne ypač mokyti buvo? Ar ne todėl, kad jie gyveno tikėjime. Protas duotas visiems, bet išmintį Visagalis duoda tik vertiems. Štai ir atsakymas. Ji, išmintis, tik gilaus, tikro tikėjimo palydovė. Galvokite kaip norite, bet man atrodo, kad ir visai mūsų tautai, -Vytautas vėl labai išraiškiningai pasižiūrėjo į mane, - vis dar trūksta išminties. Jei jos

netrūktų, seniai būtume radę kelią į laisvę, ir daug daugiau mūsųose vienybės būtu. Aš tokią išvadą padariau prieš kokius septynis metus, atidžiai stebėdamas tikinčiuosius (ir netikinčiuosius), kurie nesupranta, kada ir kaip reikia atsilyginti, nepastebi kito kančios, šmeižia, skriaudžia, meluoja ar giriasi įsitikine, kad elgiasi teisingai. Vėliau ar anksčiau tokio žmogaus viduje pamatydavau ir blogą ydą, kurią toks slepia, puikybę, kuri jį aklu padarė, meilę sava- jam "aš", kurią toks uolumu vadina. Žodžiu, išminties sto- ka - ženklas, kad žmogaus sąžinėje netvarka, kad jis neat- spindi Dievo, kad dar ne Jo paveikslas.

- Vadinasi, ir mane aplenkė jūsų vadinama išmintis. Dar daugiau, aš beprotė, nes, kaip mėgsta sakyti pamoksli- ninkai, matau Dievo kūrinčius, bet nematau Dievo. Tada pa- aiškinkite man, kuo aš kalta, jei gimiau šalyje, kurioje virš 80% mokinių, studentų ir inteligentų netiki? Kodėl aš turiu būti balta varna? Juk tai neįmanoma.

- Na, į jūsų "neįmanoma" aš net neatsakysiu, nes jūs ne iš bailiųjų. O dėl 80% - orientuojuos, ką norėjote pasa- kyti. Sutinku, kad miesto vidurinėje mokykloje gal tik ko- kia penktoji dalis besimokančiųjų lanko bažnyčią, o aukšto- joje - dar mažiau. Tačiau tai neatspindi tikrovės, ateities. Juk visais laikais tik maža visuomenės dalis protauja, gi- liai jaučia, kuria - vysto civilizaciją, kultūrą, mokslą, meną. Didžioji dauguma - tik vartotojai, miesčionys, juodadarbiai, į jų tarpą įeina ir visi vadinami inteligentai, kurie moko, gy- do, vykdo, vadovauja ir t.t., nors ir jų darbe būna kai kurių kūrybos elementų. Bet jie paprastai miršta, nepalikę žen- klo, kad žmogumi buvę. Kai mes pasižiūrime į praeitį, ma- tome tik tuos vienetus, kurie kūrė. Todėl dažnai ir susida- ro iliuzija, kad seniau žmonės geresni, kūrybingesni buvo. Bet ne apie tai kalba. Įsitikinęs, kad jei paskaičiuotume, koks procentas tos kūrybinės mūsų visuomenės dalies (nors

komunistai su savo ideologija labiausiai taikosi viešpatauti toje proto laboratorijoje) tiki ar jaučia Dievą, gautume kone visą 100%. Bent aš taip matau, patyrinėjęs pažįstamus. Tai labai įdomu. Gaila, kad tokia analizė pas mus niekad nebūs atlikta. O kai dėl visų vartotojų, vadinamos minios tikėjimo, tai ji išgąsdinta, silpnesnė, stichiškai tiki melu, lengviau pasiduoda blogiui. Tačiau per ilgesnį laiką ir jos didesnė pusė pamato Tiesą.

- Ir aš orientuojuos, kur sukate. Norite pasakyti, Lietuva katalikiška. Gaila man jūsų. Pamatysite, po kelių dešimtmečių pakeisite savo nuomonę. Vienetai, kad ir kokie kūrybingi, kaip sakote, išmintingi būtų, nepadės, nes yra dešimtys, kurie pasirūpins jais. Minia? Ką tik pats įrodinėjote, kad visi šiaudadvasiai - kandidatai į bedievius. Iš savo praktikos tai tvirtinu. Bailius ir visus jūsų tradicinius tikinčiuosius užtenka tik spustelėti - ir tikėjimo kaip nebūta. Bet kam tas darbas, kam tos kalbos, kam erzinti juos pačius. Jie juk nepavojingi, palikuonių nepalieka, religijos reprodukciją sustabdo. Kiekvienas kunigas patvirtina, manau ir jūs, klebone, - Onutė pasisuko į mane, bet aš patylėjau, -kad iš kelių šimtų, prie Pirmosios Komunijos prileistų, po 5-10 metų bažnyčią lanko tik kelios dešimtys, o po 10-20 metų tik keli. Mokslas savo padaro. Tikėjimas Lietuvoje tikrai miršta, kaip nesaugoma, nelaistoma, vėjo ir šalno draskoma gėlė (nors tikėjimas greičiau piktžolė). Aišku, mes, ateistai, dar paspartinsime šį procesą, ypač inteligentų tarpe. Bet ateitį palikime ateičiai, o dabar pasakykite, kaip gali teisingas Dievas apkaltinti gimusius tokioje aplinkoje, jei jis pats nedavė tos išminties, kad žmogus suprastų, jūsų žodžiais tariant, ateizmo klastą? Ar tokį Dievą galima pavadinti Meile, Tiesa? Liguista fantazija jūsų Dievas, štai kas. Tereikia gero gydytojo, stipresnių vaistų, ir patys tikintieji pamato, kad jokio teisingo

Dievulio nėra.

- Aš iki šiol dar nežinojau, koks baisus ateizmas! Dirbti, šviesti, kovoti, nes amžinybėje ne vardo nebeliks Lietuvos! ...

O vis tik Dievas teisingas net ir tuo atveju, jei jums, ateistams, pavyktų apgauti visą tautą. Žinoma, mums, su-prantantiems apgaulę ir nekeliantiems šviesos žiburio virš jūsų klastos, kris didžioji atsakomybės dalis. Bet jei neliks tautos - ji nebuvo verta išlikti, nes ją nužudys ne ateistai, kurie netiki, o ateistai, kuriems viskas galima, kurie, pasitelkę politinę jėgą, skiepija tautai savo moralę, stumia ją į nuodėmę. Todėl pirmiausiai kaltas kiekvienas, kuris leidžiasi sugundomas, kuris jums vadovaujant, pradedą smukti. Jau kalbėjome, kad išmintingo - giliai tikinčio jūs nesugebėtumėte apmulkinti, nors ir perplyštumėte rėkdami ant kiekvieno kampo. Išžiūrėkite į gyvenimą. Žmogus pirma sunaikina savo dorovę, savo sąžinę, kaip sakiau nebeskiria gėrio nuo blogio, o paskui pradeda nuolaidžiauti ant melo pamatų pastatytam valstybiniam ateizmui, ieškoti su juo "dialogo", bendradarbiauti, pagaliau išduoda. Ir priešingai - uolus, bet doras ateistas dažniausiai kaip Saulius nupuola nuo žirgo.

- Įdomu, kaip jūs be dialogo seksite Kristumi - bendrausite su nusidėjėliais, jiems padėsite, juos atvirsite?

- Čia visai kas kita. Čia ne tas "dialogas", kurio jūs norėtumėte. Nusidėjėlius reikia kelti, o ne jiems nuolaidžiauti, prie jų derintis, jiems lenktis, juos gerbti ar daryti jų nuodėmes. Bendrauti - tai ne bendradarbiauti. Čia visai kas kita.

- Na, gerai. Bet jūs turbūt tyčia nusukote kalbą - ven-giate atsakyti į mano klausimą. Taigi, kaip galima Dievą laikyti teisingu, jei Jis žmogų sukūrė silpną, pats veda į pagundą ir baudžia palūžusius ?

- Galime ir apie tai pakalbėti. Jūs, ateistai, manote,

kad tai jūsų stipriausias argumentas. Aš manau - silpniausias. Jūs, kaip tik jūs žmogų matote be jo esmės - be laisvos valios. Tačiau patinka jums ar nepatinka, bet žmogus yra visiškai laisvas, savarankiškas individas ir toks gali, jei pats nori, išlikti visose visuomeninėse formacijose, netikėčiausiuose kuriozuose, didžiausiose kančiose, žmogus - Kristaus Karaliaus paveikslas pilniausia, tiesiogine prasme, nes jis vienas turi neribotą valdžią save valdyti, pasirinkti, o ne priimti primetamą gėrį ar blogį. Atimk iš žmogaus jo laisvę, jo visų dvasinių galių pagrindą, ir žmogus iš tiesų virs gyvuliu. Pats Dievas nesikiša į žmogui duotą laisvą valią. Ji - amžinas, dieviškas įstatymas, nė karto nepažeistas. Manote, Dievas negalėtų save parodyti taip, kad visas pasaulis iš karto prieš Jį, kaip aną išdavytės naktį, parpultų? Bet tada prievarta, o ne laisva valia turėtume vykdyti Jo valią. Todėl ir yra visos "paslaptys", todėl ir netikime aiškiausiais Jo stebuklais tol, kol patys to nenorime. Net Marija - ne išimtis. Kol ji neatsakė: "Teesie", Žodis netapo Kūnu. Suprantate, ką tai reiškia? Dievas, ruošdamas visos žmonijos išganymą, laukia vieno žmogaus laisvos valios pritarimo! Tai tokia žmogaus didybė, į kokią žmogų negali iškelti joks žmogus, joks ateizmas. Todėl ar nevertas dangaus ir ar ne didis tas, kuris, išsverdamas visas kančias, bandymus, parodo savo tikrąją vertę - užgrūdintą, nepalaužiamą, nesvyruojantį nusistatymą. Beje, tos pačios pasaulyje egzistuojančios kančios, kurias ateistai dažnai rodo kaip Dievo nebuvimo alternatyva, iš tiesų yra Dievo buvimo, Jo teisingumo, ypatingos žmogaus paskirties ir ypač jo laisvės aiškiausias įrodymas bei garantija. Kaip dorybė be laisvos valios apsisprendimo, be taip vadinamo pagundų nugalėjimo nėra tikra dorybė (pavyzdžiui, kai vagis didžiuojasi nebevagias, nes... sėdi užrakintas vienutėje), taip kančios geriausiai patikrina ap-

sisprendimo už gėrį, t. y. parodo geros valios laipsnį. Todėl jei žmogaus valia iš pat šaknų apsisprendusi už Kristų, nei jo mintyse, nei jausmuose nebebus kančios ar mirties baimės. Toks žmogus nevirpės tardomas, neverks šmeižiamas, skriaudžiamas, nesustos pusiaukelėje, sutikęs sunkumus. Priešingai, jis tiesiog jaučia, kad jei jo gyvenime nebebus kančios, jis ne tik nebebus panašus į Kristų, bet nebebus to svarbiausio įrodymo parodyti Jam, kaip labai Jo trokštama. Jei jau prisiminėm kančias, norėčiau pasakyti dar kelis žodžius, kad mane teisingai suprastumėte, nes šis žodis mano sąmonėje turi kitoki turinį, negu, pavyzdžiui, jūsų. Įsitikinęs, kad jūs manote, jog kančias žemėje panaikins komunistinė revoliucija. Bet tai absurdas, nes galėjimas kentėti yra neatskiriama ir būtina harmoningo žmogaus sąvybė, kaip ir galėjimas džiaugtis, mylėti, mąstyti, kurti. Todėl panaikinti kančias - panaikinti save, pasaulį. Įsivaizduokite, kas būtų, nei nebūtų bado kančių? Žmogus tada virstų nepataisomu tinginiu. Bendrai, be jų mes net grožio nebesuvoktume, gyvenimas būtų nuobodus, pilkas. Ir, svarbiausia, per kančias Kūrėjas mus tiesiog versta mylėti ir meilės iš artimo reikalauti - kiekvienas iš mūsų, turėdami laisvą valią, savo ir savo artimo kančią galime meile, laime paversti. Ar tai ne pati gražiausia, pati giliausia viso gyvenimo prasmė? Galiu duoti pavyzdžių. Ar mylinti motina kenčia? (Aš turiu omenyje normalius reiškinius, ne tuos, kuriuos iškraipė komunistiniai revoliucionieriai: t.y. ne tą vienišą motiną, kuri, kaip dabar priimta, atsisako savo kūdikio dar gimdymo namuose.) Taigi, ar ne laiminga motina, nors ji naktis nemiega, badauja ar miršta dėl savo vaiko? Ar neieško tokių kančių išimylėjęs jaunuolis? Ar bijo kančių žmona, ar ne su džiaugsmu ėjo jų pasitikti visi, numirę už Tėvynę, ar bijo jo kančių krikščionys, metami žvėrims sudraskyti, kai jie

mylėjo Kristų. Net įprasmintą ligą žmogų laimingą padaro, nes meilė stipresnė už kančias. Kitaip sakant, būseną kurią kiti kančiomis laikytų mylinčiam džiaugsmą, laimę teikia, puošia jo gyvenimą. Taigi pasaulį pakeisti gali ne revoliucijos, siekiančios panaikinti kančias, bet meilės kariai, paverčiantys jas į laimę. O, jei visi politikai pradėtų tokį meilės karą.. .

- Aš jus nustebinsiu. Klausiausi apie kančias tik diplomatiškai nes jos manęs nedomina. Jei ir patikėčiau, kad yra Dievas, visiškai neturėčiau jokių pretenzijų dėl žemėje esančių kančių. Jos man irgi būtinos, kaip būtina pakentėti - prisiversti mokytis, norint pavyzdžiui, baigti universitetą, kaip kad būtinas skausmas, norint tikslesnę diagnozę nustatyti, kaip būtina ligos grėsmė norint kad žmogus būtų švarus, gražus, kultūringas ir pan. Nežinau kodėl, bet apie kančias negalvoju ir mintims jūsų prieštarauti neketinu. Net nekaltųjų kančios, žiūrint iš amžinybės taško, manęs nebaugina. Tačiau Kūrėjas, kaltinąs žmogų dėl valios stokos, man vis tiek nesuprantamas. Vis grįžtu prie savo ar kaltas žmogus, jei jis iš prigimties silpnas? Jūs mums irgi priekaištaujate skelbiama sąžinės laisvė, bet nėra laisvės ja naudotis. Jei taip, tai mes kaip Jūsų Dievas duoda laisvą valią, bet neduoda jėgų ta laisve pasinaudoti. Be to, tikintieji labiau vertina Dievo valią, žmogaus neveiklumą. Jūs net meldžiatės sakydami "Teesie Tavo valia!"

- Iš tiesų ateizmas susikuria savo religiją ir kovoja su ja. Atsakysiu trumpai.

Dėl pirmo klausimo. Ar kaltas silpnavalis? Taip, jūsų silpnavalis kaltas. Pirmiausia, reikia skirti valią ir gera valią, t. y. nesumaišyti silpnavališkumo su laisve apsispręsti už blogį. Stiprią valią galima išsiugdyti, išugdyti ir vėliau ar anksčiau, daugiau ar mažiau gyvenimo pamokos valią užgrūdina. Todėl mūsų ir blogas, ir geras gyvenimas

- irgi Dievo pagalba žmogui. Pagaliau stiprios valios galima Dievo išprašyti, ją sustiprina Jo malonė. Už tai mes ir meldžiamės prašydami Dangiškojo Tėvo - savo tikrojo Tėvo - padėti atsilaikyti vidaus ir išorės blogiui, kad jis, tas blogis, neįvestų mūsų į pagundą, t. y. kad Tėvas įsikištų ir neleistų paslysti - prašome stiprios valios, jėgų. Tokia malda - mūsų nuolankumo pasireiškimas, savo silpnumo pripažinimas ir kartu, kad ji širdies ir proto malda, geros valios, noro būti geru išreiškimas. Gera valia - visai kas kita. Taip, kaip sakiau, apsisprendimas už Gėrį, Meilę, Tiesą ir to apsisprendimo išraiška savo gyvenimu. Geros valios žmogus gali būti ir silpnavalis. Ir priešingai, stiprios valios žmogus gali blogį žemėje sėti. Pasiziūrėkite į žmones. Jūsų pavadintas "silpnavalis", kai siekia nuodėmės, pavyzdžiui, keršto ar svetimoteriavimo, sutikęs kliūtis, dažnai parodo tokį išradingumą, ryžtingumą, energiją, kad jo valios stiprumo pavydėti galima. Ar tai ne įrodymas, kad ne Dievas jį "silpną" sutvėrė, bet jis pats blogį myli labiau už gėrį, t.y. parodo savo blogą, o ne silpną valią. Pagaliau dėl silpnos valios suklydęs žmogus gali šimtą kartų atsikelti ir pašalinti tą blogį, kurį buvo padaręs, jei tik jis stipriai apsisprendęs už gėrį. Tokiam ir Dievas šimtą kartų ranką paduoda, ir ne tik nebekaltina, bet priglaudžia prie savo širdies kaip mylimiausią sūnų. Juk jis atleidžia ne taip, kaip netobuli žmonės (gal tik morališkai sveika, tobulai mylinti motina panašiai atleidžia). Dėl ištaisyto blogio Dievas nebepriekaištauja, nebesmerkia, nebeprimina jo. Jis vėl siunčia savo vaikui savo malonės spindulius. O jei mes atleistume taip, kaip Dievas! Gyvenimas rožėmis žydėtų. (Beje, tol, kol neišmoksime atleisti taip, kaip Jis, neturėtume nė manyti, kad ir mūsų kaltės atleistos.) Matote, jūsų "neteisingas" Dievas iš tikrųjų yra toks gailestingas, toks mylintis Dievas, kad mums, žmonėms, sunku net suprasti Jį.

Gal tik šventieji, visą savo širdį, protą ir valią nukreipę Dievui pažinti, arčiausiai prie Jo priartėja.

Dėl antro klausimo. Sakote, tikintieji labiau vertina Dievo valią. Taip, nes Dievas labiau nei bet kuris kitas kiekvienam nori vien gero. "Teesie Tavo valia" - tegul aš, mano artimieji, žmonija būsime amžinai laimingi. Argi jūs boditės žmogumi, kuris nesavanaudiškai jums gero linki? Be to, kaip kalbėjome, Dievo valia - tai Jo noras, kad laisvas žmogus, panaudodams jam duotus protą ir jausmus, visą savo gyvenimą, kasdien, kas minutę rodytų gerą valią, kad pasirinktų gėrį, pats priimtų Meilę, Išganyimo vaisius, pats Žemėje tą gėrį daugintų, blogį naikintų. Pats! Suprantate? Aišku, nė vienas žmogus negali sunaikinti viso blogio pasaulyje, visus padaryti laimingais. Bet kiekvienas iš mūsų galime padaryti daugiau - nugalėti blogį savyje, savo aplinkoje. Kaip matote, Dievo valia - ne neveiklumas, ne nesipriešinimas blogiui, ne įsakymas pasyviai laukti, kol pats Dievas viską sutvarkys, mus šventais padarys. Ir jeigu aš savo veiksmais ir norais sutinku su šiais Jo norais, tada Dievo valia - mano valia, tada manyje gyvena Kristus, nes nebėra vietos mano nemeilei, blogiems polinkiams ar nuodėmei, tada Dievą taip myliu, kad dėl Jo ir dėl Jo išaukštinto žmogaus galiu padaryti viską, net pačius nemaloniausius darbus, iškęsti bet kokius pažeminimus, trūkumus, gyvybę atiduoti. Štai žmogaus idealas! Štai kada mes, vykdydami Dievo valią, tampame išmintingais, leidžiame savyje veikti Šv. Dvasiai, esame Jos įrankiais gėriui žemėje skleisti - dalyvaujame Dieviškoje veikloje!

- Sunkiai perkandamas riešutas, ta Jūsų Dievo valia. Žinoma, jei taip būtų, kaip jūs sakote, viskas labai gražu. Tačiau prieš kiekvieną žodį ar poelgį reikia mažiausiai valandą pasvarstyti, nes gyvenime tiek sudėtingų situacijų, jog tiesiog neįmanoma atspėti, kur tas gėris, kurio norėtu

Dievulis, kada kalbėti, kada tylėti.

- Netiesa! Sveikos sąžinės, Dievo malonės stiprinamas žmogus, išmintingas žmogus, kuris kiekviename žmoguje mato Dievo kūrinį, visada teisingai suvokia gėrį, žino, kaip žmogui padėti. Žinoma, nors ir visus 10 talentų turėtų, gali nemokėti išskirti patį geriausią, trumpiausią kelią, taip sakant, gali suklysti (dėl to Dievas žmogaus nekaltina), tačiau visada matys blogą, nuodėmingą. Kad ir jūs pati - pamėginkite kurį laiką kiekvieną ligonį gydyti taip, kaip gydytumėte Kristų, tegul ne Dievą, tegul tik žmogų, sugebėjusį pakviesti žmoniją taip tobulai vienas kitą mylėti. Ar nepasikeistų jūsų santykiai su ligoniais?

- Turbūt pasikeistų. Prisipažįstu, jau dabar elgiuosi nevienodai su mokytoju, viršininku, valytoja. Gyda gal vienodai, bet kalbu... ne.

- Matote! O Kristus nori, kad, nors ir kažin kaip sunku būtų, net už bloga lygintumės geru. Man, pavyzdžiui, visose sudėtingiausiose situacijose ar į abejonių labirintą pakliuvus užtenka prisiminti Marijos atsakymą "Štai aš Viešpaties tarnaitė" ir paaiškėja, kaip pasielgti. Tarnaitė! Reiškia, pirmiausiai aš privalau įvykdyti visa (to nori mano Ponas), kad pats tobulėčiau, kad kitiems padėčiau. Iš tiesų gerai kad prašome, kad meldžiamės, bet kartais net baisu, jei nieko patys nedarome, o vien prašome "Dieve, duok taikos, laisvės, vienybės! Duok sveikatos, laimės man ar jam, duok gėrybių, malonių! "Dieve, Tu tik duok, aš tik imsiu - tarytum ne aš tarnas, o Tu. Dar pagrasiname: "Jei neduosi - Tavęs nėra". Ir Dievas duoda. Jis neambicingas, bet teisingas, ir duoda tokiam, kuris ne su velniu, panorėjusiū būti Dievu, nuėjo, bet Jo vaikas, Jo tarnas, kuris jau įvykdė savo, gero sūnaus, gero tarno pareigas, parodė savo gerą valią, pats padarė visa, ką galėjo, ką jam Kristus, jo Valdovas, įsakė, ir prašo to, ko pats nebegali, kas ne nuo jo

priklauso. ..

Vytautas nutilo. Išibėgėjęs jis pakrypo į maldos platybės - peržengė ateisto proto ribą ir susigriebė, kad toliau eiti beprasmiška. Turbūt savo mintyse ieškojo kelio sugrįžti. O Onutė žiūrėjo į jį laukdama, irgi tylėdama. Neišlaikė - nuleido akis ir nuolankiu, labai maloniu balsu atsiduso:

- O! Jūs greit atimtumėte mūsų duoną. . . Pradedu suvoktiną jūs vadinote gera valia, kas ta Dievo žmogui duota laisvė, - be abejonės Onutė Vytautą suprato.

- Norėčiau jūsų, Onute, paprašyti vieno dalyko, - pus-toniu tyliau atsakė Vytautas. - Kada nors pamastykite, kokią baisiai baisią nuodėmę daro tie ateistai, kurie jėga ar klasta kišasi į žmogaus vidaus pasaulį, sąžinę, prievartauja laisvą valią, t.y. neleidžia pačiam žmogui ieškoti, tirti, gauti visapusišką informaciją ir pačiam nuspręsti, kokia turi būti jo amžinybė. Dievas davė laisvę, o politinis ateizmas atima! Dievas nesikiša, o ateistai kišasi! Ar tai ne velnio puikybė ?

- Aš jau pagalvojau,- Onutės balsas vėl skelbė aistringą norą ginčytis. -Kodėl primetate ateistams savo kaltę? Juk ir Bažnyčia daro tą baisiai baisią nuodėmę. Prisiminkime šventąją inkviziciją. Jei ir sutikčiau, kad laužus kurdavo valstybė, knaisiojosi žmogaus sielos gelmėse, vertė jį atsisakyti vadinamos erezijos Kristaus įkurtoji Bažnyčia, Jo skaisčioji, be dėmelės, be dulkelės Sužadėtinė. Taigi kur buvo žmogaus didybė, laisvoji valia idealiaisiais viduramžiais?

- Idealiųjų viduramžių nebuvo. Neidealūs ir naujieji amžiai. Kiekviena epocha turi jai vienai būdingas ydas ir grožį. Šiandien mes vėl svajojame apie viduramžių žmogų, kuris savo gyvenimą statė ant stipriausių pamatų - Dievo, nes jau įsitikinome, kad ateistinis humanizmas tėra muilo bur-

bulas - mūsų yda. Amžinybėje pamatysime, kuri epocha vertesnė - kurios gyventojų daugiau bus. Žinoma, kadangi nesu istorikas, negaliu visapusiškai viduramžių įvertinti. O inkvizicija man asmeniškai jokių abejonių Dievu ar priekaištų Bažnyčiai nekelia.

- Aš norėčiau žinoti, kaip jūs sau aiškinate. Nereikia istorijos, aš irgi ne istorikė. Pasakykite tiesiai - ar inkvizicija ne kruvina dėmė ant baltos Kristaus Sužadėtinės suknelės ?

- Ne! Jokiu būdu! Sutinku tik, kad ir viduramžiais žmonių santykiuose artimo meilės trūko. Jei norite, trūko jos ir dvasiškių, ir dvasiškių - tikinčiųjų santykiuose, ir tas trūkumas atstūmė ar suklaidino daug tikinčiųjų. Tačiau Bažnyčia turėjo, turi ir visados turės teisę analizuoti, vertinti, patarti, įpareigoti kiekvieno kataliko sąžinę, nuodėmes sulaukyti arba atleisti. Prašau nors minutei patikėti, kad Kristus - Dievas ir Jis žemėje įkūrė Bažnyčią. Jis sukūrė ir patį žmogų, kuriam tik gero nori. Todėl ar Jis neturi teisės "knaisyti", kaip sakote, žmogaus sielos gelmėse? Juk šis "knaisyti" padeda pačiam žmogui! Tik dėkoti reikia už tai. Žinoma, tokios teisės neturi ir niekad neturės joks ateistas, nes žmogaus jis nesukūrė, jo neprikels. Todėl visa, ką padarė, daro ir padarys Bažnyčia, buvo, yra ir bus šventa, reikalinga, teisinga. Jokių dėmių būti negali. Beja, jei imsime lyginti mūsų inkvizitorius su viduramžių, palyginimas baigsis mūsų šalių nenaudai. Aš turiu omenyje ne tik sovietinius inkvizitorius. Net "bažnytiniai", pakliuvę ateizmo įtakon, baisesni - viduramžiuose "knaisiodavosi" akyse (ir Kristus tiesą visiems į akis sakė), o dabartiniai inkvizitoriai teisia už akių, neleidami nė pasiaiškinti. Teisia ir didžiuojasi. Bet jus, Onute, turbūt labiau domina prievarta, kurią kai kurie dvasininkai viduramžiais panaudojo. Mano giliu įsitikinimu, jų kaltės, gal ir nuodėmės,

Bažnyčiai negalima priskirti. Ar šiandieni nėra klystančių be blogos ir iš blogos valios? Juk žinome, kad ir Saugumo bendradarbių, ir netikinčių tarp tikinčiųjų pilna. Ar ir jų kaltes priskirsite Bažnyčiai? Pati Bažnyčia gali pakliūti į tokių rankas, bet dėl to kaltas velnias ir tokie, o ne Bažnyčia - Kristus žemėje. Kristus irgi buvo piktadarių rankose, bet kas parodys Jo nuodėmę?

- Visai nieko nebesuprantu. Tai kas tokiu atveju yra Bažnyčia? Ar ji ne pakrikštytųjų organizacija su savo hierarchija?

- Visai taip. Dar galima pridėti, kad Bažnyčia - visi įtikėję į Kristų, visa atpirktoji žmonija, t. y. tie, kurie gera valia priima Atpirkimo vaisius ir pan. Tegul man atleidia teologai (kaip būtų gera, jei šiandien būtų ta viduramžių inkvizicija - gal ir aš greičiau savo klaidas suprasčiau) bet man Bažnyčia - tik Kristus žemėje per visas dienas iki pasaulio pabaigos. O Kristus - be nuodėmės, Jis - ne veidmainys. Visa tai man patvirtina Jo paties žodžiai: "Pastatysiu Bažnyčią, kurios pragaro vartai nenugalės". Pragaros vartai - nuodėmė. Reiškia, Bažnyčioje jos nėra. Reiškia, ne su Bažnyčia - ne su Kristumi tie, kurie nemyli vieno kito, t. y. ne Kristaus mokiniai, kurie neklauso Kristaus balso, t. y. nesilaiko Jo įsakymų, kurie ne Kristaus avys, t. y. nepriklauso vienai kaimenei. Net tie, kurie ne per Kristaus vartus eina į avių gardą (labai būdinga mūsų laikams!), yra tik vagys ir plėšikai, o ne Bažnyčia. Pagaliau šėtonas, kuris gali apsimesti šviesos angelu, bet negali mylėti, verkti Petro ašaromis (o tokių buvo ne tik viduramžiais) - ne Bažnyčia. Juk ir Judas, kai nurijo kąsnį ir į jį įėjo šėtonas, iš Bažnyčios išėjo į amžiną mirtį. Taigi Bažnyčioje tik tie, kurie su Kristumi. Tiesa, Bažnyčia, kaip ir Kristus, kenčia už nusidėjėlius, bendrauja su nusidėjėliais, yra tarp nusidėjėlių - rodo jiems kelią, kviečia į

Bažnyčia ir pati lieka tyra. Kristus gyvena tik sielose be nuodėmės. Nesvarbu, kad dabar, per savo 60 ar 90 metų (kas jie, palyginus su amžinybe!) nematome tikrosios Bažnyčios, kad kartais esame priversti lenktis net šėtonui su šviesos angelo kauke. Užtat gerai žinome, kad Šventoji Dvasia veiks iki pasaulio pabaigos ir Bažnyčioje niekad nepristigs šventųjų, kurie, atnaujindami ją, pratęsia visos Bažnyčios žemiškąją kelionę. Taip Bažnyčia niekad neperengia tų pragaro vartų, už kurių prasideda šėtono karalystė - nuodėmė. Jei peržengtų, ji būtų paprasta valstybė, kurios žlunga, nugalėtos pirmiausiai savo moralinio purvo.

- Taip.. . Vadinasi, Bažnyčia tyra Sužadėtinė. Žinote, logiška, nes Sužadėtinė neturėtų būti neverta Sužadėtinio ir nesusijungti su Juo amžinybėje. . . Bet lazda turi du galus. Jei Bažnyčia be nuodėmės, ji, apsilikdama švarų drabužių, nusiima atsakomybę už brolių, nebekovoja su jo nuodėme. Vadinasi, viskas galima. Todėl ir matome Bažnyčios hierarchiją, siekiančią gardžiuotis pikto vaisiais, viešpatauti. O norint viešpatauti, būtina ir nuolaidžiauti bei slėpti blogus darbelius tų, nuo kurių tas viešpatavimas priklauso.

- Čia jau jūsų išankstinis nusistatymas. Dar daugiau, čia demagogija: kažkas Bažnyčioje suklydo - kalta Bažnyčia, Bažnyčioje niekas neklysta - vis tiek kalta Bažnyčia. O iš tikrųjų nė vienas neišvengsime paskutinio Dievo teismo, atsakomybės. Pagaliau ar nėra Bažnyčios istorijoje tūkstančių šventųjų, kurie akivaizdžiausiai sėjo ir sėja gėrio vaisius? Jei gerai išžiūrėsite, ir tarp šiandieninių kaimo moterėlių tobulai vykdančias Kristaus įsakymus - pamatysite Bažnyčią. Deja, norint matyti, pirmiausiai reikia pamilti tiesą.

- Pagal jus, visi ateistai - melagiai. Bet šiandien jau

vėlu. Ačiū, Klebone, kad mūsų neišvijote, ir už kantrybę ačiū. Mes čia visko prišnekėjome.. . Pasitaikius progai, Vytautai, aš jums parodysiu kitą bažnyčią, - dabar mano eilė, - kurioje net jūs privalėsite nusilenkti ateistams.

- Su malonumu lydėsiu jus į tokią nepaprastą bažnyčią. Taip pat iš anksto noriu išpėti, kad tokie ateistai, kuriems būtų galima nusilenkti, egzistuoja tik pačių ateistų vaizduotėje. Net marksizmo klasikai čia netinka. Žinoma, jie genialūs, nes savo rašliava - cirkiniais triukais patraukė neišrankią publiką. Taip sakant, genialiai pramatė, kada ką jai parodyti. Praktikoje tų principų, kuriuos gyrė, tų visų triukų, nesilaikė nei savo miegamajame, nei savo soste. Į istoriją įėjo kaip melo klasikai. Tokie visi jų palikuonys. Ką pakelsime ant altoriaus ?

- Gal nebeužgauliokime vienas kito?

- Atleiskite, nenorėjau įžeisti, jūsų nenorėjau įžeisti.

Tikiuosi, kad rytoj leisite jus aplankyti?

- Iki pasimatymo! Ačiū už puikią vakarienę.

Vytautas dažnai pradėjo vakaruoti su Onute, pas Onutę.

Ji supratau - vis ieškodavo progų net su manimi pasiginčyti. Dabar, mano paprašytas, stačia galva pasišovė pramušti sieną. Tegul. Jei jam pavyks, ir aš galėsiu saugumiečiui parodyti savo tiesą. Bet Onutės elgesys man buvo mišlė. Ji protinga, todėl negalėjo nematyti, kad Vytautas, būsimas kunigas, savo įsitikinimų niekad nepakeis. O gal viršų paėmė ne protas, bet ambicinga aistra ?

Nei vienas, nei antras manęs daugiau nieko nebeklausinėjo, apie ką kalbėjosi nesipasakojo. Galop paklausiau Vytautą:

- Kaip sekasi? Gal jau suradote bendrą kalbą?

- Nežinau nė kaip jos ieškoti. Pasirodo, ateistus supažindina su visomis mokslo naujienomis, jų rankose infor-

macijos sriautas apie visą mūsų gyvenimą. Nors jame daug melo, bet jie visa širdimi juo tiki. O mums net mokslinės bibliotekos uždarytos, visa įdomesnė literatūra sugrūsta į spec. fondus, kurie tikinčiam amžina paslaptis. Lieka tik cenzūros išbraukytos, iškraipytos žinios. Sunku man, atsilikau. O Onutė vaikystėje tikėjo. Vyresnėse klasėse mokėsi labai gerai, todėl įtraukė ją į ateizmo būrelį. Bendrai, jos tikėjimo praradimo kelias labai panašus į daugelio inteligentų: ateizmo valstybėje taip viskas sutvarkyta, kad, jei klausysi sąžinės, nieko nepasieksi, liksi konvejerio priedas ar šlavėja. Ir Onutė turbūt karjeros siekia.

- Reiškia, kapituliuojam.

- Dar pabandyčiau. Man žūt būt reikia surasti kokią knygą apie naujausias mokslines hipotezes Visatos, gyvybės, evoliucijos ir panašiais klausimais. Gal turite?

- Nieko neturiu. Mano bibliotekoje galima susipažinti tik su preiškarniu mokslu.

- Gaila. Važiuočiau pas draugus, bet maža vilties. Pačiam gėda, kad taip mažai žinau. Vakar pamačiau, kad nė psichologijos nemoku. Negalėjau įtikinamai paaiškinti, kodėl komunistai, ypač jų vadai, jei tarpusavyje ir nesutaria, vienas kitam žiauriai keršija, bet, kai tik reikia ginti komunistų ideologiją, visi kaip vienas, nedaro nuolaidų nė Dievui, pramato net, kokius kovos metodus naudos po 10 ar 50 metų. Tuo tarpu dvasiškuos vadai, ypač pravoslavai, daugiau rūpinasi savo blizgančiu kailiuku nei tikinčiųjų ateitimi ir nuolankiai tarnauja tam, kas stipresnis. Taigi, daro išvadą Onutė, religija nekilmina žmogaus, nėra joje jokios dvasinės jėgos. Ji net pavardes patriarchų, vyskupų ir kunigų mini. Sako, sėdi kaip pelės po šluota, bijo atsakyti net į priekaištus religijai (tikinčiuosius tegul sau vilioja ateistai), tik pagarbiai dėkavoja už garbę, mitrą, statybines medžiagas, rūmus, mašiną ar lėktuvą, gautą iš

ateistų malonės. Ir antrą išvadą padarė Onutė: taip yra todėl, kad patys dvasiškiai žemę vertina labiau, negu amžinybę. Vadinas, nėra reikalo nė laiko gaišinti, studijuojant visokius įrodymus. Juos juk geriau žino vyskupai, kunigai, Bet jei tie įrodymai neįrodo pačiam kunigui, jie nieko neverti.

- Nesąmonė! Na ir pikta Onutė. Iš kur ji žino, kad vyskupas ima mitrą iš ateistų, kad kunigai iš baimės tyli, kai ateistai tikinčiuosius vilioja?

- Manau, šį tą žino. Sakau, pavardės kalba. Žino, kas kokią nuolaidą padarė nuo pat pokario metų, kokios vyskupo, klebono, vikaro pajamos, kaip jie jas išleidžia, kas ir kodėl važiuoja į užsienį, kas kiek namų pasistatė, kas ką geria, kieno kokia šeimininkė ir t.t. O kai pradeda cituoti, kaip ji sako, pozityvių, lojalių socializmui dvasininkų mintis iš "Faktai kaltina", "Katalikybės evoliucija", "Antilaukiniu keliu" ir panašių knygiūkščių, šurpu klausyti. Supratau, kad ne tik kiekvieno užverbuoto kunigo ar vyskupo, ypač po jo mirties, žodis, biografija, bet ir kiekvieno dvasininko ar tikinčio klaidelė, neaiškus išsireiskimas pamokslė ar tardytojo kabinete ryt ar poryt bus panaudoti prieš religiją spaudoje, paskaitose ar parodose.

- O vis tik bažnyčios pilnos tikinčiųjų, yra ir jaunimo.

- Sako, koks jaunimas, tokia ir ateitis. Kokia žmogaus vaikystė, toks jo gyvenimas. Ateistinė propaganda vedama tik 30 metų, o bažnyčiose jaunimo jau tik 10-15%, Kas bus dar po 30 metų? Ji aiškina taip: kai tik ekstremistų sukeltas sąjūdis atslūgs, administracinės priemonės greit kiekvieną užsispyrusį jaunuolį padarys protingu. Geriausias pavyzdys - mokytojai. Ar jie kvailiai? O tikinčiųjų jų tarpe beveik nebėra. Net tie, kurie nepatenkinti tarybų valdžia, tikinčiuosius laiko tamsybininkais. Jei ir pasitaiko koks "slaptai tikintis", jis vis tiek savo mokinius moko netikėti.

Ji tiesą sako. Aš pats dirbau mokykloje. Onutė iš tikrųjų sąžiningai tiki tuo savo ateizmu, nori kiekvieną einantį į bažnyčią išlaisvinti nuo nereikalingų varžtų, sąžinės priekaištų, kančių, tamsumo. Nesuprantu tik, kodėl ji pati negyvena be varžtų. Stebina jo sąžiningumas, nuoširdumas, dora. O gal tik man taip atrodo?

- Ir man taip atrodo. Ką ji galvoja, apie visas ateistines revoliucijas? Ar jai negaila raudonojo teroro aukų?

- Apie tai nekalbėjom. Bendrai, politinių temų ji vengia.

- Nepatarčiau nė tau, Vytautai, jų kelti. Vienintelė tema - Dievas. Gal bent abejoti pradės.

Kai savo šefui-saugumiečiui papasakojau, kad Vytautas užeidinėja pas Onutę, kad ji atkakliai paneigia visus Vytauto Dievo buvimo įrodymus, šefo net veidas nušvito laiminga šypsena (paprastai saugumiečių veidai visada vaškiniai, akys stiklinės, negyvos, nusuktos nuo pašnekovo).

- Bravo Onutė! Taip ir maniau. Neveltui mokėsi, neveltui gyvena. Kaip nepadėti tokiai šaunuolei? Sutariau, kad dar šiais metais ligoninė jai skirs butą. Bet ar tas Vytautas jos nenuskriaus?

- Nesąmonė. Kaip ten bebūtų, Vytautas ne nusikaltėlis. Jis tiki Dievą.

- Meilės klausimuose tikinčių nėra. Pats turėtum žinoti. O Vytautas, berods, sveikas, jaunas. Prižiūrėki! Jei jau pradėjai, padėk iki galo. Būsiu labai dėkingas, skolingas ne - liksiu. Gal ir gerai, kad Vytautas sėdi pas ją, gal protingesnis pasidarys, pagaliau gal mažiau vaikų iš kelio išves. Pats nesusitvarkai su juo.

Ir Vytautas iš tiesų beveik kas dieną susitikdavo su Onute. Kartais visi kartu pavakarieniaudavome. Prie stalo jie nebesiginčijo. Kol mudu su Vytautu sukalbėdavome savo maldeles, Onutė ramiai pastovėdavo. Pastebėjau, kad Vytautas pradėjo domėtis net medicinos problemomis. O kai

sužinojau, kad jis, Onutės paprašytas, verčia iš anglų k. kažkokius straipsnius, ryžausi paklausti

- Gal sumanysi mediciną studijuoti?

- Kam tos užuominos? Jūs gerai žinote, kad ir šiais metais siunčiu pareiškimą į Kunigų seminariją. Onutė ruošiasi moksliniam darbui. Kas čia blogo, jei jai šiek tiek padėsiu. Ir man naudinga. Galite būti tikras, kad nei Dievo, nei Lietuvos, nei Bažnyčios jokioms Onutėms neparuosiu.

Netrukus, mums visiems taikiai vakarieniaujant, paštininkė atnešė telegramą - Onutei. Ji tuoj pat perskaitė ir atsistojusi visai ramiai, atrodė, pasakė: "Mirė tėvas". Vėl atsisėdo.

Nė vienas, priblokšti tokios netikėtos naujienos, negalėjome sugalvoti, ką jai pasakyti, kaip paguosti. Mačiau, kaip blykšta jos veidas, nedažytos lūpos pamėlo. Telegramą padėjo ant stalo. Susvyravo, užsimerkė. Vytautas akimirkiu prišoko prie jos, tikriausiai nesąmoningai sugriebė ją už rankų.

- Nebijokite, aš nealpstu,- vėl, atrodo, ramiai pasakė Onutė, - Viskas. .. Reikia važiuoti.

Tačiau ji nesistojė. Vytautas paleido jos rankas, mūsų akys susitiko.

Jei ji būtų pravirkusi, jei būtų vėju išlėkusi, jei blaškytusi, keiktų likimą, gydytojus ar Dievą, nebūtų jos taip gaila. Bet jos ramus "Viskas..." aiškiai pasakė, kaip ji žiūri į mirtį. Užuojautos ji nelaukia, ir niekas jai negali padėti. Oi sunku ateistui laidoti artimą žmogų! Gaila jų, labiau gaila, negu tikinčiųjų.

- Vytautai, -ryžausi palengvinti ateistės skausmą, -tu palydėsi Onutę. Mano mašina jau sutvarkyta techninei apžiūrai, galite tuoj pat važiuoti. Einu pas vairuotoją, susitarsiu, kad padėtų laidotuvėse. Pakeliui užsuksiu gėlių. Rytoj paskambinsiu į ligoninę. Nesirūpinkite, ruoškitės.

Abu išvažiavo. Po savaitės abu sugrįžo autobusu (vairuotojas sugrįžo tuoj po laidotuvių).

Tą pačią dieną po vakarienės (Vytautas vakarienauti neatėjo, nors ir kviečiau) Onutė neskubėjo į savo kambarį, pamaniau, kad nenori pasilikti viena. Pradėjome kalbėti apie laidotuves. Kai pamėginau banaliais žodžiais: visi mirsime, tokie biologiniai dėsniai ir panašiai ją guosti, pradėjo verkti. Nustebau.

- Atleiskite, aš jau nebeverksiu. Ne dėl tėvo. Šiek tiek suprantu, kas yra infarktas. Man sunku jums, kunigui, padėkoti savo ir savo mamos vardu. Už mašiną, už gėles, už Vytautą - be jūsų pasiūlymo jis nebūtų ryžęsis važiuoti - ir už visa visa gera, kurią jūs man darote. Iš tikrųjų juk priimdamas mane gyventi, nuolatos vaišindamas, jūs rodote neeilinį gerumą. Tokių žmonių aš nesutikau. Nežadu atsilyginti, nes nuoširdumu neprekiuojama. Man tikrai šiuo metu labai sunku. Ne vien dėl tėvo... Nebebijau pripažinti, kad Vytautas parodė kitą, antrą pasaulį. Turbūt žinote, kad mes, tarybiniai žmonės, absoliučiai nepažįstame kito, tikinčiųjų, pasaulio. Ir jums juk nežinomas mūsų pasaulis. Didžiulė praraja, gal net neapykanta, geriausiai atveju abejingumas mus skiria. Kiekvienas juk rūpinamės tik savojo pasaulio reikalais, gyvename jo ribose, suvokiame tik savųjų pagarbą ar pašaipą, kito - nejaudina. Na, tai jūs žinote, o man viskas nauja. Praėjusią savaitę tie abu pasauliai susiliejo į vieną. O, kaip buvo visa tai netikėta..

Nesiruošiau jums apie tai pasakoti. Norėjau tik padėkoti, o išėjo kaip išpažintis.

- Onute, vaikelio mano, nežiūrėk į mane kaip į svetimą, kaip iš kito pasaulio. Mes visi žmonės, privalome vienas kitą gerbti, padėti. Nieko ypatingo aš nepadariau, nereikia man dėkoti. Tu gal daugiau nuoširdumo parodai. Suprantu, sunki buvo savaitė, kiekvienam tokia savaitė sunki būtų. Bet išmoksi gyventi naujoje aplinkoje, užgrius nauji rū-

pesčiai, bus lengviau. Kaip jūs ten sakote - žaizdos gyja.

- Jei yra Dievas ar koks likimas, tai šie metai, ypač ši savaitė taip paprastai nepraeis. Ne vien dėl laidotuvių, nors ir jos buvo ne tik laidotuvės. Jau vien todėl užmiršti negalėsiu, kad ką dariau, kur ėjau, atrodė, kad jūs ir Vytautas, jūs ir Vytautas visą laiką šalia manęs. Keista, ar ne? Čia, dabar, taip nejaučiu jūsų, kaip ten. Neįsivaizduojate, kad taip gali būti?

- Kodėl? Žinoma, kad kokio nors didelio sukrėtimo metu išpūdziai atsikartoja. Matyti, aš ir Vytautas tau gerokai įkyrėjome. Bet būtų geriausia, jei viską man papasakotumėi, nes iš Vytauto aš nieko neišgausiu. Tiesa, kai ką sakė vairuotojas. Aš prašau, nes tu, Onute, tikrai ne svetima man. Dar anksti. Galim mes vieną kartą pasikalbėti?

- Man norisi jums viską išpasakoti, pasitarti. Bet ar neįkyrėsiu? Juk savų reikalų nespėjate tvarkyti.

- Sakiau, tu man ne "svetimi reikalai". Na, pagalvok pati, ar man neįdomu?

- Pamėginsiu trumpai. Pirmiausia, dar kartą už Vytautą didžiausias ačiū. Giminės nusenę, neturiu brolių, seserų. Kas būtų be Vytauto? O dabar - kaimas neprisimena tokių laidotuvių. Bet pradėsiu viską iš eilės. Gerai? Kaip mokykloje mokė.

Aprenkęs tėvą, Vytautas tuoj paklausė manęs, ar įdėti į rankas rožančių. Ką aš galėjau pasakyti? Kaip mama nori. O mama, savaimė aišku, norėjo katalikiškai, kad sąžinė negrauztų, kad tėvo valią išpildytų. Tokiu momentu ginčytis su mama negalėjau. O dar Vytauto akivaizdoje. Jis, pasakęs, kad nieko nedarys be mamos pritarimo, viską paėmė į savo rankas. Stebiuosi jo energija. Man sunku suprasti, kaip jis surado gedulingų plokštelių, dūdorius, daugybę vaikų vainikams nešti, nekaltant apie mašinas ar žvakides. Bet ypač arti pajutau Vytautą bažnyčioje. Jis ne-

prisipažįsta, net pinigų neėmė, bet man atrodė, kad jo rūpesčiu ji buvo labai išpuošta, giedojo choras, iš kažkur atvažiavęs, nes mūsų parapijoje jo nėra. Ilgas Mišias laikė ir nepaprastą, kaip man atrodė, pamokslą sakė taip pat ne mūsų parapijos kunigas. Keista, bet gaudžiau kiekvieną jo žodį. Dar daugiau, atrodė, kad jis tiesą sako, kad iš tikrųjų mano tėvo gyvenimas nebuvo beprasmiškas, kad mūsų skausmas - ne beprasmiškas, kad išsisiskyrimas - ne amžinas. Iki šiol širdyje aidi žodžiai: "Velionis vykde Dievo valią. O tikintis žmogus žemėje - Dievo paveikslas. Jam privalome reikšti ypatingą pagarbą. Visus jo takus reikėtų gėlėmis išbarstyti, visus švelnius žodžius jam išsakyti, jam kurti gražiausius žemės šedevrus... Koks gražus lietuviškas paprotys - nepažįstami, svetimi, eidami pro šalį, pagerbia mirusį nukeldami kepurę. Labai gili šio papročio prasmė, nes gero kataliko mirtis ir yra prisikėlimas, triumfuojanti pergalė, nes kaip tik dabar jį Bažnyčios, gimiinių, artimųjų, pažįstamų ir nepažįstamų nuoširdi malda, tos amžiams nevystančios rožės, kalijos, lelijos, lydi gyveniman be mirties, kančių, išbandymų..." Pavydėjau mamai, nes ji nustojo verkti. Už tai aš pradėjau, ir verkiu iki šiol. Ne tik todėl, kad gaila buvo tėvo, kurį aš per mažai pažinojau, mylėjau ir nieko nebegalėjau ištaisyti (buvo iškelta tiek gražių tėvo poelgių, į kuriuos aš nė dėmesio nebuvau atkreipusi). Labai norėjosi paberti tų nevystančių rožių (pamaniau, kad net jūs, tikriausiai, pabėrėt) ant dabartinio tėvo tako. Taip norėjosi pasakyti: "Dieve, priimk jį" Bet juk aš neturėjau teisės ištarti tokių šventų žodžių. .. Tik pajutau, kad kartais per pusvalandį mylinti širdis gali suprasti daugiau, negu protas per visą gyvenimą. Kaip Vytautas sakė: "Valanda kančios žmogui duoda daugiau, negu metai džiaugsmo". Iš tikrųjų, kokie gražūs katalikiški pa-

pročiai, katalikiškos laidotuvės - grįždavo ir grįždavo pasididžiavimo jausmas. Kodėl mes turime atsisakyti tradicijos, kuri palengvina, paguodžia? Kodėl trypiame savo tėvų protą, jausmus, gyvenimus? Kodėl aš turiu būti nedėkinga prosenelių ir tėvo dukra? Juk jie pu kruopelytę rinko visa, kas naudinga tautai, žmogui. Kodėl aš turiu ne pridėti, bet naikinti ?

Nors neprašytos, graudžios ašaros riedėjo bet mintys žaibu skraidė. Niekad nebūčiau patikėjusi kad akimirkoje gali sutilpti viso gyvenimo, ypač pokalbių su Vytautu išpūdžių reminiscencija. Prisiminiau ir jūsų sūnėno išvadą: net materializmas skelbia Dievą. Prisiminiau net Valančių. Man Vytautas buvo parodęs seną, apiplyšusią, Vaižganto redaguotą, Valančiaus parašytą knygelę "Maskoliams katalikus persekiojant". Tada atrodė, išpūdžio ji nepadarė, dargi priešišumą kėlė. O dabar iškilo klausimas Ar Valančius buvo neteisis, mokydamas katalikus vieningai neleisti uždarinėti bažnyčių, vieningai priešintis valdžios pastangoms lietuvius pravoslavinti, rusinti? Ar ne pranašiški jo žodžiai "Katalikai, nesiskubinkit išmukti maskoliškai. Klausiantiems ko maskoliškai, atsakykite nesuprantu. Juk jei kurs iš jūsų nuvažiuotų į Maskoliją, negalėtų reikalauti, idant maskoliai ten lietuviškai atsakytų, bet reikėtų ten maskoliškai šnekėti. Tegul maskoliai patys išmoksta lietuviškai, tuokart galės kalbėtis su lietuviais..." O aš medžiagą savo disertacijai iš anglų kalbos verčiau į rusų kalbą. .. Ir kokią teisę jie turi reikalauti, kad gyventume, net mirusį tėvą laidotume taip, kaip jie nori? Bet ar aš jiems nepadedu? Ar ne apie mane šiandien Maironis kalba Vytauto lūpomis

"O tu, kurs leituvio tik vardą nešioji -
dvasia surusėjęs, jau Maskvai tarnauji,
tegul ir tave ateitis teisingoji

minėja... kaip rusiškų išgamų sauja!"

Keista, kaip aš iki šiol nemačiau, kad jie, visi, visi kolonistai ir jiems patsidavę lietuviai tik rusiškų išgamų sauja...

Akimis susiieškojau Vytautą. O jis šalia mamos. Atsiklaupė Komunijai. Mačiau, kaip visi Mišioms patarnaujantys jaunuoliai, kartu su nepažįstamu kunigu atvažiavę, ėjo Komunijos, tikriausiai už tėvą, gėlių nešėjos, gražiai susirikiavusios, taip pat ėjo Komunijos, beveik visas kaimas ėjo... Visa tai nepakartojama... Jei ne Vytautas, tėvą būtume užkasę kaip kokią beždžionę ir aš nebūčiau pamačiusi tos ramybės, plevenančios žvakių liepsnelėse, dūdorių, choro, vargonų muzikoje, kunigo žodžiuose ir paprastų, nuoširdžių kaimo žmonių akyse. O, kaip palengvėjo atsisveikinti su tėvu, ir kokią dėkingumą tada jaučiau Vytautui!

Tiesa, aš nepasakiau, kad laidotuvėse dalyvavo beveik visi buvę mano draugai, ateistai, ir dalis mano kursiojų. Jų, žinoma, bažnyčioje nebuvo. Turbūt jie nususuko nuo manęs visiems laikams. Mat, pamatę namuose kryžių, rožančių tėvo rankose, jie išpėjo mane, kad reikėtų solidarizuotis su jais ir palaukti tėvo karsto prie šventoriaus vartų. Pasakiau Vytautui. Jis atsakė :

- Manau, kad ideologiniai draugai išsižeis, jei paliksi juos. Jie juk pricipingi, ambicingi, nieko nemyli, nemoka atleisti. Bet ar jie stiprūs? Jie juk manys, kad, pastovėjusi šalia tėvo karsto bažnyčioje, išduodi juos. Tačiau jei neisi į bažnyčią, tikrai išduosi mamą. Jai būtų lengviau, jei peiliu smogtum. Kaip nori, Onute, bet aš galėčiau ne į vieną, bet į šimtą ateistinių konferencijų nueiti ir vis tiek likčiau ištikimas sau, Dievui.

Taip ir buvo: draugai tiesiai iš kapinių, nesulaukę nė "Marija, Marija" giesmės galo, net neatsisveikinę, išvažiavo.

Matote, kiek daug man padėjote, išsiųsdami Vytautą į laidotuves. Ne tik man. Žliumbiau, kai mama, manydama kad aš negirdžiu, sakė: "Dievas jaunystėje man nedavė sūnaus. Bet jis sūnų atsiuntė per vyro laidotuves. . ."

Po laidotuvių aš vaikščiojau ne savo kojomis, nieko negalėjau dirbti. Taip ir traukė dar kartą nueiti į bažnyčią, tarytum ten tėvą būčiau palikusi. Stengiausi būti viena, net Vytautui negalėjau nieko pasakyti. O jis viską sutvarkė, išlydėjo gimines - senukus, nuramino mamą. Sakykite, kaip jam padėkoti ?

- Nereikia jam dėkoti. Jis visada toks. Nieko ypatingo jis nepadarė. Gerai atliko kataliko pareigą, štai ir viskas. Tikėkimės, kad ir kunigas jis bus pareigingas.

- Nemanau, kad jis bus kunigas.

- Kodėl? Ar neturi pašaukimo?

- Nieko nežinau. Dar kartą ačiū! Aš turbūt eisiu, pabūsiu viena bent iki rytojaus.

Toks staigus noras išeiti nuteikė mane nemaloniai. Kodėl ji nemano, kad Vytautas bus kunigas? Kodėl vengia šios temos? Viena, atrodo, aišku - Onutės "mokslinis" ateizmas šlubuoja.

Apie tai savo saugumiečiui nepasakiau. Maniau, dar suspėsiu. Pasakiau tik, kad mirė Onutės tėvas, kad Vytautas buvo laidotuvėse. Saugumietis padejavo, kad labai norėjęs dalyvauti laidotuvėse žmogaus, kuris išgelbėjo jo gyvybę, deja, - tarnyba. Negalįs nė Onutei pareikšti užuojautą. Bet jis tikisi, kad vis tiek ras būdą deramai padėti. Susirūpinimą jam sukėlęs tik Onutės ir jos ištikimų draugų konfliktas. Ne, Onutės jis nekaltina. Ji juk bažnyčioje nesimeldė - pasėdėjo suole, paverkė, ir tiek, kapinėse nesiklaupė. Draugai, matyti, negalėjo suprasti, kad labai sunku atspirti miniai, nors ir tamsiai, bet jėgai. "Žmogus grūdina si. Padėsime geležį perlydyti į plieną" - mišlingai pažadėjo

saugumietis.

Man šitie žodžiai iškėlė aibę kodėl? ir susirūpinimą - pirmą šioje istorijoje. Gal todėl, kad po Onutės nuoširdaus pasakojimo apie laidotuves aš pats kitokiomis akimis pasižiūrėjau į ją, gal todėl šiurpas perbėgo kūnu, kai išgirdau: Bažnyčioje nesimeldė, pasėdėjo suole, paverkė, kapinėse nesiklaupė". Reiškia, Saugumo akis laidotuvėse dalyvavo, reiškia, kažkas matė, ką darė ne tik Onutė, bet ir Vytautas, reiškia, kažkas seka mus visus. Kas? Gal pati Onutė rezgia pinkles Vytautui, provokuoja jį? Jei taip, tai ji nepaprastai talentinga artistė. Bet man reikalinga Onutė, jei aš pats visą laiką "prilaikau" Vytautą?

Vytauto nieko neklausinėjau, jis pats nieko apie laidotuves nepasakojo. Lankė Onutę kaip ir anksčiau, vertė straipsnius jos būsimai disertacijai. Tik kartą tarytum netyčia prasitarė:

- Laidotuvės įminė man vieną mįslę, Onutė dora todėl, kad užaugo labai doroje katalikiškoje šeimoje. Tik vyresnėse klasėse, kai nusprendė studijuoti mediciną, bijodama, kad nepriims, įstojo į komjaunimą, pradėjo lankyti ateizmo būrelį. Kadangi šimtus kartų ten girdėjo, jog visi tikintieji tamsūs, nemokyti, padarė neteisingą išvadą - sutapatino tėvų menką išilavinimą su tikėjimu. Tai visai suprantama, nes juk ateizmas veikia per žmogaus puikybę, t.y. kalte kalta: mums inteligentams, partija atnešė šviesą, mokslą, mūsų tėvai buvo tamsūs, nes negalėjo mokytis. Bet dabar man iškilo kitas klausimas: ar ji tikra ateiste, ar tik apsimėsdama siekia karjeros? Neseniai ji visiškai aiškiai samprotavo maždaug taip: lengva gyventi, įtikinėti ar tikėti, kad religija - prietarai, darbininkui, studentui ar net aukštam pareigūnui, jei jo intelektas neperšoka vidutinioko ribos ir jis negali logiškai mąstyti ar jei jis nesidomi pasaulėžiūros klausimais. Užtenka tokiam kokio nors blogo kunigo ar tikinčio pavyzdį

pakišti. Bet kaip patikėti, kad materializmas - mokslinė pasaulėžiūra, jei seki mokslo naujienas? Pavyzdžiui, joks mokslas dar negali nustatyti, ar Visata amžina. Taigi ar galima ateizmą laikyti mokslu, jei jis savo išvadas daro iš mokslu neįrodyto teiginio?

Nepatikėsite, klebone, kaip aš nustebau, kai ji pradėjo man aiškinti tokius dalykus, apie kuriuos aš nieko negalėjau pasakyti. Tarytum pasikeitėm rolėmis. Reziumuojant atrodytų taip: visa Visatoje esanti medžiaga vystosi tik viena vienintele linkme - visi periodinės sistemos elementai gaminasi vandenilio ir kalio branduoliams reaguojant. Todėl jei Visata būtų amžina, jau seniai joje nebebūtų vandenilio ir visos žvaigždės jau būtų užgesusios, nes vandeniulis Visatoje nesigamina. Kadangi šiandieninio mokslo duomenimis vandenilio Visatoje yra 90%, išeitų, kad ji dar jau nutė - ne amžina. Toliau, kadangi Visata yra plėtimosi būklėje, galima manyti, kad ji kosminio sprogimo rezultatas. Tačiau jei taip yra, mokslas dar negali pasakyti, kaip ir kodėl neprotinga, fantastinio tankumo materija, neišsivaizduojamos jėgos dėl dar nežinomų priežasčių išblaškyta į visas puses, susiformavo į dangaus kūnus, - saules, žvaigždes, planetas, - skriejančius ne tik platyn, bet ir besisukančius apie savo saulę ir ašį didesniu negu žmogus gali sukurti tikslumu. Įdomiausia, galima sakyti, neįmanoma mįslė, kodėl žvaigždžių skriejimo greičiai ir kryptys nevienodi. Kad ir mūsų Galaktikoje: vienos žvaigždės artėja prie saulės, skrieja greičiau net už ją, kitos tolsta, skrieja lėčiau. Ši įvairovė įrodo, kad jei ir buvo kosminis sproginimas, jį kažkas turėjo valdyti, nukreipti norima linkme. Vadinasi, buvo kažkoks nematerialus protas, nes tada materija tikrai nebuvo pasiekusi aukštesnės pakopos - sąmonės. Lygiai prie tokios išvados veda ir gyvybės atsiradimo žemėje problemos. Naujausioji cheminės evoliucijos hipotezė protaujančiam žmo-

gui absoliučiai nieko nepasako, nes šių dienų mokslui dar visiškai neaišku, kodėl pradėjo vykti gyvo organizmo medžiagų apyskaita, kodėl organizmai pradėjo daugintis ir kt. Mąstantis žmogus materialistų prielaidą "savaimė" negali priimti kaip mokslinis. Be to, iki šiol nė vienas mokslininkas pasaulyje dar nesukūrė rimtos hipotezės, kuri bent primityviai paaiškintų žmogaus dvasinių reiškinių prigimtį, jų sąveiką su materija. Tiesa, paskutiniu metu pradėta spėlioti, kad galbūt mąstymas yra sudėtingiausių biocheminių ir biofizinių reiškinių funkcija, t.y. atsirandanti kažkokia psichinė energija, kuri veikia taip, kaip ir kitos materialiu energijų rūšys. Bet faktas, kad tos sąlyginiai pavadintos energijos sąvybės diametraliai priešingos visų kitų mums žinomų energijų sąvybėms, kad jų visiškai neįmanoma išprausti į kokių nors dėsnų futliarą, neleidžia į tokius spėliojimus kiek patikimiau pažiūrėti. Taigi kol nerasti atsakymai į visus šiuos klausimus, aišku, kad visas materializmas stovi ant daugybės iš anksto padarytų prielaidų, spėliojimų, hipotezių. Ar jas visas galima vadinti mokslu? "Jums lengviau, - daro išvadą Onutė, - nes reikia tik vienintelės prielaidos - yra Dievas, ir Visatos, gyvybės, sąmonės bei visos kitos mokslu neišaiškintos paslaptys išaiškėja".

Ką aš galėjau atsakyti Vytautui? Jis dar nežinojo, kad Onutės "mokslinį" ateizmą jis pats palaidojo per jos tėvo laidotuves. Patylėjau, ir... nekantriai pradėjau laukti to pažadėto buto Onutei. Maniau, Onutė išsikraustys, Vytautas jos nebelankys, užmirš - pajutau, kad jie gali per daug susidraugauti.

Tačiau netrukus pradėjo suktis visai nelauktų įvykių karuselė.

- Klebone, kodėl man nieko nesakote apie nemalonumus, kuriuos jūs per mane turite? - išbėrė Onutė, tekina įbėgusi į valgomąjį.

- Nesuprantu. Tarytum neturiu nemalonumų.
- Kaipgi? Žmonės jau kalba, kad aš jus vedu iš kelio, ar kaip ten sakoma.
- Nieko negirdėjau. Negali būti!
- Šiandien viena senutė palatoje visiems girdint paprašė pakviesti jai kunigą. Atsakiau, kad šiuo reikalu jai reikia kreiptis į gimines, ir išėjau iš palatos. Tarpduryje pasivijo žodžiai: "Pikta mūsų daktarytė. Argi jai sunku pasakyti, kad ateitų. Juk kelia ir gula kartu". Paprašiau sesers, kad pasiteirautų. Paaiškėjo, ne ji viena taip kalba. Tik vieni Vytautą, kiti jus turi omenyje. Ruošiasi jus apskusti, gal jau apskundė. Negi jums niekas nieko nesakė?
- Nesakė. O tu, Onute, nusigandusi tuščių kalbų. Juk mes aukščiau jų. Pakalbės, pamatys, kad kvaila kalba, ir nutils.
- Ne, klebone, tokios kalbos taip nepraeina. Aš nenoriu, kad jei ne šiandien: , tai po dešimties metų mane linksnuiotų kaip pavyzdį, "demaskuojanti žemą kunigo moralę". Antra, nenoriu, kad jums reikėtų aiškintis vyskupui.
- Visa tai niekis. Vyskupas į tokius reikalus protingai žiūri.
- Ne, negerai, labai negerai. Pasakykit, ką man daryti?
- Nieko nereikia daryti. Prašau užmiršti visas tas tuščias šmeižikų kalbas.
- Jos netuščios, nes senutės turbūt mano, kad tai tiesa. Jos nešmeižia, jos piktinasi. Negerai. Nuo rytojaus aš pas jus nebegyvensiu.
- Kas tave išleis? Kur tu eisi?
- Kol kas permiegosiu ligoninėje, o kitą savaitę važiuosiu prašyti, kad pervestų į kliniką. Man žadėjo. Dar prieš paskyrimą žadėjo po pusmečio - metų priimti klinikon. Aš turėjau teisę pasirinkti, bet mane įkalbėjo susipažinti su darbu rajoninėje ligoninėje, pažadėjo surasti gerą vietą. Ir

surado... Sakė, taip bus lengviau aspirantūron įstoti, disertaciją parašyti. Vis tiek man disertacijai reikia klini-
kinių tyrimų, todėl vis tiek reikės išvažiuoti. O dabar, pa-
sirodo, atėjo laikas.

- Jei taip, važiuok. Tik kai perves, tada ir išvažiuosi.
Nė nebandyk bastytis ligoninėje, kabinetuose ar viešbutyje.
Bet jei pas kokį kaimyną apsigyventum, apkalbos dar pla-
čiau paplistų. Tos pačios senutės pradės šnekėti, kad jų
tiesa buvusi, kad išsigandai. Ne, niekur nereikia eiti.

Onutė pasiliko. Po kelių dienų ir pats išgirdau, kad
"šneka" ne tik senutės. Daug dėmesio visam tam šmeižtui
neskyriau, nebandžiau nė kelio jam pastoti, nes maniau,
kad jis - žmonių tamsumo rezultatas. Maniau taip pat, kad
mano šefas neleistų ateistams manęs linksniuoti. O, kaip
aš tada klydau!

Iš Vilniaus klinikų Onutė sugrįžo linksma. Susitarė ne
tik dėl darbo, bet ir dėl buto. Kai ji pasakiusi, kad norėtų
gyventi kartu su mama, vyr. gydytojas būsimai mokslinin-
kei pažadėjo net tris kambarius. Patares tuoj pat pasiūlyti
mamai ruoštis kelionei į miestą, sutvarkyti visus dokumen-
tus, parašyti visus pareiškimus ir po mėnesio atsiimti bu-
to raktus. Onutė ir pas mamą jau buvusi.

Kai savo saugumiečiui pasakiau, jog Onutė išvažiuoja į
Vilnių, net aš nustebau - jis nė kiek nenustebo. Tačiau liūd-
nu balsu, nors akys ir šypsojosi, ėmė gailėtis:

- Gaila išleisti gerą gydytoją. Karjerą ir čia būtų pada-
riusi. Jau ir butas beveik pastatytas. Aplenkė mane. Nė nei-
tariau, kad ji tokia gabi. Džiaugiuosi, kad jai sekasi. Argi
tokios sėdės pas kleboną ant pečiaus?- mirktelėjo šefas.-
Pačiam aš lieku skolingas. Kaip sakoma, padėjai artimui
iš širdies.

Apie apkalbas nei aš jam, nei jis man nė žodžio. O juk

turėtų žinoti?

Vytautas, matyti, daug nuoširdžiau kaip aš ir šefas džiaugėsi Onutės geru gyvenimo posūkiu. Padėjo jis jos motinai persikraustyti pas dukrą, nupirkti ir nugabenti būtiniausius baldus, pačiai Onutei kartoti anglų kalbą - ruoštis egzaminams į aspirantūrą. Man, žinoma, nepatiko jo dažnokos kelionės į Vilnių. Bet, kadangi apkalbos nurimo, nieko nebesakiau - laukiau, kol įstos į Kunigų seminariją.

Netrukus Vytautas paprašė rimtai pasikalbėti. Jau buvau pastebėjęs, kad jis susirūpinęs, kad nori ir nedrįsta pasakyti kažką svarbaus. Pamaniau, kad kalbės apie Onutę, Bet ir vėl suklydau.

- Ką man daryti, kunige klebone? Ketinau jums nieko nesakyti, bet bijau, kad taip galiu ir jums pakenkti. Kaip liepsite, taip ir padarysiu. Prieš dvi savaites mano teta buvo iškvietę į Saugumą. Klausinėjo apie mane: iš kur aš gaunu "Kroniką" ir kitus leidinius, kam duodu, ar nedaviau jai. Teta jiems sakė, kad nei matė, nei girdėjo. Ilgai 4 val. , ją klausinėjo. Liepė atidžiai mane sekti ir, kai tik pamatys pas mane ką nors įtartino, pranešti jiems. Davė telefono numerį. Pasakė, kad jei ji nepraneš ar užtars mane, nusikaltėli, tai turės atsisakyti darbo vaikų darželyje. Atseit, tie, kurie užtaria nusikaltėlius, yra jų įtakoje ir negali vaikų auklėti. Ilgai jai įrodinėjo, kad aš esąs nedoras ir labai nedėkingas žmogus, kad, palaikydamas ryšius su nusikaltėliais, prišauksiu nelaimių ir tetai, kuri manęs pasigailėjo, priėmė gyventi, ir klebonui, kuris man duoną duoda. Liepė jai kasdien užsirašyti, kada aš išeinu, kada pareinu, kas pas mane ateina, apie ką aš kalbu, kokias knygas skaitau, ir apie viską pranešti kiekvieną savaitę. O jei namuose rastų kokį pagrindinį leidinį (paaiškino, kaip jie atrodo), tuoj pat paskambinti duotu numeriu. Žadėjo jai atsilyginti, žadėjo taip viską sutvarkyti, kad aš niekad nesužinosisiu apie jos pa-

galbą. Pogrindinį leidinį jie pasiskolysią tik vienai valandai. Nežinau, ką tetai patarti. Ji verkia kas dieną. Ar jūs nebuvo išsikvietę?

- Ne. Dėl manęs prašau nesirūpinti. Bet kaip padėti Tetai, aš nežinau. Tegul dar palaukia, Sauguman neskambina. Tu kol kas niekam spaudos neduok, į namus nebesinešk, palik pas mane. Įdomu, iš kur jie sužinojo, kad tu platini spaudą? (Aš šefui apie tai niekad nebuvau nė užsiminęs.)

- Supratimo neturiu. Duodavau tik dviems draugams, jie dalindavo kitiems. Nė vieno negaliu įtarti.

- Dabar, žinoma, jau įtarinėjimai nebepadės. Reikia pagalvoti. Patylėkim kokią savaitę. O gal Onutei davei?

- Ką jūs? Nė neužsiminiau. Ji daugiau man apie ją pasakė, negu aš jai.

Galvojau ilgai, nieko nesugalvojau. Pyktelėjau, kodėl šefas nė neužsiminė apie Vytauto tetą. Jis manęs tik kelis kartus paklausė, ar aš negaunu spaudos. Maniau, kad šiaip sau klausia, o čia, pasirodo, tiksliai žino, kas ją atveža į rajoną. Reiškia, kiti "agentai" geresni už mane.

Nusprendžiau atsargiai, aplinkiniais keliais priminti saugumiečiui Vytautą. Nejaugi nieko nepasakys? Juk mes gerai sugyvenam...

Pakalbėjęs apie Onutės karjerą, Vytauto pagalbą ateisčiai (taip ir nebepasigyriam Onutės ateizmo silpnumu), apie tai, kad Vytautas "nebevilioja" jaunimo, pasakiau, jog, mano nuomone, jis darosi ramesnis, sukalbamesnis. Saugumietis, žiūrėdamas į kampa, ramiai sausai atkirto;

- Nori pasakyti, kad Vytautui betruksta tik sparnelių. Jis pačiam pataikauja, bijo, kad neišvytum. Šiaip jis storžievis. Seniai ruošiausi dėl jo pasikalbėti. Bet, va, kadangi jis iš tikrųjų padėjo Onutei, vis delsia. Manai, kad jei jis pačiam neduoda "Kronikos", tai ir neturi jos? Jis politikie-

rius, antitarybininkas, draugauja su nusikaltėliais. Jei jis nebūtų padėjęs Onutei, seniai viskas būtų kitaip. Bet ir aš ne viską galiu, dabar jau nieko nebegaliu. Teks atsakyti ir jam.

- Tačiau Onutei jis iš tiesų daug padėjo. Nejaugi neįmanoma kaip nors ir jam padėti ?

- Neįmanoma, Nebent pats ateitų, viską pasisakytų, išpirktų savo kaltę. Bent išvažiuotų kur, spaudos nebeplatintų.

- Gerai. Aš pakalbėsiu su draugais. Zakristijonų juk trūksta.

- Menka bus jam pagalba, meškos paslauga. Gali pakliūti įsivėlusiam į politiką kunigui į nagus, bus dar blogiau.

- Tai ką daryti? Juk į mokyklą jo niekas nebepriims, į Kunigų seminariją vėl nepriėmė.

- Gal kitamet priims, jei nurims. O, atėjo idėja! Reikia jį įdarbinti mieste. Dirbs tarp inteligentų, gal susitupės. Tiek jau to, kur mano neprapuola. Atsilyginsiu jam už pagalbą Onutei. Turiu gerą draugą redakcijoje. Pakalbėsiu, gal priims vertėju. Pasakys jam, kad ten dirba paties pažįstamas, kad žadėjo padėti. Nieko geresnio nesugalvosim. Užsirašyk adresą, bet iki rytojaus nieko jam nesakyk. Aš pats pirma pasikalbėsiu su juo. Rytoj po pietų paskambinsi man. Jei susitarsiu, pasiusi jį.

Kitą dieną šefas, padėjavęs, kad buvo labai sunku susitarti, leido pasiūlyti Vytautui įsidarbinti redakcijoje.

Vytautas, dėkodamas man, sutiko persikelti į Vilnių, nes ir jis pats buvo priėjęs išvados, kad išgelbėti teta tegali tuo pat išvažiuodamas.

"Mano pažįstamas" Vytautą priėmė, tik apgailestavo, kad pas juos su butais blogai ir jis niekuo negali padėti. Ir taip "pažįstamas" rizikavo - neprisiregistravusiam Vytautui leido pradėti dirbti. Tačiau įspėjo, kad jei jis per kelis mėnesius neprisiregistruos, turės savo noru išeiti iš darbo, nes ir "ant" jo yra viršininkų.

Vytautas apsigyveno pas draugus. Prisiregistruoti jam nesisėkė. Draugai gyveno mažuose butuose, trūkdavo gyvenamo ploto. O kai pagaliau Vytautas susirado plotą, milicijoje paaiškino, kad atvykusius iš provincijos registruoja tik tada, kai jie pristato pažymėjimą apie pervedimą darbe. Tokį pažymėjimą "mano pažįstamas" bijojo išduoti, nes Vytautas ne pervedtas, bet savo noru įsidarbino.

Onutė, sužinojusi apie Vytauto bėdas, tuoj pat pasiūlė jam kambarį, pati bandė jį priregistruoti. Nieko neišėjo. Jai pasakė, kad be jokių pažymėjimų ji galinti priregistruoti tik savo vyrą. Jos mama tiesiog reikalautė reikalavo nežiūrėti kažkokių ten priregistravimų, ir kraustytis gyventi pas ją. Vytautas ilgai nesispyrijo - mano padrasintas tikėjosi, kad ateinančiais metais pagaliau priims jį į Kunigų seminariją.

Taip Vytautas gyveno Vilniuje neregistruotas, sėkmingai dirbo redakcijoje. "Mano pažįstamas" dėl registracijos nieko nebesakė. Onutė įstojo aspirantūran, pradėjo rašyti disertaciją. Mano šefas-saugumietis, atrodė, užmiršo ir Onutę, ir Vytautą. Po truputį ir aš pradėjau juos užmiršti.

Vėl pražydo pavasaris. Pribarstęs mano sodą baltų obelų žiedų, kvietė ir kvietė mane pasidžiaugti, pasigrozėti Dievo kūryba - tik jos globoje, o ne tarp keturių žmogaus rankomis sukurtų sienų, galima jaustis laisvu. Ypač pas mus...

Sėdžiu sau kartą po nužydėjusia obelimi, žiūriu į besiskleidžiantį tulpės žiedą ir... prieš mane Onutė su Vytautu šypsosi. Prisėdo iš abiejų pusių, Onutė uždėjo savo ranką ant mano peties ir sako be jokių įžangų;

- Atvažiuome jus, brangus mūsų klebone, į vestuves pakviesti. Ar atvažiuosit? Ar liepsit pas jus vestuves švęsti ?

Pamaniau, kad Onutė juokauja. O ji ramiausiai šypso-
si, sudėjo rankas kryžium ant krūtinės, patvirtino: "Taip,
taip". Pasižiūrėjau į Vytautą. Jis nuleido galvą. Ką pasaky-
ti tokiam plėvėsai? Tylėjau.

Vytautas mane suprato geriau, negu aš jį. Jis paėmė
iš mano rankų kastuvą, išmeigė jį už suolo krašto, vėl
atsisėdo, užsisėgė švarką.

- Nesmerkite manęs, - pradėjo jis. -Aš nieko blogo ne-
padariau. Tarp mūsų su Onute paslapčių nebėra, todėl pa-
mėginsiu jums viską paaiškinti dabar. Seniai norėjau viską
išsakyti, bet, prisipažįstu, nedrįsau. Šiandien reikia. Apie
viską. Leisite?

Mes nujautėme, kokį išpūdį padarys jums ši žinia, nes
žinote, kad dešimt metų svajojau būti kunigas. Ir dabar no-
riu. Paaiškinsiu kodėl. Bet ne, nereikia. Jūs pats geriau ži-
note, kad bet koks tikslas, bet kokio kova, net kova už tau-
tos laisvę nėra tokia prasminga, reikalinga, kaip kova už
žmogaus sielą. Pridėsiu tik, kad visą gyvenimą pavydėsiu
kunigui, pašauktam rodyti Kristų savo tautai, Jo ir savo
krauju nuplauti nuodėmę nuo lietuviškos širdies. O, mums
ypač reikia kunigų, nes šiandien beturime vienintelę komu-
nikacijos priemonę ir Evangelijai skelbti, ir tautos dvasiai
palaikyti - kunigo žodį.

Tačiau aš svajojau ne tik apie kunigybę. Aš troškau bū-
ti misijonieriumi Lietuvos Katalikų Bažnyčioje. Neįsivaiz-
duokite, prašau. Apie tai aš niekam nieko nesakiau. Ir nebū-
čiau sakęs, jei dar tikėčiau, kad juo būsiu. Bet dabar jums
aš privalau pasakyti viską. Onutė irgi taip nori, nes jei jūs
paliksite bent mažytę viltį, mūsų vedybų nebus.

Gal ir pradėsiu nuo to, kodėl norėjau būti misijonieriu-
mi. Taip, klebone, mano giliu įsitikinimu, Lietuvai misijo-
nieriai jau dabar reikalingi. Žinoma, pirmiausiai misijonie-
rius turėtų susitikti su Lietuvos inteligentu. O, koks tai at-

sakingas darbas! Kiek gyvybių, aukos ir kančių jis pareikalautų! Ir jokios patirties, jokio apibendrinimo, jokių pamokų. Bet aš jo neatsisakau, jis mano paguoda ši darba aš galėsiu dirbti ir nebūdamas kunigu. Tačiau mano svajonė kažką padaryti, kad ir kiekvienas kunigas misijonierium būtų, turbūt nebeišsipildys. Žinau, kad pas mus yra daug gero, net tokių kunigų, kokių visuose laisvuose Vakaruose nerasi. Bet mes - kontrastų šalis. Šalia begalinio pasiaukojimo, ištikimybės Kristui yra parapijų, kur baimė, nuodėmės, aplaidumas, nemokšiškumas akis bado. Baisiausia, kad tas tamsumas taikosi užvaldyti visą Bažnyčią, nes mes žingsnelis po žingsnelio, kartais patys nepastebėdami, užleidžiame jam savo vietą. Mes stengiamės laimėti pasaulį ir niekaip nenorime suprasti, kad pralaimime save. Pasakykite, mes nekalti, jei ir padarome ką ne taip, dėl nesupratimo. Netiesa! Kristaus "Tėve, atleisk jiems, nes jie nežinom ką darą" nepritaikysi kunigui, nes jis jau žino, ką daro. Tai greičiau valios apsisprendimas už blogį. (Gal todėl taip retai atsiverčia neištikimas Kristui kunigas.) Tik sunku sutikti, kad kunigas galėtų galutinai apsispręsti už blogį, sielą išmainyti į sumedžiagėjimo, miesčioniškumo ar baimės dvasią. Ar nevertėtų pabandyti pakovoti už kunigą? Manau, kad užsiverbavęs jaunuolis, kol jis dar ne Judas, pamatytų tikrąsias vertybes. Seniai man širdį drasko mūsų vidus. Seniai jį stebiu. Ir žinote, ką aš laikau didžiausiu blogiu? Ogi puikybę, mūsų aklą puikybę, kuri karaliauja, aukštai iškėlusi galvą Bažnyčios širdyje. Prisimenate, kai Onutė manęs klausė: "Koks didžiausias mūsų laikų blogis?" aš taip nustebau dėl jos klausimo, kad bijojau į jį net atsakyti - juk ir aš ištisus dešimt metų laužiau sau galvą: koks didžiausias blogis mūsų Bažnyčioje? Tada man pasirodė, kad Onutė perskaitė mano mintis. Laimei, niekam nebuvau prasitaręs, nesirgau - neklieđėjau, o tai

būčiau pamanęs, kad Saugumas mane tardo. Taigi, dabar pasakysiu - po gražia didelės erudicijos bei išorinio nuolankumo, mandagumo kauke tarp mūsų slepiasi puikybė. Kadangi ši kaukė puikybę uždengia pirmiausiai nuo mūsų pačių, kiekvienas savosios nebematome. Štai kodėl reikia misijų, štai kodėl pas mus nėra vienybės, štai kodėl Dievas nubaudė mūsų tautą. Netikite? Bet pasižiūrėkite, kiek pas mus tokių, kuriems nebereikia žmonių meilės, draugystės, patarimo, kurie gaudo, suvokia ir vertina tik pataikūno garbinimą. Ar tai ne puikybė? Juk žmogus, būdamas Dievo paveikslas, pats myli ir nori būti mylimas. Todėl toks, kuris atstumia meilę, t.y. kito žmogaus meilę, pats nemyli, o tik save kelia aukščiau žmogaus o tuo pačiu ir aukščiau Dievo. Dar daugiau, kiek pas mus tokių, kurie, atstūmę meilę, pagaliau patys ima save garbinti, net pamokslus tarytum politikieriai savo ar savo draugužių garbei sakyti. Manote, čia ne puikybė? Nesutinku! Sutinku tik, kad puikybės valdomas žmogus greičiau savo trūkumais kitus apdrabstys, negu pats ant savęs juos pamatys - kaip Brežnevas. Tai pats geriausias mūsų laikų aklos, netramdomos, ateistinės puikybės pavyzdys. Aš dažnai jį prisimenu. Kiek anekdotų apie jį! Ar jie be pagrindo? Net komunistų vaikai žino, kad Brežnevas taip pradėjo save garbinti, jog visas jo pasmerktas Stalino kultas tik blusa prieš dramblių. Nukaršęs senis, šlykštus net televizijos žiūrovams, pats svečius priiminėja, į užsienį važinėja, pats čiulpia savo žodžius ir sau ploja, "pats šedevras" rašo, organizuoja visokiausių apdovanojimų, ordinų, premijų sau įteikimą, paminklus sau stato, verčia savo vasalus lyg prieš kokį feodalinį karaliuką žemai lankstytis, pagarbiai bučiuotis, mitingus rengti, "meilės" laiškus jam rašyti ir pan. Manote, jo nepasiekia informacija, kad net partiniai iš jo juokiasi? Bet... puikybė akla. Tiek to

ta Brežneva. Tai gėdinga, kitaip ir būti negali, jie ateistai, žmonės iš pasaulio ir pasauliui, kaip laukiniai tevertina tik blizgučius, tik išorę. Tikrų vertybių jie, neturėdami Dievo akių, suvokti negali - perdaug lėkštas protas. Bet kaip susitaikyti su faktais, kai mes, tikintieji, pradedame mąstyti ateistinėmis kategorijomis, kai matome ne žmogaus sielą (už tai taip lengva Saugumui skleisti visokias paskalas), bet jo išorę, biografiją ar klaidas, kai patys sau statome paminklus pasaulyje, giname tik savo garbę, raginame sau rašyti "meilės" himnus, ar įteikti gėles, kai nebelieka laiko pamąstyti, kaip Dievas įvertins tą pačią susiorganizuotą garbinimą? Pamištame net lietuvišką kuklumą. Kuo skiriamės nuo ateisto Brežnevo? Jis irgi galvoja, kad visas jo kultas auklėja tarybinius žmones, skatina juos mylėti tarybinę tėvynę, O mes juk žinome, koks begalinis skirtumas tarp žmogaus ir Dievo, kad visai nesvarbu, ar Petras ar Povilas parodys Tiesą, svarbu, kad ji būtų parodyta, kad ji žmones laimingus, laisvus darytų. Mirgančios žemės žvaigždės gesta. Prisiglaudę prie jų - sudega. Ne patys save, bet Kristų pavyzdžiu turėtume rodyti. Tik toks pavyzdys neapvils, nepaklaidins. O jei būsime verti pavyzdžiu degti, kiti pats Dievas - Bažnyčia mus aukštai iškels. Pagaliau ar tai svarbu? Ar Dievą dėl atlyginimo mylime? Ir ar mūsų nuopelnai ne Dievui priklauso? Kam jais girtis? O gal nepasitikime Jo teisingumu?

Vytautas atsiduso ir nutilo. Nepatiko man toks jo piktas žvilgsnis į kunigą. Tačiau, kadangi iš tiesų norėjau (tada man taip atrodė) tas vedybas išardyti, nusprendžiau saikingai jam pritarti - nieko geresnio nesugalvojau.

- Gerai, Vytautai, kalbi. Bet tiesiai sakau; per greit nuleidi rankas. Negi tau pačiam negaila neabejotino pamokslininko talento? Siūlyčiau pagalvoti, taip lengvabūdiškai nelaidoti vilčių. Aišku, įsakyti neturiu teisės. O dėl tų misijų

- teisingai. Manau, ir vyskupai tai žino. Tik čia ne vien puikybės reikalas. Nors retas iš mūsų laisvas nuo jos, bet manyčiau, Lietuvai ji nepavojinga. Žiūrėk, kaip vieningai ir visi pasirašė pareiškimus dėl Religiniių susivienijimų nuostatų.

- Aš dar ne viską pasakiau. Džiaugsiuosi, jei paskutinis jūsų žodis bus: nelaidok vilčių. Bet aš grįžtu prie puikybės. Sakote, Lietuvai ji nepavojinga. Pati puikybė visada mano, kad ji nepavojinga. Prašau suprasti mane teisingai - čia nėra jokios potekstės. Labai gražu, kad dauguma pasirašė pareiškimus dėl nuostatų. Bet tie parašai - ne vienybė. Pasirašė ir tie veidmainiai, kurie vis tiek nuostatų laikosi, net sutartis jau sudarė. Pasirašė ir provokatoriai. Gerai žinau, pasirašė ir dalis pačių slapčiausių, uoliausių agentų, ir tie, kurie "Kronikos" bijo, ir tie, kurių parapirijoje vėjas didesnis šeimininkas, negu kunigas. Man atrodo, kad tie taip reikalingi parašai neturėtų leisti mums nusiraminti. Kad geriau mane suprastumėte, prisiminsiu dar vieną lietuvišką žaizdą, kuri negyja, vis gilėja dėl tos pačios puikybės. Tai Lietuvos Judo problema, galbūt viena iš pačių skaudžiausių, nes ir šv. Raštas, ir istorijoje prie jos kryžkelių visur rodyklės sudėtos. Pirmiausia, aiškiausiai pasakyta, kad Judas išdavė po to, kai šėtonas įėjo į jį - vadinasi, kai jo valia pasirinko blogį. Kristus aiškiai Judo neslėpė - parodė apaštalui Jonui, visai Bažnyčiai. Kristus, įsakęs broliui klaidas nurodyti prie keturių akių, Judui viešai sako. "Tu Judas!". Nekelia abejonių ir Judo galas, ir tai kad jį Kristus išskyrė iš Dvylikos. Svarbiausia, visa istorija parodo, kad dėl tokios aiškios Kristaus pozicijos Judo atžvilgiu nesusilpnėjo nei Kristaus, nei Jo ištikimų Apaštalų autoritetas. Pagaliau šv. Petras įsakė: "Jo kiemas tepavirsta griuvėsiais ir tegul niekas tenai nebegyvena". Visa Bažnyčios praeitis irgi patvirtino, kad Judo kiemas griuvė-

siais virsta. Rusijos Pravoslavų Bažnyčia tai ir šiandien tvirtina. Net Saugumui aišku, kaip reikia griauti - visomis dumplėmis pučia: "Klausykite mūsų bendradarbių!" o mums dar neaišku. Mes iki šiol varžomės ne dėl apleistos parapijos, kad prikeltume ją, bet dėl trisdešimties sidabrinųjų ir šaukiame: "Nelieskime, nekritikuokime hierarchijos - nuskriausime Judą! Vienybės! Vienybės! Vienybės!. . . su išdaviku! Įveskime Judo kultą! Statykime jo kieme rūmus, šventyklas, paminklus jam, altorius! Auginkime jam gėles, šlovinkime jį, padėkime jam ir Lietuvą paversti. . . griuvėsiais!" Keista, ar ne? Tarytum jau velnio nebėra, tarytum ir Kristus pagarbino šėtoną, kai šis ne kiemą, o viso pasaulio karalystes siūlė, tarytum nebereikia vyti jo su visais jo pirkliais iš kiekvienos bažnyčios. Nenoriu sakyti, kad mes turime Judą pakarti. Jis pats užners kilpą arba savo puikybei, arba savo mirties valandą sau. Noriu pasakyti tik, kad Judas ne stato, bet griauna. Tačiau ne čia mano reziumė. Taip yra ne dėl ko nors kito, bet dėl mūsų puikybės - dedamės geresniais, negu esame. Kaip čia dabar pripažinti, kad vyskupas ar kunigas gali susidėti su šėtonu? Kiekvieno autoritetas gali nukentėti. Geriau jau kaltę kam nors kitam nuversti, melu prisidengti. Savaiame aišku, džiaugtumės visi, jei Judo Lietuvoje nebūtų nė buvę. Bet. . . jis yra, ir puikybė tiesos išsigando. Tik ko vertas toks melas Dievo akyse? Ar jis duos vaisių? Ar Kristus nors kartą melu gynė save, Tiesą? Argi nežinome, kad toks mūsų melas piktina jautrios sąžinės tikinčiuosius? Ar dar nematome, kad ant prievartos sukurta valstybė niekad neišsilaisvins nuo prievartos, melas atnešė tik mela, tamsa - tik tamsa?

Užtenka apie tą puikybę. Nors per 10 metų tiek prisiziūrėjau, kad šimtus pavyzdžių galėčiau pateikti. Netikiu, kad jūs, klebone, nesutinkate su manimi. Netikiu, ir gana.

Nekenčiu melo. Šiandien net nutylėjimą laikyčiau nuo-

dėme. Todėl prisipažįstu-, supratau, ką jūs turėjote omenyje sakydamas, kad ir vyskupai reikalą žino. Taip, tai vyskupų reikalas. Supratau, kad man nevalia kištis ne į savo reikalus. Aš ir nebesikišiu, kunigas nebūsiu. Manau, nepakenksiu Bažnyčiai, ir mano svajonės liks mūsų trijų paslaptis. Palieku vyskupams reikalą pasirūpinti, kad visos, o ne tik nepaklusniųjų, jų nemėgstančių, baramų kunigų bažnyčios būtų kovingiausiomis Dievo žodžio platinime tvirtovėmis, Šviesos, katalikiškos gyvenimo švyturiais, religinės kultūros, mokslo, tautos atgimimo, pažangos bei dvasinio stiprumo centrais. Tegul visos Lietuvos bažnyčios suburia apie save ne tik po kelis negabius mokinukus, senutes, ligonius ir šlavėjas, bet ir inteligentus, specialistus, gabų, energingą, sveiką jaunimą. Laikas Lietuvos vyskupams atsiminti, kad Lietuvoje neturi būti tamsu ir juoda, kad tikinčio negalima atskirti nuo mokslo, nuo gyvenimo. Tegul jie ieško, suranda, iškelia ir skatina Kristaus Šviesą nešti, į laisvę tautą vesti tuos, kurie tobuliausiai šį darbą dirbtų. Nenorėčiau, kad nesuprastumėte manęs, todėl pridursiu: žinau, kad ir šlavėjos siela Viešpačiui lygiai brangi kaip ir mokslininko. Tačiau kiekvienas turime tobulai dirbti tą darbą, kuriam esame pašaukti. Juk pats Dievas taip sutvarkė, kad žmonių gabumai nevienodi. Tai ir yra begalinė išmintis. Tas, kuris gali tobulai arti žemę, negali tobulai valdyti vyskupystės. Jis net nenori šito (sაკiau, tik akla puikybė save aukština ne pagal nuopelnus, tik ji nemato ir bijo Viešpaties dėsnių).

- Vytautai, aš pertrauksiu tave. Man pasirodė, kad tu manęs nesupratai, be reikalo jaudinies. Nenorėjau aš ginti nei puikybės, nei vyskupų. Aš tik norėjau pasakyti, kad neturiu teisės vertinti vyskupo darbo. Bet tavęs tai neliečia, Vytautai, tu laisvas. Skaudu man būtų, jei pamatytum, kad ginu blogį. Negi neaišku, kad aš noriu tave matyti kunigu,

kartu dirbti. Tu pats sakei, kad viso pasaulyje egzistuojančio blogio mes nepašalinsime, bet galime padaryti daugiau - nugalėti save. Šiandien mano dėmesys tik tau, ir aš noriu suvokti, kodėl nenugali savęs, atsisakai kunigystės. Nemanau nė aš meluoti - nepatiko man tavo karštas charakteris, pykau dėl neatsargių žingsnių.

- Aš galiu pasiaiškinti?

- Gali, tik žinok, tu ir mano vaikas, mano svajonė...

- O! Ačiū! Tai per daug. Nevertas aš tokių žodžių, nes neatsilyginu tuo pačiu. Štai kada pasikalbėjom... Net neįtariau, kad jūs mylite mane... Jei prieš dešimt metų būčiau jus sutikęs, gal nereikėtų šiandien plėšyti svajonių.

Iš tiesų, kam mums kalbėti apie kitus? Aš turbūt ir kalbu tik todėl, kad nedirštu pasakyti, kodėl vedu. Jūs visus tuos metus buvote teisus - mano neatsargūs žingsniai mane pražudė. Aš kaltas, per gerai apie save galvojau, per mažai klausiau, ką kiti sakė. Aš irgi buvau savo puikybės vergas. Jei ne Onutė, dar ilgai turbūt juo būčiau. Niekaip negalėjau - kam teisinuos? - nenorėjau suprasti, kad tikra auka Dievui ir Bažnyčiai skiriasi net nuo aukos, atiduodant gyvybę, dėl savo egoizmo (kitų puikybę mačiau, tik savosios ne). Atrodė, - kad, kadangi nebeturime nei spaudos, nei galimybės kokia nors kita veiklos forma parodyti jaunimui - Lietuvos ateičiai Dievą, liko vienintelis kelias - nuo lopšio iki grabo lentos rodyti Jį savimi. Menkiausią diplomatiją laikiau silpnumu. Ir kitiems kiek tik galėjau trukdydavau šokti pagal komunistinę dūdelę, sutartinai giedoti himną partijai prager-tu rusišku liežuvium ar džiaugtis, suradus sovietiniame voratinklyje plyšį save išreikšti, t.y. tenkinti įgimtus kūrybinius poreikius. Bet juk jūs, klebone, viską žinote, nes neklausiau nė jūsų protingų patarimų. Todėl priešas mane per-gudravo, -pažino ir atitvėrė nuo Seminarijos neperžengiama erškėčių tvora iš "Miegančiosios gražuolės". Metų nebesu-

gražinsi, ir aš nebebūsiu tuo karalaičiu, prakirtusiu sau taką. Per vėlai supratau, kad per visą gyvenimą reikia derinti abu metodus. Tik taip būsime gudrūs kaip žalčiai.

Man nelengva, pralaimėjau amžinai... Kas belieka ? Nežinau, kokia bausmė dėl tokio žioplumo iš puikybės manęs laukia ateityje, bet pažadu jums: neisiu Piloto politikos keliu, t. y. neveiklumo, pasitraukimo, Tiesos ignoravimo, įvykių savieigai palikimo - baimės keliu. Tiesą liudysiu ir nebūdamas kunigu. Mūsų dienų pilotai - jie, kai reikia ginti Tiesą, plaunasi rankas - man ne pavyzdys. Onutė žino, sutinka ir pritaria mano ketinimams. Ji man padės, net neverks, jei tuoj pat žūčiau. Patikėkite, mūsų vedybos - rimtai apgalvotas žingsnis, ne susižavėjimo ar aistros protrūkis. Aišku, myliu Onutę ir žinau, kad geresnės vaikų motinos, draugės ir žmonos nerasčiau visą gyvenimą ieškodamas. Stengsiuos, kad ir ji manimi nenusiviltų. Sakau - mūsų vedybos - tikrai proto vaisius. Jums, jai girdint, prisipažįstu: tik kartą pabučiavau jos ranką jos motinos akivaizdoje, užmoves jai žiedą. Negalvokite, prašau, blogai. Tuo labiau, kad čia buvo visokių gandų. Palaiminkite mus.

- Ką gi? Jei jau taip, palaiminsiu. Eime pietų'. Bet šiais metais gal būtų priėmę į Seminariją? Keli mėnesiai beliko.

- Gerai, mes tuos kelius mėnesius palauksime, Nemoku tik tinkamai argumentuoti. Onutė jums patvirtins, ji geriau moka, nes ir man įrodė.

- Vytauto į Kunigų seminariją nepriims, - tyliai atsiliepė Onutė, - Aš garantuoju, žinoma, mes galime palaukti rudens. Dabar ir man sunku kalbėti, mintys laksto, negaliu susikoncentruoti. Jei leisite, pabandyčiau bet kaip savo nuomonę pasakyti!

- Ne "jei leisite", bet prašau. Jei abu sutarėte mane

mane pulti, malonėkite atvirai paaiškinti, iš kur žinote, kaip ir ką planuoja Seminarijos vadovybė. O gal iš tiesų pašaukimo nėra? - nebesivaidydamas užpuoliau Onutę (šmėkštelėjo mintis, kad vedybą ji siekia).

- Ne, klebone, jūs geriau už mane žinote, kad Vytautas pašaukimą turi. Bet jis, kaip pats sakė, padarė neatitaisomą klaidą. Jūs girdėjote, kaip jis kalba, kaip įrodinėja, žinote su kokių užsidegimu po 15 val. per parą, nieko nebijodamas, į jokių kompromisus nesileisdamas, apaštalaudavo. Matote, kaip jis moka organizuoti, kaip žmonės jį myli, kaip jis juos myli. Ir taip buvo dar vidurinėje mokykloje, kariuomenėje, universitete, visą laiką. O koks jis būtų, kai baigtų Seminariją? Taigi ar ateistai tokie kvaili, kad turėdami savo rankose galią, rinkęsi tokius gabius, dorus, karštos širdies, stiprių nervų, nepalaužiamos dvasios ir tikėjimo priešus? Negi jie kastų sau duobę? Aš dalyvavau ne viename ateistų pasitarime, savo akimis mačiau statistines ataskaitas, ateities planus. Jūs, be abejo, žinote, kad prieš vadinamus rinkimus partiniai ir vykdomieji komitetai gauna slaptus nurodymus, kiek turi būti išrinkta darbininkų, kiek tarnautojų, kiek vyrų, kiek moterų, koks turi būti jų amžius, išsilavinimas, partiškumas ir t.t. Taip maždaug planuoja kiekviena aukštoji mokykla, taip, tik ypač kruopščiai renkamas kontingentas ir Kunigų seminarijoje. Nežinau, kaip buvo anksčiau, bet gerai žinau, kad dabar į Seminariją, aptarti iš anksto pramatytų Saugumo agentų, stengiamasi priimti tik tokius, kurių, pavyzdžiui, tėvas alkoholikas (tikimasi, kad ir sūnaus silpna nervų sistema), kurie serga kokia nors nepagydoma ar psichine liga, kurie negabūs, blogai mokėsi, turi ryškių ydų, yra nesugyvenamo charakterio, aiškūs silpnavaliai ir pan. Tokius vėliau lengviau užverbuoti, tokie niekur nerodys iniciatyvos, bus blogu pavyzdžiu ar bent netrukdyt ateistams. Jei Vytautas

seniau būtų pamatęs tą diplomatinį kelią, apie kurį dabar kalbėjo, jau būtų bebaigias Seminariją. Reikėjo bent mokyti ne penketais, o trejetais su minusu, "turėti" daug merginų, bent jaunystėje pabūti Pilotu. O dabar tegul džiaugiasi, kad dar laisvėje vaikštinėja. Grįžti kelio nebėra. Tuo labiau dabar, kai turi raudoną anglų kalbos specialisto diplomą. Ir jį jam davė, matyti, todėl, kad tikėjosi susivilioti. Aš galiu jums išvardinti, o jei norite ir supažindinti su visa eile gabių studentų, kurie buvo priversti palikti universitetą vien todėl, kad mes ateistai, nesugebėjome jų "perauklėti" ar bent sužavėti "laisvu", pilnu malonumų gyvenimu. Nors dvidešimt metų lauktu, į Seminariją jo nepriims. Aš žinojau jau tada, kai pirmą kartą per Kalėdas jis su manimi ginčijosi.

Pamačiau, kad prieštarauti neverta. Pavaišinau sužieduotinius, palaiminau, įtikinau, kad vestuvėse dalyvauti negaliu, įteikiau gėlių ir išlydėjau. Vytauto ir Onutės tiesa netikėjau. Neatsisakiau savo nuomonės - neišlaikė bandymo. "Kažin ar jis būtų geras kunigas? - nusprendžiau. - Kam mums reikia kritiku? - neatleidau, dėl jo į mane taikyto akmens: "Pati puikybė visada mano, kad ji nepavojinga".

Kai palaidojau mokytoją Birutę, sąžinė pirmiausiai priminė Vytautą. Pasidarė aišku, kad aš jo neįvertinau, nepaėdėjau, neuždegiau užpūstos vilties. Kodėl? Juk galėjau, privalėjau ..,

Kristaus žemėje nemačiau. Mačiau tik ateistinį pasaulį, visai arti jį mačiau, maščiau, kaip Vytautas sakė, jo kategorijomis, per jį žiūrėjau į Dievą, esantį kažkur toli... O Dievas pasirodo, arčiau, negu pasaulis. Per Jį į pasaulį žiūrėti reikėjo. Taip, aš tik girdėjau apie Dievą, kalbėjau apie Jį, bet Dievuje negyvenau. Aš peržengiau žemėje esančio dangaus slenksčio - ir Dievas nebuvo manasis "aš", nemačiau Tiesos, bijojau jos. Klausiau savosios puikybės -

- šėtono balso, ir negirdėjau savosios sąžinės - Dievo balso. O, koks sunkus prabudinimas! Nėra žodžių jam išreikšti, kaip ir kančiai. Reikia pabusti, iškentėti, išgyventi tą siaubą, tą suvokimą, kad praeitis buvo, kad aš buvau išdavikas, kad mano valia nesutapo su Jo, Kristaus, taip aiškiai save išreiškusio, man paveikslą palikusio...

Nelengviau suvokti, kad išmintis manęs nelydėjo, Viešpats per mane nekalbėjo. Kaip avis, jei ji neatpažįsta savojo ganytojo, ne iš jo kaimenės, taip ir aš nebuvo gerasis ganytojas, nes neatpažinau savųjų. Aš blogas piemuo, nes tik blogas piemuo galėjo taip akylai įvykdyti Saugumo sudarytą planą - atimti iš Bažnyčios kunigą. Šimtus kartų kartojęs, kad iš blogo medžio nėra ko laukti gerų vaisių, aš nemačiau žmogaus gerųjų vaisių, bet patikėjau blogo medžio - saugumiečio gerais norais.

Kaip šiandien man aišku, kad Saugumas ir savus, ir svetimus naudoja savo tikslui siekti! Ypač savus agentus, nes jis, jei ir suvoks pagaliau niekšybės įrankiais buvę, tylės ir saugos savo "paslaptį", savo "garbę". Aišku, iš puikybės...

Neaišku tik, koks Onutės vaidmuo šioje šiurpioje istorijoje. Ar ir ji tik eilinė auka, atiduota į mano rankas, ar iš pat pradžių buvo Saugumo bendrininkė? Vedybų tai ji siekė!

Po ilgų svarstymų ryžausi atsiprašyti Vytauto ir tiesiai pasakyti visą tiesą pačiai Onutei.

Namuose radau ją ir jos mamą. Abi maudė sūnų Vytautėlių. Onutė, kaip man pasirodė (vėl suklydau) sumišo, pamačiusi mane, nelauktą svečią. Paprašė leisti jai užmigdyti kūdikį. Tik jos mamos akyse iš karto pamačiau žėruojantį nevaldomą džiaugsmą.

- Kas dieną meldžiuos ir vis prašau nuvežti mane aplankyti tamstą. Bet to laiko maža, labai užsiėmęs žentas. Nenorėjau numirti, nepadėkojusi tamstai, klebone. Sveikata blo-

ga, o tamsta taip toli. Ona tai dabar nebedirba, atostogų pa-
ėmė. Vis per tamstą, klebone, aš tokia laiminga. Onai
daug padėjot...

Labai šneki, ta Onutės mama. Be abejonės ji visiškai
nuoširdžiai džiaugiasi, kad Onutė vėl eina į bažnyčią. Pri-
siminė vyro laidotuves. Onutė apie jas tiesą, pasirodo, pa-
sakojo. Net už Vytautą ėmė dėkoti.

- Pasakykite, močiut, ar po karo visą laiką gyvenot
kaime? - suradęs pauzę, nutraukiau jos panegiriką.

- Kaime, klebonėli, kaime. Aš ir gimiau kaime, ir ap-
sivedžiau kaime, tik dabar pas vaikus mieste gyvenu. Geri
vaikai. Kad visų tokie būtų.

- O ar teko su miškiniais susidurti?

- Kur čia neteks. Bet nelabai. Mūsų sodyba netoli mies-
telio, retai teužeidavo. Girdėdavau tai daug. Visko girdė-
jau. Mes tai nesipykome. Tik aš mažai prisimenu.

- O ar prisimeni, kaip kartą užėjo ir stribas, ir miš-
kiniai ?

- Kad neprisimenu. Mažai pas mus ateidavo.

- Ar neteko stribą kamaroje slėpti, kol miškiniai paval-
gė?

- Kad neteko. Nebuvo mano kamaroje nei stribai, nei
miškiniai. Prasta mūsų kamara. Pas mus miškiniai neval-
gydavo, miestelis netoli. Paiimdavo, jei ką duodavau, ir
tuoj atgal. Mažai užeidavo. Nebeprisimenu nė vardų. Negy-
veno mūsų kaime miškiniai.

Reiškia, saugumietis man melavo - Onutės tėvas neiš-
gelbėjo jo gyvybės. Neslėptų ši sąžininga ir nuoširdi mo-
terėlė tokio įvykio nuo manęs, kuris, pagal ją, jos dukterį
padarė laimingą. Be to, faktas, kad sodyba buvo netoli
miestelio, išsklaido bet kokias abejones. Taigi, apgavo ma-
ne saugumietis, kvailą savo agentą.

Atėjo Onutė ir ėmė krauti ant stalo visus savo vargin-
gus deficitus. Mama išėjo kava virti, Vytelio pažiūrėti.
Onutė klausinėjo apie mano sveikatą, atsargiai davinėjo
patarimus. Aš atsakinėjau mašinaliai, vis galvojau, kaip
Čia pokalbį pradėti - nebetiko iš anksto sugalvoti sakiniai.
O Onutė kalbėjo!

- Nustebinate mane, klebone. Mes su Vytautu dažnai
jus prisimename, bet nesitikėjome, kad aplankysite. Mi-
niau, kad mus pamiršote, nebedrįsime nei pas jus važiuo-
ti, nei rašyti. Gera man buvo pas jus. Taip gera, kad da-
bar, kai prisimenu, kvapą užima. Bijau, kad jūsų apsilan-
kymas nebūtų sapnas...

Onutė žiūrėjo tiesiai į mane. Man sunku buvo išlaikyti
jos žvilgsnį, stebėti jos akis, nes įtarimas (nors po pokal-
bio su jos mama gerokai sumažėjęs), kad ji Saugumo ben-
drininkė, griaužė protą ir širdį. "Jei ji veidmainiauja, tai
gabesnė už patį saugumietį" - pamaniau, klausydamas jos.

Atnešė kava. Dabar mama pradėjo rūpintis manimi.
Jos nuoširdumas buvo malonus, ir aš pradėjau svarstyti,
ar savo atvirumu nepadarysiu jai skausmo.

- Kaip, Onute, tavo disertacija? Gal jau sveikinti ga-
lima ?

- Jūs dar ją prisimenat? Aš pamiršau. Žinote, Vytelis,
Nieko, viskas susitvarkys, kai sūnelis paūgės.

Mamai išėjęs, Onutė uždarė duris (mama nebegrižo, ma-
tyti, pagalvojo, kad mes turime paslapčių) ir paaiškino:

- Ne viską sakome mamai. Nenorime jos jaudinti. Jokių
disertacijų daugiau neberašysiu, nes niekad jos nebeapgin-
čiau. Pasibaigė mano mokslai.

- Tiek darbo įdėta!

- Viskas labai paprasta. Juk mano vyras - Vytautas,
tas pats, kuris man, ateistai, nė žodžio neleido pasakyti,
kurį Saugumas globoja nuo vidurinės mokyklos. Be to, da-

bar aš pati kiekvieną sekmadienį atvirai, kartu su Vytautu lankau bažnyčią. Jūs turbūt manote, kad aš dėl savo moteriškos meilės nuolaidžiauju Vytautui. Ne, klebone, aš pati nebegaliu netikėti, ir į jokių kompromisus neisiu. Jei ir nebūtų Dievo, jei pagaliau dar man gyvai esant mokslas, pabrėžiu, ne ateizmas, o mokslas atskleistų visas Visatos ir žmogaus kaip absoliučios materijos paslaptis, aš dabartinės savo būsenos nekeisčiau į buvusią, Vytauto draugų nuoširdumo, sąžiningumo, atvirumo niekadoms nemainyčiau į ateisto draugystę - jo blizgančią išorę ir dvokančią, veidmainišką moralę. O, aš labai pasikeičiau. Žinoma, pirmiausia jums už tai ačiū. Jei tai nebūtų įvykę su manimi, nepatikėčiau, kad tas pats žmogus gali taip skirtingai mąstyti. Pavyzdžiui, prisimenate, kaip aš piktinausi, kai Vytautas pamėgino sakyti, jog Lietuva dar katalikiška. Tada jis man tikrai pasirodė vertas pasigailėjimo beprotis, nes visi faktai, statistika, kurią mums dažnai pateikdavo, nekėlė nė abejonių, kad Lietuva jau žengia ateizmo nubrėžta kryptimi, kad istorijos rato atgal niekas nepasuks. Šiandien tos mano pačios mintys man pačiai atrodo kaip nesąmonė. Kai susipažinau su Vytauto draugais, įsitikinau, kad jų širdys tokios karštos, jų aukos tokios galingos, jog ateizmui Lietuvos neįveikti. Toks vienas atstoja ateistų šimtą. Be to, svarbiausia, Tiesa juk jų pusėje, ir gėris nugalės patį didžiausią blogį, užplūdusį Lietuvą.

Daug kur aš jau kitaip mąstau. Todėl šiandien visa ateistinė politika man šlykšti pasidarė. Ar ne šlykštu, kai jie, pamatę, jog jau grūna jų "tiesa", net savo seniais-revoliucionieriais, visokiais karo dalyviais paskutiniu metu ėmė rūpintis, mūsų sąskaita jiems begalybę lengvatų, privilegijų (kaip pačių prakeiktoje aristokratų gadynėje) pridarė, visus geriausiais butais aprūpino, be eilės mėsa, deficitus jiems ėmė duoti ir pan. Manote, tai ateistinis hu-

manizmas ? Paprasčiausia apgaulės politika, savo ideologijos lopymas - bijo, kad keli dar gyvi raudonieji revoliucionieriai ir raudonosios tėvynės gynėjai viešai nesipiktintų amžina kruvinos valstybės betvarke, ekonomine krize, visomis piktadarybėmis. Net jų taikos politika - melo politika. Kai pirmą kartą iš Vytauto lūpų išgirdau mintį, kad sovietinio žodžio "taika" turinys toks pat, kaip ir prostitutės "meilė", silpna pasidarė. Oi, kliuvo tada Vytautui. O dabar didžiuojuos Vytautu. Kokio gilaus tikėjimo, kokios meilės Dievui, Tėvynei, žmogui reikia sakant, kad geriau mirtis, negu neapykanta, melas žmonių santykiuose! Ir tikrai kokie mes neišmintingi, kaip sakė Vytautas, jei leidžiame pasaulį valdyti bedvasiams, nebemąstantiems žmonėms, miesčioniškoms žiurkėms, žmogėdroms, griaužiančioms savo pačių sielas. Dabar jau ir aš suprantu, kad, kaip sako šv. Raštas, tik beprotis negalvodamas renkasi amžiną mirtį. Baisu, bet mes vergaujame keliems seniems, vadinamam centro komitetui, jiems atiduodame savo gyvenimus, nematome jų klastos - juk du trečdaliai mūsų uždirbtų gėrybių valstybėje skiriama jų "gynybai", t.y. siekiam, kad 15-20 metų nebūtų karo, kad ta saujelė galėtų ramiai numirti. Tai tikslūs duomenys, klebone, užrakinti už devynių užraktų. Apie mūsų ir mūsų vaikų ateitį "mūsų" valdžia negalvoja. Ji net apie savo vaikų ateitį negalvoja - vilkai "myli" tik vilkiukus. Taigi kam man ta ateistinė karjera, jų mokslas, jų didelės algos? Mano vidinė ramybė, mano ir mano brangių žmonių amžinybė brangesnė. Apie kokią disertaciją galima kalbėti? Be to, vyr. gydytojas, tas pats, kuris taip maloniai mane priėmė, aiškiai pasakė: "Arba disertacija, arba bažnyčia". Sunku viską beišpasakoti. Į mane dabar taip žiūri, kad nebežinau, kur dirbsiu po atostogų. Bet mama mums padeda, todėl ir paėmiau neapmokamas. Bent pailsėsiu, nereikės kasdien klausytis prie-

kaištų. Ir kas tik nebandė man "protą sugražinti". Aiškino, kad užtraukiau gėdą ne tik universitetui, draugams, bet visai Lietuvos medicinai. Ištisai reikalavo, kad skirčiausi, abortą daryčiau. įrodinėjo, kad Vytautas nusikaltėlis. O Vytautą po vedybų tuoj pat iš redakcijos atleido, nors pačią pirmą savaitę prisiregistravo. Dabar Vytautas dirba ganykloje. Bet kam aš pasakoju. Tuoj grįš Vytautas. Kaip jis apsidžiaugs! Kaip ten, pas jus? Pasiilgau to kambarėlio klebonijoje. Jis neblogesnis už mūsų didelį butą. Gal neatims jo, nors gąsdino. Ar ligoninėj apie mane tebekalba?

Atsakinėjau Onutei trumpai. Ji turbūt pagalvojo, kad aš nebedraugiškas, turiu neaiškų tikslą. Iš kur ji galėjo žinoti, kad tie keli jos žodžiai mane paraližavo. Ir kaip aš, asilas, galėjau ją įtarti? Argi nemačiau jos vidaus? Argi nežinojau, kad jie nežmonės, kad ryja ir savus? Viską apskaičiavo, viską numatė, viską įvykdė. Nesugebėjo pramatyti tik vieno: tikėjimas stipresnis už netikėjimą. Doras, gilesnio proto, tiesos ieškantis ateistas galų gale nusilenkia Aukščiausiam... "Reikalavo skyrybų", - reiškia, trypti ir meilę, šeimą, kad tik Bažnyčią nuskriaudus. Viskas aišku: ir Onutė tebuvo jų įrankis, tikėjosi karjera atgal ją ateisnę, pavilioti, kai tik Vytautas, jų terminais kalbant, bus "sutvarkytas".

Nebepajėgiau laukti Vytauto. Gėda buvo dėl savo įtari-
nėjimų, bukumo, tamsumo. Bet vėl apgaudinėti?

- Brangi Onute, - mėginau save raminti, - nekreipk dėmesio į mano būklę. Aš nustebeš, sukrestas dėl visko, kas įvyko pas jus. Pagaliau ir aš praregėjau - pamačiau kitą gyvenimą mūsų gyvenime, antrą, nematomą, galingesnę, bet supuvusią valstybę mūsų valstybėje. Tau sunku bus tikėti, bet aš tik šiandien pajutau politinio ateizmo našta ant savo

pačių. O tavo kiekvienas žodis teisingas. Atleisk man, bet nebegaliu šiandien laukti Vytauto. Atvažiuosiu kitą kartą, greitai. Gerai? Leisk man sustiprėti, pasiruošti susitikimui su Vytautu. Būtinai atvažiuosiu.

Onutė guodė, klausė, kas mane nustebino. Aš išėjau.

Kaip jiems padėti? Kaip ištaisyti savo klaidas? Visa papasakoti? Bet ar palengvės nuo to?

Po savaitės susitikau su Vytautu. Kalbėjome apie viską, nekalbėjome apie praeitį. Vytautas džiaugėsi galįs gamykloje apaštalauti, platinti spaudą. Džiaugėsi ir gera žmona, sakė, esąs laimingas. Tačiau, girdamas sūnų, pasakė: "Gal bus kunigas..." Reiškia, jam nelengva, savo svajonių nepamiršo...

Nusiimti kaukę pritrūko drąsos. Išdrįsau tik šiek tiek pagerinti jų medžiaginę būklę - padovanojau sūnui mašiną, tą pačią, kuria aš, siųsdamas Vytautą į Onutės tėvo laidotuves, pasukau jo gyvenimą į kitą pusę.

Bet sąžinė vis tiek kasdien primindavo Vytautą. Pagaliau ryžausi atskleisti jam ir Onutei tiesą - rašau, gailiuos, atsiprašau... Vytautai, tavo sūnus bus kunigas... O Tavo žodžiai, mintys, svajonės jau ir mano gyvenimo perlas...

Žmonės dažnai klausia vienas kito: ką daro Saugumas? Blogis, kaip ir gėris, neišmatuojamas, ir turbūt neįmanoma visas jo apraiškas išskaičiuoti. Nė vienas agentas nežino, ką daro Saugumas. Dažnai vienas saugumietis nežino, ką daro kitas. Tačiau visa valstybė pavaldi jam ir padeda saugoti komunistinę ideologiją, griauti Bažnyčią klastingiausiomis administracinėmis priemonėmis.

Kas mus apgins? Niekas (joks užsienis), jei patys nesiginsime. O apsiginti tikrai galime, jei būsime... laisvi. Ne mes turime jų bijoti, bet jie mūsų. Negi blogoj parapijoj, tardytojo kabinete ar kalėjime Dievo nebėra? Priešingai, jei mes visas tas pragaro žarijas, kuriomis jie stengiasi

mus išgąsdinti, išbersime ant jų galvų, jie tikrai mūsų bijos, paliks ramybėje. Pavyzdžiui, jiems visiems laikams atpultų noras verbuoti Kunigų seminarijos dėstytoją, stojantį jaunuoli ar kunigą, jei šiandien mes atskleistume bent dalį darbų, kuriuos jie per mus daro, jei pagarsindami pokalbius, kuriais mus "auklėja", "smulkmenėles" rankioja, parodytume jų tikslus, metodus, purvą, kuriame jie braidžioja. O, jei visi taip vadinami užverbuotieji, nugalėję savo puikybę, prabiltų! Dievas vis tiek viską žino, bet Tėvynėje nebebūtų nė vieno straipsnio laikraštyje, šmeižiančio kunigą, į parapijas taika sugrižtų, gandai apie "lojalius", šmeižtai apie "raudonus" dingtų, nebeskaldytų mūsų, nebeturėtų rankų, kurios smaugia uoliuosius, nebesėtų nepasitikėjimo, nemeilės, nepagarbos Bažnyčiai pačioje Bažnyčioje. Tikrai jie bijotų verbuoti, bijotų meluoti, nes žinotų, kad anksčiau ar vėliau "užverbuotas" lietuvis demaskuos juos viso pasaulio akyse. Labiau reikia bijoti Dievo, jei nespėsime ištaisyti skriaudos, kurią mūsų mirtina nuodėmė padarė. Taigi tegul ir be savo tikrosios pavardės (iš tikro šiuo atveju nesvarbu, kas sako tiesą, svarbu, kad Tiesa) parodytume pasauliui politinio ateizmo tikrąjį veidą - kaip užverbuoti kunigai terorizuojami, padėtume savo broliams, ypač jauniems, saugotis, atlygintume žalą, kurią savo bendradarbiavimu padarėme Bažnyčiai, tautai.

Tačiau nemanykime, kad kalta tik valstybė, kuri mus apgaudinėja ir naudoja savo ateistiniams tikslams siekti, bet nekalti mes, sutikę vykdyti jos valią. Manau, nereikia nė įrodinėti, kad kaltas ir tas, kuris duodamas peilį sako: "Eik ir nužudyk", ir tas, kuris paima tą peilį ir nužudo. Taigi negalime kaltinti tik šėtono, o Judą teisinti. Jei tai darysime, padėsime Judui tiek giliai užkasti savo sąžinę, kad nė šimtai darbininkų jos nebeatkas. Ir gimdysime naujus išdavikus. Be to, tokie Judai juk Bažnyčią griauja. Negi

duosime jiems kelią? Todėl nepamirškime ir pareigos parodyti Judai, jei atsitiktinai sužinosime ar specialiai pavyks išaiškinti faktus (ne paskalas), įrodančius, kad šalia mūsų jis. Tegul žino Judai, kad Lietuvoje jie niekadės nebus saugūs.

Nors ir labai gaila, bet didžiulis jau nebegalima, kad Judų pas mus nėra. Nors apie tai anksčiau rašiau, bet dar kartą pasakysiu: Lietuvos Judus tikron pavardėm minės istorija. Ir šiandien kreipiuosi ne į juos,- į juos kreiptis nebeverta, - bet į tuos, kurie gali mylėti ir verkti kaip šv. Petras.

Atmerkime pagaliau akis ir apsižvalgykime. Pamatysime, kad šiandien Lietuvą žudo ne tik krauju pasirašę ar dar nepasirašę Judai valstybės įstaigose, Bažnyčioje ar tarytojo kabinetuose, bet ir tie, gal net ypač tie, kurie išduoda dėl savo neišmintingumo, tamsumo ar naivumo. Saugokimės ir jų! Padėkime jiems!

Taip pat atidžiau pasižiūrėkime į savo šefus-saugumiečius. Pamatysime, kad jie visi kaip per rėtį atsijotos padugnės. Nėra jų tarpe nė vieno teisingo, doro, išmintingo - geros valios, nes jei įvyktų stebuklas ir saugumietis susigražintų savo parduotą sąžinę, jis nė dienos sovietiniame saugume nebedirbtų. Tik ar gali saugumietis pamatyti Šviesą, kai jo darbai pikti? Juk jie kasdien klausosi tikinčiųjų pokalbių butuose (tarp kitko, tie visi jų mikrofonai - nauja apaštalavimo forma, kuria reikia panaudoti), skaito pogrindinę spaudą, pilnus pasiaukojimo, meilės Dievui ir žmogui tikinčiųjų laiškus, girdi telefoninius pasikalbėjimus, bet... saugumietis išlieka saugumiečiu, žmogiškumo iš jo nelauk - apgaus ir nukankins nė nemirktelėjęs.

Ir aš, kaip Vytautas, ėmiau galvoti, kokia pati didžiausia blogybė Bažnyčioje šiandien. Ilgai apie tai maščiau. Su-

dariau jų visą sąrašą. Tačiau didžiausia - mes, lietuviai, vis dar patikime saugumiečių žodžiais konspiraciniame bute, tardytojo kabinete ar propagandisto lūpose; vis dar negirdime Kristaus, įsakiusio iš vaisių pažinti medį. Tai pati pavojingiausia mūsų klaida ne tik Bažnyčią griaua, nuodėmę garbina bet kiekvieną iš mūsų mulkiu padaro.

Daug yra būdų išvyti Saugumą ne tik iš Bažnyčios, bet ir iš Lietuvos. Tačiau kas išgirs, jei ir visus išsvardinčiau? Turbūt pirma reikia numirti pačiam, turbūt tokį įstatymą paliko Kristus nes iki šiol savi amžininkai Tiesą išduoda, spjauoda, kryžiuoja. Vis tiek dar kartą prašau - neleiskime, kad mūsų Bažnyčią, mūsų Lietuvą traiškytų visur esanti aukštai iškelta dešinioji Lenino ranka!

Jei dviejų žmonių nevienija Kristus, bent vienas iš jų dar ne Kristus. Iš tiesų ar gali nesutikti du, kai abiejų išminties ir meilės šaltinis vienas - Kristus. Jei nėra vienybės mūsų Lietuvos Katalikų Bažnyčioje, ieškokime, nuo savęs pradėdami, tu, kurie vykdo pasaulio kunigaikščio valią. Kol vietoje Judo neišsirinksime Motiejaus, nebus Dvylikos.

epilogas

LIETUVOS TIKINČIŪJŲ TEISĖMS GINTI

KATALIKŲ KOMITETUI

1980 m. spalio 10 d. Lietuvos tikintieji ir visi geros valios žmonės apstulbo žiauriai nužudytas Telšių vyskupijos Luokės ir Upynos parapijų klebonas kun. Leonas Šapoka. Maža pasakyti - nužudytas. Jis nukankintas taip, kaip buvo kankinami pirmieji krikščionys, kaip sužėrėję eretikai žudė vienuolius, bedieviai - kunigus Meksikoje ar Kinijoje, čekistai- lietuvius Rainių miškelyje... Kiek sadizmo pėdsakų palikta degintos rankos, kojos ir kitos kūno vietos, badytos panagės, nulupta dalis odos ir nagų, visas kūnas sumuštas, subadytas (med. eksperto išvadoje sakoma, kad nebuvo nė vieno sveiko raumens), veidas, akys degintos ugnimi ir actu, sulaužyti rankų, kojų kaulai ir stuburas, pagaliau nusukta galva, t. y. nutraukti visi nervai!
Kam prirėkė tokios mirties ?

Šiuo atviru laišku skelbiame mums žinomus faktus, ir savo samprotavimus.

Maždaug prieš porą metų apybraižoje "Naktis" velionis pradėjo pasakoti kunigo, bendradarbiavusio su saugumu, prabudimo istoriją. Aišku, joje biografiniai duomenys pateikti tiek, kad nebūtų galima jų perkelti į baudžiamąją bylą. Tačiau įvykiai, aprašyti "Naktyje" - kun. L. Šapokos ir jo artimųjų gyvenimo faktai, o mintys - jo sielos atspindys.

Taip, kun. Leono Šapokos gyvenime buvo klaidų. Jis jų ir neslėpė. Kurį laiką nė pats nematė savo ydų. Bet maždaug mėnuo prieš mirtį džiaugėsi, kad su daugeliu žmonių,

kuriems buvo parodęs nemeilę, jau atsiteisė, ir smerkė save, kad iki šiol neišdrįso atsiprašyti vieno jo nuskriausto kunigo. (Skelbdami šiuos velionio žodžius, tikimės, kad šis kunigas priims juos kaip atsiprašymą). Kun. L. Šapoka nesijaudino tik dėl tų saugumo užverbuotų klierikų, kuriuos jam pavyko pašalinti iš Kunigų Seminarijos. Sakė, kad pasielgė teisingai, o jei jie atsivers, patys ras kelią į Bažnyčią.

Saugumas, žinoma, žinojo jo silpnybes ir pastaruoju metu per savo agentus - agentėlius pasistengė jas išpūsti, prikurti tokių, kokių iš viso nebuvo.

Velionis irgi žinojo, kad gyvena gal net specialiai užverbuotų agentų voratinklyje. Bet argi juos visus atpažinsi? Galimas daiktas, kad ne vieną "nuoširdų" patarimą kunigas girdėjo iš agento lūpų, o paklauses, pats padėjo vykdyti šėtonišką planą. Kaip svarbu saugumui buvo kunigą sukompromituoti, kaip labai norėta, kad juo piktintųsi tikintieji, kad niekas jo negintų, net sąžiningai kunigai "suabejotų", galima spręsti jau vien iš 1980 m. sausio 19 d. "Tiesos" straipsnio "Rietenos po šventumo skraiste" (atkreipkime dėmesį - rašo respublikinis laikraštis, vadinasi, šis kunigas, jau ypatingoje Vilniaus saugumo įskaitoje). Čia Danguolei Repšienei, kad apjuodintų kunigą, buvo leista paaukoti net liaudies - rajoninio bei aukščiausiojo teismų autoritetus, mat abu teismai bylą išsprendę kunigo naudai. Todėl D. Repšienei nieko kito neliko, tik padaryti išvadą, kad teismai tiesos nenustatė. (Šiandien galima daryti prielaidą, kad D. Repšienės straipsnio ir "Nakties" autoriaus išaiškinimo laikas maždaug sutampa, nes jei saugumas būtų anksčiau paėmęs kunigą savo ypatingon įskaiton, teismai nebūtų išsprendę bylos jo naudai. Vadinasi, iki teismo saugumas velioniu domėjosi tiek, kiek ir kitais buvusiais agentais). Labai charakteringa, kad korespondentė nepasidrovėjo "faktus"

imti ne tik iš savo fantazijos, - taip daro dažnas sovietinis ateistas, - bet ir iš liaudies teisme esančios bylos, nors tokių "faktų", apie kuriuos ji rašo, byloje nėra. Ka gi, matyt gerai žinojo, kad teisėjai tylės, nei nenorės prarasti tarnybos.

Saugumui tyla buvo ypač reikalinga. Todėl atkakliai siekta palikti velionį vieną - pasmerkta, neginama, apspaudyta. Buvo organizuojami net skundai Kurijai. Velionis ne kartą apie tai pasakojo ir džiaugėsi, kad nors menkute kančia gali atsilyginti už praeitį.

Gal dar ilgai moralinių nuoskaudų lietus būtų prašęs kun. Leoną Šapoką, jei saugumą nebūtų pasiekusi žinia "kažkas" ruošiasi prašyti vyskupą Liudą Pavilionį nutraukti bendradarbiavimo ryšius. (O, kaip reikia surasti tą agentą, kuris tokią "smulkmeną" perdavė savo šefui, nes ji yra kunigo mirties priežastis). Išgirdę, jog bus minima atimtoji Klaipėdos bažnyčia, saugumiečiai akimirksniu įsitikino, kad autorius žino tiesą, kad semiasi iš po devyniais užraktais saugumo paslapčių šaltinio. Be to, toks prašymas saugumui būtų nenaudingas ypač dabar, nes reikia spręsti Lietuvos vyskupų problemą, reikia ruošti delegatus bei pranešimus Madrido konferencijai. Ir partijos suvažiavimas čia pat - būtina kuo skubiau likviduoti pogrindžio spaudą, tikinčiųjų teisių gynėjus ir bent pradėti slopinti tą atgimimą, atsinaujimą, kurį pergyvena Lietuvos Katalikų Bažnyčia. Šiuo metu vyskupas Liudas Povilionis - vienintelis daugiau ar mažiau patikimas tarpininkas tarp saugumo ir Vatikano. Netekti jo? Ne, geriau pabandyti užbėgti už akių nepageidaujama prašymui.

Kai kun. Leonas Šapoka sužinojo apie L. Povilionio pokalbį su vyskupu Julijonu Steponavičium, prieš jam išvažiuojant į Vatikaną, pasakė "Ar tik nebus naujų vyskupų skyrimo reikalas ta svarbiausioji priežastis dėl kurios saugumas ne-

nori erzinti Vatikano ir susilaiko nuo kunigų arešto?"

Turbūt ir šie velionio žodžiai buvo pranašiški...

Taigi nei areštuoti, nei laukti negalima. Kas belieka?

Skubiai išanalizuojamas dabartinių užpuolimų, nužudymų, plėšimų - o jų pas mus daug - stilius, ir saugumo operatyvinė grupė išvyksta į Luokę jo imituoti. Netoli tiesos ir faktas, kad, siekiant pridengti kun. L. Šapokos nužudymą, panašiai užuiti, apiplėšti, sužaloti ir kiti niekuo nekalti kunigai.

Kol visapusiškai nepažinsime priešo, kova bus sunki, gal net bevaisė, nusineš daugybę aukų. Vienas iš leidinio "Dievas ir Tėvynė" uždavinių ir buvo parodyti, kokia iš tikrųjų yra sovietinė bedievybė Lietuvoje. Jau pirmasis numeris, ypač jo programa, kurios turėtų laikytis nepripažįstantys bedievybės lietuviai, saugumui įvarė siaubą. Prasidėjo gerai suplanuota kampanija už leidinio sunaikinimą pačiu patikimiausiu keliu - kovotojų už Dievą ir laisvą Tėvynę rankomis. Vienas iš daugelio šios kampanijos veiksmų - "antis", kad leidinį leidžia saugumas. Pasirodė, kad ir mūsų laikais yra mažaraščių, kurie dar nemato, kad sovietai kasdien griauna visa iš vidaus ir išorės, griauna savųjų rankomis, o stato tik ant skaldymo, baimės ir melo pamatų. Saugumietis gali žudyti savus ir svetimus, provokuoti, šantažuoti, pagaliau apsimesti prijaučiančiu, prisitaikančiu ir pan., tačiau negali kritikuoti savo ideologijos, griauti komunizmo, kovoti už Dievą, t. y. kirsti šaką, ant kurios sėdi. Argi galima patikėti, kad jie vadintų okupantais, gerbtų pokario partizanus, šaukte šauktų, kad jų konstitucija, įstatymai, jų gyvenimo būdas, persunkti bedievybe, jų rusų kalba, politika, valstybė Lietuvai nereikalingi, kad pasakytų, jog saugumas griauna Lietuvos Katalikų Bažnyčią iš vidaus ir ne baimės ir nuolaidžiavimo politika, o neišardoma vienybė, ateizmo tikslų, jų agentų demaskavimas ir aukų ne-

bojanti kova ją atnaujins, pakels, ar nuolat ragintų ne girtis, o rimtai rūpintis tautos dvasiniu gyvenimu, siekti, kad Kristus būtų kiekviešo gyvenimo centras, ar kalbėtų, kad tik gili mūsų dvasinė kultūra, ateizmu neužteršta sąmonė, nesulaužytos, sveikos mylinčios širdys ir Tiesa, Tiesa, Tiesa mūsų tautai šviesią ateitį atneš? Jeigu jie taip darytų, nebūtų sovietų valdžios atstovai ir gynėjai.

Gal ir be reikalo primename "Dievo ir Tėvynės" turinį. Bet visa tai tiesiogiai liečia šiurpią kunigo mirtį, jo pažiūras, svajones ir tikslus,- jis buvo vienas iš leidėjų. Taigi labai norėtume, kad žmonės žinotų tiesą.

Kunigą kankino visą naktį. Mūsų nuomone, norėta sužinoti, iš ko jis gaudavo žinių apie saugumo darbą, apie vyskupą Liudą Pavilionį ir kitus, kam perdavė šias paslaptis, kas leidžia "Dievą ir Tėvynę". Žinoma, nužudyti kunigą - užkirsti kelią tų paslapčių ir tokio tardymo būdo pagarsinimui buvo nuspręsta iš pradžių.

Kunigas leidėjus žinojo. Žinojo, kas jam padėjo, kam perdavė žinias, iš ko jas gaudavo. Žinojo, bet neišdavė. Jei būtų prisitaręs, dar ne vienas nusikaltimas būtų įvykdytas spalio mėnesį.

Deja daug paslapčių velionis nusinešė su savimi, deja. Bet ne visas, liko jo paskutiniai žodžiai vyskupui Liudui Pavilioniui. O, kad jie pasiektų ne vien tik vyskupo širdį..

Kančios neįmanoma pavaizduoti ,reikia pačiam ją iškentėti. Niekas niekad nepaprašys, kiek iškentėjo kunigas. Aišku tik, kad nepalūžo, neprašė malonės, nesileido net į "dialogą" (juk jei būtų pasakęs "Nežinau, bet sužinosiu", gal būtų palikę gyvą) ir atidavė gyvybę už savo draugus.

Iš nuotrupų, stichiškai pabirusių per laidotuves, sunku atkurti pilną nusikaltimo vaizdą. Tikimės, kad kiekvienas geros valios žmogus po kruopelytę surinks visas "smulk-

menas". Tačiau jau dabar mėginsime padaryti kai kurias išvadas.

Nusikaltėlių - spėjama, kad jų buvo bent keturi - pokalbio su kunigu niekas negirdėjo. Tai buvo labai svarbu saugumiečiams. Plėšikai ar keršytojai nebūtų veikę taip planingai ir apgalvotai. Nusikaltėliai apie 12-tą valandą nakties įlindo pro verandos langą, tyliai išėmę stiklą ir turbūt tuo pačiu metu išlaužę duris užpuolė kuniga, buvusį zakristijoną, gyvenantį antrame namo gale ir skalbėja, gyvenančią antrame aukšte. Zakristijoną gulintį lovoje taip primušė, kad šis neteko sąmonės. Tik šeimininkės, į kurios kambarį iš verandos įlindo ir iš kurios išlaužė į kunigo miegamąjį, nepalietę. Kai ji pati atsikėlė ir įėjo į kunigo miegamąjį, išgirdo jaunos vyrus lietuviškai rėkiančius "Liko gyventi 10 minučių, kur auksas ir pinigai". Ją už plaukų nuvilko į vonią, esančią už dviejų kambarių, ir užrakino. Ar nekeista "plėšikai gerai žinojo, kad ir antrame aukšte, ir kitame namo gale miega žmonės, bet nežinojo, kad miega už kunigo kambario sienos? Žiauriai sužalojo namo gyventojus ir palyginti sveiką paliko kunigo šeimininkę, kuri geriau už svetimus turėtų žinoti, kur pinigai? Ar ne todėl, kad senutė šeimininkė vėliau liudytų girdėjusi, kad "plėšikai" reikalavę aukso ir pinigų.

"Plėšikų būta itin godžių, nes kitaip jie gal nebūtų daugiau kaip 5 val. kankinę kunigo. Jau pirmieji jų žingsniai (įsibrovėliai buvo su kaukėmis, dvokė žibalu, nedegė elektros - turėjo stiprius prožektorius, nutraukė telefono laidą, dirbo su pirštinėmis, kad nepaliktų pirštų antspaudų ir pan.) rodo, kad tai ne kokių nors oligofrenų gauja. Kaip galėjo jie nesuprasti, kad žmogus, pinigus, be to, nemažas sumas, laiką taupomojoje kasoje (tai rodo rašomojo stalo stalčiuose buvusios knygelės) namuose jų paprastai daug neturi ir aukso neperka? Kam kankinti? Ir ar viską iki smulkmenų ap-

skaičiavę ir itin gobšūs plėšikai pamestų 5 ar 7 šimtus rublių, turbūt visus, kiek jų buvo namuose? Ar ne todėl tie šimtai išbarstyti, kad "tamsiai liaudžiai" būtų įtikinamesnis "apiplėšimas"? Pagaliau net godūs silpnapročiai, įsitikinę, kad auka nesakys, kur auksas, patys ieškotų, o ne kankintų - dabar išnaršytas tik rašomasis stalas.

Tačiau gal kankino ne "plėšikai", o sadistai? Kodėl tik kunigaž? Rainių miškelyje bolševikai - sadistai kankino visus iš eilės.

Aiškliai matyti pėdsakai, kad kunigas buvo gaivinamas šaltu vandeniu. Manome, kad šitas faktas liudija iškalbingiausiais.

Taigi, kankino ne plėšikai, ne sadistai, o gerai savo darbą mokantys specialistai. Jie neskubėjo, nesiblaškę, nieko nebijojo, bet ir laiko veltui neleido gurkšnodami rastą konjaką, siekė išgauti jiems labai reikalingų žinių. Tai buvo tardymas. Ir tik prieš aušrą nusukta galva - taip užsitikrinta, kad auka nebeatsigaus, tardymo paslapties neišduos. Ir išvažiavo mašina: vietiniai gyventojai girdėjo užvedamą motorą ir Luokės-Užvenčio plente matė važiuojančią mašiną... be šviesų.

Ypač ryškiai pabrėžia saugumo darbo stilių nusikaltimo aiškinimo pradžia vietiniams Telšių teisininkams uždrausta apžiūrėti net nusikaltimo vietą. Sargybinis nieko neįleido į namą. Apie 16 val. malūnsparniu atskrido iš Vilniaus operatyvinė grupė. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad buvo labai stengiamasi sugauti nusikalbėlius. Tokį vaizdą susidarė ir vietiniai ir visi respublikos teisininkai (tiesą žino tik labai siauras saugumiečių ratas). Tačiau Vilniaus operatyvininkai į kitus miestus beveik neskraido, nors žiaurių nužudymų aibės. Vilniečiai atskrido (labai jau ilgai jie dirbo) todėl, kad nusikaltimo vietą apžiūrėtų "savi", kad būtų lengviau užmaskuoti pėdsakus, jei juos netyčia paliko operacijos

vykdytojai. Be to, iš "savų", vilniškių, daug paprasčiau saugumui atsirinkti reikalingus dokumentus iš tų, kuriuos operatyvinė grupė rado kunigo bute, nes kankinimu užsiėmę nusikaltėliai negalėjo per vieną naktį atidžiai peržiūrėti visų kunigo laiškų, užrašų, adresų, raštų, jų juodraščių ir kt. Be to, jie turbūt nesitikėjo, kad taip ilgai reikės tardyti, kad kunigas nepalūš, neišduos. Dokumentuose juk gali būti raktas, kuris atrakins pagrindžio spaudos leidėjų duris ar, dar svarbiau, atves prie šaltinio, iš kurio kunigas sėmė saugumo paslaptis.

Štai ir viskas, ką mes žinome. Aišku, labai nedaug, didžiausą įrodymų dalį dar reikia surasti.

Ar sovietinė prokuratūra išaiškins vadinamus plėšikus? Tai priklausys nuo daugelio aplinkybių, pirmiausiai nuo mūsų ir užsienio visuomenės opinijos. Sunku dabar spėlioti. Bet ar maža pas mus iš viso neišaiškintų nusikaltimų? Galima ir "išaiškinti", suvaidinti teismo parodiją, galima "sušaudyti", nusikaltėliai gali "žūti", "išprotėti", galima koki silnaprotį net "įtikinti", kad jis šį nusikaltimą padarė ir t.t. ir t.t. Ką pasirinks saugumas - parodys ateitis.

Tiesa, saugumo darbo stilių rodo ir ryškėjanti tendencija nuslėpti kankinimą. Jau med. ekspertizės tarnyba, prokuratūra ir milicija (tie patys, kurie dėl nusikaltimo sunkumo neturėjo teisės net įvykio vietos apžiūrėti) privačiuose pokalbiuose plačiai įrodinėja, kad kankinimo žymių nerasta (na, sumušė, ir viskas), kad kunigas mirė iš baimės, buvo silpnos sveikatos, senas ir pan. Kai pasiklausai sklindančių kalbų, kurios dabar eina iš lūpų į lūpas, visur matosi dešinioji Lenino ranka - saugumas. Aišku, visada tokiais atvejais daug paskalų. Bet jų tarpe yra ir tokių, kurios rodo savo šeimnininką. Esą kunigas turėjęs auksinę karūną, kurios ieškoję plėšikai, jis šaudęs žydus, todėl turėjęs daug aukso ir pan. Tai Danguolės Repšienės lygio fantazija: kunigas no-

rėdamas nuslėpti "trūkumus" bažnytinėje kasoje (kokius 5 tūkstančius rublių), paskolos raštelio prašo iš savo zakristijono... Aišku, kadangi šeimninė girdėjo, jog "plėšikai" reikalauja aukso, reikia patvirtinti jos liudijimą...

Antra kalbų rūšis kunigui galėję keršyti žydai ar žmonės, kuriuos jis, bendradarbiaudamas su banditais (už tai ir sėdėjęs 10 metų), buvo nuskriaudęs.

Kun. Leonas Šapoka 1947 m. balandžio 1 d. iš tikrųjų buvo areštuotas, kalėjo 10 metų. Tikroji priežastis - kategoriškai atsisakė užsiverbuoti. Tik dėl to jį ir areštavo. O "bylą" sudaryti tada buvo ypač lengva. Apkaltino jį taip: 1941 m. birželio 25 d. jis, neva atėjęs į Pavandenės baltaraiščių štabą ir prašęs kuo greičiau sušaudyti sulaikytus "raudonus" Brasą, Žilakį ir tris brolius Martinkus. Jo prašymą girdėję... patys sulaikytieji (jie ir buvo kaltinimo liudininkai).

Kaip matome, kun. Leono Šapokos "byla" nepaprastai vaizdžiai parodo, kaip sukuriama baudžiamosios bylos - visą sovietinio teisingumo esmę.

Pirmiausia, daboklė, kurioje areštuotieji "girdėjo" kun. L. Šapokos prašymą, buvo viename miestelio gale, o baltaraiščių štabas - kitame. Negi sulaikytieji buvo išsirengę pasiklausymo aparatūrą? Antra, minėti žmonės tebuvo sulaikyti tik tris dienas. Per visą vokiečių okupaciją niekas jų neareštavo, netardė, nesušaudė, visi ramiausiai sulaukė tarybų valdžios. Trečia, kun. L. Šapoka visą savo gyvenimą gelbėjo žmones, o ne skundė. Vokiečių okupacijos metais jis išgelbėjo 8 žydus, 9 komunistais laikomus lietuvius, ir 1 rusą. Visų pavardės, adresai plačiai žinomi, daugelis rašė kunigui padėkos laiškus, oficialiai patvirtino faktus.

Taigi, kun. L. Šapoka sėdėjo ne už bendradarbiavimą su "banditais" ir nieko nenuskriaudė. Kas galėjo keršyti?

Kai kam gali kilti įtarimas, kad kun. L. Šapokai keršijo

tie, kurie nukentėjo dėl jo bendradarbiavimo su saugumu. Nors tokių kalbų dar negirdėti, atskleisime tikslus, patikrintus jo biografijos faktus.

Reikia neužmiršti, kad paskalos apie saugumo siekimą tuo nužudymu įbauginti kitus agentus rodo ir mūsų tamsumą, saugumo vietos mūsų gyvenime nežinojimą. Iš tikrųjų jei mes dar nepažįstame komunizmo, kaip gali pažinti jo nematę? Argi neaišku, kad saugumas visomis galiomis slepia šį nusikaltimą. O jie juk siekia pasaulį užvaldyti! Ne - pageidaujama asmenų likvidavimas užsienyje - kasdieninis saugumiečių darbas. Bet ar ką nors girdėjome apie tai? Ar ne kruopščiai tai atliekama? Jie negali pripažinti net fakto, kad yra užverbuotų kunigų. Pagaliau, baimė būti nužudytam pirmiausia atgrasytų žmones nuo bendradarbiavimo. Ar tai naudinga saugumui? Ne, šitokio tikslo saugumas tikrai neturėjo.

Grįžtame prie kun. L.Šapokos. Jis ir užverbuotas visą laiką, pabrėžiame, visą laiką stengėsi teisinti tuos, kuriais domėjosi saugumas. Tokia jau jo natūra gelbėjo visus, kuriuos persekioja. Aišku, Sovietinė kontržvalgyba sugeba apgauti kiekvieną savo agentą, išviloti iš jo "nereikšmingas smulkmenas" ar, kaip buvo rašyta "Naktyje", panaudoti intrigoms, paskaloms skleisti ir t.t. Pavyzdžiui, jie patenkinti, jei užverbuotas kunigas, nors neteikia informacijos, klauso jų ir neskelbia Evangelijos jaunimui bei inteligentijai. Taigi, apgaudavo ir kun. L. Šapoką, bet niekad juo visiškai nepasitikėjo, niekad nelaikė geru agentu.

Neilgai jis "dirbo". Užsiverbavo jau grįžęs iš Sibiro bi-jojo, kad nenusteistų antrą kartą. Kaip pats sakė, iš dviejų blogybių rinkosi tą, kuri jo nuomone, buvusi mažesnė. Manė, kad laisvėje atneš daugiau naudos, kad sugebės "išlaviruoti" (gal todėl "Naktyje" taip smerkiama puikybė, dvasinis aklumas, per didelis pasitikėjimas savo jėgomis,

"dialogas" su saugumiečiais - ateizmu ir pan.) Tuoju buvo paskirtas dekanu, vėliau gavo "gerą" parapiją - Žemaičių Kalvariją. Čia po truputį, o Šilutėje galutinai įsitikino, kad saugumo apgauti neįmanoma. Pradėjo "slapstyti", išsisukinėti ir, galima sakyti, nebesislapstė, sąmoningai nebesislapstė nuo konfratų. Manė, kad saugumas paliks jį ramybėje, nes "susikompromitavęs" kunigas nebebus jiems naudingas. Be to, įtikinamiau atrodė ir jo "Nieko nežinau", nes kas patikės paslaptis "raudonam" kunigui. Sunku jam tada buvo, oi sunku! Kentėjo nuo savų, oi kentėjo! Kaip laukė jis pagalbos! O kas jam padėjo? Kas ištiesė jam ranką sunkią dvasinės kovos valandą? Niekas! Nesutiko širdies, kurioje būtų degęs įsakymas "Mylėkite vienas kitą"! Priešingai, daugelis jį atstumdavo, dar į prarają pastumdavo. Prarajon jis, kaip žinome, nenugarmėjo, bet tiems, kurie bent kalbėjosi su juo, nors buitiniiais ar bažnytiniais reikalais tardavosi, buvo labai dėkingas, mylėjo juos kaip artimiausius draugus. Gal dėl to pats taip "suprastėjo", vengė konfratų, atrodė nuvargęs, užguitas kaimo klebonėlis, besidomintis tik savo "ūkiu".

Darbėnuose kun. L. Šapoka atsisakė bendradarbiauti atvirai, kategoriškai, nebesvarstydamas "kas bus". Nebevažiudavo į susitikimus, kaip pats sakė, krauju pasirašė, jog nebenori jų nė matyti. Tuoju apie jį pasirodė straipsnis Kretingos rajoniniame laikraštyje...

Štai ir viskas. Pats save jis labiau kaltino, negu kiti galėtų apkaltinti. Iš tiesų kas įrodytų, kad skaudžiai nukentėjo dėl jo bendradarbiavimo?

Tačiau, pasirodo, saugumiečiai, ruošdamiesi tardyti kankinant ir gerai žinodami, jog plėšikai kankintų ne taip, skubokai ruošė "keršto" versiją.

Paskutinį mėnesį prieš mirtį kunigui buvo išsiųsti keli anoniminiai grasinimų pilni laišakai (kuriuos, tarp kitko,

"keršytojai" rado nesunaikintus ir paliko ant rašomojo stalo!). Telšių Kurija gavo signalą jei kun. L. Šapokos neiškelsite iš Luokės, gali įvykti nelaimė ir kt.

Velionis į visą tai turbūt nė dėmesio neatkreipė, nes žinojo, kad "Paskutiniai žodžiai vyskupui" (turėtų būti paskelbti "Tiesos Kelyje") išimti iš "Nakties" ir paskalos, jog kažkas ruošiasi "sukompromituoti" vyskupą, pasiekė saugumą.

Teko girdėti ir priekaištą velioniui kodėl jis viešai nepasisakė, kad saugumas ruošiasi jį nužudyti.

Priekaištas nepagrįstas, nerimtas, piktas ir tiesiog tendencingas. Pirmiausia, dar prieš 3-4 mėnesius "Paskutiniuose žodžiuose vyskupui" buvo aiškiausiai parašyta "Savo ir savo artimųjų kančiomis ir mirtimi liudiju tiesą".

Jis juk nežinojo, kad tie žodžiai nebus paskelbti. Vadinasi, pasakyta kad ne tik kentės ir mirs, bet ir dėl ko mirs. Antra, visi "Naktyje" paskelbti faktai labai atidžiai užmaskuoti. Todėl ruseno viltis, kad gal greit neišaiškins, gal spės dar daugiau parašyti. Trečia, svarbiausia, -kun. Leonas Šapoka visą laiką giliai tikėjo į Dieva, siekė tobulumo. Kristaus žodžiai jam ne vien Evangelija, kurią jis įpareigotas skelbti. Jis gyveno Ja. Taigi jis negalėjo nemylėti žmonių, net priešų. (Tik, kaip rašyta, kurį laiką, bendradarbiaujant, jo meilė žmonėms buvo prigesinta). Jeigu jis būtų rašęs tikra pavarde, saugumas akimirksniu būtų išaiškines, kaip paaiškėjo slapčiausi jų darbo metodai (jų nežino ne vienas agentas), net epizodai iš kitų (!) agentų darbo. Tad ar kunigas galėjo sąmoningai statyti į pavojų kitus žmones? Argi neaišku, kad tai būtų draugų žudymas, išdavystė, pasmerkimas mirčiai ir kančioms tų, kurie jam padėjo? Ne, sąmoningi katalikai taip negali padaryti, ir mūsų pareiga mylėti ir saugoti tuos, kuriuos jis mylėjo. O

jei nebūtų užmiršę artimo meilės, savo svarbiausios katalikiškos pareigos, tie, kurie, atsiprašant, bobiškai gy-rėsi pikantiška naujiena apie vyskupą Liudą Pavilionį... Manė, kad smulkmena? Kristus ir stiklinės vandens ne-laikė smulkmena. Tokiems "smulkmenų nešiotojams" jau seniai laikas nuplauti kraują nuo savo sąžinės. Tik aklumas pirmiausia reiškiasi tuo, kad nebematoma savęs.

Kadangi plačiai pasklidusių "Paskutinių žodžių vyskupui" būtų neįmanoma surankioti, kun. L. Šapoka manė, kad sau-gumui netikslinga bus žudyti nė jų autoriaus. Bet mirčiai jis ruošėsi per daug gerai žinojo, kaip statomas komunizmas (juk net karų metu prie kiekvienos duobės rėkiama "atker-šysimi") ir nežinojo, kada jiems galutinai paaiškės, kas tas "kun. Petras". Neapsiriko - tyros sąžinės žmonės jaučia savo valandą...

Iš tikrųjų mirtis turi gilesnę prasmę, negu visas žmo-gaus gyvenimas. Ir velionio mirtis vaizdžiai - taip vaizd-žiai, kad net beraščiai suprastų tiesą - parodė ir visą Lie-tuvos Katalikų Bažnyčios padėtį, sudėtingą jos vidaus gyveni-mo klimata, faktą, jog amžinoji garbė skirta ne tiems, ku-riems mes skirtume. Tik viena kančios naktis o joje vi-sas gyvenimas. Kaip aišku, kad kai žmogus išmeta iš savo sąžinės šlamštą, kai pats sutrypia savo puikybę, jo širdyje subręsta didžiausia meilė artimui, giliausia išmintis, nenu-galima stiprybė, viltimi sutvirtėjęs tikėjimas! Taip, velio-niui Kunigui Leonui Šapokai Dievas tą naktį buvo viskas ir viskas, kas žemiška, nuplauta krauju, ir aukštai iškelta Kristaus Kraujo taurė. Tik aklas nemato to Kraujo ir negir-di jo karšto kvietimo išvalyti mūsų Bažnyčią nuo kolaboran-tų, tik bailiai nesuvokia, kad tamsa traukiasi nuo šviesos, o saugumiečiai iš Bažnyčios - nuo viešumos. Tik sąžinę pra-radę vengia viešai su pagarba ištarti Kunigo vardą ir tyliai tebeskaičiuoja jo "nuodėmes".

Pačios didžiausios - kun. Petras siūlė daugiau dėmesio skirti pogrindžio spaudos dauginimui, nes norėjęs ją išduoti, ir jis išdrįso juodinti vyskupo autoritetą, nes norėjęs supurvinti Bažnyčią. Saugumietis... Bet toki "saugumietį" Dievas aiškiausiai tiesiai į dangų pasiima! Vadinasi, tai reiškia kad šis "saugumietis" įvykdė Jo valią. Tai reiškia, kad ir Dievas tai sako, kad mums reikia dar daugiau rūpintis lietuvių sielomis, tad Jis nenori, jog melu gelbėtume "vyskupo autoritetą", jog būtume tokie, kokie yra ateistinė valstybė, dvasinę kultūrą pakeitusi melu, kuriuo gelbsti savo "autoritetą". Nejaugi net mūsų akyse pralietas kraujas neįrodys, kad Dievas - Tiesa, kad Jis niekada nepalaimins "gelbėtojų", kurie kovoja šėtono ginklais. Pagaliau juk velionis nė nesikėsino sukompromituoti vyskupo. Priešingai, maldaute maldauja aukštai pakelti vyskupo autoritetą ir Lietuvos Katalikų Bažnyčios vardą. Juk kunigas kalba ne apie vyskupo asmenines nuodėmes, bet apie jo šventą pareigą Bažnyčiai, apie būtinybę ne veidmainiauti. Juk ir Kristus veidmainius viešai smerkė, jiems patiems girdint.

Mes kreipiamės į Jus, didžiai Gerbiami TTGK Komiteto nariai, kreipiamės į jūsų katalikišką sąžinę, nes nežinome kitos instancijos, kuri geriau pagerbtų kankinį, įvertintų jo kovą, testų jo darbą ir padėtų išaiškinti žudikus. Tikimės, kad neužtrenksite durų Tiesai, kad subursite visus geros valios tikinčiuosius, jų padedami išaiškinsite visas šio nusikaltimo aplinkybes ir parodysite pasauliui komunizmą ir ateizmą be kaukės.

Mes gerai žinome, kad sovietiniai teisingumo organai niekada tiesos nepaskelbs, priešingai - stengsis ją nuslėpti. Rašyti jiems pareiškimą būtų lygiai tas pats, kaip rašyti pareiškimą vilkui, prašant gražinti jo nusineštą avele. Todėl prašome neleisti apgaudinėti tikinčiųjų ir pasiūlyti tarptautinėms instancijoms, kad pareikalautų atiduoti kuni-

go žudikus teismui. Užkirsti kelią panašioms nusikaltimams, mums padėti. Mus šiuo metu gelbėti gali tik užsienio visuomenė, užsienyje gyvenančių lietuvių pasauliečių ir dvasininkų kova, Vatikanas.

Taip pat pranešame, kad kiekvienam, kuris artimiau bendravo su velioniu kun. L. Šapoka (ypač "Dievo ir Tėvynės" leidėjams), gresia tokia pat ar panaši mirtis. Todėl iš anksto prašome specialiai tirti ir visų būsimų saugumo nusikaltimų aplinkybes.

"Dievas ir Tėvynė"

Redakcija